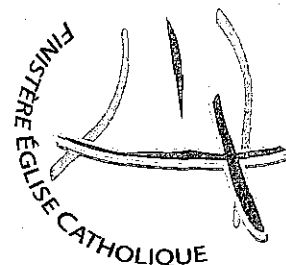

Source : <http://catholique-quimper.ccf.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

Document numérisé

2011

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Keleier, LE PAYSAN.....	381
Teatr brezonek Keryan, AN NEB A GAR.....	382
Divinadennoù, PER HA PAOL.....	

Feiz ha Breiz

Kannad Mizek ar Vretoned

D'ar ze holl a gomz brezonek
Yez an dud kreno ha kalonek
Bloaz nevez mat digant Doue
Yec'hed d'o c'hoef ha d'o ene.

Nedelek Breiz

A greiz ma oan, zioul braz, o lenn,
Ma levr ganin war ma barlenn,
Set-hu 'm euz clewet, en noz don,
Kleier o son.

Kleier braz ha kleier bihan,
A lavare oll, dre o c'han :
« Dastum da levr ha sav buhan !

» Sav a les-se, deus war hon lerc'h
» A dreuz an noz, a dreuz an erc'h,
» Da gad an amzeriou da zond,
» Du-hond, du-hond !

» Achu e ar blavezion kri ;
» An oabr ec'h a da digerri :
» Nedelek Breiz a zo arri !

» Vel mesaerien Galile,
» Sell, eman Breiziz war vale.
» Eur stereden o deuz gwelet
» Hag ec'h int et.

- » Et int da c'heul ar c'houlaoen,
- » Gant-he kezlo, kezlo laouen,
- » Oa hadganet Spered ho Gouen !
- » Ha set-hu perag omp o son,
- » Kleier Treger, kleier Leon,
- » Kleier Gwened, kleier Kernew...
- » Zilew, Zilew !
- » Nedelek Breiz a zo fenoz.
- » Deus, hag e weli o repoz
- » Breiz newe war daoulin Breiz co ! »

* *

Kleier, ma c'he gwir, mil bennoz !

ANATOL AR BRAZ.

Brug Nedelek 1913.

Le secret du bonheur

Vivez où vous êtes, plaisez-vous à ce que vous faites, soumettez-vous d'avance à ce que Dieu voudra : c'est le secret du bonheur. S'il y manque quelque chose, souvenez-vous que vous êtes dans le lieu d'épreuves et attendez l'éternité.

Demanderez-vous de n'avoir rien à souffrir dans cette vie ? Ce ne serait pas le vœu d'un chrétien. Faites le bien et ne souhaitez même pas que les hommes vous récompensent. Tout ce que les hommes vous donneront, Dieu ne vous le donnera plus ; car si vous voulez les récompenses des hommes, c'est que vous travaillez pour eux et non pour Dieu. Tenons-nous où Dieu nous a mis, faisons de notre mieux la besogne qu'il nous a assignée et bénissons son saint nom, et adorons sa volonté très sainte. Nous verrons un jour qu'il a tout disposé avec sagesse et tendresse, comme un bon Père, pour nous faciliter le salut.

Louis VEUILLLOT.

KATEL DANIELOU ⁽¹⁾

Servicherez Doue

1619-1667

Katel Danielou, unan heb mar ebet euz gwella servicherezed en deus bet an Aotrou Doue. Er vro-man a c'hanas e Kemper, evit beza silvidigez eleiz a dud, var-dro ar bloaz 1619. O welet peger fallik oa o tont var an douar, he zad, den a feiz krenv, a yeas ganti raktal da bardona da Folgoat ; eno an Intron Varia a roas d'ezhi ar yec'hed ; mes goasa pezh a oue e varvas e unan, er bloavezh varlerc'h, ha raktal Katel geaz kaset gant he mamm ha gant Denez Morvan he lez-tad, a deuas he buez da veza eur verzerenti.

Kaset e oue da vaga er meaz euz ar gear, ha pa deuas en dro da di he zud, e rankas beva e giz ma c'helle, divar ar mouar hag an hogen¹ a gave var ar c'hleuziou ; evit an distera digarez e veze stlapet er meaz da loja ; gwelet e veze o krena gant ar rieu hag o c'hlaouri gant an naon ; ha c'hoaz diouret bara ar c'horf a ioa eur binijen vihan eviti e skoaz diouret bara an ene ; c'hoant he devoa da c'houzout he fater hag he c'hatekiz evel ar vugale all, hag he mam e leac'h rei d'ezhi he goulenn a rea peb tra evit miret ne vije desket d'ezhi he c'hreansou ; bemdez, ar verc'hig paour a yeas da zaoulin.

dirak skeuden sant Anton d'an hospital hag eno e lavare : « Pa-ter noster... n'ouzon ket ken. » Ac'hano ez ea da bedi dirak

(1) An hec'h en divije c'hoant da gaout muioc'h sklerijen var buzh ar vaouez santel-man n'en deus ken da ober nemed prena al levr kaer a zo ennan he buez savet gant an *Tud Mener* ha kempennet a nevez gant an *A. Perrot* person Sant Guen : her kaout a reas da brena e ti R. Prud'homme, Sant Brieg.

Gwerc'hez an Tour-Bihan hag eno-e lavare : « Ave Maria... n'ouzon ket ken. »

Pa veze prezeget e Sant-Korantin e rede d'an iliz, evel ma red ar c'hare varzu an dour-eien, mes o veza ma ne ouie ket a c'hallig n'oa ket evit heuilh ar gelennadurez a goueze euz ar gador ; er fin Doue a gemeras truez ouz ar vinorez reuzeudik hag a zigasas, heb gouzout d'ez, ar Mabig Jezuz, ar Werc'hez, sant Joseph ha sant Korantin d'he bleina var hent ar zantelez ; alies e veze kavet, he geñel ganti en he dourn o pedi dirak skeuden' patron Kerne : « Sant Korantin, emezi, va fardonit, ho ped » koun ac'hanoun ha va c'harit. »

Evit en em zizober anezi, e oue kaset eur pennad d'ar C'hastel-nevez da di unan euz he moerebezed ; epad m'edo eno ez eas da govez evit ar wech kenta gant an Tad Kintin a lavaras d'ez e vije hent he buez leun a zrez hag a spern hag he divije eleiz a groaziou da zougen ; kement-se a deuas da wir dal ma rankas dizrei da di he zud, rag he mamm n'oa ket atao evit he gouzanv, ha pedi a reas zoken he fried d'he laza ; hi he unan eun dervez a vannas ar verc'h keaz d'an douar hag a lakeas he zroad var he gouzoug evit he mouga ; a drugarez Doue eun amezogez o tremen a viras outi da gas he mennoz fall da benn ; eun nebeud goude ar vinorez strafuilhet a dec'has ; redet a rejot var he lerc'h da ober d'ez dizrei ; he mamm, evel ma vije perc'hennet gant an drouk spered a lavaras d'he goaz : « Laz ar pezh-fall-ze pelloc'h ma v'eo peoc'h en ti-man ! » Denez a gemeras e gountel hag edo o vont da skei e lez-verc'h pa welas e venveg diframmet euz e zourn o sank a en treust a zioc'h e benn. Kement-se a lakeas al lez-tad da zont ennan e unan ha divar neuze e oue kalz gwelloc'h evit an hini a ioa diouallet kenkouiz gant an Aotrou Doue.

Dem-goude, Katel a yeas da jom da Vro-Wened da heul he zud ; dimezed e oue d'eun den pinvidik, koz ha drouk ; mont a rankas abred diouz he goaz, rak henman touellet gant eur plac'h fall, a venne he laza ; var ali ar Breur Coetnizan, eur manac'h ginidik euz a Vontroulez ez eaz da jom da Gemper ha sant Korantin a lavaras d'ez : « Gant a ri, bez paour ; da bried » a zo eun den fall, rag a ra poan d'e eal mat ; dont a raio d'az » klask ; mes n'eo ket red d'it ken-lakat da vuez etre e zaouarn, » evel m'az peuz great ; n'az peuz pec'hed ebed o chom heb beva » gantan ! »

Hag evit gwir dont a reas d'he c'hask, mes ne falvezas ket ganti mont d'e heul ; en em rei a eure da labourat a-zevri evit gounid he bara, sikour ar beorien hag ober he silvizi digez ; gouzanv a reas gant pasianted kement tra a zisplije d'ez ; ober a reas pinijen muia ma c'helle, ha pedi a reas evit eneo ar Purgator ha konversion ar bec'herien.

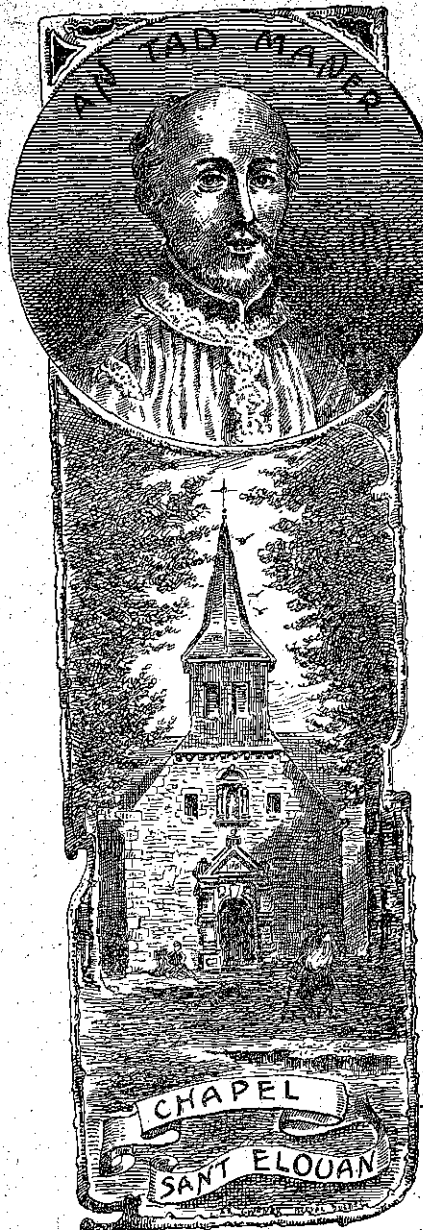
Kemeret a reas evit kovesour an Tad Prigent de Launay, euz kompagnunez Jezuz abalamour ma ouie brezoneg, ha d'e varo, gant aotre an Aotrou Louet, eskop nevez Kemper, e oue renet gant an Tad Bernard ha gant an Tad Maner ; an daou-ma a

ioa oc'h en em lakat da rei misionou e Breiz-Izel ; Katel Danielou a oue eur vamm evito ; gouenn a reas ma vije lavaret offermentou evito ouz aoter sant Korantin ; kinnig a reas he foanion da Zoue evit ma tougie o labour frouez puilh ; lavaret a reas d'ezo var betra hag a eneb petra prezeg ; gourc'henn a reas d'ezo kemeret kezeg d'o dougen p'o deveze peil da vont, ha chom heb mont en tir all d'o nerz.

Devosion vras he devoa da bemp gouli Hor Zalver ha da zeiz glach'ar ar Werc'hez ; adalek ar bloaz 1643 e c'houlzanvas poanion krisoc'h bep gweiner ha derc'hent ar goueliou bras, hag an dra-ze a badas beteg he maro.

An drouk-spered a reas brezel d'ez goasa ma c'hellas dreist holl epad an tri bloaz a dremenas e Kerguinou e ti an A. Kermenno ; en em ziskouez a reas d'ez dindan furm eur skolaer gwisket e-du ; gwech e klaske he spounta ; gwech e klaske hel laza ; Katel a lavare d'ezan : « Penn-leue di » valo z'ac'hanout, kea » d'az toull da guzet ! » hag e stlape outan, he chapelled, pe he skapular, pe eur banne dour benniget ; raktal ar skolaer du a yea gant e hent.

Evelato n'eo ket yudazerez an drouk-spered eo a c'hiaze ar muia ar vaouez santel ; he brasa poan a deuas euz an faolion roët d'ez gant an dud a iliz, re dear da varn, re zouget da zelaou an teodou abegus, re zia-

naoudek euz an hentchou burzudus ma vez kaset dreizo eneoù a zo, a brezege en he eneb. A drugarez Doue an Aotrou 'n Eskop hag he daou gouezour a jomas a du ganti beteg he maro.

Da varo an A. Kermenoz ez eas da jom da Lok-Maria da di eur c'halvez hanvet Poupon ; eur pennad goude ez eas da hostizez ; digemeret a rea en he zi epad ar bloaz eun nebeud pötred yaouank a ioa e Kemper oc'h ober o studi ; kalz vad a reaz d'ezo ; en doare-ze eo e teuas da ober anaoudegez gant an Aotrou Galerne, ha pa oue hanvet henman da berson e Mur ne roas peoc'h ebet d'ezan ken na zavas eur chapel nevez da zant Elouan diskibl sant Tugdual, unan euz ebester kenta ar vro ; ar mean kenta a oue benniget da c'houel santez Anna 1651 ; pemp bloaz goudeze ar chapel a ioa en he sav ha sant Elouan a ziskoueze e c'haloud dirag Doue dre ar burzudou kaer ha niverus a rea enni.

Er mare-ze Katelel Danie-

lou, evit beva didrousoch, a yeas da jom da Zouarnenez ; eno ne jomas ket dibreder ; daoust m'edo beleien ha tud Douarnenez en he eneb e lakeas sevel eur chapel da zant Mikeal, e plas an ti m'oa bet ennan o chom Mikeal Nobletz epad tri bloaz var nugen ; n'oa nemed seiz lur er yalc'h pa stagjot gant al labour : « It en dro, a lavare Katelel, peadra awalch a deujo da » zavel ar chapel ha goude ma vefe c'hoant da dei anezi gant » arc'hant. »

He c'homz a deuas da wir.

Estreget er wech-ze e tiskouezas anaput an amzer da zont ; nebeut arak he maro e lavare ne welje ket ken an Aotrou 'n Eskop an deliou nevez o tont er gvez, hag e gwirionez mervel a eure e miz c'houevrer variere'h.

Katel a glavas e Sant-Guen, e parrez Mur, da zul kenta viz Here 1667 ; nebeut arak tremen e lavaras en eur zavel he divreac'h hag he daoulagad etrezek an nenv : « Tost, tost, tost ! » Mervel a eure a pokat d'ar groaz d'ar 4 a viz du 1667. Eun dourn ha ne oue gwelet gant den a deuas da zerra d'ezi he genou hag he daoulagad ; he mestrez vat, ar Werc'hez Vari, he devoa lavaret d'ezi dek vloaz arak e teuje da renta ar zervich-ze d'ezi.

Pemp dervez e chomas var ar varv-skaon ; c'houez-vat a zave diouz he c'horf ; sebeliet e oue e iliz sant Gwen tost da aoler an Anaon dirag eiz beleg var nugen hag eur mor a dud ; an Tad Maner a zigouezas p'edo dija diskennet er bez ; mes o veza ma n'oa ket c'hoaz goloet he fenn e c'hellas e welet ha touch outan chapelodou ha traou all. Person Mur a reas eur brezegegen da embann he vertuziou, he labouriou hag he foanion gouzanvet gant kement a basianted. Burzudou a c'hoarvezas var he bez ; eleiz a gendalc'h d'en em erbedi outi gant fisianz ; he hano benniget ne vezo biken ankounac'heat gant ar Vretoned.

J.-M. PERROT.

Unvaniez Merc'hed Frans

Setu aman, var an divezadou eur ger bennak divarbenn ar reunion a zo bet e Landerne d'an 19 a viz Du.

Da 10 heur edo ar reunion genta. Klevet a reomp hano eus ar pezh zo bet great e Brest, er Folgoët, Plouziry, Guitevede, Kastel. E kanton Lanmeur n'euz netra ebet c'hoas, mes hano zo da zavel ar Vreuriezh e Plouezoc'h. Hano a zo bet ive kenan da drei e brezonek eul lodenn euz kazetenn an Unvaniez « le Petit Echo » hag a benn eur pennad e vezo gellet he c'haout.

Kreis deiz a dosta dillo, hag an A. Leroy, chaloni, digaset deomp gant an Aotrou 'n Eskop, da ren ar reunion, a lavar an Angelus. En e gichen edo an Itron de Guebriant, hag eur gonferansourez deuet eus a Bariz : an dimezel Villeneuve. En dro dezo e ioa beleien : A. Person Kastel, A. Person Landerne, hini ar Folgoët, hini Kernilis, hini an Dre hag A. Kure Guitevede.

Da 1 h. 1/2, an or a ioa digor d'an oll ; siouaz ! Hanter c'houll e chomas ar zâl ! Ha koulsgoude ma vije bet eur c'hoariel-farsuz bennag, merc'hed Landerne ha tro var dro, o dije kavet amzer da zont di ; selaouit ta : ma vije bet euz a bep parrez kement hag ez euz bet euz eur barrez vihan euz kanton Guite, neuze vije bet mad an traou, neuze vije bet

leac'h da esperout. Fizians em euz a benn ar bloas a zeu, ar re-all o devo kemeret skouer var ar re-man.

An Itron de Guébriant a stag dioc'h-lu da lenn pe seurt labour zo bet great er vro er bloavez-ma hag an Itron de Vincelles a ra ive he rapport var gement-se. Digas a reont da sonj deomp euz pardoun ar Folgoët e miz Mae, hag euz retret Lesneven e miz Here, hanter c'hallek, hanter vrezonek ; an diou ha tri-ugent a zo bet oc'h heuilh ar retret-ze, a zalc'ho sonj ato euz ar c'homzou kaer o deuz klevet hag euz ar blijadur o deuz bet o veza holl evel c'hoarezed epad an tri dervez-ze. Lavaret a reont ive ez euz bet great e meur a leac'h konferansou gallek pe vrezonek er bloaz-ma ha fsianz o deuz da gaout eost mad divar ar gounidou-ze.

Goudeze dimezel Paris, e komzou kalounek, a lavar penaoz e ranker kaout doun er galoun an diou garantez-ma : karantez Doue hag hini ar Vro. Pa vezo lakeat hano Doue en e blas e peb leac'h, neuze e vezo gwelet gwellaen o tont e bro Frans,

An Aotrou Arnaud, leshannet « le meunier vendéen », a zao d'e dro, hag epad 3/4 heur a ziskouez sklear petra eour gazetenn fall, pebez droug a ra en tiegeziou ha penaoz ober brezel dezi. Alia ra an dud da lenn Feiz ha Breiz ar C'hourrier, an Nouvelliste de Bretagne hag ar Groaz.

Eun dra bennag a lavar ive divarbenn ar skoliou dizoue, e ranker beza var evez ganto epad an holl amzer, da zifenn eneou ar vugale vihan. An A. Leroy a lavar eur ger bennag da echui hag an dud a ia d'an Iliz evit bennoz ar Zakramant, ha var eün d'ar gear goude en eur lavaret : Eur vech all e teimp adarre, kenavo ar c'henta ! M. K.

PA ZONJER, YA !

Ah ! vous cultivez, multipliez des races d'animaux et de légumes, et vous en variez les espèces ! Vos « Conseils généraux » votent 4.000 francs de crédit « pour la race bretonne pie noire » et vos « Sociétés canines » 3.000 fr. pour l'Épagneul breton ! Mais voterez-vous jamais un liard pour l'élève et l'entretien de la conscience et de l'expression bretonnes ?

Imbéciles qui vous acharnez à détruire des races d'hommes et des langues humaines. Ignorez-vous donc que la beauté est nombre, et non votre chiffre 1 planté dans le ventre d'un zéro, comme un poteau frontière dans une mer de sang ? Y. BRENN (Brug, miz du 1913).

AR REVOLUTION E BREIZ

(KENDALC H)

AL LEZEN DA DOUI

Al Lézen a gemenne d'ar veleien toui a yoa bet douget gant an Deputeed d'ar 27 a viz du 1790 ha sinet gant ar roue d'ar 26 a viz kerzu. N'oa goulennet toui nemet digant ar veleien a yoa en eur garg anavezet gant ar c'houarnamant : an eskibien, ar bersounéd hag ar gureed ; ar veleien all, aomonierien, beleien hep karg, n'o doa ket ezoum da doui ; evelato, ma c'hoanteant toui, e vezent digemeret mat gant mevelien ar c'houarnamant, rak ar veleien e karg, an darn vrasa anezo, a lavaras ne vije ket gellat o lakat da doui.

Goulennet e veze digant ar veleien toui da zul, d'an oferen-bred, dirak ar mear hag e guzulerien.

Setu amañ penaos ez eas an traou er Finister.

D'ar mare-ze ar Finister a yoa rannet e nao loden : Brest, Karaez, Kastellin, Landerne, Lesneven, Montroulez, Ponte-Kroaz, Kemper, Kemperle. Pep loden a veze hanvet e galleg *district*.

E BREST HA TRO VAR DRO

Pep *district* a dlle kas d'an departamant hanoïou ar re o dije touet hag hanoïou ar re n'o dije ket.

Evit *district* Brest ez eus var ar paperiou 51 o deus touet, ha 82 n'o deus ket touet. Mes etouez an 51 o deus touet n'ez eus nemet 3 persoun, ha 6 kure, ha c'hoaz unan eus ar bersouned, hini Guipavas, a deuas buhan keuz dezan hag a zisklerias a vouez uhel ne felle ket gantan toui. Ar veleien a douas a yoa an darn vrasa anezo aomonierien var al listri a vrezel, hag unan pe zaou hepken a yoa eus ar vro. Re all etouez an douerien, a yoa relijiused pe beleien hep karg.

Setu aman, evit Brest hag ar parresiou stag ouz Brest, hanoïou ar veleien a zisklerias ne vijent ket lakeat da doui :

Sant-Loiz, Brest. — Olier Floc'h, persoun ; La Porte, Kermarec, Bernicot, kureed.

Rekouvrantz. — De la Rue, persoun ; Le Drevez, kure.

Sant-Mark. — Quemeneur, kure.

Lambezellec. — Mocaer, persoun ; daou gure eus Lambezellec, Le Gall ha Le Roux, a douas.

Guilers. — Duval, persoun ; Provost ha Cariou, kureed.

Bohars. — Riou, kure.

Kerber. — Scouarnec, persoun ; Larreur, kure.

Guipavas. — Segalen, kure. Ar persoun, Picrel, a douas da genta, mes da c'houde e tisklerias dirak an oll en doa keuz ha ne felle ket dezan toui.

Sant-Divy. — Gourmelon, kure.

Plabennec. — Jestin, persoun ; Keranguéven, Abernot, Quénéa, Colin, kureed.

Gouesnou. — Le Sénéchal, persoun ; Gouachet, kure.

Lopre. — Le Rest, persoun.

Lannilis. — Le Duc, persoun ; Floc'h, Bergot, kureed.

Plouvian. — Iliou, persoun ; Gouriou, kure.

Vourc'h-Wenn. — Kerviou, Richou, kureed.

Landeda. — Kerboul, persoun ; Dalabardon, kure.

Brouennou (e Landeda). — Pervez, kure.

Gwitalmeze. — Goret, persoun ; Pondaven, Pelle-teur, Cren, kureed.

Lambaol-Gwitalmeze. — Calvarin, kure.

Sant-Pabu. — Jacob, kure.

Landunvez. — Roullain, persoun ; Godebert, kure.

Plouguin. — Le Bourva, persoun ; Le Guen, kure.

Treglonou. — Hanus, persoun.

Plourin. — Kersauzon, kure.

Lanildut. — Pelleter, persoun ; Michel, kure.

Porspoder. — Vaillant, persoun ; Lezoc, Thomas, kureed.

Larret. — Jaffredou, persoun.

Plouarzel. — Pedel, persoun ; Lannuzel, kure.

Lambaol-Plouarzel. — Toullec, persoun.

Lockrist (Konk-Leon). — Kermorgant, persoun ; Le Gall, Marc, kureed.

Sant-Vaze (etre Konk ha Plougonvelin). — Carlier, persoun.

Plougonvelin. — Quéré, kure.

Trebabu. — Hamelin, persoun.

Molenez. — Oaléneur, persoun.

Eussa. — Laot, persoun ; Tual, kure.

Lokournan. — Poullaouec, persoun ; Trevien, kure.

Milizac. — Le Guen, persoun ; Talarmin, Le Meur, kureed.

Guipronvel. — Loscun, kure.

Lanrivoaré. — Balc'h, persoun ; Lilès, kure.

Coatmeal. — Leguen, persoun.

Plouzané. — Inizan, persoun ; Labbé, Nédelec, kureed.

Locmaria. — Jezequel, kure.

Ploumoguer. — Perrot, persoun ; Leostic, kure.

Lamber. — Trébaol, kure.

E Brest ez oa kalz tud a-unan gant ar Revolusion. — Persoun Sant-Loiz, an Aotrou Floc'h, n'en doa ket touet, hag abalamour da-ze e teuas tud da grial e

kichen ar presbital evit ober aoun d'an Aotrou Persoun hag hen lakat da vont kwit, zoken araok m'oue hanvet eun all en e leac'h.

E PLABENNEC

Er c'hontrol, er parresiou var ar meaz, ar veleien ne douent ket a gave etouez o farresioniz doujanz ha karantez. Setu aman petra c'hoarvezas e Plabennec, evel m'eo merket er paperiou koz :

« Hirio, dñsul 30 a viz genver 1791, ni kuzulerien an ti-kear ha pennou ar barrez a deu da ziskleria ar pezh a zo aman varlerc'h. Lezen ar 27 a viz du, a c'houlle digant ar veleien e karg toui, a zo bet roet da anaout da veleien Plabennec, hag an Aotrou Persoun en deus diskleriet disul, goude ar pron, e rofe hirio e respount. Eat omp eta d'ar c'héur kerkent ha m'eo sounet dek heur. An Aotrou Persoun, goude kana an oferen, en deus great ar pron ha lavaret oa deuet an heur evitan hag e gureed da ziskleria petra zonjent divarben al lezen nevez. An oll en iliz a grene, droug enno, o velet petra glasker ober da veleien a garont : goulle a reer diganto beza treiz d'o feiz ma n'o deus ket c'hoant da veza kaset da glask o boued. An Aotrou Persoun, beleg fur, a lavaras e plijfe ato dezan kement a vije great evit hor mad ; ne c'houlle ne ket gwelloc'h eget gouzanv evit mad ar bobl ; mes evit toui, ne c'helle ket, hag e tisplegas deomp perak. « Bezit, emezan, leun a zoujanz evit ar re a zo e penn ar vro, karit hon roue ken mat... » Hag e lavaras ne c'helle ket toui :

« *Da genta* : abalamour m'eo eur virionez a feiz n'o deus nemed ar Pab hag an eskibien gwir da ren an Iliz ;

D'an eil : d'an Iliz ha nan d'ar re a zo e penn ar broiou eo bet lavaret ar c'homzou-ma : « Ar pezh ho pezo liamet var an douar, a vo liamet en nenv. »

D'an trede : eur virionez a feiz eo e teu digant an Iliz ar gwir da c'houarn eun eskopti pe eur barrez ;

D'ar pevare : eur virionez a feiz eo o deus an eskibien, hag ii hepen, gwir da varn-an-traou a zell ouz ar feiz.

Ar gwirionesiou-ze, eme an Aotrou Persoun, a zo nac'het el lezennoù great gant an Deputeed. Mont a rafen eta enep va c'houstians, treiz e vije d'am feiz, ma plegfen da hevelep lezennoù. Nan, nag an naoun, nag ar zec'hed, nag ar prizoun nag ar baourentez nag ar gwel eus an oll danjerioù ne c'hellint va lakat da doui da lezennoù koundaonet gant an Iliz. Va oll gureed a zonj evel don. »

Neuze hor beleien a zavas en o zav, en er lavaret ne felle ket dezo toui.

Ken freaz, ken sklear, ken eun e tisplegas an Aotrou Persoun.

Neuze hor beleien a zavas en o sav, en er lavaret ar guzulerien e vouez da lavaret : « N'eus den aman ha ne vije ket a du ganeoc'h. » « Ia, ia, » a lavaras ar guzulerien all ; « ia, ia, » a lavaras an oll en Iliz.

Neuze e oue digoret an doriou hag e oue pedet ar re n'edont ket a du gant ar veleien da vont er meaz. Var dri mil a yoa eno, hini ebet n'eo eat er meaz, ar pezh a ziskwes emaeomp oll a-unan gant hor beleien, hag evel do ee'h en em zavomp eneb al lezennoù-ze, betek ma vezint aotreet gant an eskibien hag ar Pab...

An Aotrou Persoun a yoa chomet er gador, hag araog disken e tisklerias d'e barresioniz e kendalc'hfe da veza o fostor hag e kavchent anezan, hen hag e gureed, bep tro m'o dije ezom eus sikour ar relijion. Hag en deus lavaret eur beden evit ar Roue hag an Deputeed. Pa zistroas d'ar zakreteri, eur maread a barresioniz a deuas da boket dezan ha da lavaret pegen eürus oant o velet o fastor o lakat e goustianz araok pep tra all.

Great e Plabennec da 4 heur diouz an noz.

Sinet gant : « Tenenan Jezequel, Yan Boucher, Tenenan Toulcoat, Yan Le Jeune, François Mao, Yan Roump, François Lotriant, L. Guen, Tenenan Guyavarc'h, Guill. Le Brun, François Kerdraon, Nicolas Gestin, Louis Morvan, mear, Kerjean, sekretour. »

Setu ase traou hag a ra enor d'eur barrez.

An Aotrou Persoun, eur miz da c'houde, d'ar 27 a viz c'hwevrer 1791, a oue kaset d'ar prizoun da Vrest.

Sôn ar Gevier

Eur zôn goz hag a vez kanet e kalz leac'hioù,
en eur vale, pe oc'h ambludi gwiniz-du: (P. Tr.).

Allegretto
Solo

2

'welet ar c'hellien o tourna
hag ar c'huibu o tibella.

3

Ar c'haz oc'h ober tro al leur
peder logoden ouz e heul.

4

Me meuz gwelet eur peziad gad
o pourmen gant eur boutou koat.

5

eur perrukenner var he-zro
o lamet dezi he baro.

6

Me meuz gwelet eur c'hevelek
o planta pour en eur garrek.

7

Etouez an treaz hag ar bili
e teske neunv d'an ovidi.

8

Me meuz gwelet eun ouner vloaz
a zouge Kemper var he skoaz.

9

ha Landivisio var he lost
ha c'hoaz ez ea ganto d'ar post.

10

Me meuz gwelet eur gazez wenn
el lannok o kribat he fenn.

11

gant eur morzol o lac'ha laou
ha tout an dra-man n'eo ket gaou.

Lauransik ar Gwillerm, ganet e Gorre-Léon n'oa ket
eus a lignez uhel, mes kentoc'h a lignez izel, ha mont a
ranke alies da glask labour da leac'h all, ha memes awe-
chou pell deus ar gear.

Deut oa eta poent ar c'hoennât, mare ar prez bras
etouez al labourerien douar, dreist holl er bloavez-zé,
abalamour ma oa bet eleiz a c'hlaoeier. Lauransik n'oa ket
mat dezan cham etouez e amezeien evit pevar real bem-
dez : « deomp emezan e kostez kear ; eno eo keroc'h an
dud. »

Ha setu Lauransik en hent etrezek Brest evit klask
fred da c'hoennât. Tremen a dlie dre Landerne. Deiz ar
marc'had oa ; mes Lauransik n'en devoa ket a amzer da
goll, ha goude beza kemeret eur banne souben evit kreski
e nerz, ez eas er meaz euz a gear gant hent Brest.

Digouezet eur pennad euz kear e teuas e votez ler da
zisc'hriat, rag n'oant ket euz ar re nevesa. Gwella pe-
s oa en devoa sonjet en dra-ze araok kuitât ar gear hag
en devoa lakât en e c'hodel eun neuden hag eun tam
peg ; setu eta va den da azeza var bord an hent evit
griat e votez ; sellet a rea koulskoude a bep tu, rag ma vije
gwelet en divije mez.

A veac'h ma oa staget gant al labour ma welas eur
c'had o tifourcha euz eur park hag o tont var eün d'ezan.
Lauransik a jomas heb finval da welet e pe du e troje.
Dont a rea atao var eün : « Take bier, eme Laurans, m'am
bije bet eur fuzuilh, da vihana. Petra rin breman ? Mont
var he lerc'h ? Mez hounnez a zo hir he diwesker adrenv
da gemeret err ha ma ran an distera trouz, ema en he
rout. Ma vije bet eur mean tost d'in. Ah ! ah ! gortoz,
va boul peg a zo aman ! »

Kerkent ema Laurans krog en e damm peg ; biza a
reas a dreuz marteze, mes eün e skoas hag ar voul peg eat
ouz tal ar c'had a jomas stag outan.

Ar c'had o welet oa tizet euz an araok a reas eun dro
grena hag a yeas etrezek koat ar Forest ; setu manket e

daol gant Lauransik, ha c'hoaz ar pezh a oa goasoc'h, kollet gantan e volod peg. Penaëz dresa ar boutou ler, rag an neudenn n'oa ket c'hoaz kalet.

Koulskoude Lauransik a zelle atô ouz e c'had o tec'hed ; n'oa ket c'hoaz eat pell ma welas eun tammik pelloc'h, eur c'had all o tifourcha ; houman a deue varzu eben ; ar c'had peket a rede ker buhan ma ne wele ket ar c'had-ze o tont varzu enni ; ken eun ez eas dezi ma 'z ejont penn oc'h penn. Ar peg n'en devoa ket c'hoaz kollet e vertuz ha setu an diou c'had staget an eil ouz eben. Kaer o devoa en em zifretta ne c'hellent ket en em zizoher.

Lauransik o welet an dra-ze ne gollas ket e amzer ; lezel a reas e votez ha mont a reas en eur jilgammat, buhan ha buhan da dapa e dam peg hag ive ar gedon var ar marc'had. Erruout a reas araok ma oant en em zistaget, ha setu Laurans perc'hen da ziou c'had e leac'h da unan. Na pebez joa da Lauransik ; bremaik ar re-ze a vezo gwerzet ker ; dont a ra da gaout e votez ha fourra a ra e droad enni, e giz pe c'hiz : « Diouz ar gedon-ma em bezo arc'hant eur boutou nevez, emezan. »

Hag hen, en dro, da Landerne ; en eur antreal e kear e tremenas dirag eun hotel ; gwelet a reas ar plac'h en or hag hen da ginnig d'ezi e goublad. Ker buhan ar marc'had zo great hag ar gedon a zo paëet pevar skoed : « Biken paour, eme Lauransik ! Allo ! deomp brema da » glask ar c'hereour ! » Kaout a ra bouteier ler da joas

hag evel ma ne oa ket euz ar bôtred faro e kemeras eur re tached mat, abalamour d'ezo da badout pell : « Guelloc'h madig eget braoig », eme Laurans. Ne yeas ket tout e arc'hant evit o faea ; chom a reas gantan eur skoed all ; mes araok erruout e Gwipavas en devoa amzer da gaout sec'hed.

En eur zont euz ti ar c'here e tremenas dirag eur stal c'hoari. « Ha ma rafen eun taol ive, emezan ! evit daou wenneg ne vin ket paouroc'h ! eur banne nebeutoc'h etre Landerne ha Guipavas. »

Setu eta va Lauransik, e fri er c'hoari ive : « Allons, messieurs et dames, deux sous, toujours l'on gagne. » — « Ah ! nan, eme Laurans ? Oh ! ne reoc'h ket a skol d'in-me ; me a anavez ho finesa. Koulskoude, eun taol a rin, mes ne rin ket a zaou, avat ! »

Setu va den er jeu. En dro genta dioc'htu e c'hounid : « Ah ! gwir a lavare avat, eme Laurans, taol gwenn ebed ! Petra am bezo 'ta ? » An numero 75, eme bôtr ar c'hoari ; — hennez oa hini Laurans, — eur picher. » — « Mat awalc'h eme Laurans, servichout a raiô d'in da eva dour var bord an hent bremaik ! Allo ! kenavo eur wech all. » Laurans a ioa o vont da bartial ; mes pôtr ar c'hoari a lavaras d'ezan : « Hep, eun taol all, va den mat. » — « Awalc'h am euz-risklet, eme Laurans. » — « Pa c'hounezet e ranker ober eun taol all. » — « Mat, evidon-me ne rin ket da vihana, eme Lauransik ! » hag hen ha iao ac'hano, mar gouie. Mont a rea dre ar ruiou, foug ennan, e bicher a istribilh ouz e vez bihan ; dre ma 'z ea ne gleve nemed : « Pôtr e bicher ! Sell ouz pôtr e bicher ! »

Abenn ar fin e savaz mez gantan hag hen en dro da gaout pôtr ar c'hoari : « Del da bicher 'ta neuze, pa 'z peuz c'hoant d'her c'haout. » — « Oh ! eme bôtr ar c'hoari, me n'am euz ket a ezom anezan ivez breman pa ra dies d'it. Perag ez peuz e c'houlennet bremaik ? » — « Sell, eme Lauransik, kemer anezan. » — « Oh ! d'it eo pa 'z peus e c'hounezet ; gra gantan ar pezh a giri. » Ha Laurans, droug ennan gant e bicher : « Del, mar kerez ! » hag e stlap anezan er stal gant kement a err ma torras daou blad porcelaine. Kerkent ha ma oue great an droug eme Laurans en e rout, ha pôtr ar stal var e lerc'h. Laurans a iea ker buhan ma roe dre ma 'z ea, taol skoaz da hennman, taol skoaz da hennont.

E plas an ed, e ioa eun toer en e skeul o kempenn ti ar Reveil-Matin, hag ar skeul a deue beteg anten ar ru. Erruet eno, Laurans en eur c'haloupat, a droas e benn da c'houzout ha tost edo pôtr ar c'hoari. Kerkent e ro eun taol skoaz d'ar skeul hirr hag e tibrad anezi divar ar pave. Ar skeul a gouezas, stok he c'horf, hag an toer keaz a oue strinket var e benn ebarz er ru.

Dija d'an ampoent e oa eur vanden dud varlerc'h Laurans. Neuze e savas eur youc'h e kear. Dre an holl ruiou e oue klevet : « Arrêtez ! arrêtez ! » — « Deuit atô, eme Laurans, evit pôtr ar stal-c'hoari ne bako ket ac'hanon da vihana. »

Kear holl a ioa dija varlerc'h pôtr e bicher. Neuze e troas dre ar ruiou bihan evit koll an dud ; en em denna a c'hellias euz kear hag ec'h erruas e kichen ar filatur ; eno e lammas er parkeier hag ec'h en em guzas er c'noajou. Neuze e chomas da denna e alan, rag ne oa den ebed ken var e lerc'h, da vihana a dost. Goude eur pennad ehan, ec'h en em lakeas adarre en hent varzu Guipavas, mes abiou da gear ez eas gant aoun da veza anavezet.

Ma ne gredit ket an histor-ze, goulennit digant Landerneiz ; n'euz ket unan anezo ha n'en divije ket klevet hano euz a bôtr e bicher.

L. GUILLERM.

LES BONNES ANNÉES

Les bonnes années ne sont pas celles où l'on souffre le moins, mais celles où l'on pêche le moins, où l'on mérite le plus. Si, pendant cette année, nous semons comme autant de petits grains de blé toutes nos minutes et toutes nos heures, dans la terre éternellement féconde du royaume des cieux, nous aurons une bonne année, en dépit du démon et de ses suppôts.

Mgr de Ségur.

Kan ar paour e tâl an nor da zeis kenta 'r bloaz

1

Eur blâvez mad, laouen, eurus,
Gras Doue ha yec'hed padus
A greis kalon a reketan
Da bep hini euz an ti-man.

2

Pedi ran ar Mabik Jezus
Ar Bugelik oll galloudus,
Da rei deoc'h oll, bras ha bïan,
Kement a c'hoantait digantan.

3

Ra zeuio gliz hag heol Doue
Da greski bemdez ho leve,
Ra vo leun an arc'h, ar zolier,
Loened dispar en ho kreier.

4

Ra droio mad deoc'h ar c'homwerz,
Kouls er prena evel er gwars,
Ra vö er yalc'h kals peziou guen
Gant eun toullad a re velen.

5

Doue, evel eur vamm dener,
A roi deoc'h hervez an amzer :
Ar gondor e krisder ar goanv,
Freskadurez e gor an anv.

6

Ra vennigo ho labourou,
Ra bourveo d'hoc'h ezommou,
— Krampoez bepred var ar bladen,
Hag er ribot aman melen !

7

Saourus ra gaffot ar zouben ;
Kig ha bara var ar planken ;
Chist dous e korn an armel gloz,
E dam butun d'an tadik koz.

8

R'ho tiouallo eus klenvejou,
Eus pep anken, pep darvoudou ;
Ra vo dizrein hent ar vuez,
Ha laouen heol ar bloaz nevez !

9

Ra zeui en ti eul lapousik
Da gana deoc'h en e neizik,
Ha da c'hoarzin ouz an Elez,
Diouallourien ho tiegez.

10

Roit breman eun aluzennik
Mar doc'h en ez. pe binvidik,
Da zouten buez ar paourkez
Zo breur da vabik ar Verc'hez !

11

Bennos, tud a zonzans Doue,
Me eo El mad ar bloaz neve,
Ha deut ez oun da zigas deoc'h
Eurusdet, levenez ha peoc'h.

12

Selaouit ato mouez ar paour,
Aluzen a dalv mui eget aour !
Hag eun deiz en e varadoz
E tâl Doue ho pô repoaz.

Doue ra bardono an Anaon. †

YAN-LON.

An Iliz Katolik

HE MERKOU

Eil merk. — Ar Zantelez

Ar ger « santel » a ziniñ beza dinam ha glan dirak Doue ; Hel lavaret a c'heller hag euz an traou eb buez hag euz an dud. Evelse eun dra a c'hell beza santel : 1) abalamour m'eo westlet da Zoue ; 2) abalamour eo santeleat dre m'ema Doue o choum ennan, (evel eun iliz) ; 3) abalamour eo eur feunteun a zantelez.

Eun den santel eo an hini a zo unanet gant Doue hag a zo ar muzul euz pep santelez. Hogen ne c'heller beza stag, koulz lavaret euz Doue, nemet distilabez e veer ; ar zantelez eta a c'houlenn daou dra : kaout eur galon neat euz ar pec'hed ha beza stag euz Doue dre ar garantez parfet hag oberou mat ar vertuziou kristen. — Meur a bazenn a zo er zantelez ; ha pa lavaromp euz eun den eo eur zant, ec'h ententomp eo en em gavet an den-zé, gant skoazel gras an Aotrou Doue, en huela pazenn euz ar zantelez hag eo din da veza roët evit skuer d'an holl dud.

Eur relijion, eun iliz a c'hell beza lavaret santel e daou zcare : 1) abalamour e c'hell ober tud santel gant an traou santel a zo enni ;

2) Abalamour e zeuz enni tud santel ; ar memproù a zo santel o unan.

Ama eo red taoler evez mat euz an teir gwirionez-ma :

Da genta : n'euz iliz ebet hag he dije tud santel, ma n'e deuz ket an traou a ro ar zantelez ;

D'an eil : ne c'hell ket beza santel eun iliz, eur relijion hag a brezeg eun dra benag a ia a grenn eneb ar zantelez ;

D'an trede : n'eo ket red e vije sent an holl memproù euz an iliz ; awoalc'h eo e vije meur a vembr hag a zo gwir zent. Ar re-ma eo gwella lodenn an iliz hag enno had ar zantelez roët gant ar relijion a zo diouanet ha kresket. Euz eun tu all ive, ar zantelez n'eo ket eas bras da dizout, rak mont a ra eneb ar gwasa techou a zo en hon izili hag ar skiant prena hon deuz a lavar deomp awalch omp bresk ha dinerz ha muic'h douget d'an drouk eget d'ar mad. N'eo ket souez ta ne c'helle ket atao ar zantela euz an holl relijionou tizout ar pez a glask ; da lavaret eo, rei ar gwir zantelez d'he holl memproù.

Hor Zalver Jezuz-Krist a zo falvezet gantan e vije ar zantelez eur merk euz ar gwir iliz : rak an iliz he deuz enni ar zantelez-ze a zo goest da ober tud santel ; hag ive en iliz e

weler burzudou a ziskuez ar zantelez-ze. Ouspenn er gwir iliz e zeuz tud santel, gwir zent.

Setu ar pez am beuz da ziskuez deoc'h, a eneb ar Brotesantied a lavar eo santel an iliz en eun doare benag ; ha ne zeuz enni nemet tud santel, p'eo gwir evito an iliz n'he deuz ken memproù nemet an dud just.

I Iliz Jezuz-Krist a zo red dezi beza santel : rak enni e zeuz traou santel hag a ro ar zantelez

1) An iliz eo tra an Aotrou Doue, a zo a bez westlet da Zoue ; hi eo « Ti Doue », « Templ Doue » « Ar Jerusalem nevez » ; hi eo « Kori Jezuz-Krist » ; Hen eo penn an iliz ha buez an iliz eo buez Jezuz e unan ; hag an Ebistel a la var euz an iliz eo « gwir bried » hor Zalver ; ha p'ou gredfe lavaret n'eo ket santel eb muzul ar Jezuz-ze a lavare d'e enebourien touet : « pehini ac'hanoc'h-hu a c'helle tamall d'inn » an distera pec'hed ? » Santel penn an iliz, santel eo ive ar vuez a red enni evel ma red ar goad en hon goazied.

2) Pa zavaz Jezuz e iliz petra glaskê ? Unani an den gant Doue, dre vuez ar c'hras var an douar-ma a vezo peurleniet e gloar ar Baradoz. Red eo bet eta d'Hor Zalver rei d'e iliz kement a ioa red evit ober d'he memproù tizout ar vuez-ze ; hag rei kementse eb na c'helle beza kollet ervez komzou an Aviel : « Hag holl c'halloud an ifern n'he diskaro morse » hag ar c'homzou all-ma : « Setu emañ ganeoc'h bemdez betek ar penn diveza euz ar bed. »

Lennit an Aviel : eno e klevot Jezuz o komz, var ar menez, euz an eiz eürusted, euz remision ar pec'hajoù, euz ar vuez a bado da virviken o welet Doue ; sonjit perak eo deuet mab Doue var an douar : deuet eo evit silvidigez ar bed dre an iliz ; ha dre-ze an Aviel a ro deomp an testiñ eo falvezet gant Jezuz e vije santel e iliz e pep doare : santel dre al labour he deuz da ober ; santel dre al liam a zo etre he memproù ; liam ar feiz a ra deomp plijout da Zoue ; liam ar garantez ; liam ar zakramanchou ; santel dre an Aviel a brezek evel reolenn ar vuez dibec'h ; santel dre al lezennou a zeu digant eur mestr ha ne c'hell ket fazia. Santel e iliz eta beza an iliz ha dre an Hini en deuz he savet ha dre ar pez he deuz da ober e kenver an dud.

3) Abalamour da-ze ive eo red e vije santel mempron an iliz. D'an iliz Jezuz en deuz promettet start n'he dilezje biken. An iliz eta a iliz beza ar pez m'en deuz lavaret Jezuz. Hogen Jezuz eo salver ar bed hag ennan e lakeomp hon holl fizianz hervez komz an Abostol : « Fizianz start hon deuz en Doue leun a vuez, a zo salver an dud holl, ha dreist pep tra an dud fidel (da lavaret eo ar re a zo euz e iliz) hag abalamour da-ze e c'houlzanvomp gant pasianted kement a boaniou hag a zismeganz. » (1) Ar memez abostol sant Paol a lavar e'hoaz da Gristenien Ephez : « Ar C'hrist en deuz hor c'harët ; en em ginniget eo e unan da Zoue evidomp e prof hag e sakrifiz

(1) Kenta lizer da Dimothe IV, 10.

« a c'houez-vat. » (1) Hag ar zihvidigez-ze a zo bet gounezet gant Jezuz evit an dud, eo buez ar c'hras, eo ar zantelez. « Deuet oun, eme Jezuz, da zigass tan ar garantez var an » douar ha petra glaskan-me ma n'eo ket c'houeza anezan » muioe'h-mui ? » (2) « En em zantifia 'ran va unan evito evit » ma vezint d'o zro santifiet dre ar wirionez. » (3) « (Jezuz) » a zo en em roët e unan evidomp evit hon dasprena diouz pep » drouk, evit en em ober dezan e unan eur bobl dinam ha » choazet ha douget d'an holl oberou-mat. » (4) An Abostol a lavar c'hoaz : « Jezuz en deuz karet e Iliz, en em roët eo e » unan evithi, evit he zantifia... evit ober dezi beza dirazan » eun Iliz leun a c'hloar, eb nam na roufenn, na netra en » doare-ze, mes evit ma vije eun Iliz santel ha divlam kaër. » (5) Bolontez Jezuz a zo bet eta e vije santel e Iliz er bed-ma abalamour dezi da veza santel hed an eternite.

4) An Tadou santel euz an Iliz pa gomzout euz santelez an Iliz, a entent holl eo santel an Iliz dreizi he unan hag e ra tud santel.

« An Iliz, emezo, he deuz pep vertuz enni e unan » (Sant Syrill a Jeruzalem) ; « euz an Iliz eo en deuz lavaret ar Profet Izaï : « Te a vo galvet kear ar Justiz, ar gear fidel da Zoue. » (Euzeb.) « Ar justiz, eme Sant Ambroaz, a zo ken skeduz en Iliz hag an heol d'ar c'hreiz-deiz e kreiz an hanv. » ; « eur skeuden eo euz Iliz an Nenv. » (Sant Syrill) eur gwir baradoz eo » ; « hi eo gwir vam ar re o deuz ar gwir vuez » ; « an hent eo a ia d'ar baradoz » ; « an arc'h eo a zo ennan ar zent ». En eur gomz evelse euz an Iliz an Tadou santel, eb mar ebet, a gomz euz he santelez.

5) Santelez an Iliz en em ziskuez dre ar miraklou. — « Doue, eme Sant Paol, en deuz lakeat en Iliz, da genta, an Ebestel ; d'an eil ar brofeted ; d'an trede an doktored ; ar re a ra miraklou, ar re o deuz an donezoun da barea ar re glanv, da zikour, da c'houarn ha da gomz e meur a yez. » (1) Hag en Aviel hervez Sant Mark (XVI, 16 ha varlerc'h) hor Zalver a lavar pe seurt miraklou a heuillo ar re a grede ennan. Promettiet en deuz eta e teufe ar miraklou da harpa prezegennou an Ebestel. Hogen, hor feiz-ni he deuz ezom euz ar memez harp : hag abalamour da-ze, beteg ar penn diveza euz ar bed e vezo miraklou, ha merkou dreist natur euz santelez an Iliz. Rak, eur wech c'hoaz, mar d'eo bet savet an Iliz, eo evit silvidigez an eneoù : hag evit-se eo red kaout ar feiz a zo harpet var ar prezegennou hag ar re-ma a zo harpet var ar miraklou. Hag an abostol sant Paol, a lavar deomp, e vezo beteg fin ar bed, tud ha ne gredint ket.

II. Pehini euz an Ilizou kristen he deuz merk ar zantelez ?

Daoust hag int eo an Ilizou protestant ? — Ar re a zavas an Ilizou-ze piou int ? Petra oant ? Setu va respount e berr gomzou :

(1) Lizer da Dud Ephez V, 3. (2) S. Lukas XII, 49. (3) S. Iann XVII, 19. (4) Lizer da Dit II, 14. (5) Lizer da Dud Ephez V, 25-27.

Luther, eur manac'h, trubard, mezvier ha loudour ; Calvin, eun den leun a orgouilh ha didruez e kenver e genseurted zoken ; Herri VIIIe, roue Bro-Zaoz, eun den lubrik, eur muntrer divalo ; Elizabeth a Vro-Zaoz, falla maouez a zo bet morse var an douar dre he buez fall, dre grizder he c'halon. muntrerez he c'hiniterv Mari Stuart, rouanez hor bro ; ar re all, Melancton, Karlostad ha nag a bell all, a zo anavezet ive evit ar vuez direol o deus renet. Ha setu ar zent bras o deuz savet ar relijion protestant !! Ha souezus e vije goudeze ne gavfemp ket sent ha sentezed er relijion-ze ? da lavaret eo, tud dibec'h, tud a viraklou hag a c'heller kinnig e skuer d'ar re all ? Ganet ha savet en eur relijion a ia a grenn eneb ar feiz hag ar vuez kristen an dud-ze ne c'hellont ket dont da veza gwir zent ha gwir zentezed.

Daoust hag ar Schismatiked o deuz ar zantelez gwirion ? — Ar re a zavas ar relijion-ze, Phœsius ha Seruler a ioa tud kollet gant o ourgouilh, tud a freuz hag a zispac'h. Abaoue n'he deuz torret al liamm he stage ouz kador sant Per, Iliz ar Gresianed n'he deuz mui ar gwir vuez kristen, n'he deuz na tud a viraklou, na misionerien ; he beleien a zo disprijet gant ar bobl a bez ha n'o deuz ken ioul nemet da veva didrouz er feneantiz gant o gragez hag o bugale.

Hag an dra-ma a zo ken gwir all euz Iliz ar Russi ; hag houma a zo ouspenn dindan holl c'halloud an impalaër. Er bloavez 1721 an Impalaër Per II, leschanvet Per ar bras, a lavaras d'e Eskibien en eur gomz divar e benn e-unan : « Setu ama, ho Pab deoc'h-hu ! » Er bloaz 1832, pennou-bras Iliz ar Grès a lavaras ec'h anavezont Roue ar Grès evel penn euz o relijion. Daoust hag oc'h en em rei da vrasa evelse, da veza hualet gant an impalaëred, int eat ar re-ze var eun gant hent ar zantelez ? Douetus bras eo, me sonj !

Nan, nag ar Protestanted nag ar Schismatiked ne c'hellont lavaret eo santel o relijion. Rak an ILIZ ROMEN HAG HI HEBKEN eo a ro ar zantelez d'an dud fidel, o rei dezo buez ar c'hras dre ar zakramanchou, o rei dezo lezenn ar gwir feiz, o teski dezo miret ar c'haëra vertuziou, o tiskuez dezo, koulz hizio ha gwechall, skueriou a zantelez dispar.

Ha ma zeuz en Iliz Romen kalz tud a zo pec'herien, pec'herien vras zoken ; an dra-ze ne vir ket ouz an Iliz da c'hellout rei dezo ar zantelez ; n'o deuz nemet ober ar pez a zo gourchemennet gant an Iliz katolik.

Gwir eo c'hoaz, e kaver, ken etouez ar Protestanted, ken etouez ar Schismatiked tud a vuez-vat, tud a relijion hag a vezo salvet eun deiz. Perak ? Abalamour m'int aketus bras da ren eur vuez honest ha dibec'h, e teuont da gaout perz e madou an Iliz katolik ; hag abalamour m'int tud a volontez-vat, tud a spered hag a galon eun e reont oberou-mat talvoudus bras evit o zihvidigez.

KUZULIOU

Da X. divarbenn an troaza er gwele

Kalz bugale a zo ha n'int ket evit miret da droaza en o gwele ; ar bôtred kalz muioc'h eget ar merc'hed ; troaza reont en noz muioc'h eget en deiz. N'eus ket a louzou goest da barea da vat hag evit atao ar c'hlenved-ze ; Peurlissa koulskoude e pareer dioutan pa deuer en oad. Marteze ivez ho pôtr en deus eur boan bennak en e groazlez pe e leac'h all, kaoz d'ezan da ober ar peñ a ra. Ho medesin a ouezo an dra-ze dioc'htu ; ha gwella ho peuz d'ober eo monf gantan d'e gaout.

D'an dimezel J. C. euz G.

Livirit abaoue pegeit a zo oc'h klav ; penaoz eo bet kroget ar boan ennoc'h. Daoust ha ne vez ket koenvet ho tiwesker diouz an noz, boudinellat ho tiskouarn, tenval ho taoulagad ? Hag ho troaz ? Ha meur a dra all c'hoaz. Dies eo kaout eur c'hlenved goude lenn teir linen hebken. Ar respont ho pezo dre ar post heb lakât timbr ebed en ho lizer er wech-man.

Bloavezh mat

Bloavezh mat deoc'h holl lennerien ha lennerezed Feiz ha Breiz. — Yec'hed deoc'h holl, yec'hed d'ho korf ha peoc'h d'hoc'h ene. Buez hir ha laouen d'ar re vihan, d'ar re vras, d'ar re yaouank ha d'ar re goz. Chans d'ar glan-pourien da barea, ha fizians da veza pare. Goulennit evidon ouz Sent Breiz ma c'hellin aman ober eur vad bennak evidoc'h bep an amzer, gant va c'huzulioù. Epad an trede bloavezh ma skrivin e Feiz ha Breiz e kendalc'hin euz va gwella da lakât va ijin ha va aked da zerpicha ac'hanoc'h.

Yec'hed d'ar Vretoned ha yec'hed d'hor bro Breiz-Izel ha d'ar Brezoneg. Amprevaned a zo en dro deomp hag ennomp hag a lac'h hor goad ; en dro da Vreiz hag en hon touez zoken e kavomp bemdez amprevaned fall ivez prest da gas hor bro d'ar maro. Dao ! d'ezo, dizamant ha buez hir ha laouen da Vreiz.

AR MEDESIN.

Evit kaout kuzulioù ar medesin, grit ho koulenn dre skrid, e brezoneg, hag adresit ho lizer evelhen : M. le Rédacteur de la Poste médicale, Feiz ha Breiz, Saint-Vougay. A. M.

An dilez adarre

*E keit ha ma vezoc'h krog en askorn
e teuio ar c'hi d'hoc'h heul.*

Edon o tremen dre vourc'h Loc-Brev ; an hent a oa just e bord ar vered, hag o veza klevet eun tam trouz e taolis eur zell dreist ar voger ; gwelet a ris Fanch ar sakrist o testum eun nebeud relegou hag o teuler anezo en eur bez en devoa nevez toullet.

Anaout mat a rean Fanch, ha me goulenn outan : « Sell 'ta Fanch, piou a zo maro ? »

— « E feac'h, aotrou, Jaouen Koatpenn euz Feunteun vras eo ; setu aze unan avat hag en deus gouezet en em gemeret dreist da veza trankil hag evurus en e gozni » hag ar sakrist kôz a vouse hoarze en eur lavaret an dra-ze. Me a zonjas dioc'htu en devoa c'hoant da lavaret eun dra bennak c'hoaz, ha me harpa ouz ar voger ; Fanch a harpas var e bôl ha setu petra a gontas d'in.

Jaouen Koatpenn pa varvas e hini gôz a reas dioc'htu dirak noter an dilez euz a dout ; an holl a oue souezet, rag meur a wech o devoa klevet Jaouen o lavaret : « Dalc'homp krog en askorn va zudou hag e teuio ar c'hi d'hon heul. » Ar pôtr koz difiziuz kenan ha fin an tam anezan n'en devoa goulskoude dalc'h et neira en tu deuz outan, nemet en devoa great kondision da vont pevar miz ar bloaz da di peb hini eus e verc'hed, da veza bevet, lojet ha da gaout bep sul pevar real hag eur pakad butun.

Ha bep pevar miz e veze gwelet an hini koz o vont deus ti unan deus e verc'hed da di eun all ; mont a reas drant ha laouen, e zilhac'h sul gantan dindan e gazel en eur sac'hig glaz ; e yalc'h-vutun hag e gorn e godel gleiz e jupen, hag er c'hodel all eur voest round a rea evel eur bos en e c'hodel ; ar voest-ze a yea atao d'e heul ; en noz e lakea anezi dindan e benn-wele ; da unan bennak en devoa lavaret en eur ziskouez anezi : « Aze » ema va c'huziaden-me ; aze ema va zenzor ; gwelet e vo » divezatoc'h e peleac'h e kouezo. »

Ar voest he devoa doare da veza pounner, ha leun e oa ivez, rak ne storloke ket an traou enni ; an holl a zonje e oa leun a aour pe a arc'hant ; pegement a c'helle beza ebarz ? E vugale hag e vugale vihan o devoa c'hoant awalc'h d'her gouzout ; bet e oant zoken o kaout an noter o sonjal e ouie henman hirroc'h egeto ; n'oant ket bet avansetoc'h ; hervez o sonj an tad kôz en devoa dalc'h et gantan gwerz eur brouskoad en devoa gwerzet araok maro e wreg, ha koulskoude eun tachad goude en devoa prenet eur gornielad douar da greski ar park nevez ; den

ne c'helle gouzout ar wirionez, rag ar Jaouen ne gonte da nikun e afferiou.

Evelse, ar pôtr kôz a veze keuz d'ezan pa guitea eun ti, ha laouen e vezet outan el leac'h ma tigoueze pa veze taolet eur zell var e c'hodel ha gwelet sur edo ar voest ebarz. Morse avat ne veze lavaret ger deus ar voest-ze dirazan; mes bezit sur an daoulagad a bare varnezi; hen ivez a ioa eun den eaz; mat ouz al loened evel ouz an dud; rei a rea sikour gwellaik ma c'helle; dionall a rea ar vugaligou; digas a rea dezo madigou avechou da zul; mes avat arabad oa dezo touch ouz e voest; pa glas, kent hen ober, tad koz a lavare gant eur vouez grons: « Na douchit ket! » hag ar vugale a veze dizonet en eur wech.

Bebet en deus 'ta en e gozni trankil ha dizoursi; dre ma kosea e veze great gwelloc'h d'ezan; e voued a veze atao'tomm, hag evel ma ne c'helle mui chaokat kreunn e veze trouchet d'ezan tammon milfik deus kreiz an dorz; atao evel m'am euz lavaret deoc'h e vezet laouen outan pa zigoueze.

Ha setu, eun deiz, e kouezas klanv ha deac'h eo marvet.

Achu e gont gant Fanch, ha just e weljomp an diou groaz o'tispaka e kichen an ti-korn hag o chom a zav e kichen dor ar vered; d'ar red ar sakrist a yeas da zon ar c'hloc'h, ar glaz diveza; an enterramant a dreuze ar vered evit mont d'an iliz; ar gerent ken trist ha ken glac'haret an eil hag egile a heulie an arched; an dud all a yea goude oc'h en em vunta, o lemmel dreist ar beziou, e giz m'o divije aoun ne vije ket a blas d'ezo holl en iliz; lavaret a rear ar Vretoned o deus plijadur oc'h en em vunta, zoken el leac'h ma vez ar muia plas hag el leac'h ma vefe dereat bale trankil ha gant urz.

A forz da vunta ha da rei taolion ilin, tud an enterramant a zo eat en iliz; prest e welis ar sakrist koz o tont varzu ar bez; heja a rea e ziovureac'h e giz pa vije o kaozeal outan e unan; pa erruas em c'hichen e lavaras d'in: « Al louarn koz zo anezan, torchet ha flouret eo » bet, hag er voest.... ne oa nemed mein! »

C. DE JACQUELOT,
M. A. ABGRALL.

KELEIER AR MIZ

Comb n'eo ket maro !

Kement den en d'euz pemzeg vloaz ha diou skouarn, a anavez Comb. Brema zo deg vloaz, d'ar mare ma oe serret tiez ar Seurezed, ne glevet ken kaoz nemed divar e benn, ha peurvuia, siouaz d'ezan, ne veze ket lavaret: « Doue r'e vennigo! » varlerc'h e hano.

Comb n'eo ket maro c'hoaz! Koz eo koulskoude: 78 vloaz. Martreze c'hui ha me a yelo en e raog dirag Doue; evelato, d'an oad-se, ne c'hell ket an den fiziout var bell amzer ken araog ma ze e gorf d'ar vered, hag e ene d'al leac'h ma vazo barnet gant Doue.

Comb n'eo ket maro. Nan, hag e genteliou a vez heuliet atao. Comb eo evel pa lavarfen ar profet braz gant eur rummad tud zo e Frans. Ar re-ma zo dre ar vro, lod e Paris ebarz ar C'houarnamant pe tro-var-dro, lod all er c'heariou ha dre ar parrezioù, lod all den ne oar e pe-leac'h. Oll ec'h heuliont ar memez kelennadurez; oll o d'euz ar memez mennoz. O Aviel n'eo ket hir: — 1) Red eo diskar ar Relijion gatolik. — 2) Evit-se ni a rei n'euz forz petra. — 3) Ma kouez ar Frans da heul an Iliz, gwaz aze evithi.

I. Klask a reant diskar ar Relijion. Sur eo. Ya, mez gouzout a reant penaoz trei o c'haoz. Unan bennag, bianoc'h e spered ha brasoc'h e c'hinou, a vo kaset araog d'ober marc'h ar bazadou. Heman a lavaro fran e zantimant. Mez, evel mac'h anavez an oll petra eo, den ne rei van, ha peb hini a zav e ziouskoaz en eur vousec'houarzin hag en eur lavaret: « Ne oar ket petra lavar! » Ar re all, dibaot eo klevet anezo ec'h anzañ o mennoz var eun: « Int-i klask diskar ar Relijion? O va Doue, na petra zonjer! Mez n'euz ket gwelloc'h kristenien eget! Oll e karont ar Relijion-leiz o c'halon! » Hag unan, en eur denna e vouchouar-fri, a lezo (eb e zonzal?) eur chapel led da goueza d'euz e c'hodel. Unan all a ziskouezo eur paper da lavaret eo bet o kovez. Unan all a yelo d'ober e Bask ha da gommunia n'oun dare ped gwech ar bloaz. Na pebez tud devot! « Ar Relijion, emezo, gant eur vouez tener, a rank chom en e sav. Den ne glask he diskar. Hag he ministred 'ta, oh! ni a gar anezo! Mez (hag ama e kresko c'hoaz ar mel en o ginou) etrezomp, eun dra 'zo hag a rankomp da anzañ; poaniuz eo lavaret an traou-ze, mez sklear eo d'an oll ar re zo e penn ar Relijion ne ouzont ket tremen! Hema 'vez atao o c'houlenn; egile atao e c'hrosmolat; unan all ne roio ket d'eoc'h o Pask, abala-

mour d'ho pugale, pe var zigarez ma vez tommet d'eoc'h avechou, pe evit kant tra evelse. Perag mont d'en emmell d'euz traou ha ne zellont ket outo ? Perag ne lezont-i ket peb hini libr d'ober e volonte ? Neuze ve moyen d'ober eun dra bennag ganto. Mez brema, c'hui gav eo eur yuez mont da blega da dud ha n'int ket d'euz ar barrez, da beorien (rag paour eo o zud, me m'euz klevet) ? Oh ! nan, ni zo gwest d'en em denna, ken etrezomp mignoned ; ezom ebed na deuffe divroidi d'ober lezennou d'eomp. Mall eo stourm, pe ni vo roet lam d'eomp ! » — « Gwir eo, eme ar c'hinaoueyen. »

Setu aze komzou flour diskiblien Comb, braz ha bihan. O gavier livet brao ne vezont ket atao kredet gant an oll en taol kenta, mez ne zaleont ket da douella meur a hini. Ha goudeze, eur vech troet o c'hein, ma ouezfemp pege-ment e c'hoarzont goab ! « Biskoaz, emezo an eil d'egile, n'hor bije kredet e oa an dud ker sot ha ken eaz da drei ! »

II. Mez eur vech silet ar bilim e kalon an dud, e c'hellont beza hardiz. Raog petra o deffe aoun ? Gant ma vo « eneb ar veleien » ar pezh a reint, dibaot eo e ve kavet fail. Hag evelse, nag a draou n'o deuz ket great abaoe bloavez ar c'hantved ! Ne gomzin ket hirio d'euz ar Relijijuzer kaset er meaz d'euz o ziez ha d'euz ar vro, ne livirin ger ebed d'euz madou an Iliz laeret asamblez gant peadra an Anaoun. — An traou-ze eo al labour a zianveaz, an oll a c'hell o gwelet.

Mez al labour kuz, great a zindan evel labour ar gozed a zindan an douar, labour ha ne zonz den ennan ken a vez peurc'hreat an droug ? Ne gomprenit ket ? Setu ama.

En eur gear ez euz eur rejimant soudarded, Offiserien ar rejimant a ra o dever, peb hini gwella ma c'hell. Mignoned int oll, da viana a zianveaz. Mez en o zouez ez euz unan, daou marteze, hag a zo karget da flattal ar re all. Goulennet vo digantan petra eo e vreudeur. Hag e respounto : « An Aotrou X., a zo eun offiser kapabl. Mez e c'hreg a vez en offerenn ; e vugale a ra o Fask kenta ; eur giniterv d'ezan a zo seurez ! » Na pebez torfed zo famallet d'an offiser-ze ! Mont a ra e baperiou da Paris. Chom a rei eb kaoth avansamant.

An Aotrou Mear hag e gonsellerien a zo mignoned. Pa vezont en ti-kear, peb hini a lavar e zantimant, evel just ; mes morse ne vez an disterra trouz : ne glasker nemed mad ar barrez ! Achu an abadenn, ez ear da eva eur banne. « Allo, kenavo. » ha d'ar gear, kamaraded vraz. Ya, a gav d'eoc'h ! Mez en o zouez ez euz eun traitour, karget gant ar prefet da ziskuill ar re all. Ma ne ket eur c'honseiller eo a ra ar vicher-ze, e vezo eun den d'euz ar barrez, d'euz ar vourc'h, an hini ma vez alies a an Aotrou Mear en e di. Hag hennez a vo selaouet, ne vo great netra nemed ar pezh a lavaro. An Aotrou Mear a c'houlenn

an dra-man evit e gommun. Fizians en d'euz da veza selaouet : « Gortoz a reoc'h », eme an diskuiller outan e unan, ha kaer a zo gortoz, netra ne deu.

Daou gantonier a zo o torri mein e kostez an hent. Unan d'euz outo a zo pell-ze e karg, egile zo eun desker, nevez goulennet eur plas gantan. Da vare an tam-tan, vardro nao heur anter, ec'h azezon e tal ar c'hleuz, hag e sao kaoz ganto. « Ha Franseza ar Gernevez ive, penaoz ema kount ganthi, ar paour-keaz maouez ? » — « N'ouzon ket sur, eme ar c'hantonier koz, mez deac'h Marianna du-ma o tont euz an offerenn-bred, a gleve an dud o lavaret e oa faleet... » An desker ne lavar netra, nemed outan e unan : « Ah ! da c'hreg a vez en Offerenn ! ». D'ar sul varlerc'h ez ei da gaout ar « sous-préfet ». Pemzeg der-vez goude e vezo hanvet kantonier ; abenn daou vloaz e vo « kantonier-chef ». Egile a vo c'hoaz hag a jomo er renk diveza.

Dao d'ar Relijion, hag a zindan diskar ar re a garfe heulia anezhi, setu aze labour Comb hag e vevelien. Ar vicher-ze a vez hanvet e galleg : « le Combisme », hag e brezoneg : « ober Comberez. » An dud a ra anezhi a vez hanvet e galleg : « les Combistes, » hag e brezoneg : « Ar C'homberien. » An hanoio-ze zo bet roet abalamour ma oe great ar vicher dreist-oll brema zo deg vloaz, pa oe Comb e penn ar C'houarnamant.

III. Hag ar Frans, epad an amzer-ze penaoz eza ? Penaoz e yaffe nemed egiz ar c'hlanvour koz, tennet digantan baz e gozni, ha ne gemer den soursi anezan ?

Pa oa Comb o ren ar Frans, ar jeneral André a oa ministr ar Brezel. Ar zoudarded a veze kaset d'ober brezel d'ar C'houentchou. Mez ma karje ar Prus beza deuet var-nomp neuze, ni a vije bet flastret ha bruzunet ker gwas pe wasoc'h eged er bloaz 70, rag ne oa netra prest d'en em zifenn. Neuze ive, Pelletan a oa ministr ar « Marine ». Al listri a vrezel ne c'hellent herzel euz ar mor, rag ne vezent ket renket, hag a yea d'ar strad. Ar vistri varno ne c'hellent ket herzel d'euz o martoloded divergont, rag ar re-ma p'en em glemment ne veze morse lakeat an tor ganto. Ma vije bet savet brezel neuze, e vije en em gavet ganeomp ar pezh a c'hoarvezaz gant ar Russi d'ar mare-ze, er vrezel eneb ar Japon.

Hag abaoe ? Ar C'homberien, er bloaz-ma, a oa eneb al lezen dri bloaz. Kalet eo al lezen-ma, gwir eo. Mez pa reat an hini daou vloaz, kement den a oa gouiziek var an traou-ze, a lavare ne c'hellje ket padout, hag e vije red goulenn muioc'h divezatoc'h. Ar C'homberien, daoust daze, a reaz al lezen daou vloaz, ha ganthi, ar Frans he devoa an anter pe dost nebeutoc'h a zoudarded eged ar Prus. Daoust ma vezer eur paotr mad, eo diez awalc'h d'eun den en em ziluia pa deu daou varnan.

Hag ouspean ? N'oun ket ped tra ve kavet c'hoaz da lavaret. Eun dra ebken : e bro ar Palestin, ar Frans a oa beteg-hen enoret ha karet. Enoret dreist oll abalamour ma felle d'Hon Tad Santel ar Pab. Ar Frans he d'euz troet kein d'ar Pab, Broiou all, an Itali dreist-oll, a c'houlenn kemeret hor plas du-ze. Pion a zifenna hor c'haoz ? Pe gentoc'h penaoz e c'hellomp-ni difenn hor c'haoz ? Serret hor beuz an or euz ar Pab, ha ne gredomp ket goulenn digor evit gellout kaozeal adarre. Aoun zo da gaout ne ve selaouet ar re all, ha na gemerfent hor plas.

« Brezel eta d'ar Relijion, ha ma kouez ar Frans, gwaz aze. » Setu aze mennoz ar C'hemberien.

LE PAYSAN.

AR FALZ-PEORIEN

HEN. — Ho pet truez en han Doue ouz eur paour-keaz dall !

HI. — Sell 'ta, met me gave d'iu bouzar eo e oac'h, ar wech diveza m'am boa ho kwelet.

HEN. — Gwir awalc'h a livirit, met ar c'hleved-ze ne lakea ket ac'hanon da c'houlid awalc'h.

YAN-LONK. — Eur gwen-negie mar plij, va den mat, da brena eun tam bara rak kement a zec'hed am euz ma n'ouzan ket e peleac'h mont da gousket emberr.

AN TREMENIAD. — Labourit a zo gwelloc'h deoc'h, hag ho po bara, ha ne jomo ket ho spered vad e strad ar gwer.

Respontchou divinadennou miz Kerzu

- I. — Ar rouanez a zoag he c'hurunen var he fenn hag ar zivien var he gar.
- II. — Eur Manegou.
- III. — An dien.
- IV. — Ar pell.
- V. — Ar vanssonerien.

Divinadennou Miz Genver

- I. — M'em euz gwelet al loar goz hag al loar nevez, an tri roue hag ar c'har kamm d'an taol a greiz-deiz.
Penaoz an dra-ze ?
10 p. ar r. Digaset gant Arzel, marechal e Larret.
- II. — Da bep hini euz ar peder i-ma lakit eul lizeren-benn hag eul lizeren-lost en eun henvelep doare ma ralo peb renkennad eus al lizerennou lakeat evelse, hano eur zant.

i — i — i — i
10 p. ar r. Digaset gant eur pôtr vaouank eus a Lokournan.

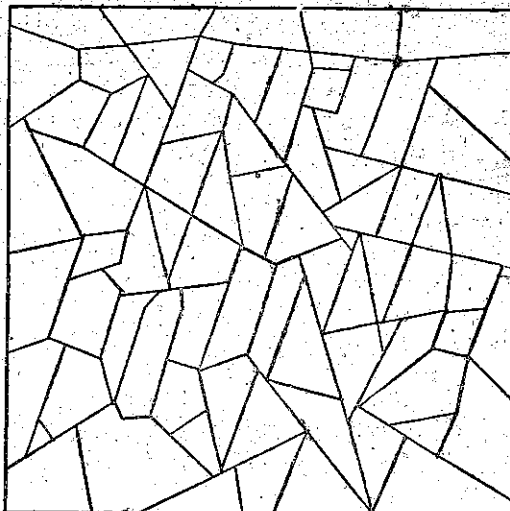
- III. — Klaskit ar gerioù a zoskriveter c'harread lizerennou-man gant euntamur bennak !

a o u m a h a b i m n r
t m v i j i d k m r o t t u
c r s e t v a b a s t e e r m
m o p p n j e n p t b i o r
p t f m d o r n i d n o z g t
m o s t v u x a d m x u t
r a b t n g o p d c r g k m o
x d c s t m m t i d x t u
u d m z t k j i o g m n x
d b c o d b i t z v h o p r u
m n a d r o n i d e b d u m
x e z b r i l c e p t e s t r i
m u n v v r e t o n e s t r i
l o a p h a m o p d e f n p

20 p. ar r., Digaset gant L. ar Guennec, eus a Vontroulez.

IV. — An anter genta ac'hanon a vez roet da zibri ; er rest ez ear da bedi ; pa vezan em fezo un eur barrez euz eskopti Kerne. *Brenniz*.

10 p. ar r. Digaset gant M. J. L. euz a Sant Noug.

V. — Klaskit hano diou barrez euz eskopti Leon skri- vet gant ar roudenou great a la- varfiet, n'eus forz penaoz, er c'harre- man.

20 p. ar r., Digaset gant L. ar Guennec, euz a Vontroules.

Kemennadurez. — Ar respontchou da zivnadennou miz Genver a ranko beza en em gavet gant *Rener Feiz ha Breiz, e Sant-Noug, dre Blousevede* abenn an 20 a viz Genver da zivezata.

E *Feiz ha Breiz* miz C'huevrer e lakimp hanoioù ar re o devezo kavet ar muia respontchou mat da zivnadennou miz Kerzu ha miz Genver.

Profou kinniget da rei dourn da zevel

TEATR BREZONEK KERYAN

Joseph Hernot, Loc- Eguiner.....	2 fr. »	Va amezeien	0 50
A. Abarnou, Plouvian	0 10	Ar C'halvez Kalvez	
Evit Doue ha Breiz,		eo ha kalvez ne d'eo	2 »
Gwitevede.....	1 50	Bet er miz-man...	11 fr. 10
Eur familh euz a Blou- moger.....	5 »	Bet araok..	2.168 95
		Bet beteg-hent..	2.180 fr. 05

Pedet oar da zigas an arc'hanter dre vandat pe dre dimbrjou,
D'an Aotrou E. de Rodellec, Keradraon, par Plouneventer,
Pe d'an A.-L. Dujardin, docteur-médecin, Saint-Renan,
Pe d'an A. Georgelin, 4, rue du Château, Brest,
Pe d'an A. Perrot, Saint-Vougay, par Plouzevedé.

Le Gerant : F. GEORGELIN.

Brest, Imp. rue du Château.

Feiz ha Breiz

Kappad Mizek ar Vretoned

AR GROAZ-WENN

Brezel d'an odivi

N'eus ket pell ez eus bet moulet eul levrig bihan, skrivet e galleg, « *Révolte des Bretons contre l'alcool* ».

Tri mil a zo bet moulet, hag oll int gwerzet ; red e vo moulla tri mil all.

El levrig-se ez eus kalz traou kaer da lenn, traou a ra plijadur d'an dud a gar e gwirionez o bro.

E bloaz, ar Groaz-Wenn a zo bet skignet dre bevar c'horn an eskopti, er parresiou, er skolioù kristen. E tost da gant parrez eo savet ar Vreuriez, ha vardro pemzek mil o deus bete vremen roet o hano : goazed, merc'hed, bugale.

Hag e meur a barrez eo anet ar vad a zo deuet etouez an dud.

« Ar Groaz-Wenn, a skriv eur persoun, a gendalc'h da vont en dro, ha setu ama eun dra a ziskwes pege- ment a vad a ra. N'eus ket pell e teuas em farrez eun Aotrou goude an oferen-bred. C'hoant en doa paea da eva d'ar goazed, e vignouned. En eun hostaliri e oue servichet 60 banne, mes bier hepken ; hini ebet ne gemeras odivi. Ar goazed-ze n'emaint ket oll c'hoaz er Groaz-Wenn, mes bez ez eus enni 17 paotr yaouank dispount, kalonek ; ar re-ze eo o deus lakeat ar re all d'ober evel do. Laouen oun o velet an dra-ze, rak evel mez o deus ar re a ev odivi. »

Ia, ra vezo e pep parrez tud yaouank dispount, goest da zalc'her mat ato, hag e velint ar re all o tont d'o heul. Eun tad a familh a skrive evelhen da bersoun e barrez : « Lakit buhan va hano er Groaz-

Wenn ; ne fell ket mui d'in rei skwer fall em zi na kaout rebechou digant va mab (daouzek vloaz) a zo e hano er Vreurie. »

Pebez levenez evit ar mammou a famill gwelet oll dud o zi fur, sioul, o tont abred d'ar gear da zul ha d'an-deiziou foar ha marc'had ! Eur haradoz eo an ti a zo ennan ar peoc'h hag an urz vat, e leac'h an ti a zo ennan tud douget d'an odivi n'eo nemet eun ifern. « Ah ! Aotrou Persoun, a lavare eur vam a famill, pegen eürus omp breman abaoue m'ho peus savet ar Groaz-Wenn ! Gwechall va goaz, va mab a veze mezo-bep sul ha bep gonel, a deue divezad d'ar gear ; avechou n'en em gavent nemet diouz ar min-tin, goude beza tremenet an noz er meaz, hag e pebez stad ! Maleürus oamp. Breman e teuont d'ar gear kerkent ha ma yes kanet ar gousperou. Eun dra burzudus eo. Breman omp eürus e gwirionez. Bennoz Doue d'eoc'h. »

En eur barrez all eur vam a lavare : « Dimezet abaoue ugent vloaz, n'oun bet biskoaz ken eürus ha breman ; va goaz a yoa eul lounker gwechall ; kaset eo bet ganen da bardouna da Zantez Anna, da Rumengol ha da leac'h all ; mes goude beza bet fur eur pennadik amzer, e kweze adarre hag ec'h en em roe da eva. Breman, avad, eo pare ; abaoue en deus lakeat e hano er Groaz-Wenn, n'en deus evet banne odivi ebet ; lavaret e ve oun dimezet da eur goaz all. »

Er memes parrez eo e c'hoarvezas an dra-man.

An Aotrou Persoun a yoa o kinnig da eur vaouez metalen ar Groaz-Wenn evit he goaz : « Oh ! ia, gant joa e kemerin eur vetalen dezan, ha zoken e prenfen unan bep sizun evitan, ma ve red kement-se evit hen delc'her fur. Gounit a rafen c'hoaz, hag ar peoc'h a vije en ti. »

E gwirionez, a skriv Persoun ar barrez-se, eun dra burzudus eo. Ar Groaz-Wenn a zigas ar peoc'h en tiegesiou, hag ive pinvidigez, eürusded.

Petra c'hell martoloded

Martoloded Breiz a ve ar re genta eus ar bed ma karfent lezel a gostez an odivi milliget. Dre c'hras

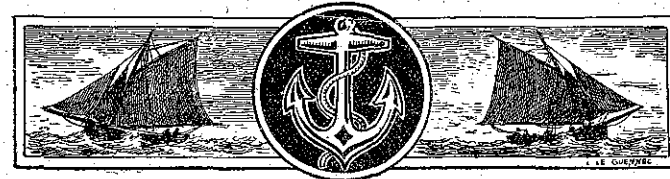
Doue, emaint o komanz kompren eo red en em barea eus ar gizioù diskiant zo bet skignet dre ar vro. Selaoit mat an dra-ma a zo c'hoarvezet eun tri miz benak a zo.

Eur vag eus enez Sun a yoa deuet da werza pesked da Zouarnenez. C'hwec'h den a yoa er vag. Pa oue great ar marc'had, ar prener, a zo ive gantan hostaliri, a renkas var an daol c'hwec'h gweren hag en em lakeas da ziskarga odivi. — « Nan, ne gemerimp ket odivi, a lavaras an dud. » — Ha gwir ! ar vech kenta eo e veler potred Enez Sun o chom hep kemeret odivi. » — « Mat ! ma karoc'h ; mes ne gemerimp ket odivi. » — Potr Douarnenez a zo mantret e benn. Neuze unan eus goazed Enez Sun a lavar dezap petra eo. « Bez emamp, emezan, vardro eun 60 goaz e Enez Sun, roet ganeomp hor ger da zilezel an odivi, hag eürus omp eus ar pez hon deus great. » — Neuze emaoe'h ho c'hwec'h er Groaz-Wenn ? — Nan, pevar hepken ; an daou-man n'o deus ket sinet c'hoaz. — Neuze an daou-man a c'hell kemeret odivi. — Nan, nan, emezo ; ni raio evel ar re all, rak fur int.

Hag e kemerjont eur banne gwin, eur banne bihan, eun diveraden hepken, a lavare paotr Douarnenez souezet oll.

(Eur pennad all divezatoc'h).

I. U.

KUZULIOU

d'ar Mammou ha d'ar Magerezed

TENNET EUS AL LEOR A VEZ ROET DA VAGEREZED
AN ASSISTANS PUBLIK ER FINISTER

Penaoz ober evit miret ouz ar vugale o tenna da gaout ar red-korf

RED-KORF AR MAGADENNOU a zo eur c'hlenved ha n'e ket diez en em viret dioutan.

Ar vugaligou ne dlefeñt ket e gaout.

Ar vugale vihan o devez ar red-korf pa vezont maget fall pe re vaget.

Ar vugale a zo maget fall, epad ar 15 miz kenta deuz o buez, ma vez roet dezo ouspenn leaz mat, lakêt e podou ncat, berveñt pe sterilizet (Leaz sterilizet a zo leaz hag a zo tennet anezan an holl draou hag a c'hell rei klenvejou.)

Oll e tlefeñt beza maget gant o mam pe gant eur vager ez epad an tri miz-kenta.

Ar mammou a rank monet da labourat d'an usinou a alefe rei da zena epad an 10 pe 12 devez e chomont en o gwele, ha goude :

Eur wech deuz ar mintin.

Eur wech da greiz-deiz, ma eo possubl.

Eur wech deuz an abardaez.

Eur wech en noz.

Evelse, ar c'hrouadur n'en dô nemed 3 pe 4 gwech leas saout epad peder heur var nugen.

Ar vugale a zo re vaget, mac'h evont, epad peder heur var nugen, muioc'h a leas evit ne c'hell souten o estomoc.

Re vaga ar vugale a laka anezo da gaout ar red-korf ha da verveñt.

Evit gouzout pegement a leaz a dle kemeret eur c'hrouadur epad peder heur var nugen, e renker anavezout e bouez.

Kuzulioù ar magadennoù, ivantet ha kroued er bloaz 1892, gant Per Budin, doktor-mediñsin ha kelennner e skollaj vraz ar vedesined e Paris, a zo great evit poueza, eur

wech an amzer, ar vugale beteg an oad a zaou vloaz, evit o examina ha lakât evez var ar peñz a zrebont hag a evont.

Er c'huzulioù-ze, ar medesin, pa oar pouez ar bugel, a c'hello lavaret da bep mam pegement a leas a renker rei dezan epad peder heur var nugen. O lakât kenver ha kenver an eil poezaden gant eben e welo ma ta mad ar c'hresk, ha diouz ma vô e lavaro kendalc'her pe jench e guzulioù kenta. Ar medisin, en eur velet pep crouadur en noaz, a ouezo :

1° Ma eo dalc'hed kempenn.

2° Ma n'en deus ket eur c'hof bras.

3° Ma n'en deus ket a rusder var e groc'hen.

Abaoue ma labour ar c'huzulioù-ze ouz 3.500 bugel a varve kentoc'h ne varv mui nemed 1.700 ; an anter nebetoc'h ; kement-ze a ziskouez sklear pegement a vad a rront.

Evit kaout evit netra kuzulioù ar Medesin grit ho kouleñn dre skrid, e brezoneg hag adresit ho lizer evelhen :
M. le Rédacteur de la Poste-Médicale Feiz ha Breiz, Saint-Vougay.
A. M.

ARGARDE — Ah ! Eun taol oc'h paket pelloc'h !

AR PESKETAER. — Paket petra a gav deoc'h !

ARGARDE. — Gouzout a rit er vat eo difennet pesketa dre amañ !

AR PESKETAER. — Ya ! met n'eo ket me eo a zo pesketa : ar wezen an hini eo.

AR VERC'H. — Eur gwennege, mam mar plich ?

AR VAMM. — Da betra ?

AR VERC'H. — Da rei d'eur vaouez koz.

AR VAMM. — Mat a res kaout truez ouz ar re goz, mes petra eo ar vaouez-ze ?

AR VERC'H. — Eur werzerez kouignou.

SKOLACH LESNEVEN

Eur pôtr bihan a c'houlenne ouz e vamm eur zulvez :
« Mamm ? »

— « Petra ? »

— « Pe seurt dilhad a lakin hirio ? »

— « Laka ar re dosta d'an nor ! »

Ar pôtrik keaz n'en devoa nemed eur rumm dilhad da vont d'an offeren, hag en doare-ze ar re dosta d'an nor eo a en em gave o zro da veza douget bep taol.

An dra-ze a dremene gwechall ; n'eo ket henvel ken an traou, a drugarez Doue ; pinvidikeet eo an dud ; madou an douar a zo eat var well, ha madou ar spered, gwella pezh a zo a zo eat ivez var gresk. An holl Vretoned a oar breman brezoneg ha galleg ; daou re zilhad o deus da wiska o sonjezonou, ha meur a hini zoken o deus tri rag e Roscoff, hag er parrezioù all tro-var-dro, ez euz eleiz a oar saoznegat brao bras ha ne vefent ket gwerzet e marc'hajou Londrez, hag etre Kastel-Paol ha Lesneven e weler alies awalc'h pôtréd yaouank krog en alar hag a oar dindan evor ar gwerzioù latin a skrivas Virjil var al labour-douar.

E Breiz-Izel ez euz skoliou kaër ha deskadurez etouez an dud muioch marteze en deiz a hirio eget e bro all ebed.

Kement-se, da gredi eo, a dle ober poan-galon d'ar bôtred vat a zo breman oc'h ober o mistri e Franz, rag i ne blij ket nemeur ar sklerijen d'ezo, hag abalamour da-ze goude beza great peb tra evit kas skolach Kastel d'an traon, setu emaint breman o youc'hal var hini Lesneven, evel blêizi kounnaret, ma yelo dillo ar C'hoularnamant d'he serra.

N'eo ket re abred imichans.

Komprenit ez euz er skolach-ze eiz beleg paeet gant ar Republik ; c'houi gav deoc'h evelato eo possubl gouzanv traou en doare-ze ! Nan, nan, a lavare Viviani e Kampr an Deputeed d'ar 24 a viz kerzu diveza ; Lesnevenniz m'o deus c'hoant da gaout an dourn digant Paris da gas o skolach en dro, n'o deus ken da ober nemed kas o beleien da zutai e brulu da Venez Are ; anez n'o devezo gwennege ebed ken !

An A. Soubigou o klevet eun henvlepe histor a zavas en e zav hag a gomzas gant kement a nerz hag a furnez :

« Hano a zo ganeoc'h, emezan, da zerra skolach Lesneven, mes var be seurt digarez da vihana ez eoc'h da ober eun taol en doare-ze ? »

Skolach Lesneven gant an 361 bugel a zo ennan er skol en deiz a hirio eo ar skolach en deus ar muia bugale e Breiz, ha n'eus nemet c'houeac'h dre ar Frans a bez o kaout muioch egetan.

Gant an 326 bugel a zo ennan e pansionc'ha da genta : n'eus hini all ebed e Frans o kaout kement a bansionerien.

Beleien ha laiked a ra skol ennan gwir eo, mes petra a zo

kaeroc'h, p'eo gwir ec'h en em glevont. Et pour s'en convaincre, il suffit de relire la correspondance de Francisque Sarcey et celle de Gustave Hervé, dont les sentiments nettement anticléricaux ne sauraient être contestés par personne.

Interrogé sur ses impressions de séjour au collège de Lesneven, M. Gustave Hervé, lors de son dernier séjour à la conciergerie, écrivait ce qui suit :

« Le collège de Lesneven ! Un des plus beaux jours de ma vie, un jour qui ne dura qu'un an et demi. Ce fut mon début dans l'enseignement, dans l'enseignement véritable, car jusqu'alors je n'avais, comme pion, enseigné que le silence et le sommeil.

« J'avais vingt et un ou vingt-deux ans dans cet heureux temps ; ça devait être en 1893 ou 1894. J'étais révolutionnaire et batailleur. Me voyez-vous tombant dans ce nid ? Accueil cordial du principal, l'abbé Roull... Un homme exquis, tellement exquis pour moi que moi, qui n'étais pas un muflé, je lui dis : « Ah ! monsieur l'abbé, j'aime mieux vous le dire, il y a mal-donné. C'est sans doute pour vous faire une niche qu'on m'envoie ici enseigner l'histoire, à moins que ce soit pour m'en faire une, à moi, car je crois bien que, pour les idées, nous sommes, votre maison et moi, aux antipodes. Faites-moi retourner d'où je viens. — Mais non ! monsieur, puisqu'on vous a envoyé ici, c'est que vous avez toutes les qualités de tact... »

M. Jules DELAHAYE. — Mais il faut le faire ministre de l'Instruction publique, cet homme-là !

M. SOUBIGOU. ... Je continue.

« Pour les élèves, j'étais le professeur posé, discipliné, éloquent, sympathique. Que de vertus à vingt et un ans ! Hélas !... depuis... »

« Pour les collègues, j'étais le collègue mécréant, mais bon garçon !

« J'ai conservé des bons curés et des élèves si laborieux de ce coin de Bretagne, de si bons souvenirs que je viens de passer une bonne heure à les évoquer. »

Dans une autre lettre du même M. Hervé, ce dernier raconte que le meilleur principal ou proviseur qu'il ait rencontré dans sa vie universitaire, tant pour les élèves que pour les professeurs, a été M. l'abbé Roull, principal du collège de Lesneven. Il convient d'ajouter que pendant le séjour à Lesneven de M. Hervé, son enseignement fut toujours aussi attrayant et séduisant que hautement impartial.

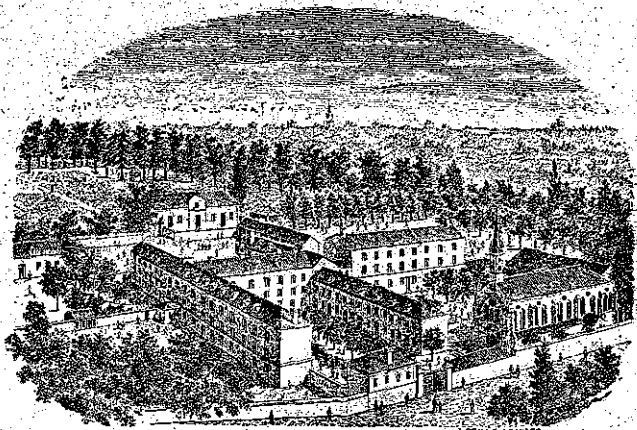
Tant il est vrai que chez les natures cultivées, dotées de tact et de discrète prudence, il est des terrains sur lesquels il serait facile à bien des bonnes volontés de se rencontrer...

M. Lucien VOILIN. — M. Hervé a donc du tact et de la prudence ?

M. SOUBIGOU. — Il en avait à cette époque.

M. BEDOUCÉ. — Il en a plus que jamais !

M. SOUBIGOU... comme par exemple l'éducation de la jeu-

Skolach Lesneven

nesse, l'élévation des âmes, la formation des cœurs et l'ornement de l'intelligence en vue d'une France toujours plus grande, toujours plus belle et toujours plus éprise d'idéal, de justice et de progrès. (Très bien ! très bien ! à droite.)

Grâce à cette union intime entre tous les professeurs, y a-t-il lieu de s'étonner que le collège de Lesneven ait prospéré et se soit développé ?

Kredit ac'hanon, eme an A. Souhigou en eur echui, ma stlapit ar veleien er meaz euz an ti-ze, ne zestumoc'h ket a 60 pôtr ennan ken : grit a geroc'h breman !

— N'euz forz, eme Viviani, ar mestr ouñ, ha Lesnevenniz a blego.

Hag e gwirionez, Bretoned keiz ma 'zomp, n'omp mui mistri da ober en hor brô, ar pezh a garomp ; kaset ha digaset e vezomp evel tud diskiant ; daoust hag epad pegeit a amzer e chomfo c'hoaz an diavezidi eyelse da ober o reuz e Breiz ?

Pegoulz e savo ar Vretoned var o zreid ?

Pa ouezint ervat ez euz lezennou ha lezennou ; lezennou hag a zo red plega d'ezo ha lezennou ha gwella ma c'heller da ober outo eo terri o fenn d'ezo.

Deskadurezh ha relijion, eta etouez an dud muioc'h-mui : eno emañ hent ar zilvidigez.

J.-M. P.

AR REVOLUSION E BREIZ

(KENDALC'H)

AL LEZEN DA DOUI

An darn vrasa eus beleien eskopti Kemper hag eskopti Leon a zisklerias ne felle ket dezo toui. Unan benak, ama hag a-hount, dreist oll vardro Kastellin, Kemper, a oue gwelet o toui, mes ne oue ket kalz ouспен unan dre zek e departamant Finister. Re hir e vije rei hanoioù ar re o deus touet hag ar re n'o deus ket. Gwelloc'h eo dis- kwezh e berr gomzou penaos ez eas an traou.

E Landerne, ar Procurer, d'an 3^a viz genver 1791, a gomze evelhen : « Klevet ho peus petra en deus great en dere'hent deac'h (1^a viz genver) eur manac'h er gador-brezeg en iliz vras. Komzet en deus eneb al lezennou. Antronoz an Aotrou Persoun hag ar veleien all o deus great

henvel o tifen na ve lennet ar skrid digaset gant Renerien an departamant da lavaret d'an dud toler evez ouz lavariou ar veleien didou. Poent eo enebi start ouz hevelep traou. Goulennit digant ar manac'h rei deoc'h e brezegen ma vo gwelet petra zo d'ober dezan. Ra vo ive great enklask var ar freuz c'hoarvezet en iliz p'o deus ar veleien difennet lenn skrid an departamant. »

E Irvillac ar mear, Gabriel Cren, a skrive evelhen : « Roet am eus urz d'ar veleien da doui hirio kerkent ha ma ve fin d'an oferen-bred ; mes hini eus kuzulerien an ti-kear n'en deus kredet dont, hag ar veleien o deus kanet ar gousperou goude an oferen evel ma reont araok ; goude ar gousperou am eus pedet ar veleien da zenti ouz al Lezen ha da doui. »

« Ar veleien a zo deuet hag o deus lavaret traou da lakat da skrija ar re a gar ar vro. »

« An Aotrou Le Corvaisier, persoun, en deus disklariet : « Va c'houstianz a zifen ouzin toui. »

« An Aotrou Bescon, kure : « Va c'houstianz a zifen ouzin toui ; kristen ebet ne c'helfe hen ober hep trei kein d'ar feiz gwirion, katolik, apostolik ha romen, hep en em lakat e riskl da veza daonet. »

« An Aotrou Merret, beleg : « Ne c'hellan ket toui heb aotre ar Pab. »

« An Aotrou Volant : « Evel va c'henvreudeur ne fell ket d'in toui ; kentoc'h e vezin krouget eget beza lakeet da doui. »

« An Aotrou Daniel, beleg, a reas evel ar re all. »

« Kement-se zo bet great gant kement a nerz, a gounnar ma ne c'helfe den kompren hep beza bet eno. Ha ma ne vijen ket bet anavezet, karet ha doujet gant tud ar barrez, e vije bet danjer evidon. Abalamour da-ze e tiskuillan an traou d'an hini en deus da velet varno. »

Diskuillet gant ar mear da Renerien an departamant, ar veleien a oue kaset dirak barnerien Landerne.

E Guimiliau ar mear, ar Bras, ne oue ket eürusoc'h gant beleien ar barrez. Setu ama petra skrivias, d'ar 4 a viz genver 1791 da Landerne :

« D'an 30 a viz genver, an Aotrou Richou, persoun, a zo pignet er gador, ha goude beza lennet ar pezh a c'houlenn al Lezen, e tisklerias ne vije ket gellet hen lakat da doui, rak difenn en doa d'ober a berz Aotrou 'n Eskob Leon ; hag e lennas eur pennad eus lizer an Aotrou 'n Eskob : « Deoc'h, emezan, eo da lavaret pe d'an Aotrou 'n Eskob pe d'ar C'houarnamant e tlean senti. »

Da c'houde an Aotrou Nedelec, kure, a bignas er gador e plas an Aotrou Persoun, hag a lavaras oa bet rebechet dezan beza lavaret oa al Lezen kountrol d'ar relijion : « E leac'h en em zislavaret, emezan, e tisklerian eo gwelloc'h ganen beza treuzet a daoliou kountel eget toui. »

An dud a lenvas o klevet ar veleien ; ar mear a grogas aouni ennan, ha ne c'hellas ket ober dioc'htu e skrid.

E Sant-Alar, ar mear a skriv komzou an Aotrou Fersoun, an Aotrou Capitaine. Ne gemer ket ar boan da drei anezo e galleg ; e brezoneg e skriv anezo, evel m'ouent lavaret, ha setu ama komzou an Aotrou Persoun : « 1° E touan da veilla var an eneou a zo lakeat em c'harg ; 2° E touan da veza fidel d'an nation ha d'an roue. Doue ra viro na ven treitour d'an nation na d'an roue ; 3° E c'houlennet ouzin sermanti da zifen eus va oll nerz al lezen hag ar gonstitution dekretet gant an Assamble national ha sanctionet gant ar roue. Kalz artiklou a gavan eno var bere va c'houstianz ne bermet ket d'in sermanti. Setu ase tout. »

E meur a lec'h ar mered a oue a du gant ar veleien ne douent ket. Evelse Lorianz Pouliquen, mear Lambaol-Guimiliau, a skrive da Landerne : « An daou gure, an Aotrou Breton hag an Aotrou Gall, an Aotrou Scouarnec, beleg, n'o deus ket touet hag o deus zoken disklariet ne raint ket. Ni zonj e reont mat, p'e gwir an Iliz a zifen toui. Goulen a reomp ma vezint lezet e peoc'h, ha dreist-oll ma ne vo ket digaset deomp re all en o leac'h. An oll ama a zo a-unan var gement-se. Ouspen-ze, goulen a reomp ma vo paet hor beleien ganeoc'h evel kentoc'h, p'e gwir ho peus kroget en o madou. »

Maurice Madec, mear Treoarn (hirio e Dirinon) a zigasas eul lizer sinet gant Guillou Cloarec hag Herve Billant : « An Aotrou Rochongar, hor c'hure mat, beleg direbech hag ato laouen o kregi en e labour, eur beleg ervez kaloun Doue, n'en deus ket c'hoanteet toui, savet en deus e vouez eneb ar Gonstitution, ha lavaret ne anaves ken mestr, evit ar pezh a zell ouz an eneo, nemet ar Pab hag an Iliz. »

René Penguilly, mear Plouvorn, a lavare d'e dro en e lizer : « Hor beleien n'o deus ket c'hoanteet toui ; n'hon deus ket klasket o lakat d'en ober, rak eun dra difennet eo, a zónj deomp. Ne c'hellomp ket o c'houndaoni, p'e gwir ne reont nemet heuill eskibien Franz ; ne vent ket tud vat ma iaffent da doui eneb o c'hous-tianz. Plijout a reont d'ar barrez hag an oll a vije glac'haret ma vijent kaset kwit. Kement-se a c'helfe lakat freuz en hor parrez. »

Vardro Lesneven e oue nebeutoc'h c'hoaz eget e leac'h all a veleien o toui, evel ma tiskwes al lizer-ma skrivet gant Renerien an departamant d'ar Prokurer eus Lesneven : « Tostat a ra an amzer ma vo lakeat beleien touerien e plas ar re ne fell ket dezo toui, hag e velomp gant poan n'ho peus c'hoaz lakeat beleg ebet da doui ; grit buhan gwella ma c'hellot evit ma sento ar veleien ouz al Lezen ; arabad e ve gellet lavaret n'eus nemet arrondissamant Lesneven o chom hep touerien. »

A ben ar fin e oue gellet kaout pevar da doui, ha c'hoaz ouspen unan anezo en em zislavaras da c'houde.

Vardro Montroulez ez eas ive mat an traou.

E Plouian an Aotrou Person ne douas ket, hag oll guzulerien an ti-kear gant ar mear, an Aotrou Le Steum en o fenn, a zifennas anezan enep prokurer ar gommun en doa c'hoant hen diskuill.

E Lanmeur, an Aotrou Persoun, e leac'h toui, a reas eur brezegen dispar : « Dever kenta ar bastored eo kelen an denved fiziet enno ; o zaoler a c'heller er prizoun, mez komz Doue n'eo ket liamet... Diskleria ran eta ne c'hellan ket toui. Diskleria ran ive n'en deus gwir ebet ar c'houarnamant da lakat eun all

em flas, hag an hini a ve hanvet heb aotre an Iliz ne ve nemet eun *intrus*. »

E Plouezoc'h an Aotrou Persoun hag an daou gure a lavaras e vijent merzeriet kentoc'h eget beza lakeat da doui.

Er penn all eus an departamant, vardro Ponte-Kroaz, ar memez tra, evel ma skriv ar Procurer da Renerien an departamant d'an 21 a viz c'hwevrer 1791 : « Nebeut beleien hepken a gendalc'h da doui. » Evelato eus an tu-ze meur a hini a douas, dreist-oll er parrezioù a zo hirio e kanton Ponte-Kroaz.

E Kemper ha tro-var-dro e oue stankoc'h an douerien eget e lec'h all. Rener ha mistri ar skolaj a douas ; unan, evelato, ne reas ket ; an Aotrou Le Gac, mestr ar bemped klas, ne heuillas ket ar mistri all.

Ma oue gwelet e Kemper meur a veleg o toui, e oue gwelet evelato an darn vrasa o talc'her mat, hag unan anezo, an Aotrou Coroller, persoun Sant-Vaze, a reas eur brezegen eus ar re gaera d'an deiz ma tlie toui, hag a oue evit ar brezegen-ze galvet dirak al lez-varn ha koundaonet d'an 30 a viz meurs 1791. Mes kendalc'her a eas da zifen gwirioù an Iliz ha da skignna e skridoù etouez an dud evit o sklerijenna, betek ma oue kaset d'ar prizoun da Vrest.

I. U.

Profou kinniget da rei dourn da zevel

TEATR BREZONEK KERYAN

An neb a venn hen-nez a c'hall.....	20 fr. »»	Eur potr seitek vloaz euz Gorre-Leon.....	5 »»
Evit ma 'z ai an taol da benn.....	1 »»	Kalanna eur bugel... ..	0 50
Gounidegez eiz dez eur zoudard.....	0 40	Bet er miz-man... ..	26fr. 90
		Bet araok. 2.180 05	
		Bet beteg-hent.. 2.206 fr. 95	

Leurs « écoles-circulantes »

et leurs « bardes-voyageurs »

Que les Bretons tiennent leurs regards fixés sur les Gallois ! Les Gallois sont nos frères aînés, nos frères de sang. Jusqu'au VIe siècle nous ne nous distinguions pas les uns des autres, et nous vivions sur le même sol. Jusqu'au XIIe siècle, bien que nos foyers fussent distincts depuis longtemps déjà, nous parlions la même langue. Depuis, nos destins furent parallèles : tandis qu'ils luttèrent pour la vie contre le Saxon et l'Anglais, nous lûtions pour la vie contre le Frank et le Français. Aujourd'hui, même sous des dehors divers, nous sommes toujours des enfants de même race. Il n'importe qu'ils se soient anglicanisés, dissidents : il n'importe que nous nous croyions romains, catholiques, il n'importe aussi qu'ils soient plus cultivés, poètes et musiciens, et que nous soyons demeurés frustes, presque encore barbares. Il n'importe enfin que Bretons et Gallois s'ignorent. Le temps viendra où ils se retrouveront fraternels.

Car la même Passion de la vie et de la beauté, de l'amour et de la justice tourmente la chair et l'esprit des Gallois et des Bretons. Uniques peut-être parmi les autres hommes, ces frères celtiques ne distinguent point ce ciel et cette terre visibles de la terre et du ciel invisibles : toute joie est une souffrance pour eux, et toute souffrance une joie.

Or voici ce que les paysans de Galles — dont le nombre (1) ne dépasse pas celui des paysans de Basse-Bretagne — ont fait dans leur pays — à peine plus vaste que notre Basse-Bretagne (2). Il y a 300 ans, ils étaient aussi inconscients, désordonnés, superstitieux et misérables, en leurs vals sauvages et leurs villages croûlants, aussi oublieux de leur langue et de leur grandeur humaine, que l'étaient les Bas-Bretons du même temps. Leur Michel Le Nobletz et leur Père Maunoir s'appelèrent Rees Pritchard et Griffith Jones : car les hymnes Gallois ont sauvé la conscience Galloise, comme les cantiques bretons ont sauvé la conscience Bretonne.

Mais en 1730 Griffith Jones fondait la première **Ecole-Circulante** ; trente ans plus tard il y en avait 215, groupant plus de 10.000 écoliers. Et Thomas Charles ouvrait aussi la première **Ecole du dimanche** : des chanteurs pauvres, laïcs ou religieux, se mettaient en même temps à parcourir monts et vallons, lacs et rivages des mers, chantant en gallois les vertus mystiques ou les exploits des héros.

Les villageois alors apprirent à lire et à écrire en leur langue, ils s'éveillèrent aux lumières spirituelles : ils re-naquirent...

(1) Les Galles comptent à peine 1 800 000 âmes : nos 3 départements bas-bretons en comptent 1 900 000. Les derniers recensements estiment à 900 000 le nombre des Gallois parlant gallois : à 1 200 000 le nombre des Bretons bretonnants. Il y a donc, en chiffres ronds, 800 000 Gallois ne parlant qu'anglais, et 700 000 Bretons ne parlant que français.

(2) Superficie des Galles : 200×100 kilomètres.
de Basse-Bretagne : 180×130 kilomètres.

Aujourd'hui les Galles se glorifient de trois Universités, où 1.500 étudiants se préparent aux plus hauts grades en toutes connaissances humaines. Or, ces trois Universités sont l'œuvre, sont le bien propre, en vérité, des mineurs, ardoisiers, carriers ou laborateurs des Galles, qui les ont édifiées de leur amour, de leur peine, de leurs quotidiennes épargnes. Ce sont eux qui, il y a 50 ou 60 ans, quêtant de champ à champ, de galerie à galerie, de chaumière à chaumière, trouvèrent 30.000 francs pour fonder l'Université de Bangor, et ce sont eux qui, durant dix ans, seuls, sans un denier anglais, alimentèrent l'Université d'Aberystwyth.

Trente revues en gallois, trente journaux gallois, sont lus en Galles ; en moins d'un siècle (1801 à 1895), 10.000 volumes gallois sont sortis des presses galloises. Pas un village qui n'ait sa « Bibliothèque libre », où, chaque soir d'hiver, tout paysan peut trouver un accueil lumineux et chaud parmi des livres. Pas un village qui n'ait son « eisteddfod » ou « cercle de culture galloise », où s'élabore dans le cœur le plus rustique l'œuvre de musique ou de poésie dont le grand **Eisteddfod national** annuel proclamera la valeur.

Et maintenant qu'importe la destinée de la langue galloise dans l'avenir (1), si sa tâche est faite ? Elle est la paix ; elle est l'anneau d'amour — (à l'encontre des sectes politiques ou religieuses) — qui unit toutes classes sociales tous partis, toutes confessions. C'est à elle, par les Ecoles circulantes et du dimanche, et les bardes voyageurs, à elle qu'est due la renaissance de l'âme, de l'énergie et de la conscience galloises !

O Bretons, apprenez par là ! Que des légions de poètes naissent donc de votre sol ! C'est de poètes, chanteurs, instituteurs, enseignants de vie et d'énergie, que nous avons besoin, bien plus que de pain pour aujourd'hui ! Non pas de poètes-de-chambre, écrivains et phraseurs ; mais de vrais poètes, bardes, « créateurs d'hommes », qui, dans toutes les foires, aux pardons, sur les places publiques, et partout où trois Bretons sont rassemblés, fassent éclater d'amour et de haine nos cœurs stupides de sommeil, d'ennui et de mort, fassent jaillir de l'or des mains et des bourses vides de nos plus misérables paysans.

O Barde ! chaque note de ta chanson doit frapper droit au cœur ; chaque mot de ton poème faire lever un homme ; chaque rime doit défricher une lande, chaque vers fondre cent cœurs en un bloc d'amour et de bataille. Que tes couplets éclosent en troupes de petits enfants pleins les chaumières bretonnes, et que tes strophes soient de beaux villages prospères où vivent des hommes justes !

O Barde, instruis ces enfants en leur langue, afin que des Bretons glorifient encore l'humanité.

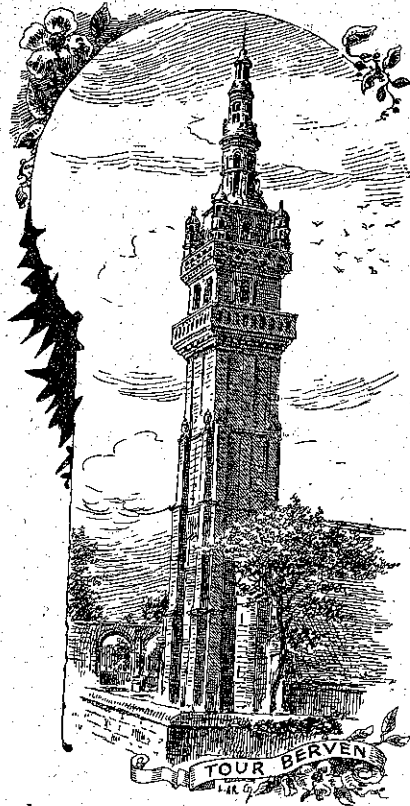
Yon PRIGENT.

(Brug miz Here 1913).

(1) Au contraire de ce qu'on a prétendu, la statistique dit que les Gallois sants ont augmenté et non diminué, de 58.000 unités pendant la dernière décennie.
(Note du Pays Breton).

Jakez ha Mac'harit

An dud eun a vezo benniget
gant an Aotrou Doue.

Jakez a deuas er bed en
hor bro ; ganet paour e
kollas e dad hag e vamm
araok ma oa goest da zis-
taga mat exvalc'h o hano.
Neuze e oue savet divar-
an aluzen gant eur beleg
hag a zeskas d'ezan lenn
ha skriva ; p'en em gavas
en oad da c'hellout ober-
eun dra bennag ez eas da
bôtr saout var ar meaz ;
beza e oa eur pôtrig fur
ha mat kenan da labourat.

Mac'harit a ioa eur goue-
riadez yaouank euz ar me-
mez kontre gantan, a ioa
ken fur hag hen, hag evel-
dan ivez oa partorez ; alies
e vezent asamblez o
tiouall o lônéd, hag o
daou, gwellaika ma c'hel-
lent e rentent servich an
eil d'egile.

Setu breman an daou
vugel deuet dija da dud
vras. Eun dervez Jakez a
lavaras da Vac'harit :
« Trist eo beza an unan
» var an douar, e kement-
» se ! Setu aze n'am euz
» na tad, na mam, na

» breur, na c'hoar, ha pa deuin da veza koz n'ouzon ket petra
» deuin da veza ! »

— : « Gwir awalc'h a leveres, eme Vac'harit, trist eo d'an
» neb n'en deus den ebed ! »

— : « Ya trist eo sur, eme Jakez, mes ma kredfen lavaret
» d'it ar pez a zonjan e vefe souezet : ni a zo great an eil evit
» egile ; pell a zo ec'h en em anavezomp ; eurus e vijemp
» asamblez ; ha ma kares lavaret ya d'in me a yelo dioc'htu
» da c'houlenn ac'hanout ouz da dad ! »

— : « Kalz plijadur a res d'in, Jakez, eme Vac'harit, o kaozeal
» evel ma res ha laouen oun o lavaret ya d'it, mes koulskoude

» ne garfen ket beza er gear pa 'z i d'am goulenn digant va
» zad. Varc'hoaz me a yelo d'ar bourg d'euz ar pardaëz ; n'az
» pô ken nemed profita da vont er mare-ze, ha goudeze e teuf
» var an hent abenn ma vezin o tont en dro evit lavaret d'in
» pe seurt respont az pezo bet ! »

Jakez ne vankas ket da vont pa deuas ar mare hag eun tam-
mik lent e tisklerias freas da dad Mac'harit en doa c'hoant da
gaout e verc'h da bried : henman a zirollas da c'hoarzin : « Pe-
» tra zonjes 'ta, pôtr kêz, emezan ; n'eo ket en doare-ze eo ez
» esr da c'houlenn eur vaouez ; te n'ez peus netra ; da beleac'h
» ez afes gant va merc'h da vihana pa n'as peuz na ti nag oz ;
» allas, allas, n'eo ket eur mab kaer en doare-ze eo am eus-me
» c'hoant da gaout. »

— : « Oh ! eme Jakez, me a zo krenv hag am euz divreac'h
» mat da labourat, hag an hini a gar al labour ne vanko ket
» al labour d'ezan buhan ; beza em euz dija gouezet, eur gwen-
» negig /bennak ; gant an dra-ze e c'hellin paea ar friko ha
» prena eun tammik arrebeuri, ha goude, ma ro Doue yec'hed
» deomp, pa vezimp daou ni a c'hounezo adarre ; muioc'h e
» poagnin neuze zoken, ha var bouez beza fur ha kempenn mar-
» teze e c'hellimp dont abenn da zével eun tammik tiegez ! »

— : « Komz mat a res, pôtr yaouank, eme an tad, ha kredi
» ran ez out eun den fur, mes yaouank out c'hoaz da zimezi ;
» destum eur gwenneg bennak c'hoaz ha goudeze ez pô va
» merc'h, mes ac'haleu di ne dalv ket ar boan d'it hunvreal
» en dra-ze ! »

Ar paourkeaz Jakez, tenval e benn, a yeas en hent da c'hedal
Mac'harit da zont d'ar gear ; ouz e welet Mac'harit ne oue ket
nec'het evit gouzout pe seurt respont en devoa bet : « Va zad
» en deus refuzet ac'hanout 'ta, emezi ? »

— : « Ah ! paourkêz Mac'harit, mo oufes pegen glac'haret eo
va c'halon, ha koulskoude n'am euz ket kollet peb fisianz
c'hoaz ; pedomp Doue da zont d'hor sikour ! »

— : « Rezon az peuz, Jakez, a lavar Mac'harit, bezomp atao
fizianz e Doue ! »

Hag en eur gaouzel en doare-ze e valeent varzu ar gear ; par-
daëz oa, hag abalamour da-ze e kerzent eun tammik dillooc'h ;
er eun taol, Jakez a stokas e droad ouz eun dra bennak hag
a vennas koueza ; soubla a eure da welet petra a ioa var an
douar hag e kavas eur yalc'hadig traou pounner ; d'ar red e
tilasas e gavaden hag e chomas sebezet o welet ar zac'had aour
hag arc'hant a ioa etre e zaouarn : « Oh ! Mac'harit, sell 'ta
na pebez tenzor ! »

— : « Setu te pinvidik neuze, breman ! »

— : Ya ! ya ! ha me gred e c'hellimp dimezi, rag madelez
Doue sur awalc'h eo a zigas deomp an dra-man evit ma c'hel-
limp gounid da dad ha beva eurus asamblez goudeze. Setu ar
zonj-ze en o spered, o c'halon bar a levez, an daou zen
yaouank da loc'h adarre da vont d'ar gear.

— : « Daoust ha ma 'z afen dioc'htu beteg ti da dad, a lavar Jakez. »

Sell 'ta !

— : « Mat awalc'h e vefe deomp marteze, eme Vac'harit. »
Eat eur pennadik pelloc'h Jakez a lavaras evel-hen da Vac'harit : « Ni a zo o kounta beza eurus gant arc'hant ha n'eo ket deomp ; hirio edo foar Verven, an arc'hant-ma sur aoualc'h a zo bet kollet gant unan bennak o vont d'ar gear, ha marteze d'an heur-man e c'hell beza dies e benn o sonjal er pezh en deus kollet ! »

— : « Gwir awalc'h a leveres, eme Vac'harit, hennez a c'hell beza rivinet o koll ar pezh deus kollet ! N'eus fors penaoz an arc'hant-man n'eo ket deomp hag hen derc'hel a vefe evel laërez ; gwir eo ma vije bet deomp marteze hon divije gellet beza eurus gantan ; mes n'oun ket evit kredi e c'hellfet beza eurus gant arc'hant ar re all ! »

— : « Me a gav d'in a lavar Jakez, ar pezh a vefe ar gwella da ober eo mont da gaout an Aotrou Person ; hennez eo en deus savet ac'hanoun ha ne garan ket ober netra heb goulen e aviz. »

Ha setu i var eun d'ar presbytal ; an Aotrou Person a ioa er gear ha Jakez a gontas d'ezan evit petra oant deuet d'e gaout : « Da genta, eme an den yaouank, em oa sonjet oa Providanz Doue eo a zigase d'in an arc'hant-ze evit ma c'helljen dimezi gant Mac'harit aman, rag en em garet a reomp ha n'omp ket goest da vont an eil gant egile abalamour m'oun re baour ! »

— : « Va mignoned, eme an Aotrou Person, kendalc'hit atao d'en em garet, evel m'ho peuz great beteg hen ha me zo sur an Aotrou Doue a vo a du ganeoc'h. Breman ni boanio da

glask perc'henn an arc'hant-man ha ma vez kavet e rojo eun tam rekompans bennak deoc'h, sur awalc'h ; var ar pezh a roio me a lakaio eur guc'hennik all hag evelse e c'hellloc'h mont asamblez. Divezatoc'h an arc'hant-man ma ne vez ka- vet perc'henn ebed d'ezan a deuio da veza arc'hant ar paour ; te n'out ket pinvidik ken nebeud ha ne-gredan ket e vefen klemmet gant Doue evit rei anezo d'it, p'int bet lakeat dija etre da zaouarn ha pa 'z peuz o c'havet var an hent. »

An daou yaouank a zistroaz d'ar gear peb hini euz e du, kontant da veza great o dever ha laouen o sonjal e c'helljent mont asamblez.

* * *

En deizioù varlerc'h an Aotrou Person a embannas en e barrez hag a lakeas embann er parrezioù tro-var-dro e oa bet kavet eur yalc'had arc'hant var an hent bras a ya deus Lesneven, dre Verven, da Vontroulez hag o ferc'henn n'en doa nemed mont d'he goulen digantan.

Kalz tud, avi d'ezo ouz an danvez mechains, a deuas d'ar presbytal ; mes nikun anezo ne lavaras nag ar zom, nag e pe seurt peziou, nag e pe seurt sac'h edont ; setu, evel just, ar Person ne roas da zen ar gavaden, ha goude beza bet eun nebeud amzer o klask perc'henn an arc'hant n'en devoa ket ankounac'heat petra en devoa promettët ober evit Jakez.

Kenta tra a reas oa fermi eun tammig atant grenn ha prena (gant e arc'hant e-unan) an anevaled da lakât ebarz hag ar benviachou da labourat an douar.

Daou viz goude, an Aotrou Person a eureuje Jakez ha Mac'harit, hag an daou zen nevez, bar-leun o c'halon a levenez, ne ouient ket penaoz anter-drugarekât an Aotrou Doue ha Person o farrez.

Emañt breman en o stal o-unan. Jakez a so eur pôtr fur hag eul labourer mat, ha diouz he zu Mac'harit a zo dournet kaër ivez evit ar pezh a zeli deus eun tiegez ; mont a ra braoik an traou en dro ganto ; ne vankont ket da baea o Gouel-Mikeal pa vez deuet ar mare ha goude lakât eun draig bennak a gostez ec'h en em vevont 'vel m'eo dleet hag en doare-ze ec'h en m gavont eurus.

Daou vloaz a zo abaoue m'eo kavet an arc'hant ha beteg-hen n'eus ket gellet dont a benn da gaout o ferc'henn ; an Aotrou Person a zontas n'en devoa ket a ezom da c'hortoz pelloc'h evit o c'has d'o ferc'henn nevez : « Va mignoned, emezan, bezit laouen hizio, rag Providans Doue a c'hoarz ouzoc'h ; an daouzek mil lur-ho poa kavet breman ez euz daou vloaz n'eus kavet perc'henn ebed dezo abaoue, rag-se 'ta e c'hellit en em zervichout anezo ; mes... selaoit mat kement-man, na rit ket a zispignou foll gant an arc'hant-ze, rag-her gouzout a rit an arc'hant-ze n'eo ket deoc'h ; marteze, eun deiz a deuio, o ferc'henn a c'hellfe dont c'hoaz d'o c'hask ; just e vefe deoc'h neuze hen restaol d'ezan ha setu perag ec'h alian ac'hanoc'h da ober implij vat anezan,

evit ma vezo eaz deoc'h hen restaol, n'eus fors peur, ma vez red.

Jakez a heulias mat an aliou roët d'ezan gant e berson koz ; dioc'htu e sonjas prena e atant edot just o vont da werza er mare-ze. Istimet oa eun nebeud bennak dreist daouzek mil lur, mes var beuez paea tout dioc'htu en doa bet anezi gwelloc'hik mare'had.

Ma oa Jakez mat da labourat pa n'oa nemed merour, breman p'eo mestr d'e zouar e poanio muioc'h ganto c'hoaz hag e zouar labouret ha trempet a zoare a zouge eost ha frouez euz ar seurt ne weler e neb leac'h koulz lavaret.

Doze a vennigas o briedelez en eur zigas d'ezo daou grouadur a oue savet dreist, gant Mac'harit, ha diouz an noz pa veze erru Jakez d'ar gear euz ar park, e wreg a iea da ambroug anezan gant he bugale hag ar vugale-ze a veze kel laouen o welet o zad ma veze lorc'h en henman ha mac'h ankounac'he a skuizder hag e trugarekea an nenv da veza roët d'ezan bugale hag a ioa henvel outan.

Tupet oa !

Abenn eun nebeud bloaveziou goudeze, an Aotrou Person a deuas da vervel ; Jakez ha Mac'harit a ouelas d'ezan evel da eun tad hag e gwirionez eun tad oa bet evito. Ar maro-ze a lakeas anezo da zonzal e kalz traou. Ni, emezo, a varvo ivez pa deuis hon tro hag an traou-man a jomo gant hor bugale, evel just ; koulskoude an traou-man n'int ket deomp-ni, mat awale'h, ha ma teufe o ferc'hen d'o c'hask goude ma vefemp maro ne gavje ket anezo, hag evelse e kasfemp traou an nesa ganeomp en douar. Neuze e lakejont en o fenn ober eur paper a oue sinet gant pennou bras ar barrez ha lakeat etre daouarn ar

Person nevez ; var ar paper-ze e oa lakeat e tlie o bugale restaol an arc'hant d'o ferc'hen n'euz fors peur e vije kavet goude maro o zad : Eur wech great an dra-ze Jakez ha Mac'harit a oue habask o spered ha dinec'h o c'halon.

* * *

Daou pe dri bloaz goude, Jakez a ioa o tont d'ar gear euz e bark ; pa zigouezas var an hent bras e welas e oa tupet tost eno eur vouetur dre-dan ; redet a eure da zikour an dud da zevel ; daou aotrou a ioa ebarz ; n'o devoa ket bet kalz a zroug a drugarez Doue ; mes ar vouetur a ioa torret ; pa ouent savet, unan anezo a lavaras : « Asa mat, n'am eus ket a jans o tre- » men dre aman ; breman ez eus eun daouzek vloaz bennak » edon o tont deus foar Verven hag em boa kollet daouzek mil » lur dre aman c'hoaz ! hag hizio panefe d'an den mat-man » marteze vije bet peurc'hreat va stal ouzin ! »

— : « Penaoz, eme Jakez, daouzek mil lur, ha n'ho poa ket iskët ober goulenn d'ezo ? »

— : « N'am oa ket amzer, emezan, rag o vont da Vontroulez » edon da gemeret eul lestr da vont d'an Amerik hag al lestr-ze » ne jome ket da c'hortoz ; ouz e vankout e kollen muioc'h eget » an arc'hant am boa kollet c'hoaz.

Goude kement-se, Jakez ne oa ket nec'het ken evit gouzout ervat eo d'an den-ze e oa an arc'hant en devoa kavet var e hent. Pedi a reas anezan da zont d'e di gant e gamarad e keit ha ma vijet e kempenn ar voetur. Neuze Jakez a gasas kemenadurez d'an Aotrou Person da zont da goania asamblez ganto ha digas gantan ar paper. Da c'hedal anezan d'en em gaout ez eas da ziskouez e anevaled hag e zouarou d'an daou dremene-niad ; p'en em gavas an Aotrou Person ez ejot ouz taol ; epad koan oa bet kount an arc'hant kollet, hag an darvoud nevez digouezet ; anevaled Jakez hag e zouarou a oue kaoz anezo ivez ha meuli a reat e draou d'ezan kenan. Neuze Jakez en eur drei ouz an hini en devoa kollet arc'hant a lavaras d'ezan : « An » holl draou ho peuz gwelet aze a zo deoc'h, aotrou, rag an » daouzek mil lur ho poa kollet a zo bet kavet ganen-me ; gant » an arc'hant-ze eo am euz prenet tout an traou-man ha va » zonz a ioa atao o renta deoc'h m'am bije an heur-vat d'ho » kaout ha ma vijen bet marvet araok edo an Aotrou Person » aze da lavaret oa an traou-man deoc'h n'euz forz peur e vijec'h » bet kavet. »

An tremeniad a jomas mantret o klevet kement all ha goude beza lennet ar paper a ziskoueze d'ezan an Aotrou Person e c'houlennas ouz Jakez hag eur ferm all bennak en devoa c'hoaz cuspenn an hini m'edo enni : « N'am eus ket avat, eme Jakez, » mes ma ne werzit ket anezi e rankoc'h kaout eur merour » enni kredabl ; mad, eun dra hebken a c'houlennan ouzoc'h, » kaout ar breferans diganeoc'h. »

— : « Hoc'h honestiz, eme ar c'holletour, a virit gwelloc'h

« rekompans eget an dra-ze ; daouzek vloaz a zo abaoe m'am
 « boa kollet an arc'hant-ze ; an Aotrou Doue a zo bet a du
 « ganen abaoe ; va c'homerz a zo eat mat, setu n'oun ket bet
 « pell evit paka an arc'hant kollet ; mont da gemeret anezo
 « en dro diganeoc'h a vefe ho tieza ha mie ne vefen ket kalz
 « pinvidikoc'h ; ouspenn-ze gounezet awalc'h ho peuz an holl
 « draou-man abenn breman ; ar pez ho peuz Doue eo en deuz
 « hen lakeat etre ho taouarn ; hag ar pez a zo bet d'in m'hen
 « ro deoc'h a galon vat ! »

Setu aze penaoz e vez rekompanset an dud honest er bed-
 man da c'hedal kaeroc'h rekompans c'hoaz er bed all.

Pêtr Gwite.

Ar pez a zo bet d'in m'hen ro deoc'h

LE CATHOLICISME AUX ÉTATS-UNIS⁽¹⁾

Si l'on recherche les origines et, si l'on envisage le développement de l'Eglise catholique en Amérique, on est frappé tout d'abord d'un fait étrange : 1.200.000 en 1836, les catholiques américains sont aujourd'hui 14.600.000. Quel magnifique progrès, vous écrierez-vous ! En réalité, quelles pertes et quelle déchéance ! Les statistiques les plus probantes et les moins récusées nous enseignent, en effet, qu'étant donné le nombre des immigrants catholiques venus s'installer aux États-Unis durant tout le cours du XIXe siècle, et étant donné, d'autre part, la table de progression des naissances, ce n'est pas 14 millions et demi que devraient être les catholiques, mais bien — c'est Mgr Mac-Foul, évêque de Trenton, qui le reconnaît, — 40 millions, sur une population totale de 94 millions d'âmes.

La cause de ce recul déplorable n'est pas difficile à trouver : elle réside dans l'anglicisation. Un fait avéré, certain, c'est que l'immigrant catholique qui perd en arrivant sur la terre américaine sa langue maternelle, et avec sa langue ses traditions familiales, est voué aussi à la perte de sa foi. Comme une triste épave, il échoue presque aussitôt sur les rives du protestantisme, ou, plus fréquemment encore, de la libre-pensée. Il faut bien le dire : l'ambiance américaine anglaise n'est pas un véhicule de foi catholique, c'est le contraire qui est exact. Et le cas des Irlandais en particulier le démontre abondamment.

Persécutés dans leur patrie, les Irlandais ont émigré en masse depuis deux cents ans. En ce qui concerne les États-Unis on n'estime pas à moins de 26 millions le nombre de citoyens américains, Irlandais eux-mêmes, ou fils et petit-fils d'Irlandais, c'est-à-dire 26 millions d'Américains qui devraient être catholiques si aucun déchet ne s'était produit. Or, sur les 14 millions de catholiques américains, 6 millions sont seulement de langue anglaise, et sur ces 6 millions, c'est à peine si 4 millions et demi peuvent revendiquer une lignée irlandaise. Dans la personne des Irlandais d'Amérique le catholicisme a donc subi une perte nette de plus de 20 millions de fidèles.

Que l'anglicisation soit la cause de cette décadence, personne n'en doute. De tous les nouveaux venus, l'Irlandais est en effet le mieux préparé à la subir et à en souffrir les effets. Du reste, il suffit de rechercher les descendants des catholiques polonais, canadiens, allemands, italiens, lithuaniens, portugais, etc., fixés

(1) Pennad skrid, traoù a bouez bras ennan, savet divarbenn levr nevez an A. Magnan « Histoire de la race française aux États-Unis ». Paris, Charles Amat, éditeur, 11, rue Cassette.

aux Etats-Unis, pour s'apercevoir que tous ou presque tous répondent à l'appel catholique qui leur est fait. Si l'Eglise catholique n'est pas plus puissante aux Etats-Unis, elle le doit au milieu délétère d'anglicisation à outrance où elle se meurt. Seuls ont résisté à son action ceux que leur langue nationale mettait à l'abri de la contagion.

Or, il sied de tenir compte en cette matière que ces catholiques de langue non anglaise, répartis en paroisses nationales ou mixtes, constituent la majorité de l'Eglise catholique aux Etats-Unis et son véritable morceau de résistance. Ils sont plus de 5 millions qui, pour les principaux groupes, se répartissent ainsi d'après les statistiques officielles qui, du reste, ont une tendance à réduire leur nombre au profit des catholiques de langue anglaise :

Allemands, 1.519.978 (en réalité 3 millions) ; Canadiens-Français, 1.160.420 (en réalité 1 million et demi) ; Italiens, 938.994 ; Polonais, 867.865.

Ceux qui nous intéressent le plus dans cette énumération sont naturellement les Canadiens-Français. Outre qu'ils sont les premiers occupants du pays, qu'ils ont derrière eux une tradition d'apostolat, de conquête et d'héroïsme chrétien vieille de plus de trois siècles, ils représentent dans toute sa force la France de nos pères, fidèle, intégralement catholique, bloc compact où tous les sentiments d'honneur, de foi convergent et se confondent. Ils sont catholiques parce qu'ils sont Français, parce qu'ils parlent, parce qu'ils pensent français. Anglicisez-les, vous en ferez des businessmen matérialistes perdus pour nos croyances.

Il faut donc veiller avec un soin jaloux sur la permanence et la continuité des paroisses françaises aux Etats-Unis, dans l'intérêt supérieur du catholicisme. Grâce à elles, c'est à peine si l'on a eu à déplorer le départ de 100.000 transfuges, chiffre insignifiant à côté de celui que nous citions à propos des Irlandais.

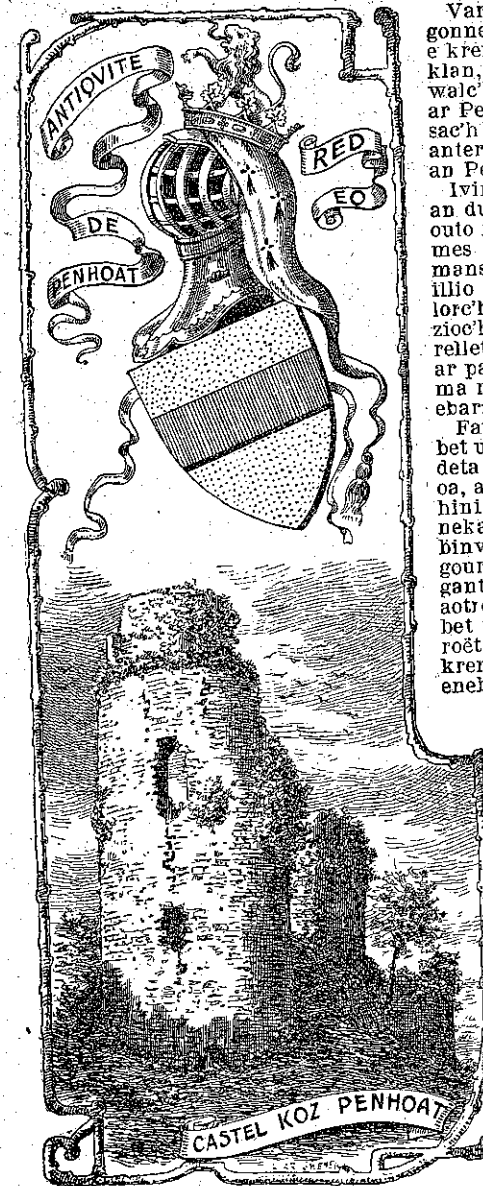
Aussi, en terminant, nous faisons nôtres les conclusions émouvantes de M. l'abbé Magnan qui attire à nouveau l'attention et la bienveillance du Souverain Pontife sur ces chères paroisses françaises des Etats-Unis : « Passe le ciel, s'écrie-t-il, que l'hymne chrétienne entonnée par nos missionnaires, nos martyrs, nos pionniers et nos ancêtres dans cette terre d'Amérique, il y a trois siècles, continue de s'élever, mais avec une vigueur toujours croissante, du sein de la nation canadienne-française ! »

R. T.

Ar pezh a zo gwir euz ar galleg pa vez meneg euz ar C'hanada a zo ker gwir all euz ar brezoneg pa vez meneg euz Breiz-Izel. Diouallomp eta anezan evel mab hol lagad ; deskomp anezan ; lennomp anezan ; skrivomp anezan ; skignomp anezan : ar brezoneg eo buez Breiz !

GUILHOU HA YAN AR PENHOAT

XIV^{et} ha XV^{et} kantved

Var douar Sant Thegonnek e tu an anter-noz, e kreiz etre Taule ha Gwiklan, var eun dosen haga walch he zreiz e dour ster ar Penze ha ster Coatlou-sac'h e weler mogeriour anter ziskaret kastel koz an Penhoat.

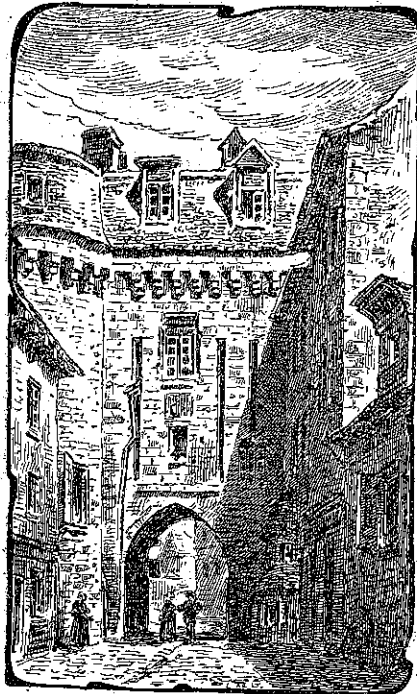
Ivinou an amzer ha re an dud o deus great gaou outo muia m'o deus gellel, mes daoust da-ze o dismanstrou louet goloet a illio hag a ginvl a zav lore'hus o fenn c'hoaz a zioe'h eun draonien marellet gant an elestr hag ar pao-bran evel en amzer ma rea o aotroneo o mistri ebarz er vro.

Familh ar Penhoat a zo bet unan euz ar peder vru-deta a ioa e Leon ; ar gosa oa, a lavaret, evel ma oa hini ar C'hastel ar galoneka : hini Karman ar binvidika hag hini Ker-gournadeac'h ar varreka gant he marc'heien ; lignez aotronez ar Penhoat a zo bet uel, hed ar wech, ha roet he deus d'hor bro tud krenv d'he difenn ouz he enebourien ha dreist holl ouz ar Zaozon. Hano a zo anezi en daouzekvet kantved, rag vardro ar bloaz 1160, Hamonar Penhoata zimezas da Juliana Montrelez ; o mab bihan Guilhou a yeas d'ar brezel d'an douar santel gant sant Louis er bloaz 1249 hag en dizro eo e reas sevel ar c'hastel a welomp darn anezan c'hoaz en e zav, en deiz a hizio.

Er XIV^{et} kantved pa zavas brezel etre Charles Bleiz ha Yan Montfort evit gouzout piou anezo o daou a zougie kurenen duked Breiz,

Guilhoul ar Penhoat, lezhanvet ar c'ham, a ioa e penn an tiegez ; mab oa da Alan ha da Vac'harit Charuel ; evel an darn vrasa euz aotroued vras Breiz ez eas e kostezen Charles Bleiz, harpet gant ar C'hallaoued hag e roas kement a skoazel d'e brins, ma oue hanvet gantan da gabiten e Roazon, gant ar garg da zifenn ar gear-ze ouz Duk Lankastr a ioa deuet da lakât sesiz varnezi er bloaz 1356.

Penhoat a ziskouezas e c'hellet kaout fizians ennan rag epad eiz miz e talc'haz penn d'e enebourien ha bep wech ma klaskent hen tizout e ouie diarbenn o zaolion.

Unan euz doriou koz kear Roazon

ze, mes Penhoat a gavas gwell mont d'ezo dre ijin eget dre nerz ; kas a eure eur wiz da gichen unan euz doriou bihan mogerious kear a ioa korn-zigor hag e krougas anezi eno abonez he zreid adrenv ; an aneval paour a en em lakeas da wichal ar pezh ma c'halle ha raktal ar moc'h all da redet ivez mar gouient ha d'en em deuler holl e kear, kaer o devoa ar zaizon poania da viret outo da vont en tu-ze. Duk Lankastr hag e dud o welet kement all a jomas digor o ginou ganto epad m'edo Roazoniz var o mogerious o c'hoarzin d'ezo (1).

Sikouret gant e vignon Bertrand ar Gwesklen Penhoat a c'hellhas er fin lakât ar zaizon da dec'het diouz Roazon e miz gouere 1357.

Goude maro Charles Bleiz e Alre er bloaz 1364, Guilhou ar Penhoat a en em dennas e lez ar roue Charles V ; henman dre liziri

(1) Roazoniz a gendalc'h atao da drugarekât Intron Varia ar Miraklou hag ar Vertuziou-evit beza, deuet var o sikour en eur doare burzudus, en eur Mare ken eslamus !

Eun dervez e klevas edo ar zaizon varnez dont e kear dre eun hent dindan zouar edont o toulla Raktal e roas urz da gêriz da lakât var an douar basinou keur gant bouillon metal ebarz hag e lavaras d'ezo teuler evez outo, rag taolion an enebourien o lakât an douar da grenn a lakaje anezo da zeni hag en doare-ze e teujet da c'houzout d'illo e pe leac'h koueza var ar gêzed. An all-ze a ioa euz ar re fura hag ar zoudarded saoz a oue flastret pedont varnez peur zistanka o hent da zont e kear.

Goude an dizro louze, duk Lankastr a glaskas chacha soudarded ar Penhoat er meaz euz kear evit gellout koueza varnezo d'e dro ; gouzout a rea e oa tano ar bevanz dija hag e kasas da gichen mogerious kear 4 000 bennoc'h a ioa o peuri er prajeier vardro eno ; kement-sea roe c'hoant da gêriz da redet va rlerc'h an anevaled ;

skrivet d'an 10 a viz gwengolo 1373 a roas d'ezan 200 lur, — ar pezh a dalvezfe 2 pe 3.000 lur breman, — evit e drugarekât da veza poaniet kement ha m'en devoa great epad ar brezelioù a ioa bet e Breiz, Guilhou a zigemeraz ar pezh a ginniget d'ezan, mes pa welas e c'hoantea roue Franz teuler e graban var e vro, ar Penhoat koz a zantas e c'hoad breizad o virvi en e greiz hag e yeas da ginnig e skoazel da lan IV p'edo o tizrei euz a Vro-Zaoz.

Dimezet oa bet-da Janned d'Albret hag eur mab, Yan ar Penhoat a c'hanas d'ezan ; henman a deuas da veza amiral hag er bloaz 1402 e oue hanvet da c'houarner e Montpoulez ha karget da zestum e Pempoul hag e Roscoff eun toullad listri-breiz da vale ouz ar zaizon ; al listri-ze, dindan e urziou ha re Guillou e dad ha Guillou ar C'hastel a gavas al listri-saoz, anter kant anezo, demdost da Lok-Maze-Penn-ar-bed, ha daoust ma oa bihannoc'h niver o re e teujont a benn anezo brao bras ; dek a oue goueledet ; kemeret a rejont peg er re all ha sav etrezek Brest lorc'h enno da veza gelllet kaout an treac'h.

Er bloaz 1421, pa oue prizoniet Yan V gant dukez Penkerr, Yan ar Penhoat a zelvras anezan hag abalamour oa ze e oue roet pezh d'ezan var mengleuzioù arc'hant Huelgoat edot o paouez digeri ha gwir da vont pa garje da breja ouz taol an Duk.

Divezatoc'h c'hoaz Yan ar Penhoat a stourmas ouz ar Zaizon gant Arzur Richemont hag a welas, da gredi eo, Jann d'Arc epad m'edo oc'h ober ar gefridi vurzudus a ioa bet fiziet enni.

Dimezi a eure da Franseza ar Maille, hag e verc'h Franseza he hano ivez evel he mamm a gemeras evit pried Per ar Rohan er bloaz 1475.

Kastel ar Penhoat a ioa c'hoaz da familh ar Rohaned pa oue lakeat an tan-gwall ennan gant ar re unanet er bloaz 1595 : n'eo ket bet adsavet abaoue.

L. AR GUENNEC.

J.-M. PERROT.

Tapet eo bet ar pôtr fin !

An aotrou Fich-Fich a oa o vont d'ober eur veach var varc'h. Goulenn a reas digant e vevel digas d'ezan e voutou ; mes n'oant ket bet kempennet.

— Perag, eme an aotrou, n'ec'h eus ket kempennet d'in va boutou-ler ?

— Feac'h, evel m'ho poa da vont dre hentchou louz, em eus sonjet ne dalveze ket ar boan difanka anezo...

Prestik goude, ar mevel a yeas da c'houlenn alc'houez an armel e veze lakeat enni an traou da zibri.

— An alc'houez ? D'ober petra, eme an aotrou ?

— Evit gellout leina.

— Oh ! ne dalv ket ar boan d'it dibri breman, p'eo gwir abenn diou heur aman ez pô naon adarre !

Divar Mouez ar C'halvar.

AN ILIZ KATOLIK

An trede euz he merkou : An Iliz a zo Katolik

1° Ar ger **katolik**. En e Lizer d'an **Donatisted** (1), sant Aogustin a skrive : « Diviz a zo etrezomp divar benn gouzout e pe-leac'h emañ an Iliz, hag hi a zo ganeomp-ni, pe hi a zo gant ar re all. Hag, e gvirionez, e zeuz eun Iliz a zo bet galvet » **katolik** gant hon tud koz ha dre-ze ar re-mañ a venne lavaret eo skignet e pep leac'h, rak, e gregaj ar ger **katolik** a ziniñ an dra-ze. »

Ar ger-ze « **katolik** » n'ema ket er Skritur Zakr ; mes, adalek ar c'hantvejou kenta her c'havomp e Lizeri sant Ignas, merzer ; e Lizer Sant **Polykarp** da Gristenien kear Smyrn en Asii bihana. Beza **katolik** a zo eta evit an Iliz beza skignet dre an holl broiou hag etouez an holl poblou euz ar bed.

2° Harpet ma oant var desteni an daou Destamant, an Tadou santel o deuz gwelet bepred er « **gatalisite** » eur merk euz gwir Iliz Jezuz-Krist hak a ra d'an den gellout buhan he anout diouz ilizou, an heretiked hag ar schismatiked. M'ar deo **katolik** an Iliz, emezo, eo abalamour m'eo unan an Iliz e pep doare.

3° **Penaoz beza katolik ?** — An Iliz a vezo **katolik** dre he c'he-lennadurez : delc'her mat a rei da denzor ar gwir feiz ; **katolik** a vezo dre an amzer, rak padout a rei beteg ar penn diveza euz ar bed hag atao e chomo ar memez hini ; — **katolik** e vezo dre al leac'h ; skignet eo, pe skignet he tlie beza dre ar bed holl ; — **katolik** e vezo dre an dud : rak gwir he deuz da gaout memproù ha beza c'heñ kaout memproù en holl poblou a zo dre ar bed.

Pa lavar an doktored eo an **Iliz katolik** dre wir setu ama ar pezh a ententont : Jezuz pa zavas an Iliz en deuz lakeat enni eun nerz a die ober dezhi en em astenn d'an holl broiou. Mes an Iliz n'en em astenno d'an holl poblou nemet en doare merket gant Jezuz-Krist e-unan. Karget en deuz Jezuz an dud d'ober al labour-ze, hag abalamour da-ze an Iliz a gresk gant an amzer hag e kresko beteg ar penn diveza euz ar bed. Parabolen ar c'hreunen sezo a ra deomp entent an dra-ze koulz ha parabolen ar goell-toaz a laka eur vaouez etouez feiz muzul bleud beteg ma vo goñt holl. (S. Vaze, XIIIe pennad).

4° Hed ar veach a zo bet lavaret eo ar merk-mañ an hini brasa evit an Iliz : hag evit-ze em beuz sonjet displega anezan deoc'h penn-da-benn : seul easoc'h a vezo deoc'h goudeze kloza o ginou d'ar glabouserien a glaskje touella ac'hanoc'h ha rei lamm d'ho feiz.

En niverenn-mañ e tisplegin deoc'h eta ar wirionez-mañ :

« **Gwir Iliz Jezuz-Krist a die beza katolik**. — Ar gwir relijion a zo bet fiziet, er penn kenta, er familh ; hi oa relijion ar **batriarched**. Goudeze eo bet fiziet en eur bobl, pobl ar Judevien : neuze oa relijion eur **Vro** ; fiziet eo bet goudeze en holl dud. An dud holl, ervez komz sant Paol (2), Gresianed ha Barbared, tud libe ha sklavourien, tud a bep oad, a bep vro, a bep stad,

(1) Schismatiked a heuilhas Dount, eskob Kartaj en Afrik er V^e kantved.
(2) Lizer da Dud Kolass III, 11.

goazed ha merc'hed, an dud holl a zo galvet da veza evel eur c'horf hebken hag ennan an holl memproù a zo unanet etrezo gant ar memez feiz hag ar memez karantez. Ha setu penaoz eo **katolik** an Iliz.

I. — Ar **Skritur-Zakr** a ziskuez deomp e tlie beza **katolik** an Iliz.

1° Doue en doa lavaret d'ar batriarched Abraham, Izaak ha Jakob e vije benniget an holl poblou euz ar bed en Hini a c'hanje euz o lignez ; o lignez a vije ken niverus hag ar stered, ken niverus hag ar greun grouan var an aochou ; skignet e vije euz ar Zav Heol d'ar C'huz heol, euz an Hanter-noz d'ar C'hreiz-deiz (1). Ar bromesa-ze a zo bet sevenet en hor Zalver Jezuz-Krist a die boda an holl poblou en dro da vanniell e relijion, « Ar bromesaou, eme sant Paol, a zo bet great da Abraham ha d'e lignez, da lavaret eo da unan euz e lignez, Jezuz-Krist.

Ar **brofeted** a gomz difazi divar benn an Iliz a die en em astenn dre ar bed holl. « Doue, eme Daniel, en deuz roet ar c'halloud, an enor, ar rouantelezh da Vab an Den ; an holl poblou, pep rumm-dud a die servicha anezan » (2). Ar memez profet a lavar c'hoaz e tlie an Iliz beza evel eur menez huel meurbet hag a gargo an douar » (3). — « Merc'h Sion, eme Zakari, bezit leun a laouenedigez, ha c'hui, merc'h Jeruzalem, ioutc'hit gant levenez : setu ho roue o tont davedoc'h : kemen a rei ar peoc'h d'an holl poblou : e c'halloud en em astenno euz eur mor d'egile, eur ar ster beteg ar penn pella diouz ar bed » (4).

Ar Roue Santel David e meur a hini euz e psalmoù a wele ive gloar ar C'hrist a die genel euz e lignez. « Goulennit diganen, a lavare Doue an Tad d'an Hini a c'halv e Vab, goulennit diganen hag e roñ deoc'h ar poblou evel ho tra ; astenn a rin ho kalloud beteg ar penn pella euz ar bed » (5). Kear Jeruzalem a zo kemeret gant ar roue santel evel skeuden an Iliz a die digemeret enni eun niver bras a dud a bep seurt poblou : « Sonj a zalc'hin euz an Ejipt hag euz Babylon a anavezo ac'hanoun. Setu an dud estren, poblou Tyr ha Sidon a zo arru en da vogerioù hag euz Sion e vo lavaret : Eun niver bras a dud a zo ganet enni hag an holl c'halloudek eo he diazezas. An Aotrou Doue e-unan a c'hello niveri e vugale pa vo hano d'hen ober » (6).

2° An **Testamant Nevez**, d'e dro, a lavar ive e tlie beza **katolik** an Iliz. « Ar binijen ha remision ar pec'hejoù a die beza » prezeget d'an holl poblou en eur goumans dre Jeruzalen. « Pa vezin savet azloc'h an douar neuze e chachin pep tra dave-doun. » « It, dre ar bed holl ha prezeget an Aviel d'an holl grouadurien. » « C'hui a rento testiñ ac'hanoun e Jeruzalem, er Samarii ha beteg ar penn pella euz ar bed. »

Evit kass da benn al labour o doa bet da ober, an Ebestel a rannas ar bed etrezo evit kass dre an holl broiou kelou mat an Aviel. I ha n'o doa marse tec'het euz ar Palestin a redas dre an holl broiou anavezet neuze. « Prezeget o deuz e pep leac'h »,

(1) Lev^r Krouidigez ar bed XXVIII, 14. (2) Daniel VII, 13-14. (3) Daniel II, 35. (4) Zakari IX, 9-10 (5) Psalm II, 8. (6) Psalm LXXXVI, 3.

eme sant Mark (5). Sant Paol a skrive d'ar Romaned en doa bet digant Jezuz ar c'hras hag ar gefridi da zigass an holl balaned da zoubla da lezenn ar feiz ; « feiz ar Romaned, emezan c'hoaz, a zo anavezet dre ar bed holl ; an' Aviel a zo bet prezeget da bep krouadur a zo var an douar. » Beachou an Ebestel, an danjeriou a gavent dirazo, al labouriou a rejont evit lakat sklerijenn ar gwir feiz da bara e pep leac'h ; kementse holl a ziskrouez o doa bet digant o mestr ar gefridi da skigna relijion Jezuz dre ar bed holl.

II. — An Tadou Santel euz an Iliz a lavar holl ive e lize an ar Iliz beza katolik.

Eun nebeud skrivanierien protestant o deuz bet c'hoant rei da gredi n'eo bet roet an hano a gatolik d'an Iliz nemet gant an Impalaer Theodoz ar Bras, a renas euz 379 beteg 395.

An dra-ze a zo gevier, rak adalek ar bloaveziou kenta goude an Ebestel, an Iliz a gemere an hano-ze evit lakat kemm etrezhi hag an ilizou heretik. Sant Ignas eskob Antioch ha merzer er bloaz 407 a lavar en unan euz e lizeri : « Eleac'h ema Jezuz-Krist, eno ema an Iliz katolik. »

Lêzer Iliz Smyrna divar benn merzerenti sant Polykarp e eskop, a zo kasset d'an holl Eskoptiou euz an Iliz katolik dre ar bed holl. » Sant Syril ha sant Aogustin a lavar deomp e roe an heretiked hag ar schismatiked an hano-ze d'an Iliz gwirion ; hag an dud fidel n'her galvent nemet katolik. Sant Pasten, eskob Barsinoë, a skrive da Kympronian ar c'homzou-ma : « Kristen eo va hano, katolik va lezhano. » An hano-ze a gatolik ar gristenien a ioa lorc'hus ouz her c'hemeret dirag o barnerien : « Euz pe relijion oc'h-hu ? » a c'houlenne eur barner digant merzer. « Euz an Iliz katolik », a respountas ar c'hristen. Sant Syril a lavare d'e gristenien : « Mac'h en em gavit en eur gear n'ana- » vezit ket, na c'houlennit ket hebken e peleac'h ema an Iliz, » goulennit e peleac'h ema an Iliz katolik. Galvet eo evelse rak » hi hebken a zo anavezet dre ar bed holl hag he deuz bugale » e kement bro a zo. » — Sant Syprian a laka an Iliz skoaz ha skoaz gant an heol a ro sklerijen d'ar bed holl ; gant eur wezen a c'holo an douar gant he skourrou ; gant eur ster bras a gass e zour e pep leac'h.

An Tadou Santel a grede ken start oa red d'an Iliz beza katolik, ma lavarent oa er c'hiz-ze dishenvel an Iliz diouz pep relijion all. Klevit penaoz sant Aogustin a ziviz eneb an Donatisted : « Iliz Jezuz-Krist, emezan, a zo skignet dre ar bed holl : ar » Skritur Zakr hel lavar deomp. An nep a brezek ar c'hontrol a » zo heretik. Hag hennez a lavar ar c'hontrol an hini a lavar eo » diskaret an Iliz dre ar bed ha n'ema mui nemet gant an Dona- » tisted, en Afrik. » — « Abalamour m'eo skignet e pep leac'h, » eme sant Ambroaz, an Iliz a lugern etouez an holl hereziou evel eul lilien etouez ar spenn. »

An testeniou-ze a ro deomp an Tadou Santel hag ar Skritur Zakr a c'hellomp krenna en em ger : Me gred eo katolik an Iliz. »

Petra lavar deomp hor skiant-vat ? Setu petra welimp en dro genta.

F.-M. MAZEAS.

Evit divinadennou miz Kerzu

47 o deus bet 50 poent :

J. Acquitter.	Sant-Nouga.
Marie Balcon.	Gwitevede.
J.-F. Becam.	Guiclan.
M.-Yv. Begoc.	Sant-Pabu.
Guill. ar Ber.	Taule.
M.-A. ar Berre.	Gwitevede.
F. Bihan.	Mespaul.
Louis Bizien.	Plouenan.
J. Boule'h.	Sant-Nouga.
L. Bourhis.	Loperhet.
Cabon.	Treflez.
J.-L. Cadiou.	Sibiril.
René Cadiou.	Sibiril.
M.-Yv. Cardinal.	Sant-Nouga.
Philo. Combot.	Gwiniventer.
Yv. Cong.	Landunvez.
Noël Cornic.	Kerfeunteun.
Mari Cuff.	Pempol.
Yv. Dantec.	Sant-Nouga.
Yv. an Dœuff.	Triagat.
Louis Floc'h.	Plomeur.
E. Le Gac.	Kerlouan.
Ad. Glemarec.	Triagat.
Yeun ar Goff.	Pleyben.
Pier Gouriou.	Plougonvelen.
A. Kermoal.	Plouescat.
J.-F.-M. Kerrien.	Plouenan.
Michel Laurent.	Guipavas.
M. Morvan.	Plonevez.
Lan Nerrant.	Elliant.
F.-J. Ollivier.	Sibiril.
Goulven Ollivier.	Sibiril.
J.-P. Ollivier.	Lanhouarree.
J.-L. Pennec.	Sant-Ségal.
Jos. Pinvidik.	Gwikar.
M.-J. Pirou.	Rosnoën.
Eur Pôtr yaouank.	Plougonvelen.
Yv. Prigent.	Sant-Nouga.

Quéau.	Landerne.
Guill. ar Reun.	Plabennec.
H. Rolland.	Dirinon.
J.-L. Roué.	Sant-Neven.
M. Salaün.	Sant-Nouga.
François Saout.	Taule.
François Seité.	Plouescat.
Olga Le Vaillant.	Landunvez.
Mari Yc.	Elliant.

17 o deus bet 40 poent

Pier Abalain.	Gouenou.
Michel Balay.	Quimerc'h.
François Bescond.	Tréglonou.
François Cléac'h.	Lanmeur.
Cor. Cotten.	Elliant.
Guill. Kernoa.	Landudec.
Mari Lavanant.	Loc-Eguiner.
Potr L. M.	Logonna.
M. A. M.	Rosnoën.
Serve ar Moign.	Lokournan.
Jean Nic.	Ar Merzer.
Guen. Premel-Cabic.	Plouneour.
J.-M. Quéau.	Bodilis.
J.-M. Salaün.	An Tréhou.
M. Ségalen.	Gouesnou.
François Thépaut.	Plouzané.
Yves Le Verge.	Kerlouan.

9 o deus bet 30 poent

A. Abarnou.	Plouvian.
C. Elliertal.	Argol.
L. Goulard.	Plougastel.
J.-M. Jestin.	Lannilis.
Eur plac'h yaouank.	Goulien.
Eur pôtr yaouank.	Kersent.
A.-M. Sann.	Kastel-Paol.
Skol.	Fouesnan.
Goulven Trébaol.	Vourc'h-Wenn.

Lealded dreist peb tra. — Daou euz hol lennerien o deus skrivet deomp da lavaret e oat bet faziet o konta o foenchou ; dizroët omp var o faperiou ha gwelet hon deus edo ar gwir ganto ; rak-se Rene Cadiou euz a Zibiril evit divinadennou miz here en deus 20 poent muoc'h eget n'eus douget d'ezan ; ha Mari Yc euz a Elliant evit divinadennou miz du he deus 10 poent muoc'h eget ne zeus douget d'ezi.

Respontchou divinadennou Miz Genver

- I. — M'em eus gwelet eur vaouez oc'h ober eul loar nevez,
eul loar goz ganti var he breac'h, en eur park hag e
ioa ennan tri den, roue o hañno o labourat gant
eur c'har uheloc'h an eil rod d'ezan eget eben.
- II. — Nic, Tit, nil, Lin.
- III. — *Feiz ha Breiz*, kannad miziek ar Vretoned.
- IV. — Brennilis.
- V. — Sibiril, Bodilis.

12 o deus bet 70 poent

J. Acquitter..... Sant-Nouga.
Louis Bizien..... Plouenan.
Ph. Combot..... Gwiniventer.
M. Cuff..... Pempol.
Yv. an Douff..... Triagat.
Ad. Glémarec.....
J.-P.-M. Kerrien... Plouenan.
J.-P. Olivier..... Lanhouarne.
Yv. Prigent..... Sant-Nouga.
Guill. ar Reun.... Plabennec.
J.-L. Roue..... Sant-Neven.
M. Salaün..... Sant-Nouga.

6 o deus bet 60 poent

J. Boulc'h..... Sant-Nouga.
M.-Y. Cardinal..... Sant-Nouga.
Yves Dantec..... Sant-Nouga.
J.-L. Penne..... Sant-Ségal.
Pôtr L. N..... Logonna.
Quéau..... Landerne.

5 o deus bet 50 poent

J.-L. Cadiou..... Sibiril.
A. Kermoal..... Plouescat.

Jos. Pinvidic..... Gwllkar.
M.-J. Piriou..... Rosnoën.
F.-M. Silliau..... Garlan.

4 o deus bet 40 poent

M.-A. ar Berre..... Gwitevede.
Cor. Cotten..... Elliant.
Et. Le Gac..... Kerlouan.
M. Ségalen..... Gouesnou.

6 o deus bet 30 poent

Louis Floc'h..... Plomeur.
Pier. Gouriou..... Plougonvelen.
M. Lavanant..... Loc-Eguiner.
Servé ar Moign..... Lokournan.
Guen. Premel-Cabic Plouneour.
François Thépaut.. Plouzane.

5 o deus bet 20 poent

Job Grall..... Guinevez.
M. A. M..... Rosnoën.
Eur pôtr yaouank.. Plougonvelen.
J.-M. Quéau..... Bodilis.
H. Rolland..... Dirinon.

Divinadennou miz C'houevrer

- I. — Pe seurt kemm a zo etre eun aval-douar hag eur marc'h.
10 p. ar r. *Digaset gant M. Segalen, Gouenan.*
- II. — Petra a zav en ear hag a laosk e eskern er gear?
10 p. ar r. *Digaset gant unan euz a Lanneur.*
- III. — Petra ra tro ar c'hoat epad meur a vloaz heb gellout morse
mont ebarz?
10 p. ar r. *Digaset gant Pôtr L.-N. Logonna.*
- IV. — Kaset am euz va mevel da foar Lesneven gant 100 lur ha
roët urz d'ezan da brena ganto 100 anevail; kezeg evit
20 real; saout evit 4 real, ha denved evit eur gwen-
nek; gwelit ped en devez euz peb seurt.
10 p. ar r. *Digaset gant daou soudard euz a Vernon.*
- V. — Eur mab a di a lavare d'e vignon Fanch:
— Kement em euz a c'hoarezed evel a vreudeur. — Hag
he c'hoar da respont raktal: Ha me teir gwech
muio'h a vreudeur eget a c'hoarezed.
Klaskit ped bugel a zo er familh-ze; ped pôtr ha ped
merc'h a zo en o zouez.
10 p. ar r. *Digaset gant Louis Soubigou, Landerne.*

Kemennadurez. — Ar Respontchou da zivinadennou miz
c'houevrer a ranko beza en em gavet gant *Renner Feiz ha Breiz*
e Sant Nouga dre Blousevede abenn an 20 a viz c'houevrer
da zivezata.

Feiz ha Breiz

Kannad Miziek ar Vretoned

AN TEIR FAMILH

Holl hon deus teir familh: an tiegez, ar Vro, an Iliz.
An teir familh-ze o deus ezom grason evit ober ar pezh a
c'houlenn Doue diganto.

Bez' ez eus grason evit **an tiegeziou**. Nag a diegeziou,
nevez awechou, tiegeziou ha ne oant ket anavezet en
amzer dremenet, a en em zav, a gresk a nebeudou dirak
Doue hag an dud, e leac'h re all, galloudus ha santel
gwechall, a vez dismantret hag a goll var eun dro madou
an douar ha madou an ene! Er re genta, er re a zo kres-
ket, ar gerent hag ar vugale n'o deus ket ehanet da
c'houlenn sikour ouz Doue, da zenti ouz e c'hras, e leac'h
ar re all, ar re a zo komezet, goude beza bet lezirek e
servich Doue, o deus dilezet ar relijion a rea gwechall o
nerz. Bezomp var evez ha pedomp evit hor familhou.

Bez' ez eus grason evit **ar broiou**. Ar vro he deuz he
buez hag he deveriou e kenver Doue. Daoust ha mervel
a raio? Siouaz! Ar re a zo en he fenn o deus troët kein
da c'hrasou Doue. Mes Doue a c'hell teuler e c'hrasou
var ar broiou o deus dilezet anezan. Ha rak-se e cho-
momp leun a fisianz. Perag evelato e teu an droug da
greski daoust d'hon labour? Kement e kresk m'o d'eus
c'hoant lod da lavaret: « Petra c'hellfe gras Doue eneb
kement a lezennou fall, kement a daoliou trubard, ke-
ment a vlasfemoù? » Hor Breudeur ker, gras Doue a zo
holl c'halloudek. Gras Doue a c'hell dibrada, kennerzi,
bleina an dud a volentez vat, skuba euz hon touez ar
geier, ar faziou, an dizunvaniez tremenet, kas dre an
hent eun aneou ne ouezont ket petra da ober hizio.
An dud daoust d'o deskadurez ha daoust d'o aked ne
c'hellont netra heb Doue.

Marteze ivez n'int ket bet trec'het alies, nemed o veza
ma n'o devoa ket goulennet start awalc'h sikour Doue
dre o finijennou hag o fedennou. Ni a c'hell lakât Doue
da zont abretoc'h var hor sikour.

D'ar mare ma skrivan deoc'h al lizer-man, ar Franz

katholik a zo ankeniet, ha leac'h he deus da veza. Abenn daou viz e vò ar votadegoù evit henvel an deputeed. Ma vezont fall e raint ar brasa droug d'an oberou katholik ha d'an eneoù.

Evit ma vezint mat, e rankimp kaout kannaded dibabet etouez ar gatholiked, kannaded ha ne raint ket an eil d'egile eur brezel displeal, kannaded hag a ranko beza harpet start gant an oll elektourien gatholik; ha pa 'z aint d'ar Gambr, e rankint en em unani etrezo evit lakât eûna al lezennou great a eneb an Iliz.

Mes sikour Doue a c'hell muioc'h eget an dud, hag holle tleomp pedi Doue da zont d'hor sikour... Ma c'hello katholiked Franz gwelet er fin gwirioù Doue ha re an Iliz anavezet en o bro.

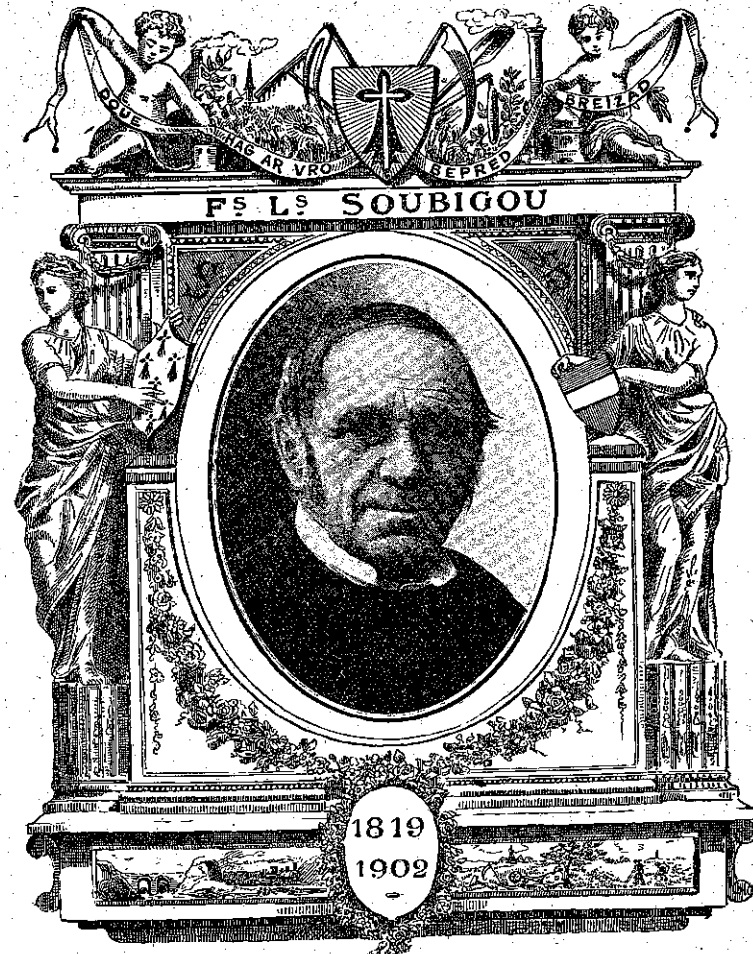
O pedi evit kement-se, Hor Breudeur ker, e c'houlennot ivez evit **an Iliz** an holl grasou he deus ezom. Doue en deus pourchaset e c'hrasou evit an Iliz hag o digas puilh d'ezhi. Mes evit ma vezint puilhoc'h c'hoaz, galloudusoc'h en eun amzer pe amzer, evit ma talvezint muioc'h pe evit diarbenn eun danger bras, pe evit harpa an Tad Santel ar Pab hag an eskibien e kreiz an afferioù dies o deus da zirouestla, Doue a c'hell gedal digant pehini ac'hanomp eur beden kalonekoc'h, startoc'h. Ar pedennou-ze a bigno varzu an nenv gant ar pedennou a vez great heb ehan en hano an Iliz, pedennou hag a glevit bemdez eun ekleo anezo, en offeren, pa lavar ar beleg, goude ar Prefas, ar c'homzou-man: « Tad trugarezus, digemerit araok peb tra evit an Iliz ar sakrifiz-man a ginnigomp deoc'h dre Jezuz-Krist, ho Mab hag Hor Zalver; roit d'an Iliz, er bed holl, ar peoc'h, roit d'ezhi ho skoazel, lakit muioc'h mui a unvaniez etre he bugale, hentchit anezi; digemerit ivez ar sakrifiz-man evit ho servicher Hon Tad Santel Pi X, evit an Aotrou 'n Eskop, evit an holl eneoù a zalc'h d'ar feiz katholik hag abos-tolik. »

Ra vò dre ar beden-ze, lavaret dre bevar c'horn ar bed da bep heur euz an deiz hag euz an noz, ra vò lakeat da greski bemdez en Iliz Santel ar grasou a nerz, a sklerijen, grasou a ielo dre an Iliz var hon eneoù, hor familhou, hor bro, hag hon lakaio da labourat a unan gant an Iliz evit brasa gloar Doue, krouer peb gras ha peb santelezh.

D'an 11 a viz c'houevrer 1914.

† ADOLPHE,
Eskob Kemper ha Leon.

Labourer-douar ha Senatour

Fransez-Louis Soubigou, unan euz Bretoned an XIX^{et} kantved a reas, heb mar ebed, ar muiad henor da Vreiz-Izel a c'hanas e Gwiniventer, e kalonen Bro-Leon, d'an 11 a viz c'houevrer 1819. E dud o devoa nebeud awalc'h a beadra, mes kredi a reant

« Eo gwell deski mabig bihan
Eget destum madou d'ezan,

hag abred e c'houlennjont ouz an Aotrou Allañon a ioa neuze person e Tremaquezan rei d'o faotr e gentelioù kenta var al latin.

Euz skol Tremaouezan, Fransaik-Louis a yeas d'ar skolach da Bont-Kroaz.

E vreur Jan-Louis a veze ouz e gas; mont a reant en hent o daou, hag e treuzent Bro-Gerne penn da benn, peb hini var e loan, dihad ha levriou ar skolaer yaouank en eur manninkin, rag en amzer-ze ne oa ket a hentchou-houarn evel ma 'z eus breman.

Fransaik-Louis a en em roas raktal a-zevri d'al labour, hag o c'houzout ervat pegement a boan o devoa e dud, er gear, o c'hou-nid eur gwenneg bennak, e kavas an tu, gant ar c'henteliou a roe d'ar vugale yaouankoc'h ho dizesketoc'h egetan, da baea an darn vrasa euz e studi.

Ma karie al labour-spered p'edo er Pont, ne garas ket nebeu-toc'h al labour-korf pa jomas er gear.

N'eo ket hebken gant e diegez e kemasas preder; ober a reas marc'hajou da zigeri eleiz euz an hentchou-houarn hag euz an hentchou bras a zo bet great en hor beg-douar vardro anter ar c'hantved diveza; en doare-ze e lestumas kalz danvez.

D'e zeiz vloaz var nugen e timezas da Vari-Jann Prigent, eur verc'h yaouank ugent vloaz, ginidik eveltan, euz a Winiventer; c'houeac'h miz goudeze e oa intanv; ne zaleas ket da eil-dimezi hag e kemasas neuze da bried, eun emzivadez naontek vloaz, euz a Loukournan. Franseza Allançon, nizez e gelenner kenta. Eiz vloaz e chomas en e zerr; bugale a roas d'ezan, beo c'hoaz eleiz anezo; d'an 12 a viz gwengolo 1858 en devoe ar c'hlaohar ivez d'he c'has d'ar bez.

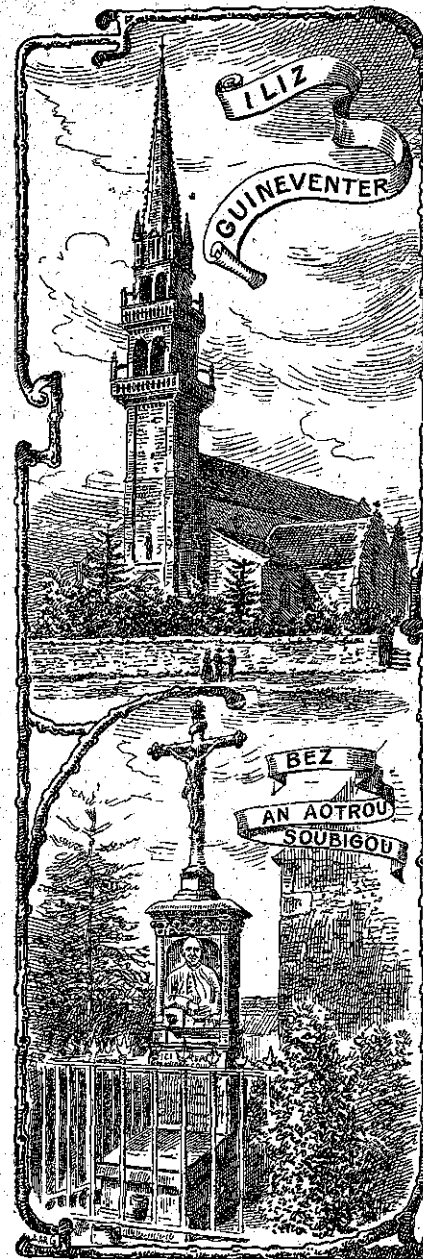
Bloaz bennak goude maro e wreg kenta, d'an 23 a viz ebrel 1848, 62.208 mouez a hanvas anezan da zepute; yaouank flamm oa c'hoaz; er Gampr ec'h en em gavas skoaz ha skoaz gant an Aotrou de Keranlec'h hag an Aotrou de Fortanz hag evelde o stourmas bepred evit Doue hag ar Vro. D'ar voti varlerc'h, daoust peger mat e rea ar gefridi fisiet ennau, ar bobl hag a zo ken edro, a gavas gwell henvel eun all en e leac'h.

En em drei a eure neuze var al labour-douar ha Mezgloaguen a deuas da veza kaera tiegez a oa e Gwiniventer ha tro var dro; e neb leac'h ne gavet gwelloc'h trevajou; e neb leac'h ne welet gwelloc'h lóned. Ar skouer vat roët gantan var gement-se ha gant e vreudeur Jan-Pier ha Jan-Louis en deus lakeat eleiz a wellaennou da zont en tiegeziou var ar meaz e Gorre hag e Goueled-Leon.

Er bloaz 1871, Fransez-Louis a oue lakeat da gonsailler jeneral e kanton Landivisiau; chom a dlie er garg-ze betek e varo.

D'an 3 a viz genver 1876 e oue hanvet da zenatour, er Finis-ter; epad an triweac'h vloaz ma tougas an hano-ze e veze gwelet o vont hag o tont e Paris, gant e zilhag giz-Leon, hag an holl o devoa evitan ar brasa doujanv.

Den ebed n'en em erbede outan en aner. Eun dervez, eun Aotrou gwisket kaër, oc'h anaout e galon vat, a bignas betek e di. Diskouez a eure d'ezan eun dépeche sinet gant eskop Kem-per da c'houlen 500 lur da bresta digantan dioc'htu; heb dif-

sianz e roas raktal e c'houlen d'an hini a deve d'e gaout; eur pennad goudeze e kasas kelou da Gemper; an Aotrou 'n Eskob a respontas d'ezan raktal: « Oh! paourkeaz » Aotrou Soubigou, laëret » oc'h bet, ha netra ken! » Eun tam enklask a oue great da glask ar filouter fin: « Pe seurt doare den » eo an hini a zo bet ouz » ho kaout? » a c'hou-lennet ouz ar senatour: « Feac'h avat, eme Fran- » sez-Louis, n'oun ket evit » lavaret deoc'h, rag n'am » euz ket sellet outan! » Na petra 'ta, ne glevjot hano ebed ken, nag euz al laër, nag euz an ar- » c'hant; great oa ganto: » « Oh! mat, a lavare gou- » deze an Aotrou Soubi- » gou mar deo ar wech di- » veza d'in da veza tapet, » n'eo ket re ger an » taol! »

D'ar 7 a viz genver 1894, heb digarez vat ebed, e oue roët e garg a zena-tour d'eun all ha ne oa ket anter kër barrek hag hen da zifena e genvroiz; evel-se ema ar bed, hag evit kosât, siouaz, ne fura tamm.

Fransez-Louis Soubigou a dremenas e vloaveziou diveza e Mezgloaguen; eur c'hlenved-skevent a sku-bas anezan d'lo d'ar bed all. Mervel a eure d'ar 17 a viz c'houevrer 1902. Eun nebeud araok e dremen-van, e filhor beleg (1), person breman e Plonne-vez-Perzay, a c'houlenas outan ha n'en devoa ket a

(1) Eur filhor all d'ezan, an aotrou Soubigou euz a Lesneven, kannad Goueled-Leon; a vale brao bras var roudou e baëron.

aoun rag ar maro : « Oh ! nan, va mab ! » emezan ; n'eo ket souez pa zontjer peger kristen e oue ar vuez a renas.

Holl bennadureziou Bro-Leon a 'deuas da gas e gorf d'ar vered ; an A. Albert de Mûn a reas e veleudi, e tal ar bez el leac'h ma tiskuilz breman gant e ziou bried, e skeud iliz e vadiziant da c'hedal ar varn ziveza.

* * *

Fransez-Louis Soubigou a oa eun den, eun den eun ; n'oa ket evit gouzanv an dud chouchet, an dud edro, an dud a glask tremen diouz an holl, ha daoust peger kasais eo ar wirionez da glevet awechou, en divije lavaret anezi kenkoulz da eur roue ha ne valeje ket mat evel da eur pried a welje oc'h ober troiou kamm : ra vezo heuilhet e skouer.

Fransez-Louis Soubigou a oa eun den mat ; en e zaoulagad speredok ha var e dal laouen e welet o lugerni ar skieur euz madelez e galon ; penn kristen ebed en dienez ne dosteas outan heb ma raje raktal ar pezh a ioa en e c'halloud evit dont var e zikour ; e zourn kleiz ne ouie ket petra roe e zourn deou : ra vezo heuilhet e skouer.

Fransez-Louis Soubigou a oa eun den hag a garie ar meziou, ar vuez didrouz, al labour ; al labour a dorr ar c'horf hag al labour a skuiz ar penn ; abred e veze var zav hag alies e lakea an noz da astenn an deiz ; eur binijen oa evitan chom dibreder : ra vezo heuilhet e skouer.

Fransez-Louis Soubigou a oa eun den hag a garie e vro, ha ma tec'he diouti pennadou, evit mont varlaezioù, n'oa nemed evit gellout he sikour gwelloc'h a-ze ; e zont a oa enni noz-deiz ; e kement karg m'eo bet e klaskas atao vad an holl araok vad unan pe unan ; karet a rea gwiskamanchou Breiz hag he yez, ar brezoneg ; breizad e c'hanas ha breizad e varvas : ra vezo heuilhet e skouer.

Fransez-Louis Soubigou a oa eun den hag a garie ar relijion dreist peb tra ; pa deue ar brasa poaniou a c'heller diwaska er béd-man d'e groumma, e ouie atao soubla e benn da bokat da zourn madeleus an Doue her skoë ; pa 'z eas da Baris, var zigarez ma 'z ea e kear, ne laoskas ket an Aotrou Doue er gear ; eno ivez koulz hag e Gwiniventer e veze kavet bemdez kerken hag an deiz o vont d'an offeren ; bep pardaëz e lavare e japeled ; bep sul n'eo ket hebken en offeren-bred e veze, mes ivez er gousperou ; bep pemzek dez e tostea ouz ar Zakramanchou ; katolik ha breizad eo bet, penn kil ha troad hag eat eo euz ar bed-man e zaouarn leun a oberou mat : ra vezo heuilhet e skouer.

J.-M. PERROT.

AR C'HOZIK

(Gliché Le Lec)

Guilhon Roualec lezhanvet gant an holl ha gantan e-unan da genta « ar c'hozig » a zo unan euz an dud-ze ha ne vezont ket kavet stank hag a vez lezet gant an Aotrou Doue var an douar evit gwelet bugale o bugale beteg an trede hag ar pevare rumm. Genel a eure er Gouezou e Gwikourvest d'an 3 a viz meurzh 1814 : kant vloaz en devezo eta d'an 3 euz ar miz-man ; daoust d'e oad bras eo seder bepred ; e skianchou o deus miret o nerz ; e spred a zo dihun ; e vouez a zo skiltrus ; gouzout a ra c'hoaz dindan evor seiz psalm ar binijen ; n'en deus roët biskoaz gweneg ebed d'ar medesin ; vandro ar bloaz nevez diveza e pakas riou hag abaoe emañ etre e wele hag an tan ; mes beteg neuze e veze bemdez er park, ha bep sul en offeren pe e Gwikourvest pe e Plouvorn ; bep sul en offeren ha bep sul o kommunia ; bep Gouel ar Werc'hez e Lampader, ha d'an 8 a viz kerzu diveza e

c'hellet e welet eno o tostât ouz ar daol santel, goude an offeren-bred.

Bun dudi eo gwelet pegen karet, ha pegen doujet eo Kozig gant e yugale vihan hag e yugale gunv ha gant e amezeien ; p'en em gav en iliz, an holl a zigoro hent da Gozig hag eur gador a vezo klasket d'ezan raktal.

Tremen en deus great e amzer heb redet euz e vro ; d'e bemp-bloaz var nugen ez eas da zervicha da Benn ar Porz Lannalvas e Sant-Nouga, e ti eun confr d'ezan ; ac'hano e timezas ; ober a eure e gofesion druilhok gant an Aotrou Saout, hag ez eas da Vouster-Paol ha goudeze da Gibidic e Bodilis, el leac'h ma chomas c'houeac'h marc'had nao bloaz ; seiz vloaz a zo abaoe m'eo dizroët da barrez e vadiziant ha breman ema o chom e Kereneouff en anter 'n hent etre Lambader ha Gwikourvest.

« E Sant-Nouga, eme Gozig, eno am euz bet plijadur ! N'ema ket Chiquel ken oc'h ober brageier deoc'h ? »

— « Eo atao ema ! »

— « Ah, ya ! e vab ! Fanch ar C'hemener a ioa eno ivez em amzer-me, mes hennez n'en devoa ket kement a labour ha Chiquel ; gwelloc'h e kave kregi en e gorn butun eget en e nadoz ! »

— : « Kozig, petra eo kaëra tra ho peuz gwelet en ho puez ? »

— : « Ar Werc'hez e Lourd. » Dek vloaz ha pevar ugent ben-nak en devoa Kozig pa yeas da gear an Intron Varia.

— : « Ha petra eo trista tra ho peuz gwelet ? »

— : « Dibenna ar Renaod e Landivisiau. »

— « Pe oad ho poa neuze ? » a c'houlenne outan e vrec'h vihan.

— : « N'ouzon ket ! Da betra ez in-mé da lavaret geier d'it ! »

— : « N'oc'h ket bet soudard, Kozig ? »

— : « Nan uhel am boa tennet hag e oan chomet er gear ; mes sonj mat am euz euz brezel ar C'hrime ; neuze ne veze ket kavet a dud yaouank awalc'h da zougen ar bannielou ! »

— : « Koulz e ya an traou breman Kozig ha gwechall ? »

— : « Var meur a dra marteze, ez eont gwelloc'h, mes var eleiz ez eont falloc'h ; gwechall ne veze ket gwelet eur plac'h yaouank o lakât he zreid en eun hostaleri ; diskouezet e vije bet gant ar biz ha kollet he devije he henor ! »

— : « Asa ne gavoc'h ket dies chom vardro an tan, c'houi hag a garie kement al labour ? »

— : « An Aotrou Doue en deus great mat lemmel o nerz digant va diwesker en deiziou-man, eme Gozig, rag an holl amezeien a ioa o pedi ac'hano da vont d'o gwelet pa vijen kant vloaz ha n'eo ket dre lipouserez eo ez ear d'ar baradoz ! »

Var-ze e kimiadomp diouz ar C'hozig en eur e'drugarekât, her hag e dud, euz an digemer laouen o deus great deomp hag en eur reketa d'ezan yec'hed ha buez hir, pell c'hoaz var an douar.

J.-M. P...

(KENDALC'H)

1791-92

Eul lezen douget e miz du ha miz kerzu 1790 a verke e tlie beza hanvet beleien touerien e lec'h ar re n'o doa ket c'hoanteet toui. Renerien an departamant a yoa lakeet ne-c'het : rak n'oa ket awoalc'h a veleien touerien da lakat e penn ar parresiou, hag ouspen-ze an eskob nevez n'en em gave ket. Ma ve hanvet re vuhan ar veleien touerien, e chomfe kalz parresiou hep beleg ebet, hag e vije trouz. Abalamour da-ze, ar Renerien a skrive d'ar 26 a viz genver 1791 : « Gwelloc'h eo lezel e peoc'h en o farresiou ar veleien n'o deus ket touet, betek ma vo re all da gemeret o flas. »

D'ar 27 a viz c'hwevrer 1791, elektourien Landerne

a oue galvet da henvel daou bersoun : unan e Sizun hag eun all e Loperhet. An Departamant en doa c'hoant gwelet evelse penos e iaffe an traou. D'ar c'henta a veurs, Prokurer an Departamant a skrive evelhen : « Elektourien Landerne o deus hanvet an Aotrou Roux, kure e Lambezellec, da bersoun e Sizun, hag eur relijius, an Tad Rannou, da bersoun e Loperhet. An Aotrou Roux, gwechall kure e Sizun, a yoa bet kaset eus ar barrez gant an Aotrou Floc'h, ha setu eman breman lakeet en e blas ; an Tad Rannou, eur relijius a veze gwechall o klask e voued, a zo lakeet e plas eur chaloni, an Aotrou Jannou. Meulomp Doue da veza roet deomp eun hevelep *Konstitution*. »

Antronoz e skrive c'hoaz : « Mat e ve skriva ha lakat moulla ar pezh a zo tremenet e Landerne d'ar 27 a viz c'hwevrer, ha skigna ar skridou-ze dre an departamant. Marteze neuze meur a hini eus ar veleien ne fell ket dezo toui a zigorfe o daoulagad hag a velfe n'eo ket diez kaout re all da gemeret o flas. »

N'oa ket bet a drouz e Landerne evit an eleksion ; evelato an departamant n'oa ket dinet, p'e gwir en doa roet urz da gas 200 soudard eus Brest da Landerne.

Pa deuas ar c'helou oa en em gavet an eskob nevez, Expilly, e Kemper, Renerien arrondissamant Brest en em lakeas da c'halver an elektourien evit henvel persouned er parresiou. D'an 13, 14, 15 a veurs 1791 e oue hanvet 19 persoun.

E Landerne an eleksionou a oue gret d'ar 25 a veurs. Ar Prokurer a skrive d'an departamant d'ar 27 : « An eleksionou a zo bet ganeomp d'ar gwener, 25, gouel Itroun-Varia-Veurs ; me garfe e vent bet lakeet d'ar zul, ervez al lezen. Mes an elektourien a zo skwiz o redet ken aliez evit voti. En em glemm a reont ive, dreist-oll ar re divar ar mez, o veza ma rankont, ober o beaj divar o c'houst. Kalz n'oant ket deuet. »

E Kemper, an elektourien en em vodas, d'ar zul, 27 a veurs, en iliz-veur. Bez ez oa 31 anezho. D'ar 27 e tremenas an amzer oc'h henvel eur prezidant, eur zekretour ha tri all evit kounta ar mouezioù. D'an 28 e stagont d'al labour. Henvel a reont da bersoun e

Ergué-Gaberic an Aotrou Yven, kure e Kerfeunteun. Kerkent e roont urz da zen kleier an iliz-veur, hag evelse e vo gret bep tro ma vo hanvet eur persoun nevez. E Tregunc, Briec, Combrit, Beuzec, Pluguffan, Plomeur ec'h hanver ive persouned.

Mes setu aman eur c'hoari all. Meur a hini eus ar re a zo hanvet ne c'hoanteont ket kemeret ar parresiou a ginniger dezo. Kement-se a yoa c'hoarvezet e Brest hag e Landerne, hag a c'hoarves ive e Kemper. Edo c'hoaz an elektourien e Kemper pa deuas liziri digant persouned Plomeur ha Beuzec evit diskleria ne gemerent ket ar parresiou kinniget dezo. Petra raio an elektourien ? Daoust ha red e vo dezo chom e Kemper hiviziken, p'e gwir e vo bemdez, koulz lavaret, eun eleksion benak d'ober ?

N'e ket labour a vankas dezo. Kalz beleien a zavas keuz ganto da veza touet hag a roas an dilez eus o c'harg, hag e veze bemdez freuzet labour an elektourien. Hag e oue red dezo dont meur a vech ar bloaz da Gemper da voti.

E Kemperle, an eleksionou a oue gret d'an 3, 4, 5 a ebrel, mes n'ez eas ket gwelloc'h an traou eget e Kemper. Kalz eus ar re a oue hanvet a lavaras nan, hag e chomas an darn vrasa eus ar parresiou hep beleien. Prokurer Kemperle, droug ennan, a skrive evelhen da Gemper, d'ar 16 a viz gwere 1791 : « Beteg peur e vo gwelet ar veleien oc'h ober o fenn o-unan ? Betek peur e vezint gwelet o chom hep plega d'al lezen-nou ? Poan a ra d'in klevet bemdez beleien o lavaret em'an hiviziken amzer al liberte, e c'hellont sonjal evel a garont, hag ober ive evel a garont. Evelse ne vo nemet diroll. Setu ase beleien Moelan, evit kaout peh hini pae eur c'hure e Moelan, ne fell ket dezo mont da barresiou all, evel Redene hag Arzano. Persoun Redene, beleg n'en deus ket touet, en deus kaset kwit e gure ha ne fell ket dezan kaout hini all ebet ; ar re etouez e barresioniz a zo a du gant ar Gonstitution a zo dilezet gantan, ne zelaou nemet an noblantz eus Guidel, Lesbin ha parresiou all.

Persoun Arzano, en deus touet, a zo e penn eur barrez a 3.000 den, hag a ginnig pansion ha lojeiz d'ar

c'hure a deuiio d'e zikour. Hini ne deu. Beleien Moelan, a zo re anezo goulskoude er barrez-ze, en em blij re e bro gaer Moelan evit dont da Arzano. Gedal a reont beza paet evel kureed e Moelan, ha zoken o deus diskleriet n'ez aint mui da lavaret an oferen da zul d'ar chapelioù var ar mez, ma ne ves ket roet dezo ar bae a c'houlennont. Ho pedi ran da zigas da vihana eur c'hure da Arzano. E Moelan ez eus c'hwec'h beleg o deus touet. »

E Montroulez an eleksionou a yoa peure'hret aben an 18 a ebrel 1791 ; mes, evel e lec'h all, e oue red galver meur a vech an elektourien ; n'oa ket a veleien awoalc'h hag o dije touet, ha meur a hini adarre a zisklerias n'o doa ket ezom eus ar barrez kinniget dezo.

E Lesneven, skler eo, oa diesoc'h c'hoaz kaout beleien evit ar parresiou, p'e gwir er c'horn-man eus ar Finister eo e oue an nebeuta beleien o toui. Setu aman al lizer skrivet eus Lesneven d'an departamant, d'ar 24 a viz ebrel 1792, da lavaret eo, bloaz goude m'oa bet gret an eleksionou :

« Ervez al lezen, an elektourien a zo en em vodet e iliz Sant-Mikel e Lesneven, d'an 3, 4, 5 ebrel 1791. An Aotrou Coat, persoun Lesneven, o veza n'en deus ket touet, a zo bet lakeet en e blas an Aotrou Bizien, persoun Kernouez. Heman, goude beza touet evit an eil gwech, en deus diskleriet da c'houde en doa keuz. Parrez Plougerne a zo bet roet d'an Aotrou Gall, persoun Plounevez-Lokrist. An Aotrou Perrot, persoun Plouneour, a zo bet hanvet er barrez-ze, mes n'en deus ket c'hoanteet toui na kemeret ar barrez kinniget dezan. An Aotrou Picard, persoun Plouider, en deus great evel dan. An Aotrou Mevel, kure Bodilis, hanvet da bersoun e Plounevez, n'en deus ket c'hoanteet toui na kemeret ar garg-ze. Parrez Cleder a zo bet kinniget d'an Aotrou Laurent, bet persoun eno araok, ma karfe toui. N'en deus ket touet. An Aotrou Gualès, ar persoun a zo breman, n'en deus ket touet ; evelato e chom en e garg, rak n'eus hini ebet da lakat en e blas. E Plouneventer eo bet hanvet an Aotrou Abgrall, relijius, mes lavaret en deus nan. O veza n'hon doa

beleg touer ebet mui, an elektourien a deus ranket distrei d'ar ger. Abaoue neuze (ebrel 1791), n'hon deus ket klevet lavaret e vije bet beleg all ebet o toui. Rak-ze ne c'hellomp ket lakat e penn ar parresiou beleien evel a c'houlenn al lezen. »

Al lizer-ze, sklear eo, ne blijas ket da Renerien an departamant, rak ar re-man a zigasas urz da c'halver adarre an elektourien evit henvel er parresiou beleien touerien.

D'an 28 ha d'an 29 a viz mae 1792, evit senti ouz urz an departamant, e oue eta eleksionou e Lesneven, en iliz parrez adarre. Ar Prokurer, hanvet Clec'h, a lavaras evelhen : « Evit senti ouz an Departamant hag ouz al Lezen, e karfen beza bet aman da lakat dirak ho taoulagad hanoioù ar veleien o deus touet. Mes n'eus ket digaset d'in a hanoioù. Rak-se e kav d'in e c'heller voti evit beleien didou, nemet e rankint toui goude beza bet hanvet. »

Eun elektour, du Couedic, a zavas e vouez neuze : « Komzou ar Prokurer, emezan, a zo eneb al Lezen, rak ar veleien a dle toui arok beza hanvet. »

« Neuze, eme ar Prokurer, ne vo gret eleksion ebet ; ha goulskoude an departamant a ro urz da voti. Me gav d'in e ranker lezel an dud libr da voti evel a garint. » — « Ia, ia, a lavaras an elektourien, ni zo libr hag a roio hor mouesioù da veleien o deus touet, pe da re all, evel a gavimp gwella. »

C'hoari zavas. Du Couedic, Prune ha persoun Plougerne, ar Gall, a lavare oa difennet gant al lezen henvel beleien didou, hag oa red toler a gostez ar billeji a ve varno hanoioù beleien didou. Mes an elektourien a yoa an darn vrasa anezo eneb ar veleien touerien, hag a votas evit beleien didou. O mouez ne gountas ket, hag an douerien a oue hanvet gant 3, 4, 5, 6 mouez. N'oa ket kalz, mes awoalc'h oa evit an departamant kaout 3 pe 4 mouez var 35 a yoa o voti.

Mes ouspen henvel a yoa d'ober. Red oa lakat an dud d'ober digemer vat dezo, ha kement-se ne vo ket eaz, evel ma velimp divezatoc'h. I. U.

HUNVRE YANN LEZOBER

En eur vereuri demdost da vaner Kergompez ema o chom Yan Lezober ; eun den chentil eo, heb mar ebed, ha karet eo gant e amezeien.

Gant e loened hag e offeriou ema e vrasa aked ; e vrasa plijadur eo klevet lavaret e oa uheleat priz an ed er marc'had diveza, eo ker al leueou bihan hag e oa kalz varc'hadourien e foar Lanndi ; setu holl ar pezh a ra d'e galon tridal en e greiz ha netra a hent all ne deu abenn da gaout ekleo enni ; ne ra ket eur van gant ar peur-rest euz nevezentiu ar vro : great eo koulskoude evit eun dra bennak uheloc'h.

Red eo lavaret edo bolontez Doue o ren eun hunvre en devoue, eun nozvez, epad ma kouske evel eun den « eurus », goude eun dervéz mat a labour. Seblantout a rea d'ezan klevet eun eal o youc'hal varnezan : « Yan, te a zo eur c'hristen fall ! »

— : « Fall, eme Yan, me hag a lavar va fater, noz » ha mintin, var va daoulin, a ya d'an offeren bep » sul, da gommunia eur wech an amzer, da ober va » fask bep bloaz, petra rankin da ober ouspenn da » vihana ? »

Hag an eal da respount : « Yan, emezan, eur c'hris- » ten fall out ! E ti eur c'hristen mat n'eo ket ana- » vezet nag al labour-zul, nag ar marvailhou disonest, » nag ar geriou divalo, nag ar gwall-skouerion, nag ar » skridou louz, az peüz lezet dre leziregez d'en em » zila e kalon hag e oberou tud da di ! »

— : « Mes, eme Yan, me am eus sikouret dre ar- » c'hant ha labourou, rapari ilizou, sevel skoliou ha » patronachou kristen ! »

— : « Daoust da ze, eme gannad Doue, n'am euz » ket a aoun o lavaret d'it n'emaout ket var an hent » mat ! »

— : « Oh ! eme Yan, eat anezan e-unan, geier a livi- » rit ! »

Hag an eal da respount adarre : « Yan, m'az peüz » sikouret eun draik bennak an Iliz, az peüz ivez dre » da leziredez da gemeret perz en emgann a zo bre- » man vardro liberte ar relijion, sikouret ober ar » skeul he deus roët da bôtred ar skrab ar c'halloud » d'he gwaska ! »

Hag an eal da ziskouez da Yan, evel en eur melle- » zour, eun daolen trubuilhus ; varnezi e welet stolla- » dou menec'h ha leanezed, darn anezo daoubleget a » zindan an oad, o vont en eur vro-bell da glask o bara ; » divroidi ha rafalidi, heb feiz, na reiz, gwir laëron, o » samma o madou ; chapelion gwerzet ; doriou ilizou » brüzunet ; kroaziou silapet er meaz euz ar c'hlandiou, » euz ar skoliou hag euz al lezvarnion ; var an hent » bandennadou bugale ne anavezont Doue nemet evit e » vlasphemi ; tiez-kastiz leun a dud yaouank flamm » great ganto an droug, alies siouaz dre ma n'o deus » kavet den da zeski d'ezo ar vad ; eun toullad anaon » e kreiz ar flammou o c'houlenn justis, o veza ma 'z » eo ivez laëret an aluzennou roët evit pedi evito ; pa » oue peur-zispaket an daolen druezus an eal a lava- » ras : « Hag an holl draou-ze a zo en em gavet dre da » leziregez-te, hag hini ar re a zo henvel ouzit, da » ober o dever pa vezont galvet da furmi gouarnar- » mant ar vro, d'an deizio-voti ! »

— : « Mes, eme Yan, izel e benn, o klask c'hoaz » en em zidamall, ne gaven den din euz va fizianz ! »

— : « Allas, Yan, eme an eal, an digarez-ze a zo » didalvez dirag Doue ; bep wech ma vez eun dever » da ober e ranker hen ober, hag hen ober, nan divar » anter, mes penn-da-benn ; n'eo ket an holl a c'hell » beza doktored, mes kement hini en deus daoulagad, » ma kar a welo sklear : ar bilheji vot a vez lennet » e daou leac'h ; e lez-varn ar bobl, en ti-kear, da » genta, hag e lez-varn an Aotrou Doue, e palez an » Dreinded, goudeze ! Goaz a ze d'an hini ne ra ket e » zevel ! »

Var-ze an eal a dec'has ha Yan a zihunas en eun » taol ; gwelet a reas en devoa great eun hunvre, ha » netra ken, mes mat e kavas tenna talvoudegez euz » ar gentel en devoa bet epad an hunvre-ze ha prometti » a reas e sikourje hiviziken, euz e wella, ha bep taol, » an hini a gavje ar barreka da zifenn, evel m'eo dleet, » gwiriou Doue, re an Iliz ha re an dud honest.

Goazed dalc'hit sonj euz hunvre Yan Lezober ha » grit evel dan !

Sant Irwal d'an deiz kenta a viz c'houevrer 1914.

AN TREMIAD.

BRO GOZ MA ZADOU

(HENVELIDIGEZ)

Eur zon dispar, hag a vez kanet e kement leac'h e zeus Bretonned (P. Tr.).

WAR AN TON KAER KEUMRAEG.: *Hen Wlad fu Nhadau*

Moderato

Ni Breiz-ziz a ga-lon ka-romp hon gwir Vro! Bru-det eo an
Ar-vor dre ar bed tro-dro; Dis-pont 'kreiz ar bre-zel, hon za-dou ken
mad A skui-lhaz e-vit-i o gwad. O Breiz!
Ma bro, me gar ma bro; Tra ma vo'r mor 'vel
mur 'n he zro, Ra ve-zo di-ga-bestr ma bro!

Ni Breiziz a galon, karomp hon gwir Vro!
Brudet eo an Arvor dre ar bed tro-dro!
Dispont 'kreiz ar brezel, hon tadou ken mad
A skuilhaz eviti o gwad.

DISKAN

*O Breiz! Ma bro! me gar ma bro;
Tra ma vo'r mor 'vel mur 'n he zro,
Ra vezo digabestr ma bro!*

Breiz, douar ar Zent koz, douar ar Varzed,
N'euz bro all a garan kemend 'barz ar bed;
Peb menez, peb traonien d'am c'halon zo ker:
Enno 'kousk meur a Vreizad t'er!

Ar Vretoned a zo tud kaled ha krenv;
N'euz pobl ken kaloneg a-zindan an nenv;
Gwerz trist, son dudiuz a ziwano;
O! pegen kaer ec'h out, ma bro!

Mar deo bet trec'het Breiz er brezellioù braz
He yez a zo hepred ken beo ha biskoaz;
He c'halon virvidik a lamm c'hoaz 'n he c'hreiz,
Dihunet out brema, ma Breiz!

TALDIR.

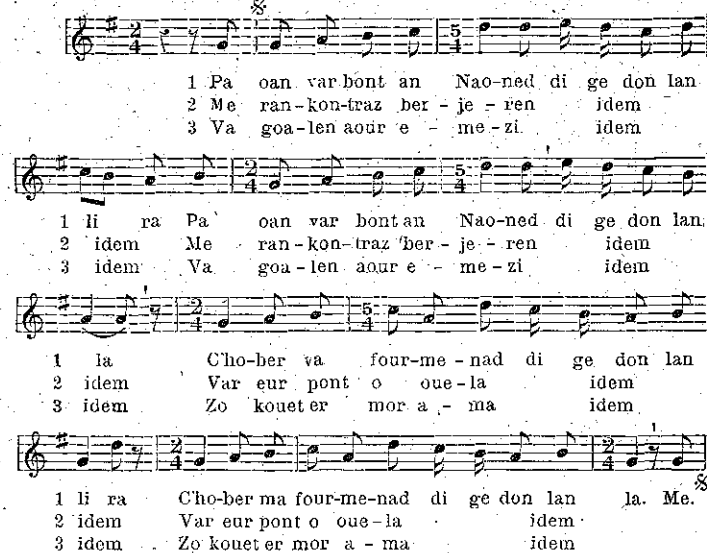
— 81 —

VAR BONT AN NAONED

Eur zon goz var eun ton kaer bet kanet e Kastel
da c'houel ar Bleun-Brug 1913.

SOLO DE SOPRANO

♩ = 120 Allegretto

1 Pa oan var bont an Nao-ned di ge don lan
2 Me ran-kon-traz ber-je-ren idem
3 Va goa-len aour e-me-zi idem
1 li ra Pa oan var bont an Nao-ned di ge don lan
2 idem Me ran-kon-traz 'ber-je-ren idem
3 idem Va goa-len aour e-me-zi idem
1 la C'ho-ber va four-me-nad di ge don lan
2 idem Var eur pont o oue-la idem
3 idem Zo koueter mor a-ma idem
1 li ra C'ho-ber ma four-me-nad di ge don lan la. Me.
2 idem Var eur pont o oue-la idem
3 idem Zo koueter mor a-ma idem

4
Petra rofet-hu d'in me
Me yelo d'he zapa.

5
Anter kant skoet emezi
Roñ deoc'h a galon vad.

6
Vit ar genta plounjaden
Netra n'en deuz gwelet.

7
Vit an eilved plounjaden
Ar voalen zo touchet.

8
Vit an trede plounjaden
Ar paotr a zo beuzet.

9
E dad a oa er prenestr
A ziroll da ouela.

10
Tri mab em euz me ganet
O zri ez int beuzet.

11
E bered sakr an Dreinded
O zri e vint beuzet.

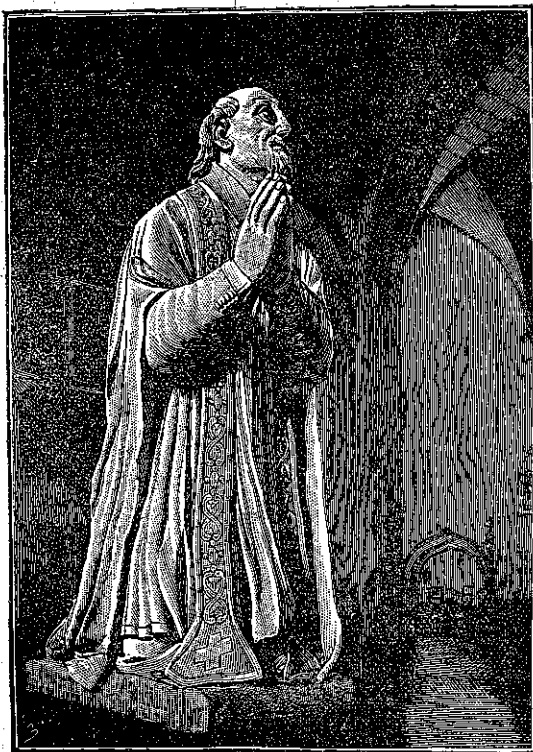

KEMENNADUREZ

Divarben Servicher Doue Mikêl AN NOBLETZ,

BELEG HA MISIONER,

a zo goulennet lakât anezan e renk an dud eürus hag ar zent.

Skeuden Mikêl an Nobletz, savet var e vez en iliz Konk-Leon

Var ar goulenn-man :

Daoust hag e gwirionez ar vertuziou a Feiz, a Esperanz hag a Garantez e kenver Doue hag an nesa, ar vertuziou a Furnez, a Justiz, a Nerz, a Evez (Tempérance) hag ar vertuziou all stag outo, a zo bet gwelet o lugerni e Mikêl an Nobletz ? Daoust hag awalc'h o deus lugernet evit ar pezh a c'houlennet ?...

Etouez an dud brudet, dleet dezo meuleudiou an Iliz, eo red lakât, hep mar ebet, Servicher Doue, Mikêl an Nobletz. E hano,

e Bro Arvor pe Breiz-Izel a jom beo etouez an dud eus eur rum d'egile.

Genel a reas en eur famill nobl, d'an 29 a viz Gwengolo 1577, e maner Kerouderm (1) a yoa neuze e eskopti Leon hag a zo hirio e eskopti Kemper ; e dad oa Herve an Nobletz hag e vam Franseza Lesguern. Savet ez vihanik e karantez Doue, e c'hellas kas pell dioutan an danjeriou a ves o c'hedal an dud yaouank, ha dre gemeret poan, e teuas a benn da veza mestr d'e natur, harpet ma oue en eun doare burzudus gant ar Verc'hez Vari, Mam Doue, a zikouras anezan epad e vuez penn da benn. Rak-se e oue poellus, fur, glan, dreist ar re all eus e oad. Poulzet hag hentchet gant ar Verc'hez, ec'h en em westla oll da Jesus-Krist, Hor Zalver, evit n'en dije netra all d'ober nemet servicha an Iliz ha savetei an eneq.

Da genta gant beleien devot, da c'houde gant Tadou eus Kompagnunez Jesus, e studias gant akeñ skridoù an dud desket hag ar filosofi ; da c'houde ec'h en em roas a greiz kaloun d'ar skianchou sakr, hag e teuas da veza ken gwiziek ma lezas pell var e lerc'h ar re a yoa o studia er memes amzer gantan. Abalamour da ze e dad en doa fisianz e teuffe da veza lakeet en eur garg vras benak hag e c'helfe pinvidikat e dud. Eskob Leon, e gwirionez, a ginnigas dezañ eur garg eus ar re vrasa. Mikêl ne gemeras ket ar garg-se, hag e dad, droug ennan, hen tolas er mez eus e di ; hag an den yaouank a rankas mont da ziouall al loened. Hep mez ebet ec'h en em roas d'ar vicher-ze, hag e savas uheloc'h c'hoaz e karantez Doue ; fae a rea var madou ar douar-man, hag hervez e greden, ar c'hristen a ra evel Jesus-Krist eo a zo pinvidik e gwirionez. Neuze, var ali eun den fur, ha gant bennoz e dad deuet da veza gwelloc'h en e genver, ez eas da Bâris evit peurzeski ar skianchou sakr : eno eo e oue beleget d'an oad a 30 vloaz.

Prestig, deuet d'ar ger, ec'h en em dennas var bord ar mor, en eul lec'h distro, hanvet Tremenac'h ; eno e vevas evel eun ermit epad bloaz hag ec'h en em breparas d'e visionou dre ar binijen, ar studi, ar beden heb ehan. E gerent a oue ken souezet gant e zantelez mac'h en em lakajont ive da ober fae var ar bed evit en em rei da draou an Nenv. Evit senti ouz e eskob, Mikêl a gemeras ar garg a bastor er parresiou kinniget dezan hag a labouras evel ar pastor mat. Mes poulzet gant kuzulioù ha pedennou e vignoun Per Quintin, bet gwechall er skol er memes amzer gantan, ha breman relijiuz eus a urz sant Dominik, Mikêl a zonjas ive mont en urz-ze. Resevet e oue e kouent ar relijiuzed eus a urs sant Dominik, e Montroulez.

Doue, evit doare, ne c'hoantea ket e velet o chom eno, ha goude eun nebeud miziou, Mikêl a gwiteas ar gouent. O velet pegen nebeud a zeskadurez kristen a yoa etouez kristenien Arvor, ha pegement a zuperstisionou, a visou fall, Mikêl a oue skoet e galoun gant ar c'hlae'har, hag ec'h en em lakeas eus e oll nerz d'o c'helen ha d'ho farea, epad ouспен 40 vloaz, ha ne espernas

(1) E Plogerne. — Noten lakeat gant Feiz ha Breiz.

na poan na labour ebet. Evit deski o c'hredennou d'ar re ne ouient netra, e kavas eun doare ijinus meurbed : an tolennou, grêt gantan e-unan, hag a lakee dirak an daoulagad ar gwirionesiou brasa eus ar relijion gristen : eun nebeud gerioù a voa awalc'h evit displega ar gwirionesiou hag o rei da gompren zoken d'ar vugale ha d'an dud hep deskadurez. N'e ket souezus eta e ve diredet a hep tu an dud fidel a vandennou da glevet Servicher Doue.

Mes enebour hor zilvidigez ato var evez, « ato o roda endro deomp evel eul lioun kounnaret, o klask unan benak da lounka », an drouk-spered ne ehane d'ober brezel d'an Abostol kalounek a gase anezan a nebeudou, dre e labour hag e boan, pell eus douar Arvor. Dre e valiz kuzet e tennas var Mikêl gwarizi ha kasoni eun nebeud tud. Ar re-man a rea poan dezo gwelet Mikêl e tont a benn eus e labour, hag a damallas anezan e gaou. Servicher Doue a rankas tec'het meur a vech ; skoet e oue varnan, ha zoken klasket e oue hen lakat d'ar maro. Gant pasianted e c'houzanvas ar brezel grêt dezan, trugarekât a rea Doue ha pedi rea evit e enebourien. An dud fidel a glaskas avechou harza ouz enebourien Mikêl. Heman a lavare : « Lezit anezo », hag evit ober plijadur dezan, an dud fidel a glaskas avechou harza ouz fin ne c'hellas mui beza trec'h d'ar geier lavaret enep dezan : Vikel vras Kemper a roas urz dezan da dec'het euz Douarnenez, el lec'h m'edo abaoue 25 vloaz, o prezeg an Aviel : izel a galoun ha sentus, e lennas e-unan, daoulinet dirak e vignouned, lizer ar Vikel vras ; pignat a reas en eur vag ha dioc'h tu, heb en em glemm, ez eas da Gonk-Leon.

Distag e galoun diouz madou an douar-man, atô paour ha troet ouz ar baourentez, e oue goulzskoude madelezes kenan e kenver ar re all, ha pa vele unan benag en ezom, e klaske eur gwedneg benak pe e chome hep tam evit gellout sikour anezan ; avechou zoken, pa n'en doa netra all, e roas e zillad. Ar vadelez-ze evit e nesa a dede eus ar garantez birvidik en doa evit Doue, hag ar garantez a roe dezan bemdez eun nerz nevez.

O veza ma teue da véza koz, Servicher Doue, en doa diframet kement a eneou diouz ar pec'hed, o velet e tostea ar maro, a glaskas an tu da gendelc'her ar misionou en doa koumanset hag o doa grêt kement a vad. Pedi rea Doue a greiz kaloun da zigas dezan unan benak evit delc'her e blas. E beden a oue selaouet ; Doue a roas da anaout dezan en doa dibabet evit kendelc'her ar misionou, eur relijiuz brudet eus Kompagnunez Jezuz : an Tad Maner oa hennez ; labourer en deus ive eus e holl nerz evit gloar Doue ha zilvidigez an eneou, hag evitan ive ez eus goulennet ma vo lakeet e renk an dud eürus. Mikêl a zigemeraz gant karantez an Tad Maner ; deski reas dezan penaos e rea, ranna reas gantan e labourou, evit lakat da greski muioc'h-mui bemdez gloar Doue dre zilvidigez an eneou.

D'ar fin, oajet a 75 vloaz hag ouспен, dinerzet gant e labourou, Servicher Doue a gouezas klanv. Epad e glenved hir, e oue gwalgaset gant an drouk-spered hag e kemeraz skouer, en eun

doare dudius, var Hor Zalver Jesus-Krist ganet er baourentez e kraou Bethleem ha maro var eur Groaz en er c'houzanv poaniou kriz. — Kennerzet gant ar zakramanchou, e varvas goustiadik hag e roas e ene da Zoue, d'ar 5 a viz Mae 1652.

Ar c'helou eus e varo a yeas buhan dre ar vro, hag an oll a zirollas da lenva ; e enebourien zoken a roas neuze meuleudi dezan ; galvet e oue Tad ar Vretoned, diskleriet e oue a vonez uhel e zantelez. E' gorf, evel m'en doa gourc'hemenet, a oue kaset da Lokrist ; eno, en despet d'e c'houlenn, e oue sebeliet nan etouez ar re baour, mes en eur bez pinvidik. Divêzatoc'h, e 1858, gant aotre an Aotrou'n Eskob, e oue kaset e gorf da iliz nevez Konk.

Ar brud a zantelez en doa epad e vuez ha goude e varo, a greske a zeiz da zeiz. Pa oue peure'hret gant Kongregasion al Lidou Santel al labour kenta merket gant Lezennou an Iliz, e oue pouezet, abeñ teir gwech, vertusion Servicher Doue : da genta, d'an 3 a viz Kerzu 1912, e palez ar C'hardinal Sebastian Martinelli, prefed Kongregasion al Lidou Santel, ha karget eus affier Mikêl an Nobletz ; da c'houde, e palez ar Vatican, d'an 11 a Veurs 1913 ; erfin er voadeg vras dirag an Tad Santel ar Pab Pi X, d'an 29 a viz Gouere 1913. Ar C'hardinal Martinelli a reas ar goulenn-man : « Daoust hag e gwirionez ar vertuzioù a Feiz, a Esperanz, a Garantez evit Doue hag an nesa, ar vertuzioù a Furnez, a Nerz, a Justiz, a Evez (Tempérance) hag ar re all stag outo a zo bet heuillet awalc'h evit ar pezh a glasker ? — Da c'houde ar c'hardinaled hag ar guzulerien all a roas peb hini o mouez. Hon Tad Santel ar Pab, evit gellout pedi ha kaout muioc'h a sklerijen, a c'hedas arok dougen e varnedigez.

Erfin, hirio, goude beza lavaret e oferen, an Tad Santel ar Pab en deus galvet e palez ar Vatican ar C'hardinal Sebastian Martinelli, Prefed kongregasion al Lidou Santel ha karget eus affier Mikêl an Nobletz ; an Tad Alexandr Verde, Difennour ar Feiz ; ha Ni, eil zekretour, a zo aman hor zinatur ; dirazomp oll, gant e c'halloud a Bab en deus diskleriet : Ia, e gwirionez, ar vertuzioù a Feiz, a Esperanz, a Garantez, evit Doue hag an nesa, ar vertuzioù a Furnez, a Justiz, a Nerz, a Evez, hag ar re all stag outo, a zo bet heuillet gant Servicher Doue Mikêl an Nobletz, en eun doare dispar, hag awalc'h evit ar pezh a c'houlenn.

Ar gemennadurez-man a zo bet embannet ha gorroet etouez paperioù Kongregasion al Lidou Santel, var urz ar Pab, d'ar 14 a viz Kerzu 1913.

FR. SÉBASTIAN MARTINELLI,

Prefed Kongregasion al Lidou Santel.

† PER. LA FONTAINE, *Esk. Char., Sekretour.*

An Aotrou Duparc, eskop Kemper ha Leon en eur rei da anaout ar gemennadurez-ze d'e gristenien, d'an 20 a viz genver diveza, a lavar d'ezo poania da heuilh ar vertuzioù a skedas : e Mikêl an Nobletz hag en em erbedi outan gant muioc'h-mui a fisianz ma raio mirakloù nevez evit ma vezo gelllet skriva e hano var roll an dud eürus ha lakât e relegou var an aoterioù.

AN ILIZ KATOLIK

An Iliz a dlle beza hag a zo Katolik

(Kendalc'h)

III. Setu petra lavar deomp ive hor skiant vat :

1° Doue a zo ar vadelez eb muzul hag abalamour da-ze e fell dezan rei d'an holl dud ar sklerijenn, ar wirionez, ar c'hras. Hag ar madou-ze a briz ken bras, n'euz nemet an Iliz hag a c'helfe o rei d'an dud, ha dre-ze an Iliz a dlle beza e kement leac'h ma zeuz eneo. « Doue a dlle rei d'an dud holl e reli- » jion evel ma ro-dezo sklerijenn an heol ; krouet en deuz an » traou distera gant kement a aket hag ar stered ; ar yeotenn » vihan a reseo, koulz hag ar c'haëra gwezen, ar gliz a goues » euz dorn Doue ; hag al labousedigou a guz o neiz etouez ar » greun er parkeier a reseo sklerijenn Doue koulz hag al labouz » a bign var gern an huela menezioù. Labour Doue en em astenn » eta d'an holl draou euz ar bed-ma ; ha dre-ze e c'hellomp » lavaret eo ar memez tra, ha gwelloc'h c'hoaz, evit ar pez » a zell ouz an ene ha silvidigez an dud. » (1).

2° Hor Zalver en deuz roët d'ar gwir Iliz meur a verk ; n'euz merk ebet, evelato, sklearoc'h, easoc'h ive d'anaout evit an den a zo ken berr e spered, eget ar merk a ra d'an Iliz en em astenn e pep leac'h. An taol lagad kenta a reio deomp gouzout e pelec'h ema pe n'ema ket ar merk-ze. An dud a zo muia diank o spered, muia lezirek da glask ar wirionez, an dud-ze a wel merk ar gatholite evel en despet dezo ; ar re a zo muia kizidik a c'hell beza dinec'h p'eo gwir ar merk-ze a ziskuez dezo int memprout eun Iliz e kreder enni ar pez a zo bet kredet atao. « An den n'en deuz nemet kemeret kartenn vras » ar bed holl ha klask e pelec'h ema an Iliz katolik, ar « jeo- » graphi » a respounto dezan. » (2).

3° Hor Zalver en deuz eta promettet rei d'e Iliz « an holl poblou » ; en em astenn a dlle an Iliz dre an holl broioù betek ar penn pella euz ar bed. Mez Jezuz n'en deuz ket promettet rei d'e Iliz « an holl dud a zo en holl poblou ». Sant Aogustin ec hen lavar « Red eo, emezan, d'an Iliz en em gavout etouez » ar poblou-ze n'ema ket c'hoaz enno ; mes n'eo ket avat evit » ma teui ar re holl a zo er broioù-ze da gredi ar gwir feiz... » rak, penaoz neuze e teufent-i da wir ar c'homzou-ma : « An » holl poblou o dezo kass ouzoc'h abalamour d'am hano-me », » — ma n'euz ket en holl poblou tud evit kassat ar re all ? »

4° Neuze e rankomp ober ar goulenn-ma : « Penaoz e tleomp-ni entent komzou Jezuz : « e roje an holl poblou d'an Iliz ? » Hag o entent a tleomp-ni en doare-ma, m'oa sevenet a grenn

(1) Hervez an Aotr. Besson, eskob Nim, seizvet sarmoun divar benn an Iliz. (2) An Aotr. Besson.

promesa Jezuz adalek ar penn-kenta, da lavaret eo, araok maro an Ebestel ?

Meur a hini a zonjas evelse, rak en em harpa, a reant var gomzou sant Paol : « Daoust ha n'o deuz ket (ar bañaned hag » ar Juzevien) her c'hlevet (ger Doue) ? Eo zur ; o mouez a » zo eat dre an douar a bez hag o c'homzou betek ar penn » pella euz ar bed. » (1). Ha sant Aogustin a respounte brao bras d'ar re-ze : daoust ma n'oa ker ar « jeographi » anavezet-dreist er mare-ze, e zoa en Afrik, en e amzer, e leac'hioù distro, poblou niverus meurbet ha n'o doa ket bet sklerijenn an Aviel (2). Ha neuze, daoust ha Jezuz n'en doa ket lavaret e vije deuet fin ar bed pa vije peurachuet al labour-ze en doa roët da ober, prezeg an Aviel ? Pa lavare eta d'e Ebestel : « Setu emañ ganeoc'h betek ar penn diveza euz ar bed ». Jezuz a roe eta da anaout oa red d'an Iliz kreski hed a hed ar c'hantvejou. Sant Aogustin a zispleg an dra-ma adarre : « Pa lavaras, emezan Jezuz d'e Ebestel : « C'hui a rento testeni ac'hanoun e » Jeruzalem, er Judee a bez hag er Samari ha betek ar penn » pella euz ar bed », ne lavare ket d'an Ebestel ne vije nemet-o » d'ober al labour-ze. Daoust ha n'eo ket d'an Ebestel hebken e » seblante lavaret : « Setu emañ ganeoc'h betek ar penn diveza » euz ar bed ? » Ha goulskoude, her goud a reomp re vat, ar » bromesa-ze a ioa evit an Iliz a bez. Evelse eta e tleomp ive » entent ar c'homzou all. » (3).

Daoust da-ze, evelato, e rankomp anzañ en deuz lavaret Jezuz en eun doare benag evit an Ebestel o-unan ar c'homzou-ma : « C'hui a rento testeni ac'hanoun... betek ar penn pella euz ar » bed. » A c'hiz all, penaoz sant Paol en dije gellet skriva da gristenien kear Koloss ar c'homzou-ma : « Abalamour d'an espe- » ranz o peuz anavezet dre gomz ken gwir an Aviel a zo deuet » betek enno, evel ema dre ar bed holl, hag a zoug frouez » hag a gresk ? » (4) Penaoz e c'helfe an Abostol o alia da jouñ start en o feiz en Aviel « a zo prezeget d'an holl c'hrouadurien a » zo var an douar ? » (5) Penaoz c'hoaz ar memez abostol a c'helfe testenia eo « kemennet feiz ar Romaned dre ar bed holl ? (6). Perak, erfin, o dije-i bet an Ebestel an « donezoun da gomz e » pep yez » ma n'oa ket dreizo e tlie an Iliz beza savet ha skignet dre ar bed ?

Ha setu perak e zeuz daou zoare evidomp da entent ar c'homzou-ma : « An douar a bez, ar bed holl, ar penn pella euz ar » bed. » En doare kenta ar c'homzou-ze a zifini : ar bed-ma en e bez, an holl douaroù, an holl poblou a zo enno. En eil doare, e sinifont hebken, ar broioù-ze a ioa anavezet e amzer an Ebestel hag o doa darempred gant Jeruzalem a ioa neuze evel ar c'hreiz euz ar bed evit ar relijion, rak ac'hano eo ec'h en em skignas an Aviel.

Dre-ze, ma kemeromp ar c'henta doare da entent ar c'hom-

(1) Lizer d'ar Romaned X. 18. (2) S. Aogustin. Lizer 199, 48^e pennad. (3) Memez lizer, 49^e pennad. (4) ha 5) Lizer da Dud Koloss I, 5-6 ha 23. (6) Lizer d'ar Romaned I. 8.

zou-ze « ar bed holl », e livirimp ne vezo nemet da fin ar bed ec'h emgavo an Iliz da ren var an holl poblou hag en holl broiou euz an douar. Mes, en eil doare, e livirimp eo bet dleet d'an Iliz beza en em skignet e pep leac'h, zoken e amzer an Ebestel, ha beza bet memprou a douez an holl poblou.

Taolit evez var an dra-ma : Ar Skritur Zakr evit komz ama euz an Iliz a gemer ar memez komzou hag evit Nabukodonozor hag Alexandr ar bras, roue ar Masedoan. Lavaret a ra divar o fenn, int bet « mistri ar bed » ha goulskoude pehini anezo en deuz perc'hennet ar bed holl evel e dra e-unan ?

Pa zeu eta ar Skritur Zakr da lavaret eo « skignet an Iliz dre ar bet holl » arabad, e vije, eme Vossuet, klask tamall anezi en eur lavaret : hag ar Chin ? an Amerik ? hag an douarou goloët a skorn hag a ere'h a zo en daou benn euz ar bed ? daoust hag ar broiou-ze o doa neuze klevet mouez an Avielerien ? « Nan, rak labour an Iliz eo sklerijenna ar poblou anavezet ha n'eo ket dizelei ar broiou n'int ket anavezet c'hoaz. »

5^e Eur veach achuet an amzer-ze, (a zo bet berr awoalc'h) — ma oe prezeget an Aviel er Judee hag er Samarii hebken, an Iliz a c'helle lavaret neuze oa katolik, e gwirionez : en em skigna a rea eb ehan hag en holl broiou assamblez. Setu perak ive an Iliz he dezo bepred muioe'h a vugale eget nikun all euz ar relijionou all, kristen var o meno. An Iliz ive en em skigno dalc'h mat hag en holl broiou assamblez, rak ne c'hell ket koll arasked-ze a zo evithi eur merk red ; e pep amzer, e pep bro e llike an Iliz gellout rei d'an eneoù peadra d'ober o zividigez. Ha morse iliz heretik pe chismati n'e dezo kement a vemprou hag Iliz Jezuz-Krist rak anefe-ze ar gevier a zeufe da veza skedusoc'h eget ar wirionez.

IV. — Brema eo eas deomp diskuez e deuz an Iliz Romen ar merk-ze euz ar gwir Iliz : beza katolik e pep doare :

1° Lavaret a c'hellomp difazi eo bet katolik an Iliz adalek he c'havel, da zeiz ar Pantekost. Kenta tra 'reas an Ebestel goude beza resevet ar Spered Santel a oe komz e pep yez : « Karget e oent holl gant ar Spered Santel hag e stagjont da gomz e meur a yez diouz ma roe ar Spered Santel ar c'halloud dezo d'hen ober. » (1). Dioc'htu e kavjont tro d'ober implij euz an donezoun burzudus-ze, rak bez e zoa neuze e Jeruzalem evit ar gouel « Juzevien a ioa euz kement bro a zo var an douar. » Ha souezet o klevet an Ebestel o komz dezo e yez pep rumm anezo, mantret holl o klevet sant Per o prezeg dezo an traou bras a ioa c'hoarvezet, tri mil anezo a c'houlennas ar Vadiziant.

2° Eun nebeut bloaveziou hebken a ioa tremenet abaoe m'oa pignet Jezuz en Nenv ha sant Paol « a drugarekae Doue abalamour m'oa prezeget ar feiz dre ar bet holl ».

En eil kantved, sant Justin, merzer, a lavar deomp oa eat an Aviel beteg ar poblou pella.

E kreiz an trede kantved, Tertullian a skrive : « Deac'h omp

(1) L. Ob. an Eb. II, 4.

ganet ha setu hon deuz karget rouantelez ar Romaned a bez, ar c'heariou, an enezennou, ar c'hastelloù hag ar meaziou. Ne lezomp goullou nemet ho tempiou deoc'h-hu. Ma teufe ar re 'ador Jezuz-Krist da dec'het euz ho rouantelez, c'hui a vije spountet d'en em welet o choum oc'h unan. »

An Eskob bras Bossuet en eur zarmoun a roas e Metz a ziskuez penaoz an Aviel en em skignas etouez « ar Parthed ha n'oant bet morse trec'het, tud an Thras, ar Meded, an Armenianed, ar Bersaned, tud an Indez ; etouez an Arabed hag holl poblou ar Zao-Heol ; en Ejipt hag en Afrik gouez-holl ; etouez poblou Bro-Zaoz gwech all goz hag ar Spagn. Ar Galled hag an Allemanded n'o doa ken aoun, var o meno nemet na deufe ar c'hoabr da goueza var o fenn. Ha deuet int da Jezuz, don ha leun a zouder evel oened. Kear Roum e-unan, kear benn ar bed holl, e deuz stouet he fenn hag a zougas muioe'h a respet da vez eur pesketaer paour eget da dempl he Romulus. »

3° Goude beza roet da Zoue poblou ar « bed koz », an Iliz a zigass dezan ive poblou ar broiou-ze anavezet divezatoc'h hag a c'halver ar « Bed nevez ». Goulenn a ra digant Kristoph Kolomb, Vasko a Gama hag an holl mortoleded all : « Ha dizoloët o peuz c'hui eur vro benag n'oa ket anavezet c'hoaz ? Roit d'inn ho listri ma kassin beleien er broiou-ze. » Hag ar visionerien a ia ; mont a reont daved an dud gouez ; prezeg a reont dezo var rihl ar steriou koulz hag e kreiz ar c'hoajou bras ; lavaret a reont d'an dud keiz-ze penaoz an den a zo en em zavet eneb Doue ha penaoz Doue en deuz adsavet an den. An dud gouez a gred, adori a reont, pedi ha karet a reont ; reseo a reont ar Vadiziant : parrezioù hag eskoptioù a zo savet. Hag an Iliz en em astenn. Hag hen a zo eur vro ha n'ema ket enni an Iliz hurio ? Bugale e deuz etouez an holl poblou, er Chin, er Japon, en Australii, e enezennou an Oseanii, e kreiz an Afrik hag er broiou goloët a skorn a zo e pep penn euz ar bed.

4° An Iliz a zo katolik dreist-holl abalamour ec'h em skign e pep leac'h ; abalamour ive e voar, hervez komz an Abostol sant Paol, « en em ober pep tra evit an holl, evit gellout evelse gou-nid an holl da Zoue » (1). Ha setu ar pez a ziskuez ar muia talvoudegez ar merk-ze euz ar gwir Iliz. Relijionou a zo en em skignet en eun doare mantrus, evel relijion Boudha en Indez. Mes ar relijion-ze n'eo ket nemet evit eur vro, eur bobl, eur quenn-dud (an dud melen), e leac'h ar relijion gatolik a zo evit an dud holl dre ar bed. Ha relijion all ebet ne c'hell en em fougeal euz kementse.

5° Red eo c'hoaz taoler evez mat ouz an dra-ma : Ar relijion gatolik a zo ar memez hini evit an holl, evit ar vugale koulz hag evit an dud vras, evit an dud desket koulz hag evit an dud dizesk, evit an dud gouez koulz hag evit ar re-ze a hanver « muia sivilizet ». Ar relijion protestant n'eo mui ar memez hini evit an dud desket a ra o relijion o-unan hag evit an den dizesk a

(1) Kenta Lizer da dud Korinth IX, 22.

rank douja d'ar « ministr » hag a reseo digantan e relijion. N'euz nemet ar relijion gatolik a goulmje ar memez liam etre ar relijion hag an holl eneoù. An Iliz Romen eta a zo katolik rak en em astenn a ra d'an holl dud.

An dra-ze a weler e Iliz Veur Sant Per e Roum : pa reer tro an Iliz-ze e kaver eno eun niver bras a gadoriou kovez ha var ar c'hadoriou-kovez-ze e lenner ar c'homzou-ma : « Evit ar re a gomz yez tud an Illyrii ; — evit ar re a gomz ar gregach ; evit ar re a gomz ar saoznek ; — evit ar re a gomz yez tud ar Pologn ; — tud ar Portugal ; evit ar re gomz ar gallek ; — ha na ped all c'hoaz.

An dra-ze a weler ive e Skolach Breuriez ar Feiz e vez komzet ennan kement yez a zo, koulz lavaret, er bed holl.

« **Katolisite** » an Iliz en em ziskuezas skedus evit Kounsil-meur ar Vatican er bloaz 1870. Kement bro anavezet a zo er bed o doa eno o c'hannaded. Eno e oa gwelet bodet eskibien Breiz-Veur, re Iverzon, re an Allemagn, re ar Suiss hag eskibien kement rouantelezh a ioa en Europ. Eskibien a ioa deuet euz ar C'hanaada, euz Stadou unanet an Amerik, euz ar Mexik, euz an Amerik-izela, euz enezenhoù ar mor « Atlantik » hag euz ar mor « Pasifik ». Dont a reas Eskibien euz an Afrik, euz an Oseani, koulz hag euz an Azii. An Eskibien-ze a zeue euz broioù ha n'o doa ket ar memez gouarnamant : hag an dra-ze a ziskuez e c'hell an Iliz beva dindann pep doare a c'houarnamant, koulz dindann eur republik ha dindann eur roue holl c'halloudus. Ha pa zaoulinjont assamblez e Kampr-Veur ar c'hounsil an holl Eskibien-ze a c'helle e gwirionez kana komzou an Apokalyps (v. 9) : « Hor prenet o peuz da Zoue gant ho koad, euz pep rumm, » euz pep yez, euz pep pobl hag a bep bro. »

6°. Doue a zo plijet dezan delc'her skedus meurberd ar merke-ze var dal e Iliz. A dra-zur, ar schism hag an herezi o deuz distaget diouti eun niver bras a vugale : bep tro ive an Iliz a welas bugale all o tont da gemeret plas ar vugale digoustians a dec'he euz he divreac'h. Goude ar reuz a reas an Arianed, an Iliz a welas o tont davethi tud an Ethiopi, ar Spagn hag ar Sarrazined. Pa reas ar Gresianed ar schism-bras en IXe kantved, an Danoaed, an Norwejianed, ar Suedoed ha tud ar Hongri a zeue d'an Iliz. Luther ha Calvin en em zav eneb ar relijion katolik ; kerkent setu tud ar Breiz, ar Mexik, an Indez a zo digemeret en Iliz. Hag hizio an Iliz katolik e deuz pemp ha tregont million bugale a vuioch eget ne gollas abalamour d'ar Brotestanted.

Red eo hel lavaret, hag eun dudi eo evit ar gatoliked, ar gwir feiz a zihun e kalz eneoù hag e kalz poblou o doa he dilezet. En hon amzer he gwelomp o tihuna e **Bro-Zaoz**. Vardro ar bloaz 1844 n'oa, er vro-ze, nemeur ouspenn 160.000 katoliked ; ne gomzan ket euz ar Skoss nag euz an Ivernon (1). Pevar vikol abostolik heben, evel en eur vro a vision ; a veac'h oa 400 belek, a veve koulz lavaret e kuz, ha ne gredent ket dougen ar « zoudanen » gant

(1) E gallek : Ecosse et Irlande.

aoun da veza anavezet evel beleien. Ar chapelioù a ioa rouez, henvel euz an dianveaz ouz an tiez all ha kuzet er c'hornioù-tro euz kear. — Ne veze ket gwelet alies eun oferenn bred, eur zalud solanel : « Lavaret a vije bet n'oa aotre da bedi nemet a vouez izel. **Hag hizio pebez kemm**. E Bro-Zaoz (1) e zeuz ouspenn 1.500.000 katolik : 17 Eskop gant eun Arc'heskob : 3.000 beleg da nebeuta ha relijiused a bep Urs. Bep miz e zeuz vardro 600 konversion. An Ilizou, ar chapelioù, ar c'houentchoù a zo niverus bras, eas da welet e kreiz ar c'hearioù. Prosèsionou a vez great a wel d'an holl ha n'euz nemet sonjal er gouelioù kaer a oa great e Londr en hénor d'ar Zakramant meulet ra vezo, evit gwelet pegement e deuz gounezet an Iliz katolik e Bro-Zaoz.

Abaoue dek vloaz an Iliz e deuz gounezet 446 pastor, 417 mempr euz an diou Gambr, 205 offiser var douar, 36 offiser var vor, 66 euz an noblantz. 200 euz ar re-ze holl a zo deuet da veza beleien, 158 a zo relijiused.

Ar relijion gatolik a ia ive var araok dalc'h mat en **Allemagn** hag e **Stadou unanet an Amerik**. El leac'h n'oa nemet eun Eskopti er penn kenta euz an XIXe kantved, e zeuz hirio 94 eskopti hag arc'heskopti. Brema e zeuz eno 12 millioun a gatoliked, ha **New-York** a zo goude Paris ha Vienn (en Aotrich) ar brasa kear gatolik a zo er bed.

N'eo ket hebken an heretiked a zizro d'ar gwir Iliz : ar **schismatiked** ive a dro varzu kador Sant Per en eur c'houenn harp ha digor. Er Rusii, ar **Ruthened-Unanet** a ioa bet red dezo rei o hano d'an Iliz gresian schismatik dre lezennou an daou Impalaer Nikolas Ier (1839) hag Alexandr IIIe (1875). An Impalaer a zo brema, Nikolas IIe, d'an 30 a viz ebrel 1905 a zougas eul lezenn evit rei ar frankiz d'ar relijionou en e rouantelezh ; hag ouspenn eur million euz ar Ruthened-unanet a zo distroet d'ar gwir Iliz. Komz a reer euz parrezioù a bez hag o deuz torret al liam o stage ouz an iliz schismatik hag an dra-ze daoust d'ar veleien (e gallek, **popes**) ha da dud ar c'houarnamant.

7°. Dre an niver euz he bugale an Iliz katolik a c'hounid n'eo ket hebken var bep hini euz an ilizou kristen all, mes en ober a ra ouspenn varno holl assamblez. An **Iliz katolik**, hervez ar c'hardinal Gibbons, arc'heskob Baltimore en Amerik, e deuz 236 millioun a dud fidel ; ar **relijion protestant** n'e deuz nemet 65 millioun hag ar **schismatiked** n'int nemet 66 millioun. Gwir eo, an holl gatoliked n'int ket sent holl, pell ac'hano zoken ; memprout int, evelato, an Iliz hag ar pecz hen diskuez difazi eo ne garje ket an darn vrasa anezo trei kein d'o relijion evit holl aour hag holl arc'hant ar bed. Hag ouspenn piou a c'hell lavaret an niver euz an eneoù-ze a zo katolik, nan a wel d'an holl, mes dre o bolontez vat, dre ar vuez dibec'h a renont, dre gement joùl a zo en o spered hag en o c'haloun ? Ma c'helfemp lavaret da zûr ar mad a ra ar relijion gatolik d'ar relijionou all

(1) Eb ar Skoss hag Iverzon.

evit kendelc'her enno ar vuez kristen, neuze e rankfemp anzae e-zeuz kalz muioc'h eget 236 millioun a gatoliked.

Petra c'hoarvezo en amzer da zont ? Fiziout a c'hellomp eb mar ebet ec'h en em skigno-muioc'h mui an Iliz katolik dre ar bed holl. En eur zizrei d'ar gwir feiz ar Zaozon ha tud an Alamagn a vezo gwella artizaned an Iliz evit al labour-ze. Tud Franis, tud Spagn ha tud an Itali ne garont nemeur mont euz ar gear. Mes ar re all a red dre ar bed holl. Mistri int e pep leac'h, en Amerik, en Australi, en Oseani, ha var holl borziou ar broiou pella e tu ar Zao-Heol. An Alamagn a gass 300.000 den bep bloaz er broiou all. Daoust ha n'hon deuz ket a leac'h da gredi e talvezo kementse evit astenn rouantelez Jezuz-Krist hag e Iliz var ar bed holl ?

Lavaret a c'hellomp c'hoaz n'eo ket en aner o deuz an dud habil hag ijinus great pep tra evit rei d'an dud ar brasa, an essa darempred ive ; great o deuz d'an dud gellout rei keleier buhan euz an eil bro d'ebenn, gellout komz an eil gant egile dre an « telegraph » hag telephon ; lavaret e vije e gwirionez n'euz mui netra a yirfe ouz an den da redet euz an eil bro d'ebenn p'eo gwir brema e nijer evel al laboused. Daoust hag an traouze ijinet ken kaer ne seblantont ket kemenn e tigor eun amzer-nevez evit an Iliz a c'hello easoc'h c'hoaz peurachui d'en em skigna evit ma vo sevenet komz hor Zalver « na vo mui nemet eur rummad denved bleinet gant ar memez pastor hebken » ?

Leac'h hon deuz eta da lavaret gant ar protestant, deuet d'ar gwir Iliz, Musgrave « n'euz relijion ebet koulz hag ar relijion gatolik vit ober d'an den tostaat ouz Doue ».

F.-M. MAZEAS.

HENT AR ZILVIDIGEZ

Vous connaissez tous les angoisses de cet auguste vieillard, Pie X, ses angoisses, en particulier, relativement à la fille aînée de l'Eglise, la France, dont la Révolution rêve de faire une nation athée. Et elle espère bien y arriver, surtout par les écoles so-disant neutres. Il y a aujourd'hui, dans notre pays, 5 millions d'enfants sur lesquels 4 millions sont formés dans les écoles laïques à nier et à haïr Dieu. Qu'advient-il de nous, de notre patrie, avec un tel enseignement ? Pie X, qui est l'homme sur-naturel par excellence, a confiance malgré tout dans le salut de la France. J'ai dit : malgré tout : j'allais dire malgré les catholiques dont beaucoup, hélas ! offrent si peu de résistance à l'envahissement du mal, et confient si aisément l'âme de leurs enfants à des maîtres impies.

Pie X voit deux moyens surtout pour arracher la France à la Révolution satanique qui a conjuré sa perte : la communion fréquente qui régénérera les individus ; les œuvres confessionnelles qui régénéreront la société ; la communion fréquente qui referra des mœurs chrétiennes et sanctifiera les âmes ; le confessionnalisme, c'est-à-dire la doctrine catholique intégrale, qui nous libérera du laïcisme et du modernisme dont nous mourons. Le salut est là, et non ailleurs.

Mgr SEVIN, archevêque de Lyon.

KASTEL-PAOL

EUN EURED VRAS

Vous tous qui-vous arrêtez lundi sous le grand péristyle de la Basilique pour admirer encore une fois dans leurs attitudes admirables les grands Evêques du passé, avez-vous raconté comme il faut ce qui vous arriva ? Le beffroi venait de sonner onze heures et les dernières vibrations murmuraient çà et là sous les voûtes antiques. Soudain les portes s'ouvrirent au bas de la nef principale et ce fut, par les ouvertures latérales, comme une irruption dans le saint lieu, mais une de ces irruptions légères que la bonne curiosité seule est capable de produire. Un suisse en belle tenue apparut dans le jour de la spacieuse entrée et trente prêtres sortirent de la sacristie, se rendant au chœur.

Les orgues retentirent. On vit alors se renouveler un spectacle bien connu mais qui jamais ne lassa les regards. Une belle jeune fille en blanc s'avancait, gracieusement appuyée au bras de son père et attirant après elle comme des flots à peu près semblables, moins clairs cependant à mesure qu'ils arrivaient. Et la jeune fille alla s'agenouiller au bord du sanctuaire, dans l'encadrement des stalles si vantées et si bien occupées dans la circonstance. Tout d'abord M. l'archiprêtre y était ; mais il y avait aussi MM. les chanoines Kerboul et Goret, outre que la mosette faisait bien sur les épaules des autres personnages, tels que M. le Curé de Saint-Renan et M. Gloanec, M. le supérieur de l'Institution N.-D. du Creisker et M. l'abbé Moënnier, principal du Collège de Lesneven. Le reste était tout blanc : M. Corvez, M. Colin, M. Pondaven de Porspoder, M. Pallier de Kernouës, et vingt autres parmi lesquels nous avons reconnu de chers Saint-Politains, ainsi que des prêtres de chez nous : MM. Lesvenan, Calvez, J.-M. Perrot, directeur du *Feiz ha Breiz*, et Bossennec l'aumônier, car j'ai déjà dû nommer, je pense, l'ancien vicaire de Saint-Renan, aujourd'hui recteur de Gouesnou, le bon M. Guillerm.

C'est d'ailleurs vous, Monsieur le Docteur Louis Dujardin, qui, du fond du Léon, les aviez attirés là et il nous tardait de dire que vous étiez vous-même à deux genoux sur l'un des prie-Dieu, attendant que votre frère, l'abbé Albert, vint vous

donner, à vous et à Mademoiselle Bozellec, la bénédiction nuptiale. Qu'à ce moment-là surtout fut solennel ! Je le vois encore, ce prêtre, venant de l'autel vers vous. J'entends presque le silence de ses pas sur le tapis et, par habitude, le son d'une voix qu'il va vous faire entendre. Il semble ému comme vous et le cœur doit lui battre sous sa chasuble d'or. Tout le monde écoute : il va parler.

Mais, qu'on me dispense de déflorer ici par une analyse le magnifique discours qu'il prononça. Il ne se contenta pas, en effet, de nous redire ce que renferme la notion du mariage chrétien, ni même de rappeler les obligations qu'il entraîne ; il chercha dans l'histoire d'un frère qui avait fait sa joie et dans les qualités d'une fiancée telle que l'avait choisie ce frère, les éléments d'un tableau parfait de la vie à deux que suppose le mariage. Et il les trouva nombreux, et ce fut comme une évocation des plus tendres. Il eut des termes exquis pour peindre les deux mères, désormais au Ciel, jeta vers son père, retenu là-bas par ses infirmités, un regard d'une profondeur pleine d'affectueuse reconnaissance, rendit enfin publiquement hommage à la distinction toute patriarcale et toute chrétienne de M. Bozellec, sans oublier de s'incliner devant les vertus de deux tantes, dont l'une venait de lui conduire son frère, l'autre de lui rappeler d'une manière très discrète qu'il y a longtemps qu'elle mène à Saint Pol la vie religieuse. Faut-il ajouter qu'il fut question aussi de la Sœur exilée qui prie par-delà les mers pour son filleul Louis ? Autant vaudrait la faire pleurer, car elle le lirait, la pauvre enfant.

Aussi bien avons-nous à remercier de même M. l'abbé Lazennec et M. l'abbé Cong, l'un pour sa maîtrise d'organiste, l'autre pour la façon heureuse dont il chante les *Ave Maria* qu'il compose, et peut-être pour la sainte audace de ses vols vers la troisième gamme. Car nous avons entendu de lui une note qui nous a paru bien céleste et, pour un peu, nous aurions regardé du côté de la tribune, afin de voir si quelque Séraphin n'était pas de la partie. Au reste, les autres chants furent eux-mêmes fort bien enlevés et par les enfants de chœur et par les prêtres. La vieille cathédrale demeurerait ainsi digne d'elle-même et ses pierres, ses admirables pierres pouvaient se raconter encore pour longtemps de nobles et saintes choses, mais en associant pour jamais, ainsi que l'avait fait si heureusement M. l'abbé Dujardin et à la grande joie de M. Treussier, enfant de Locronan, deux noms, deux jolis noms, Saint Pol et Saint-Renan.

Feiz ha Breiz n'eo ket chomet, a c'hellit kredi, heb kinnig d'an Aotrou ha d'an Intron Dujardin, da zeiz o eured, e wella gourc'hemennou.

Gouzout a rear eo an A. Dujardin ar medecin a ro bep miz, aman, e *guzulio* ken talvoudus.

D'ezan eta, ha d'e bried, a wir galon, bennoz Doue, yec'hed, eurusted ha buez hir !

Respontchou divinadennou miz c'houevrer, hag hanoioù ar re o deus o c'havet a vo moullet er miz a zeu.

Divinadennou miz Meurz

I. — Me am euz ha ne 'm eus ket mar kirit rei d'in n'em bô ket ?

5 p. ar r. Digaset gant eur mignon da « Feiz ha Breiz » euz a Vrest.

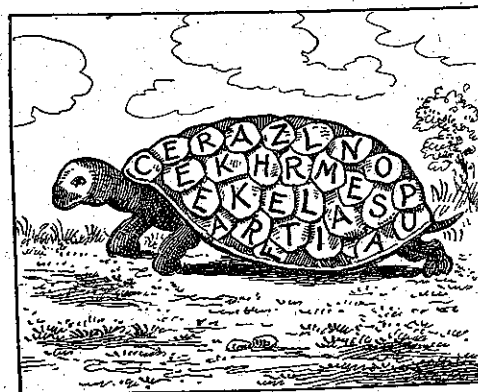
II. — Pehini eo ar ger a vez skrivet e galleg hag e brezoneg gant kement ha kement a lizerennou, hag a c'heller da lenn o daou koulz euz a gleiz da ziou hag euz a ziou da gleiz ?

10 p. ar r. Digaset gant M. J. L., Sant Noug.

III. — Eur c'hi a red varlerc'h eur c'had ; ar c'had a zo eur metr var nugen ar c'hi ; pa ra ar c'hi 4 metr, ar c'had a ra 3 metr. Mes pevar ugent metr deus ar c'hi ez euz eur c'hleuziad drez e c'hell ar c'had mont ennan e leac'h ar c'hi ne c'hell ket. Ha bez e vezo paket ar c'had ?

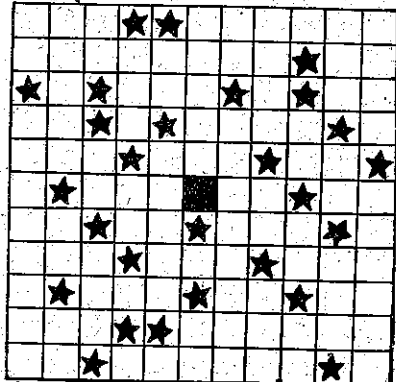
15 p. ar r. Digaset gant L. Soubigou, Landerna.

IV. — Klaskit var gein ar c'hrac'hig-ze hano peder gear euz Bro-Gerne ?

20 p. ar r. Digaset gant L. ar G...

V. — Grit teir loden euz ar c'harre bras-ze, en eun henvelep doare ma vo e peb hini euz al lodennoù kement ha kement a stered ha kement ha kement a garreou bihan.

20 p. ar r. Digaset gant L. ar G.,
Montroulez.

Kemennadurez. — Ar Respontchou da zivnadennou miz meurs a ranko beza en em gavet gant *Rener Feiz ha Breiz e Sant Noug dre Blousevede* abenn an 20 a viz meurs da zivezata.

Eun ozac'h skaotet

Eun deiz all, eun ozac'h o tremen dre eur ru a resevas eur podad dour bervet var e benn ; ar paourkeaz den a oue anter boazet e groc'hen d'ezan ; e wreg ouz e welet er stad trist-ze oc'h en em gaout er gear a c'houlennas digantan petra a ioa c'hoarvezet gantan, hag ec'h anzavas outi penaos oa en em gavet an taol.

— Ha petra ho penz lavaret d'an dud divalo o deus great an dra-ze ?

— Petra am euz lavaret d'ezo ? Feiz, sur, o zrugarekât am euz great !

— O zrugarekât ! hag abalamour da betra da vihana ?

— Abalamour ma n'o deus taolet varnon nemed an dour, rag m'o divije taolet varnon-dour ha pod hag all, e leac'h va skaota hebken o divije torret va fenn ouzin.

P. G.

Feiz ha Breiz

Kappad Mizek ar Vretoned

Jezuz-Krist hag ar Bobl

En amzer-ze, Jezus a dostea ouz Jeru-salem. Euz Bethphage, e kichen menez an Olivez, e kasas daou euz e ziskibien hag e lavaras d'ezo : « It d'ar geriaden a zo aze dirazoc'h ; eno e kavoc'h eun azenez stag, he azen bihan, ha n'eus bet den ebed varnan c'hoaz, en he c'hichen ; it, distagit anezo ha digasit anezo d'in. Ma teu unan bennak da lavaret eun dra bennak deoc'h, e respontoc'h : « An Aotrou » en deuz ezom anezo, hag e vezint laos- » ket raktal da zont ganeoc'h ! »

An diskibien a ias evel ma oa bet lavaret d'ezo. Kaout a rejont an daou loaz stag ouz eun or, en eur c'hroaz-hent, hag e tigasjont anezo ganto ; gelei a rejont an azen gant an dilhad kaëra o devoa hag an Aotrou a bignas varnezan. En em gavet var gern menez an Olivez e welent dirazo ar Gear zantel o skedi laouen dindan bannou an heol. Pobl Jeruzalem a deuas da ambroug he Salver hag he Roue ; an eil a lavare d'egile pegen helavar, pegen madeleuzus ha pegen galloudus oa Jezuz ; diskouez a reat Lazar a ioa nevez lakeat gantan da zevel euz a varo da veo ;

eleiz a lede o dilhad var an hent ma tremene ; darn all a drouc'he skourrou gwez ha bodou bleuniet hag a fuilhe anezo var ar wenojen ma kerze dreizi ; hag ar bobl a bez-ze a gerze araok pe varlerc'h, a gane meuleudiou Jezuz hag a youc'he : « Hosanna da Vab David ! Ra vezo benniget an hini a deu en hano an Aotrou » !

Pemp dervez goude, na pebez kemm ! Jezuz a ioa lakeat gant pennoù kear kenver ha kenver gant eul-laër bras hag eur muntre kriz, e hano Barabbas, ha Pons-Pilat, ar gouarnner a c'houlenné ouz ar bobl : « Piou euz an daou-man a zivrin hizio ? Barabbas pe Jezuz an hini a lezhanvit ar C'hrist ? » Hag ar bobl da youc'hal gant eur vouez rok : Kasit Jezuz divar hon tro ; Barabbas eo hon den ! »

Ha Pilat da lavaret : « Petra rin ouz Jezuz ? »
— : « Stagit hen ouz ar groaz, stagit hen ouz ar groaz ! »
— « Pe seurt droug en deus great ? Ne welan netra da damall d'ezan ! »

Hag ar bobl d'en em-deuler da youc'hal adarre, goasoc'h eget biskoaz : « Stagit hen ouz ar groaz ! »

Pilat a walc'has e zaouarn en eur lavaret : « Grit a geroc'h outan ! »

Teir heur goude Jezuz a varve ouz eur groaz var menez Kalvar, e kreiz etre daou laër ; ar bobl ha ne ouie ket penaoz en em gemeret evit ober eun digemer kaër awalc'h d'ezan pemp dervez kentoc'h en devoa roët e vouez evit e gas d'ar maro ! Ma n'eo ket eun dreez ! Penaoz da vihana oa digouezet gant an traoù trei ker fall-ze e ker berr amzer ? An Aviel hen lavar : ar bobl, hag a zo ken eaz da dref, a ioa bet touellet gant pennoù bras kear a en em zife en e douez hag a lakea pennadoù ennan.

Oh ! nag a zroug e vez lakeat ar bobl hedro ha berwelet da ober ! nag a zroug en deus great dre ar c'huzulioù fall en deus bet. Dizale, dre ma tostaio dervez ar votadeg, e vezo gwelet ar ganfarted rus, er c'hearioù ha var ar mêzioù, o vont hag o tont, oc'h en em zila evel aëred etouez an dud, hag o teuler o bilim var gement a zo mat, kaër ha fur.

O Bretoned, c'houi da vihana, dihunuit, savit var ho trejd, digorit ho taoulagad ; ar votadeg a zo eun dra vihan hag a denn da vras ; dreizi eo bet kaset Hor Zalver d'ar maro ; dreizi, a nebeudou, e stlaper anezan breman er meaz euz ar rouanteleziou ; ar Franz, evel a welit, a zo dihenet ; gouarnet eo gant tud heb feiz na reiz ; ma n'ho peuz ket a c'hoant d'he gwelet o koueza en he foull, roët ho mouez da gristenien hag a zo gwir gristenien rag enebourien Doue ha gwaskerien ar relijion a zo ivez, heb mar ebet, enebourien ha gwaskerien ar vro.

Fisit atao ho kevridioù e tud vat gwirion ha gouziek, ma c'hello merc'h hena an Iliz kaout adarre evit he blema eur c'houarnamant kristen a zalc'ho ar peoc'h er Vro hag a vezo leal e kenver an holl.

A. R.

Charles Cornic, Den a Vor

1731-1809

Charles Cornic a c'hanas e Montroulez d'ar 5 a viz gwen-golo 1731 ; e dud a ioa ginidik euz a enezen Brehat e leac'h ma c'haner etouez ar reier, ma kresker e kreiz an tartzioù, ma vever diouz ar mor ha ma ne glasker nemed daou dra : diskar ar Zaozon ha destum danvez.

E dad en devoa c'hoant da welet anezan o vont da vortolod ; mes Charlig ne garie nag ar mor nag ar studi ; evit ober d'ezan plega e oue kaset eur pennad d'ar Gernevez da zeski beza kereour ; epad eiz dez, ar pôtr bihan a jomas eno daoubleget var eun daol-labour, eun tavancher-ler var e varlenn, bevet evel holl dud an ti ; abenn fin ar zizun edo dizonet ar c'hanfart diouz ar c'hoant da ober e benn e-unan ha d'e eiz vloaz e pigne var eul lestr, evel mous.

Redet a reas ar mor, var listri e dad, euz an eil penn d'egile hag euz an eil bro d'eben ; mont a eure da Vro-Zaoz, d'an Iverzon, d'ar Portugal, d'ar Spagn, da Zant-Dominik ha d'an Douar-Nevez ; yaouank oa c'hoaz hag e hano dija, evel reder-mor, a ioa brudet ha doujet.

Er bloaz 1758 e oue lakeat da gabiten var al lestr « La Félicité » a ioa tregont pezh kanol ha daou c'hant dek den varnezan ; d'an 21 a viz even 1759, diouz an noz, e kerze var ar mor dem-

dost da enez Eusa, pa oue tizet gant tri lestr saoz a ioa varnezo 20, 56, ha 64 kañol. Edo o vont da veza great gantan. Cornic ne gollas ket e benn evit an dra-ze ; komz a reas d'e bôtrede e brezoneg : « Gwelet a rit, emezan, ar Zaozon milliget-ze o klask miret ou- » zomp da vont da Vrest hag o klask tapa ac'hanomp d'hon teuler » en o frizoniou da vreina. Bac'had d'ezo ; en em ganñomp evel » gwir Vretoned ha m'hen lavar deoc'h ma roit an dourn d'in e » c'helloc'h mont adarre da vriata ho mammou ha da zansal da » bardon Plouian gant ar plac'hed yaouank a vezo eun deiz ho » priedjou ! »

Ar vortoloded evit diskouez e plije d'ezo komzoù o mestr a zavas kerkent o armou er vann ; Cornic a zailhas raktal var e cnebourien ; skei a rea o listri an eil varlerc'h egile ; koueza reas var ar bihana ar « Rumbler » ha gant e ganolioù e c'houe- ledas anezan ; lestr brasa ar Zaozon an « Alcide » a rankas raktal mont var zikour ar vortoloded a ioa o vont da veuzi ; epad an amzer-ze Cornic a rea eun heja d'an trede lestr, an « Tamise » ; mes n'en devoa ket peure'hreat e stal outan c'hoaz ma oa dizroet an « Alcide » hag hen paket etre daou dan ; eur c'hrogad spoun- tus a oue neuze ; Cornic a wele e ofiserien hag e vortoloded o koueza en dro d'ezan an eil goude egile ; eur vouled a drotic'has korden an drapo hag henman a gouezas d'an douar ; ar Zaozon, o kredi edo ar Vretoned o c'houleñn en em rei, a en em daolas da youc'hal ; mes Cornic a lammas d'ar red etouez ar c'herdin hag a stagas adarre e zrapo gwenni e beg ar wern ; kerkent an emgann a zirollas gwasoc'h eget biskoaz ; er fin, an heol a zavas, an avel a c'houezas ha Cornic a zispakas e lienachou draillhet gant ar bouliji hag a gerzas varzu Molenez : hini euz al listri saoz ne gredas mont var e lerc'h etouez ar c'herreg danjerus. Ar stourmad kaër-ze a yeas ar brud anezan dillo dre ar Ffranz a bez ; ar roue a roas da Cornic 500 lur er bloaz a bansion.

Er bloaz 1761 e kavas an tu da deuler e graban var an « Ajax », eul lestr pinvidik euz kompagnunez an Indez ; kaëra taol en devoa great biskoaz oa hennez ; kaout a eure var al lestr saoz eur c'hasedad diamanchou a dalveze meur a villion.

Er bloaz 1764 Cornic a zimezas e Bourdel d'an dimezel de Kater ; koll a eure anezi dek dervez goude e eured ; en em drei a eure neuze da ober kartennoù talvoudus evit an dud a vor ; tenna a reas ar plan euz aochou Breiz adalek Roscoff betek Brehat.

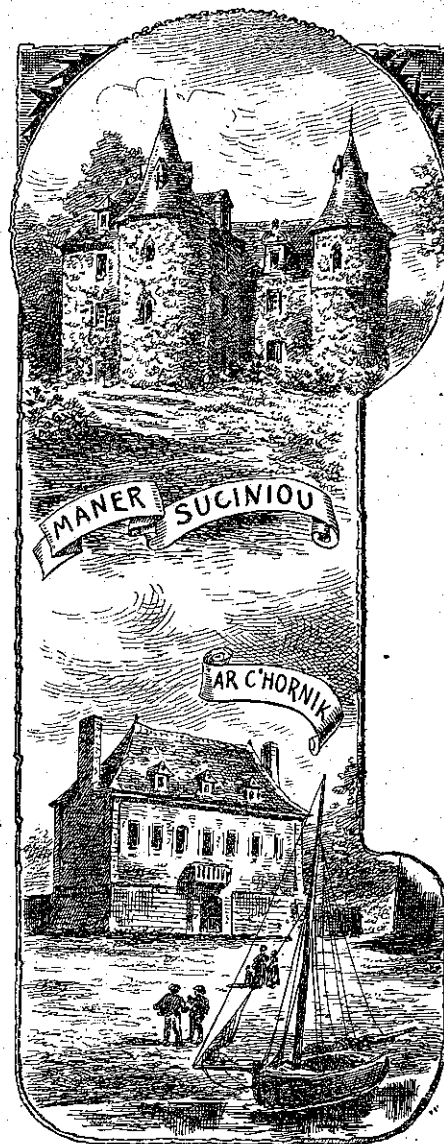
Skuiz, anter-glanv, ha fallgalonet o welet ne roet lestr ebed ken d'ezan ec'h en em dennas e kichen enezen Sant-Jorj, teir leo diouz Bourdel, da vev diouz e zanvez, en eun ti hir hag izel a veler c'hoaz, e kreiz ar prajeier, var bord ar Garonn.

Eno eo e kavas an tu da skriva kaëra pajen a zo en e vuez. D'ar 6 a viz ebrel 1770, ar Garonn, kresket an dour enni gant an erc'h o teuzi, a ioa dic'hlaniet ; an avel a c'houeze hag an dour beuz a gase gantan an dud, an anaveled hag an tiez ; e enezen Sant-Jorj an dud a ioa eat, d'ar red, var lein an toennou hag e beg ar gwez, mes an dour a gendalc'he da bignat hag e venne o zizout ;

an amezeien, var eun dosen dirag, a wele anezo, mes hini ne grede mont var o sikour ; en eun taol, eun den a red varzu pevar mortholod da bed anezo da vont gantan ; ar re-man a argile ; Cornic, rag hen oa, a gemer dioc'htu e bistolen : Ma ne zentit ket ouzin,

emezan, e tennan var- noc'h ! Gant aoun da veza lazet ez ejont d'e heul ; kemeret a re- jont eur vag ha daoust d'ar c'has a ioa gant an dour, e tisjont an enezen hag e kosjont an dud keiz a ioa enni d'an douar bras ; Cornic ne dec'has ket ac'hano, epad tri der- vez ha teir novez, daoust ma oa maro gant ar skuizder ha daoust ma oa flastret e zourn gant eur vö- ger o koueza varnezan. Diframma a eure en doare-ze 600 den euz a dre skilfou ar maro ; savetei a eure muia ma c'hellas a arrebeu- ri hag a zilhad hag epad meur a zervez e vagas en e di an dudi- gou paour-ze kouezet en dienez ; an anaou- degez-vat a ziskoue- zent d'ezan, a zigol- las anezan euz e boan ; konseillerien ti-kear Bourdel hag ar roue e-unan a gasas d'ezan o gwella gourc'hemen- nou.

Er bloaz 1776, Cornic a labouras en aber Montroulez da lakat merkou er mor da zis- kouez an hent matliet mont dreizan gant ar bagou ; toullou danje- rus a ioa dre eno hag ar c'hiz a ioa da la- varet :

Etre Treoguer hag an Taro
Ema gwela ar maro.

Epad c'houeac'h miz e chomas eno etouez ar reier, labourerien gantan a baee gant e arc'hant e-unan.

Da vrezel an Amerik e c'houennas ouz ar ministr rei eul lestr d'ezan da vont da stourm ouz ar Zaozon, evel gwechall. Ne oue ket selaouet. Epad ar Revolution e oue hanvet da golonel an artilleri e Bourdel ; mes o veza ma n'en em gave ket awalc'h a du gant ar re rus a ioa neuze o kas an traou en dro e kavas gwell dizrei dizale da Vontroulez. Prena reas maner Suciniou, e tal ar mor, e parrez Plouian, hag eno eo e tremenas e vloaveziou diveza. Eul leac'h eo hennez euz ar re vraoan ; euz an ti e weler ar bigi o vont hag o tont gant o goueliou digor, ha divar an dosen a zo e kichen e c'heller konta ouspenn tregont tour adalek Kommana betek Roscoff hag adalek Berven betek Plougonven.

Cornic a veve eno, didrouz, gant eur familh dud divar ar meaz a gouske dindan ar memez toen hag a zebre ouz ar memez taol gantan ; anaout a reat e galon vat, hag ar beorien divardro a zired alies davetan da c'houenn an aluzen ; mont a rea da welet ar re glanv ha d'an dud en dienez e kase kig, dilhad ha louzeier.

Bep mintin e tiskenne divar e dosen, e gi ouz e heul, evit mont d'e vagajen, a weler c'hoaz var an aot hag a hanver alao ar C'hornic ; boda rea eno ar vugale hag e rea skol d'ezo var draou ar mor ; goudeze e kase anezo gantan en e vag da zeski d'ezo micher ar mortolod en devoa karet kement e-unan ; eur wech dizro d'e vaner e pigne d'e gambr hag e save skridou talvoudus d'an dud a vor.

Diouz an noz, pa veze azezet en e gador vourrel, e tal an lan, en deveze plijadur o varvailhat gant tud e di, en eur gemeret ganto eur banne the, ha goudeze ez ea da gousket en e hamac evel d'e ugent vloaz. En doare-ze e tremenas e vloaveziou diveza. Eur breur en devoa, a garie kalz hag a wele alies ; e varo a c'hlañhas anezan kenan ; dem-goude e lavaras kenavezo da Suciniou, d'e goajou ha d'e vor hag e tizroas da Vontroulez da vervel. Klanv e oa eur pennad a ioa pa glevas hano var ar gazeten-ned o lenn dirazan euz eul lestr gall a ioa en em roët d'ar Zaozon, heb beza klasket en em zifenn ; sevel a reas raktal var e gouaze : « Ah ! emezan, mervel a rear kentoc'h eget plega en doare-ze ! » Var ar gomz kaër-ze e tremenas d'an 12 a viz gwengolo 1809 oajet a driweac'h vloaz ha tri-ugent.

Dizonjet e oue dillio, hag evel a lavar E. Souvestre, eur c'hantved a bez koulz lavaret a valeas var ar pezh aour-ze, kouezet er pri, heb her gwelet ; a nevez zo Bretoned Paris o deus savet e skeuden var unan euz plasou Montroulez hag e hano hiviziken a bado keil ha ma redo bigi etre Treoguer hag an Taro.

L. AR GUENNEC.
J.-M. PERROT.

KIMIAD AN AOTROU PERROT⁽¹⁾

PARRISIONIZ SANT-NOUGA,

Dek vloaz a zo m'emaoun oc'h hada komzou Doue en ho touez. N'her grin ket ken, rag, evel m'ho peuz klevet lavaret abenn disul e vezin eat ac'haleu hag eur beleg all, badezet e Plourzel evel don, an Aotrou Eliès, en devezo kemeret va flas.

Dek vloaz a zo kalz e buez eun den hag eun dra bennak e buez eur barrez.

An trede person eo d'in da welet en ho penn hag a drugarez Doue, eun tad e gwirlonez eo am euz kavet e peb hini anezo : o zrugarekât a ran euz ar vadelez o deuz diskouezet em c'henver.

Gwelet am euz 183 ac'hanoc'h o tiskenn e douar benniget ar vered, balzamet o c'horfou dezo gant an ezan, gant ar beden, gant korf ha gant goad Hor Zalver Jezuz-Krist ; saludi ran eur wech c'hoaz o relegou santel ; o briata a raimp adarre eun deiz a zeu ; sevel a rañt euz o beziou leun a c'hloar ; da c'bedal ra ziskuzint en haba-skder, e gwasked an aoter hag e gwasked ar groaz ha ra vezo o eneoù el leac'h dudius ma kaver ennan sklerijen, freskadurez ha peoc'h.

Gwelet am euz 335 krouadur o tont en hoc'h iliz da wiska saë wenn ar vadiziant ; ar barrez da zont int ; diouallit da rei skouer fall d'ezo ; an neb her grafe, eme Hor Zalver, a zo mali stlepel anezan er mor gant eur mean milin ouz e c'houzoug ; taolit evez varnezo ; bleñt anezo ; savit anezo ; lakit anezo da vale var roudou ar re goz.

Dek vloaz a ioa m'edon en ho parrez ; hoc'h anaout a rean holi ; peb hini dre he hano badiziant ; gwelloc'h eget ne rea den all ebed, ha n'eo ket souez ; anaout a rean ar vad a zo ennoc'h ; pegen koulz ec'h heuilhit ar relijion ; pegement e karit al labour ; pegen piz e tec'hit diouz ar vezventi, an dizurz, an trouz ha ma c'heller kaout eun abeg bennak ennoc'h, hag e piou ne gaver ket, e ouien pere e oant.

Hoc'h anaout a rean mat hag ho karet a rean koulz. M'am euz glazet unan bennak, oh ! heb mar ebed, n'am euz ket e c'hlazet evit ar blijadur d'e c'hlaza ; n'am euz ket e c'hlazet nemet evit e wellât evel ma ne c'hlaaz ar medesin e glanvour nemed evit e barea.

Hini ac'hanoc'h n'eo bet laouen heb m'am bije kemeret perz en e levenez ; hini ac'hanoc'h n'eo bet trist heb m'am bije kemeret perz en e dristidigez.

N'am boa ket kalz a dra da zont en ho touez ; n'am euz ket muioch da vont euz ho mesk hag an ti savet evit ho kelenn divar c'hoari a vezo eun testen padus euz va c'harantez evidoc'h. Fisianz em euz e vezo gellit, en deñn, e gempenn dizale, en eun henvelep doare ma vezo tennet muioch a dalvoudegez ane an c'hoaz eget n'euz bet garet betek vremen.

(1) Renner Feiz ha Breiz, kure e Sant-Nouga, a zo bet hanvet da gure e Sant-Thegonnec d'ar 17 a viz meurzh diveza ; di eta hiviziken eo e vezo ranket adresi an holl skridou da embann e kannad miziek ar Vretoned.

Hor Zalver Jezuz-Krist a garie e holl ebestel ; evelato en o zonez a loa unan, sant Yan, hag a garie dreist ar re all ; c'weidan, mar em euz karet en ho parrez, eur rumm dud dreist ar re all, eo ho yaouankiz ; o c'haret a rean, nan evel eun tad, mes evel ma kar eur vamm he bugale ; bet int va c'hurunen ; eun diframm eo evidon o dilezel ; daoust d'an disparti a vezo hiviziken etre hor c'horion, ra jomo da vihana unanet hor sperejou dre ar *Feiz ha Breiz*.

Ho trugarekât a ran va breudeur ha va c'hoarezed da veza selaouet va c'homzou evel m'ho peuz great ; da veza bet mat ouzin evel ma 'z oc'h bet ; muioc'h a zeiziu laouen eget a zeiziu trist am euz bet en ho touez ; santout am euz great meur a wech ho kalon o tridal a unan gant va hini.

Eur beleg, a drugarez Doue, a c'hell en em blijout en ho serr ; senti a rit outan ; dourn a roit d'ezan ; karet a rit anezan ha m'en deuz kuiteet evit atô e familh hervez ar goad e kav enno'h eur familh gaër, eur familh nevez, eur familh henoruz a ra e joa er bed-man hag a raio e c'hloar er bed all.

Oh ! kendalc'hit da veza mat ouz ho beleien ; grit diouto ; en o c'homzou ema, var eun dro, hent an eurusted evit ar bed-man hag, hent an eurusted evit ar bed all : karit anezo ; ne rit ket a boan d'ezo ; kalonou o deuz evel an dud all ha glazet e vezont d'an distera m'en em laka o bugale da skei varnezo.

Dalc'hit sonj euz va c'henteliou ha m'am euz gelllet ober eur vad bernak deoc'h, pa n'am gweloc'h ket ken dre aze, pedit evidon, eur wechig en amzer, en aoun n'en em goillen va unan o klask savetei ar re all ; euz va zu n'ho tizonjin biken ha keit ha ma vervo eur berad goad ennon e c'houlennin ouz Doue skuilla varnoc'h na var ho pugale e wella bennoz.

Sant-Nougaiz kenavo !!

Setu an nevez amzer !

Ar goanv 'zo o paouez kuitât
An douar evit eur pennad ;
Skoet n' deus goenv gant e falc'h zu
N'eus n' med dismantr a bep tu.

Mes setu an nevez amzer
O tonet, laouen ha seder,
Da nevezi buez pep tra
Da wiska n' douar n' e gaëra.

An dervennou uhel ha noaz
Diwisket e diskar ar bloaz
Gemer deliou d'en em c'holo
D'o diouall deus an heol bero.

Ar gwez frouez 'zo marellat
Hag eur blijadur o gwelet
Gant o saecou bleun a bep liou
Anter guzet gant an deliou.

Ble-union izel ar prajeier
Lan ha balan ar parkeier
A deu ive da zaludi
An nevez amzer gant dudi.

Al laboused dionz ar mintin
Gant o richan kaër ha lirin
A zalud an nevez amzer
O tont da veuli o C'hrouer.

Hag ive an ezen glouar
Pa deu da domma an douar
A ra d'ar yeot munut ha glas
Sevel drus e skeud ar gwez bras.

Oh ! na pegen kaër eo beza
Var ar meazioù sioul o veva
Pa veler, a bep tu, pep tra
O tont bemdez, kaëroc'h kaëra.

Biken ne guitain ar meazioù
O ear yachus, o glazveziou
Nemed 'vit mont d'ar baradoz
E mesk al lili hag ar roz.

AN BOSTIG YAOUANK.

Ar Revolusion e Breiz

(KENDALC'H)

AR VELEIEN O DEUS TOUET

A ZO GREAT DIGEMER FALL DEZO ER PARRESIOU

En dro ziveza e lavaremp n'oa ket awoalc'h galver an elektourien da henvel beleien d'ar parresiou, oa red c'hoaz lakat ober digemer mat dezo, ha kement-se n'oa ket eaz, rak ar Vretoned a gare o beleien, ar re n'o doa ket touet ; ha pa velent digas dezo beleien touerien, ez eant e kounnar, ha n'eo ket souezus.

E PLASENNEC

An Aotrou Jestin, persoun Plabennec, en doa disklriet dirak e barresioniz ne felle ket dezan toui, hag ar barresioniz a oue eürus o velet o beleien o talc'her mat, hag a lavaras a vouez uhel edont oll a-unan ganto.

Nebeut amzer goude, an Aotrou Jestin a oue kaset d'ar prizoun da Vrest. En e leac'h e oue hanvet gant an elektourien bodet e Brest eur beleg touer, hanvet Caill. He-unan n'oa ket eürus en e barrez nevez, evit doare, rak setu aman petra skrive d'ar Prokurer eus Brest d'ar 16 a viz mae 1791 : « Roët eo bet d'in ar presbital, mes n'eo ket deuet ar peoc'h evit-se. Tud ar barrez, abaoe pevar pe bemp dervéz, a ves gwelet oc'h en em voda, var zigarez ober prosessionou ; bet int ive er parresiou all, e Plouvian, Guipavas, Loc-maze, an Drennec. Pep seurt traou a lavaront d'ar *sitoyaned* gwirion. Ma ne deuit d'am zikour, e rankin mont ac'hale. Hep komz eus ar gwall-gomzou, an taoliou mein, n'eus ket pell ez eus bet kroget e chouk Ian Bossard, unan eus gwella *sitoyaned* ar barrez ; tost eo bet dezan beza lazet gant unan eus e vevelien hag eun all ne anavezer ket ; an daou-man a' grogas en e c'houzog hag a rogas dezan e zillad, hag a glas-kas e jacha er meaz eus e di evit e vouga hag e doler e milin Lenvan. Anez ma ve bet sikouret gant eur *sitoyan* mat eus e amezeien, edo great gantan.

« Potin, eur *sitoyan* mat ive, en deus bet eun taol-

mean var e zourn p'edo o vont en iliz da glevet an oferen-bred. Eun amiegez eus ar bourk, Mari Berthou, eo e deus taolet ar mean.

» Erfin, unan benak eus Lambezellec, o tremen deac'h e ti ar Bourc'hiz, a lavar en deus klevet ar c'homzou-man en eun ti eus ar barrez : « *sitoyaned* Plabennec n'o deus mui nemet eun nebeut dervesiou da veva. » Setu ase ar c'heleier fall a rankan da gas deoc'h. »

N'e ket souezus e ve bet great evelse d'ar C'haill, beleg *intrus*. Tud Plabennec a lavare azalek ar penn kenta : « N'hon deus ket ezom anezan. An Aotrou Jes-ti neo a fell deomp ha n'e ket eun all eo. » Kuzulierien an ti-kear ne c'hoanteant ket e lakat var e dron, hag e oue red digas 60 dragoun da Blabennec d'ar zul kenta a viz c'hwevrer 1791, an deiz mia tlie ar beleg touer beza lakeat e penn ar barrez. An dragouned a yeas d'an iliz : eur beleg didou a yoa o lavaret an offeren. O velet ar zoudarded o tont, an dud en em vodas endro d'an aoter evit diwall arbeleg ha rei dezan amzer da beurlavaret an offeren.

Ar gommisserien deuet eus Brest ne gredjont ket mont larkoc'h en deiz-ze. Ne rajont nemet terri eus o c'harg ar re a yoa e penn ar gommun, mes poan o devoue o kaout re-all da lakat en o leac'h. Ar re-nevez a brometas e lakfent var e dron, ar zul varlerc'h, ar beleg touer Caill.

Keuz a zavas ganto antronoz hag e tisklerjont n'oant ket evit ober ar pezh o doa lavaret.

Rak-se ar C'haill a yoa e Plabennec eneb an oll, koulz lavaret, hag a ranke skriva da Vrest da c'houl-len sikour.

P'en em gavas e Brest al lizer a skrivas d'ar 16 a vae, eur guchen tud eus Brest, vardo eun hanter-kant, en em vodas e chapel ar Gongregasion hag a gasas dre skrid eur goulenn da Renerien an arrondissamant evit ma vije kaset soudarded da Blabennec betek ma ve deuet ar peoc'h. Ar Renerien, o c'houzout n'eo ket brao lakat armou etre daouarn an dud hep ma ve red, a gasas kommisserien da Blabennec da velet penaos edo an traou ; ar gommisserien a c'houl-lenfe soudarded ma ve ezom.

C'hoari zavas etre ar re a yoa e penn an arrondissamant hag ar re a yoa e penn kear Vrest. Ar re-man a zisklerie oa ezom da gas tud da Blabennec ; renerien an arrondissamant a lavare nan hag a zifenne rei urz d'ar zoudarded da vale.

An Aotrou Demuy a goumande var ar zoudarded e Brest, hag a zisklerias e verve kement goad an dud e Brest gant ar c'hoant da gas tud da Blabennec, ma rankas plega ha rei urz d'ar zoudarded da vont. Pevar c'hant soudard ha daou ganol a oue kaset da Blabennec.

En em gaout a rajont d'an 18 a vae 1791, vardo pemp heur diouz ar mintin.

Tud ar barrez a zo pedet d'en em voda en iliz. Dont a reas eun daou c'hant benak. Dirazo ha dirak ar zoudarded, ar gommisserien a zisplegas, e galleg hag e brezoneg, ar vad a rafe ar Revolution d'an oll, ha d'ar relijion ive. « Ni a zo mat evel m'emaomp, a lavaras tud Plabennec, n'hon deus ezom ebet eus ar Revolution. Ni ne reomp droug da zen ; ra vezimp lezet e peoc'h. »

En deiz-ze e oue paket an Aotrou Quenea, beleg didou ; 50 soudard a zistroas da Vrest hag a gasas ganto ar beleg.

Antronoz 200 soudard all a zistroas da Vrest ha ne jomas nemet 150 e Plabennec.

D'ar zul, 22 a viz mae, ar gommisserien, ar zoudarded hag eun toullad mat a barresioniz a devas d'an offeren lavaret gant ar beleg touer Caill. Ar gommisserien a gave dezo oa deuet ar peoc'h, ha goude an offeren e oue great eun tantet bras var ar blasen ha kriet a vouez uhel : « Buez hir d'an Nation, d'an Lezen, d'ar Roue ! »

Daou zervez goude ne jome mui a zoudarded e Plabennec. Distro oant oll da Vrest.

Renerien an arrondissamant a glaskas lakat tamall ar re a yoa e penn kear Vrest, o veza m'o doa kaset soudarded da Blabennec eneb urz an arrondissamant. Eus Kemper e oue skrivet dezo edo ganto ar gwir, hag o doa tud Brest great fall.

Mes an departamant ne badas ket pell da glask enebi ouz an dispac'herien, ha d'an 2 a viz gwere e

roas konje da « vignouned ar vro » da gregi er veleien n'o doa ket touet ha d'o digas d'ar prizoûn.

Evelse skraperien Brest hag ar c'heriou all, truil-lou eus ar re falla, var zigarez karet ar vro hag he difen, en em lakeas da glask ar veleien el lec'h ma kave dezo oant kuzet.

Ar C'haill, persoun touer Plabennec, a ziskuille ar veleien didou a yoa pevar anezo e Plabennec. « Ne fell ket dezo va zikour, emezan ; kwitat a reont an iliz pa deu mare an offisoù, ha lavaret a reont traou d'ar re a deu var va zro ; sevel a reont an dud enep d'in... »

Pardouni a rafen dezo hag o c'hemeret a rafen evit kureed, ma karfent toui ha diskwez kaout keuz. »

Daou viz divezatoc'h e skrive adarre : « A nevez am eus d'en em glemm eus ar veleien didou. En deiz all epad m'edon o lavaret va offeren, int deuet d'ar zakreteri hag o deus gwisket dillad offerenna hep goulén diganen. Diskleriet o deus ne anavesfent morse ac'hanon evit o fersoun. Neuze am eus lavaret dezo e tifennen outo lavaret an offeren betek m'am bije skrivet deoc'h ; ouспен-ze roet am eus dezo da anaout urz an departamant a verk e tle ar veleien n'o deus ket touet en em denna pedér leo diouz o farrez. »

Daoust hag o lezel a c'hellan da lavaret an offeren ? Daoust ha n'o deus ket ezom da c'houlén aotre diganen ? »

Gwelit ar paourkeaz persoun touer o c'houlén kuzul digant Prokurer Brest divarben rei aotre da lavaret an offeren. An dud lik eo o doa, ervez al lezennou nevez, da velet var draou ar relijion.

Eul lizer all a skrivas c'hoaz ar persoun touer d'an 12 a viz gwere 1792, hag a ziskwes n'oa ket braoc'h e zoare goude bloaz.

« Ho pedi ran da zigas d'in daou archer evit va fardoun a zigwes disul, 15 eus ar miz. An ti-kear n'en deus ket c'hoaz roet d'in ar pezh am eus ezom evit an offisoù ; pedit ar re a zo e penn ar gommun da rei d'in pep tra evit ar pardoun, ha ne vezin ket nec'het evel ma vezan bep sul ha bep gouel. » I. U.

AU PAYS DU CAP

Notes et impressions

MON CHER MARCEL,

Tu me demandais dans ta dernière lettre de te marquer mes impressions sur la réunion d'hommes et de jeunes gens qui devait se tenir à Goulien le 8 mars dernier. Je vais essayer de répondre à tes désirs.

Pour nous, le Cap est le plus beau pays du monde ; tu l'as toi-même parcouru : nous le chantions, hier, debout sur la colline de Saint-Laurent-Goulien :

Treuzet em euz an oll morion,
Tremenet dre gals a vroïou,
Gwelet em euz an Amerik
Saigon, Pekin hag an Afrik ;
Bet oñ touez ar morianed
: Evel ar c'hap n'eus bro ebet.

Ce chant — composé par une âme ardemment patriote, écho fidèle, sincère et vrai de toutes les âmes capistes serait à citer tout entier, mais, je craindrais d'abuser de ta patience.

Le succès de la réunion a répondu aux désirs et au zèle de ses organisateurs. Que d'émotions cependant que de craintes durant la semaine qui précédait en voyant tomber ces pluies qui semblaient ternelles ! N'importe, ils sont allés de l'avant, confiants dans le Ciel, confiants aussi dans la bonne volonté, dans l'énergie de leurs hommes... et le Ciel leur a souri et les hommes ont répondu nombreux à leur appel.

De la fête, je ne fus malheureusement qu'un témoin de la dernière heure. Malheureusement... ? Heureusement plutôt, car, s'il est vrai que j'aurais aimé à entendre par moi-même la voix ardente et chaude de ce prêtre que l'on a si heureusement appelé « l'Apôtre du Cap », il me fut cependant bien doux d'entendre les hommes eux-mêmes raconter leurs impressions, me dire combien ils avaient été remués par lui, jusqu'au plus intime de leur être.

« Cette parole que nous aurions voulu écouter pendant une heure encore, me dit l'un, a été une vraie parole de liberté. Elle nous a montré d'une façon claire et nette qu'il ne suffisait plus, pour être bon chrétien, d'assister à la messe chaque dimanche, de faire ses Pâques au temps requis, mais qu'il faut aujourd'hui plus que jamais s'impregner de christianisme, n'avoir plus peur de se montrer, être chrétien et apôtre et dans la vie de famille et dans la vie sociale. »

« Les prêtres, les conférenciers, ajoutait un autre, n'insisteront jamais assez sur cette idée fortement exprimée dans le sermon du matin et dans la conférence du soir, que le citoyen ne doit pas se séparer de l'homme religieux, que si l'on est religieux à l'intérieur de l'église, il faut l'être également au dehors, sur tous les terrains où peut nous appeler l'activité humaine, que ce terrain soit social ou politique. »

Heureux d'écouter ces braves gens, je me disais : la lumière se fait peu à peu dans les esprits et le jour ne tardera guère où l'ordre se rétablira de nouveau dans la société par le travail, la patience et la prière. En attendant, il n'est pas téméraire de certifier que la réunion de Goulien a fait une fameuse brèche à l'un des derniers vestiges — non le moindre dans ce pays — du modernisme, du modernisme politique.

Ne voulant pas faire dévier ma lettre, mon cher Marcel, je ne te dirai rien ni des chants ni de la petite pièce bretonne inter-

prétés par les gens de Goulien et de Clédén-Cap-Sizun, ni même de la poésie de Botrel « Péri en mer » si volontairement déclamée par un homme bien sympathique de la paroisse de Plogoff. Mais je m'en voudrais de ne pas te citer le Président de l'Union catholique de Goulien. Cet homme d'une intelligence, et d'un jugement rares, n'a jamais su refuser un service, surtout quand la cause de l'Eglise le lui demandait. D'une voix martelée et saignée, mais vibrante et empoignante aussi, ce Président d'Union, par quelques mots bien sentis sur les injustices qui se commettent à cette heure sur le territoire français, subjuguait son auditoire et lui enlevait ses bravos et ses applaudissements frénétiques à la fin de sa brève et juste allocution.

J'aurai voulu te voir à ces côtés, pour sentir en même temps que moi combien, à cette heure, ces 500 hommes n'avaient qu'une seule âme et qu'un seul esprit... Que réserve l'avenir ? Dieu seul le sait. Une chose est certaine toutefois : les Capistes parleront longtemps encore de leur réunion de St-Laurent-Goulien et en désireront vivement le renouvellement. Le terrain et l'heure sont propices pour le bon travail, aussi nos prêtres et nos Unions catholiques vont-ils tenir ces hommes en haleine et les amener petit à petit à faire réellement leur, le 21e couplet de ce chant qu'ils chanteront avec tant d'enthousiasme :

Hor c'hendadour a zifennaz
Lezenn Jesus hag e groaz
Ar feiz zo stard en hor c'haronou
Vel ar c'herreg en hon aotchou ;
D'he c'fenn ni zo prest bepred.
Evel ar C'hap n'eus bro ebed !

9 mars 1914.

L. A. B.

KUZULIOU

Divar benn an operasionou

Ni medesined, a glev bemdez, hon hostizien o lavaret : « Breman ne 'z eus ken kaoz gant ar vedesined nemed euz an operasionou ! » Kalz tud a vez operet, ha muioc'h a zo c'hoaz hag o divije ezom da veza great hag o deus aoun rag an operasion.

Perag kaout aoun ? abalamour ma 'z eus unan bennak r'eo ket bet pareet goude beza operet ? Koulskoude ez eard da gaout ar medesin hag e kemerer louzeier ha n'o deus great vad ebed da veur a hini. Perag kaout aoun ? Abalamour d'an dispign ? Lod a zell kalz ouz an arc'hant da rei rag an operasionou a goust ker. Mes petra eo kant luriou pa c'heller para ha beva meur a vloaz. Va c'hredit mat, pa lavar eur medesin da unan klanv : « Operi a ranker ac'hanoc'h » ne lavar an dra-ze nemed abalamour ma kred e c'hell eun operasion rei deoc'h ar yec'hed ne c'hell ket rei deoc'h al louzeier.

En amzer vremen e vez operet a bep seurt traon ha pareet dre-ze klenvedjou ha ne oa pareans ebed evito gwechall. A bep seurt operasionou a zo, re vihan ha re vras ; dreizo e pareer esoc'h, buhannoc'h hag evit hirroc'h amzer. Goulenn a ran ouzoc'h kaout muioc'h a fizianz enno. Me a oar 'vat e koustont ker. Gwir eo ; mes fin a zo gant ar c'hlenved pa vez tennet e c'hrizion ; ha red eo eta en em gemeret abred. An arc'hant dispignet o c'headal a ra brasoc'h soum eget ar zom da zispign en eun taol.

Operi abred, pa vez nevez ar c'hlenved, setu ar c'huzul kenta.

Awechou koulskoude ar c'hlenved a deu adarre. Ar c'hlenved-ze a vije chomet ganeoc'h atao ha ma 'z eo bet operet eo abalamour ar medesin a gave d'ezan ho poa dre-ze muioc'h a jans da barea eget o chom er stad ma 'z edoc'h.

Perag e chom eleiz dall, pa 'z eo ken eaz o dizalla ? Perag e chom eleiz gant gourizou hed o buez pa 'z eo ken eaz breman operi andisken-bouzellou heb danjer ebed ha para dioutan evit atao ? Perag lezel eur c'hrign-beo da zibri fri, muzel, ha boc'h eun den pa c'heller e zisc'hrizienna en dre ma vez yaouank ?

Perak lezel ar vugale kamm, tort ha luch pa c'hellfet o farea. Gwelet am euz klanvourien ha n'o devoa ket a beder heur var nugen da vev saveteet en eur ober operasion en o empenn. Operi a c'heller an dud e kant ha kant leac'h ha diouz kant ha kant klenved. Ho pezet fizianz da barea hag arabad deoc'h kaout aoun. Ma c'houlenn ho medesin ouzoc'h lezel ober eun operasion varnoc'h, hoc'h interest eo e zelaou, rag e interest d'ezan eo ho para.

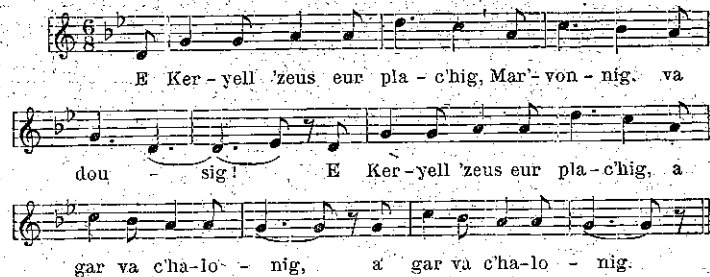
L. DUJARDIN, medesin.

Evit kaout, evit netra, kuzulioù ar Medesin grit ho koulenn dre skrid, e brezoneg hag adresit ho lizer evelhen : M. le Rédacteur de la Poste-Médicale Feiz ha Breiz, Saint-Thégonnec.

A. M.

Mar'vonnig Keryell ⁽¹⁾

BUHANIK (♩ = 100)

E Keryell 'z eus eur plac'hig,
A gar va c'halonig.

Kaer eo 'vel an heol pa bar,
En hanv var an douar.

Freskoc'h eo eget ar roz
Glebiet gant ar gliz-noz.

He c'horf ker mistr ha ker moan
Vel al lili zo glan.

Bihan ha skanv eo he zroad
Lemm ha glaz he lagad.

He bleo zo hir ha melen
Hag he c'halon laouen.

He sell a zo birvidik
He c'han hini 'n eostik.

He diou jod a zo ruz-wenn
Henvel ouz diou rozenn.

He dent zo vel eur bagad
Oanigou gwenn 'n eur prad.

Gant he halan 'z euz c'houez vad
Vel gant spenn-gwenn ar c'hoad.

Braoa ma vez da welet
Da zul en offern-bred.

Koef dantelez var he fenn
Kroaz arc'hant 'n he c'herc'henn.

En holl barrezioù tro dro
N'eus ket eun all er vro.

Ker koant, ker fur ha Mōnig
Mar'vonnig, va dousig.

Emaoun krog em ugent vloaz
Soudard e vin varc'hoaz.

Oh ! ra blijio gant Doue
Va diouall en arme.

Ma tizroin ker seder,
Ha m'oun breman, d'ar gêr.

Ar person hor badezas
Hor skoulmo neuze c'hoaz.

Dirag aoter hor parrez
Dindan sell ar Werc'hez !

Hag e chomimp unanet
Keit ha ma vimp er bed.

Dirag aoter hor parrez,
Dindan sell ar Werc'hez.

Hag e chomimp unanet
Keit ha ma vimp er bed.

(1) Ar zon-ma eo hini Yvonna Kerizell savet gant F.-M. AN UHEL, nemed eo krennet ha kempennet eun tanmik, evit ma vezo gallet he c'hanv var unan euz an tonioù kaëra destumet gant an A. M. DUHAMEL ha nevez embannet gantan en e leor dispar « Kanaouennou Breiz-Izel ». — Prix net, 5 fr., Paris, Rouart, Lerolle et Co, éditeurs de musique, 29, rue d'Astorg.

Eunig Bihan ar C'hoad ⁽¹⁾

DA VALE (♩ = 100)

« Eunig bihan ar c'hoad zo dilijant a droad,
Zo dilijant a droad,
Eunig bihan ar c'hoad zo dilijant a droad,
Eun dro evidon a refet ?

» Beteg ti va mestrez, eun dro 'vidon 'refet,
Evit anaout he darempred.

— Penaoz e c'hellin-me anaout deoc'h ho mestrez
Pa n'm eus ket he gwelet james !

— Oh ! eo, eunig bihan, he anaout a refet,
Diouz he bizaj, dal m'her gwelfet.

» He bizaj a zo gwenn, he daoulagad zo glas,
Ra d'am c'halon plijadur vras !

» He daoulagad zo glas, he bizaj a zo gwenn :
C'houi raï d'ezi va gourc'hemenn... »

(1) Kanet gant Matelin Herriou, Lann-er-Ster, ha moulet el levr kaer hanvet « Chansons populaires du pays de Vannes. »

KOMZOU ESKIBIEN BREIZ

Pères et mères de famille, songez par dessus tout à l'âme de vos enfants dont vous avez la responsabilité devant Dieu et qui est en sécurité dans la maison paternelle, en danger, au contraire, dans le tourbillon des grandes villes. Jeunes filles, cultivez en vous, au foyer familial, à l'école chrétienne, aux patronages, dans les réunions d'Enfants de Marie, les vertus de modestie, d'humilité, d'abnégation, de sacrifice, d'obéissance, de dévouement, qui vous feront comprendre de plus en plus le néant du luxe séducteur et des plaisirs frelatés des grands centres. Vous aimerez alors davantage la petite patrie qui, comme la grande, est si belle, si douce et si attachante. Vous aimerez la paroisse où vous avez reçu le jour. Vous aimerez l'église de votre baptême et de votre première communion. Vous aimerez le clocher, symbole du patriotisme local, à l'ombre duquel s'est écoulée votre enfance ; et ces beaux vers du poète de la Bretagne seront davantage encore les inspirateurs de votre conduite :

Oh ! ne quittez jamais le seuil de votre porte,
Mourez dans la maison où votre mère est morte !...

† AUGUSTE-RENÉ-MARIE,
Archevêque de Rennes, Dol et Saint-Malo.

Nous supplions les pères et les mères de famille de surveiller de près l'état d'esprit de leurs enfants, de maintenir autour d'eux des habitudes de vie modeste, de leur interdire les compagnies dissipantes, les excursions sans les parents, les lectures dangereuses, de les accoutumer de bonne heure aux travaux des champs pour les y attacher, et de les faire entrer dans les Congrégations et les Œuvres paroissiales de jeunesse, où leurs âmes trouveront de quoi fortifier leur foi, et former leur volonté à la pratique du bien et à la lutte contre les tentations de la vie chimérique qui les attire au loin.

Nous demandons à nos institutrices libres des campagnes d'orienter de plus en plus leur enseignement dans le même sens. Je sais qu'elles le font déjà avec tant d'intelligence que de cœur, et je leur en suis reconnaissant. Leurs élèves sont destinées à vivre au village ou dans les bourgs. Il faut leur apprendre avec soin, outre la Religion, tout le programme classique. Mais l'enseignement doit garder un caractère local et ne pas détonner avec les usages et les goûts du pays : nous ne voulons pas faire des déclassées. Les travaux de la terre, les productions du sol, les occupations de la ferme seront une meilleure matière de dictée, de lecture, et même de problème, que les descriptions de villes inconnues et les détails de la vie qu'on y mène.

Quelques notions ménagères, bien appropriées au milieu, seraient utiles pour compléter le programme traditionnel.

Les maîtresses s'attacheront, en outre, à mettre toujours en honneur le costume du pays, la langue bretonne, et l'histoire de la Province.

ADOLPHE,
Evêque de Quimper et de Léon.

Inouet en he c'hlozen,
Eun deiz, eur valvennik-ven,
C'hoaz yaouankik-flam,
A lavaraz d'he mam :
« Mam, setu tremenet
Ar goañv kalet ;
An amzer a zo brao,
N'euz ket menek a c'hlaod,
Me rank ober eun dro
Evit gwelet ar vro.
Hervez em beuz clevet
E z'euz traou kaër er bed,
E z'eo en nevez amzer
Marellet ar parkeier
Gant boukedou
A hep seurt liou,
Ken kaër ha ken pinvidik
Ha diouaskel ar valvennik,
Mall eo ganen o gwelet...
Setu an heol alaouret
En oabl glaz o para,
Er vezen dosta
An eunig a gan
Eun dudi e glevet,
N'euz ket da lavaret,
Mont a rankan. »
He mam dez'hi lavaraz :
« Diouall, va merc'h, te po glaz,
Da zionaskel zo bresk
Hag an ezen a gresk,
Goal abred
Eo d'eur valvennik
C'hoaz ken yaouankik
Mont er bed.

M'em beuz clevet gant va zud
 Eo ar miz-ma eur miz iud ;
 Sent ouz da vam, chom er ger
 Ken gano an alc'hoeder. »
 Allaz ! ne jenchaz tam
 Evit clevet he mam.

* * *

Gwen-kan evel an erc'h
 Gant he diouaskel gwerc'h,
 Ar valvennik
 Evel eur vleuennik
 A nije euz he c'hlozen
 Etrezek an draonien.
 Eat e voa dija pell,
 Skuiz voa he diouaskel.
 Var iun 'baoue ar beure,
 Gant an naoun e voa dare,
 Hag ar goasa c'hoaz d'ezhi
 Ne gave seurt da zribi,
 Rak el letounen c'hlaz
 Boukedik ebet c'hoaz
 Ne voa divoan.
 Difaziet evit mad,
 Mez allaz ! re zivezad
 E skol ar boan ;
 Brevet gant ar skuisder
 E commans hent ar ger,
 Bec'h dez'hi en em zougen ;
 Ber e voue he nijaden,
 Diskaret gant an avel
 Ha torret he diouaskel,
 Ar valvennik yaouank
 A gouezaz 'kreiz ar fank.
 Eur boc'h-ruzik
 A beurlazaz
 Hag a zrebaz
 Ar reuzeudik.

* * *

Merc'hed yaouank a Vreiz-lzel
 A lez o bro 'vit mont a bell,
 En han' Doue, ne rit ket
 Evel ar valvennik-ven,
 Tec'hit ato diouz ar bed
 Ha chomit en ho klozen.
 Ar c'hearieu bras a ro
 D'an ene ar maro.

(Bleiz-Nevet).

BLEUN-BRUG

Nos Concours de Musique

Certaines personnes qui s'intéressent aux concours de musique du Bleun-Brug, s'étonnent que le comité n'ait pas, depuis longtemps, dit son avis au sujet des dernières fêtes de septembre, à Saint-Pol-de-Léon.

Nous nous réservions de donner en temps voulu quelques observations à ce sujet. Puisque les impatients nous forcent à parler, exécutons-nous.

Il est incontestable, tout d'abord, que les chorales ont fait des progrès sensibles. Cela est dû à l'entraînement et à l'exemple qui, dit-on, est toujours contagieux. On a entendu bien chanter, or veut à son tour devenir habile, et raison l'on a. Nos félicitations donc aux directeurs et chanteurs dont nous nous plaignons à constater l'enthousiasme.

Il est regrettable que le nombre de chorales n'augmente guère. Serait-ce du temps perdu, par hasard, comme l'insinuent certains esprits peut-être mal renseignés ? Il nous semble bien qu'on se tromperait. N'est-ce pas un excellent moyen, au contraire d'exercer des voix, de stimuler le zèle et d'arriver, en travaillant pour un concours toujours intéressant à suivre, à faire goûter à ceux qui l'ignorent l'intérêt qui s'attache à nos mélodies bretonnes ? De plus, en groupant les volontés, en assouplissant la voix par l'exercice, n'allons-nous pas tout droit au résultat naturel, auquel aura contribué le Bleun-Brug, à savoir de posséder des groupements de chanteurs qui, non seulement, exécuteront convenablement des séances de patronage, mais assureront dans les offices liturgiques l'exécution artistique et pieuse des délicates et sublimes mélodies grégoriennes. Dites-nous si cet avantage n'est pas à considérer, et quelle fanfare pourra jamais égaler une troupe de chanteurs bien dirigée !

On objectera que point n'est nécessaire de prendre part aux concours du Bleun-Brug pour atteindre ce résultat. — Assurément, et cela n'est pas dans notre pensée. On nous permettra cependant de croire, que la préparation d'un concours est très utile et le travail qu'on s'impose profite souvent autant aux directeurs qu'aux chanteurs eux-mêmes. Dans nos troupes, les jeunes gens ne sont pas tous destinés à être moines et leur fournir l'occasion de distractions saines autant qu'artistiques ne semble pas blâmable.

On objectera encore qu'il est difficile de former des chanteurs. C'est vrai, mais on n'obtient rien sans peine, et se retrancher dans la timidité, c'est bien s'exposer à ne pas réussir. On ne réussira peut-être pas du premier coup, mais si l'on prépare

le terrain, d'autres arriveront pour perfectionner et puis à tout prendre, lorsqu'on a fait son possible, on n'en est que plus estimable et plus estimé.

Des directeurs de chorales nous ont dit qu'il était difficile de trouver des chœurs bretons. Cette objection n'existe plus : il y a déjà du temps que les concours ont lieu, et si l'on se donne la peine de chercher à temps et de choisir dans le répertoire vraiment breton, on sera satisfait. D'ailleurs, on songe à composer par des publications annuelles, un répertoire à cet effet. — Nous recommandons aux sociétés de ne pas exécuter durant deux années consécutives les mêmes morceaux laissés au choix des directeurs. Pour la troisième année, passe encore, car généralement les éléments ne sont plus tout à fait les mêmes et le concours devient ainsi plus loyal. Et puis, il y a des musiciens qui rendraient volontiers service, que l'on s'entende avec eux.

Si certains directeurs veulent bien nous le permettre, nous leur conseillerons aussi de bien apprendre à battre la mesure. (Sans commentaires.)

Nous n'avons rien dit des solistes. Ils savent le plaisir que l'on éprouve à les entendre, mais de grâce que les directeurs ne se trompent pas et ne viennent pas nous faire entendre des Barytons ou des 2e ténors dans un chant de Basses. Quelques-uns, au dernier concours s'en sont tirés, en transposant le solo destiné aux Basses. Nous l'interdisons pour l'avenir et demandons que les morceaux imposés soient tous exécutés dans le ton choisi par les auteurs.

Quant aux chanteurs populaires si peu nombreux, nous leur recommandons bien de ne pas nous imposer l'audition de chants français avec adaptation bretonne. Il s'agit uniquement d'un concours breton ou pour mieux dire d'un concours de musique celtique. En effet, les chants irlandais, gallois, écossais, etc..., ne sont pas exclus, pourvu, bien entendu, que les paroles soient du dialecte que nous parlons. Il est désirable, pour les progrès de l'art, que nous connaissions les œuvres de nos frères de race.

Et là-dessus, à l'œuvre avec courage et persévérance. Cultivons les voix, épurons le goût et vive le Bleun-Brug !!!

Le Comité de musique.

X^{et} GOUËL AR BLEUN-BRUG

X^{et} Gouel ar Bleun-Brug a vo great e Gwengamp d'an 10 a viz Gwengolo a zeu.

Paner ar Marvailhou

I. — Thomas Morus

Thomaz Morus, ministr e Bro-Zaoz, a gavas gwelloc'h chom stag ouz e relijion eget heuilh Herri VIII er chism hag en herezi. Setu perak e oe barnet d'ar maro.

Epad m'edo dalc'het er prizon da c'hedal e heur ziveza, e wreg a deuas meur a wech d'e welet, da alia anezan da zenti ouz ar roue, dre garantez eviti hag evit e vugale, ha pa ne vije ken.

Thomaz a lavaras d'ezi eun dervez :

— Ha kaout a ra d'eoc'h eta em eus c'hoaz eur maread bloaveziou da veva ?

— Dioc'h hoc'h oad hag ho yec'hed, emezi, e c'heller lavaret ho peus c'hoaz ugent vloaz da jom war an douar, muioch zoken, marteze.

— Ha goude ma vije gwir kement-se, eme ar ministr, daoust ha ne vijen ket diskiant o troka eun eternite eürus oc'h ugent vloaz buez ? »

Chom a reas stag mat ouz e feiz ha mont a eure d'ar maro evit he difen. An Iliz he deus savet anezan war he aoteriou.

II. — Ar Foll hag ar Chaseour

Wardro ar bloaz 1200 ez oa e Milan, Bro-Itali, eur medisin tud foll hag en doa eun doare iskiz da louzaoui e dud klanv : ouz eur peul sanket en eul lenn priellek e stage ar foll hervez m'en doa pe muioch pe nebeutoc'h a glenved. Hag e veze lezet eno ken na deue an naon hag ar riou da zigas d'ezan adarre e skiant vat en dro.

Etouez ar re zod e oe unan, eun dervez, hag a ziskouezas en em gaout kalz gwelloc'h goude chom meur a heur en dour. Ha setu ma lezas ar medisin anezan da vont e-unan da ober eun dro yale dre liorzou an hospital, gant ne daje ket dreist ar c'harz. Rei a eure e c'her, ha derc'hel a reas d'ezan.

Edo war dreuzou eun nor vras pa deuas da dremen

eun aotrou hag a yoa o vont da chaseal gant e holl vinvion.

« — Aotrou, eme ar foll, eur gerig hepken, mar plij ! Bet ar vadelez, me ho ped, da lavaret d'in petra rit gant an holl draou-ze. »

An dijentil en devoe ar vadelez da jom a-zav eur pennadig da gontanti ar foll.

« — Ar marc'h-man, emezan, a zoug ac'hanon hag a vir ouzin d'en em skuiza kement ; buhanoc'h ive ez an, ha pelloc'h ; al lapous-man a zougan war va dourn a zo eur sparfel bet desket d'ezan tapa klujiri, kefeleged ha gioc'hed, diwar nij, hag o digas d'in. Ar chas a laka ar gedon da zével eus o zouffou. »

— « Mat dreist ! eme ar foll. Livirit d'in breman 'ta ive, mar plij, pe dalvoudegez o deus an traou a dapit en ho ploavez. »

— « Pemp pe c'hoec'h kant lur. »

— « Ha pegement e koust d'eoc'h maga ho sparfel, ho marc'h hag ho chas ? »

— « Pemzek gwech kement-all, marteze. »

— « Hastit afo neuze mont alese a-raok ma viot gwelet gant hor medisin ; betek va diou groazel oun bet soubet en dour gantan abalamour da ziotachou. C'houi a vije lakeat betek ho kouzoug ma oufe pe seurt implij fall a rit eus ho tanvez... »

III. — Evit ene va mamm !

Eur pôtrig naô bloaz a deue eus kichen gwele e vamm dener, eur vaouez devot, en doa gwelet o ver-vel. Klevet en doa anezi o lavareb d'ezan ar c'homzou diveza-man a-raok tevel da viken :

— « Va bugel, te a bedo evit da vamm, n'eo ket 'ta ?... »

Ha setu en eun taol e seblant d'ezan klevet eur vouez dous o koms outan e goueled e galon :

— « Kea da veleg, bugel, ha eun deiz a deuio e lavari an oferen evit da vamm ! »

Ar pôtrig a zelaou, a gompren hag a ra e zonj... Respont a ra :

— « Ya, va Doue ! Setu me dare da zenti ouzoc'h, adsum. »

Mont a reas raktal da gaout e dad hag e lavarás d'ezan e pleg e skouarn :

— « Me a yelo da veleg, va zad ! Roet em eus va ger d'an Ao. Doue e livirin va oferen genta *evit ene va mamm*. »

An 'ad a stardas e vab war boull e galon. Biskoaz en e vuez n'en doa santet kement a levenez santel saoust d'ar mor a dristidigez edo beuzet ennan.

KLAODA 'R PRAT.

Ar Groaz-Wenn

E Enez Eussa

« 13 a viz mae 1913.

« N'am eus c'hoaz nemet 106 er Groaz-Wenn. Pedi ran dreist oll paotred ar skol da zont er Vreuriez, hag e lavaran dezo poania er gear ma teuo ive o breudeur kosa, o zadou, o mammou da rei o hano. Merc'hed an Trede-Urz a zikour an Aotrou Persoun da skigna ar paperiou en tiez... Ar vugale a ves komzet aliez dezo eus an droug a ra an odivi hag eus ar Groaz-Wenn... »

Ha setu ama petra en deus great eur paotr bihan eus Enez Eussa... N'eo nemet eiz vloaz, mes eur spered lemm en deus, gouzout a ra penn-da-benn e gate-kriz... Er gear e oue kinniget dezan eur banne kassis... « Nan, emezan, ne gemerín ket, me zo er Groaz-Wenn. — Penaos ? n'e peuz ket sinet c'hoaz. — N'eus forz, roet am eus va ger, awoalc'h eo. »

Ar gounid great e bloaz e Eussa gant ar Groaz-Wenn :

15 a ebrel 1913 : 43 hano.

13 a vae : 106

5 a even : 145

31 a eost : 300

1 a here : 340

20 a here : 390 (194 evit bloaz pe ouspenn).

25 a viz du : 471 (267 evit bloaz pe ouspenn).

25 a viz kerzu : 524 (ouspenn 300 evit bloaz).

Enor da Aotrou Persoun Eussa. Ha ra vo gwelet er parresiou all hevelep traou !

E Enez Sun

Selaouit petra lavar eun hostizez eus enez Sun : « Kentoc'h e verzen diou varrikennad odivi oc'h eur varrikennad vin ; abaoe m'eo savet ar Groaz-Wenn, e werzan diou vech muioc'h a win eget a odivi. »

E Kernilis (799 den)

Ar Groaz-Wenn a zo bet savet da fin ar bloaz 1912 hag er penn kenta eus 1913, 350 o deus roet o hano.

Er bloaz 1912 ez eus bet gwerzet 4.100 litrad *alcool pur*, a zo bet paet evito d'ar gommun : 623 lur ; d'ar c'houarnamant : 9.020 lur.

Dre benn ez eus bet evet 5 litrad *alcool pur*. (Gant cul litrad *alcool pur* e ves great daou litrad hanter pe dri litrad odivi da eva).

Er bloaz 1913, goude m'eo deuet ar Groaz-Wenn, ez eus bet evet hepken 2.920 litrad *alcool pur*, a zo bet paet evito d'ar gommun : 445 lur ; d'ar c'houarnamant : 6.424 lur hepken, da lavaret eo 2.596 lur nebeutoc'h eget e 1912.

Dre benn ez eus bet evet 3 l. 65 *alcool pur*, e leac'h 5 l. e 1912.

E Guisseny (2.705)

Er bloaz 1912 ez eus bet paet d'ar gommun evit odivi : 1.562 lur.

Er bloaz 1913 : 1.397 lur.

Abaoue m'eo savet ar Groaz-Wenn (Pask 1913), eo eat an odivi-var e giz ; bep miz, o sellet ouz ar bloaz araok, e veze gwelet niver al litraou o fisen.

E 1912 ez eus bet evet 11.006 litrad *alcool pur* (4 l. 06 dre benn).

E 1913 : 9.837 litrad *alcool pur* (3 l. 63 dre benn).

Ra gendalc'ho an dud da garer ar Groaz-Wenn hag ar bloaz 1914 a vo c'hoaz gwelloc'h eget 1913.

KELEIER AR MIZ

Hirio el leac'h kemeret benveg ar skrivaniere, me a gemero hini ar c'hemener ; pe gentoc'h, ma kemeran va fluenn ne vezo nemed egiz ma kemer ar c'hemener e nadoz : ne rin nemed staga an eil euz ebenn ar gwirio-neziou pennaouet ganen e komzou eun all, evel ma teu ar c'hemener da c'hriat ha da staga an eil euz egile an tam-mou bet trouc'het ha taillet a ziaraog.

Pell'zo, an dud 'zo lemm o lagad a wele hag a anzave he devoa ar Frans maneget he biz yac'h pa deuz, brema zo vandro deg vloaz, da drei kein d'Hon Tad Santel ar Pab.

Ar broiou o d'euz c'hoant d'en em denna dre ar bed, pe i zo katholig, pe brotestant, pe baian pe dizoue, o d'euz furnez awalc'h evit kas da Rom ha derc'hel eno edoug an amzer eur c'hannad, da lavaret eo eun den karget gant Gouarnamant ar vro da gaozeal gant Hon Tad Santel, da renka gantan an afferiou a zell euz ar vro-ze, da zifenn gwirio ar vro, da c'houlenn digantan aliou mad ha traou talvouduz evit ar vro. Ar Pab, d'euz e gostez, a ra kement all : mont a ra d'euz e berz eun den d'ar gear m'ema enhi Gouarnamant ar broiou-ze ; chom a ra eno ive edoug an amzer, hag evelse, d'euz an eil tu hag egile, e vez eaz kaozeal evel amezeien vad, ha renta servich an eil d'egile.

Ar Frans, ive, a rea evelse... gwechall. Meur a gant vloaz e oue fur awalc'h d'hen ober. Mez, brema zo deg vloaz, e troaz eur froudenn e penn ar C'houarnamant, hag e lavaraz d'ar Pab : « Kenavo ! Ezom ebed ac'hanoc'h ! » Tor a oue roet d'ezan gant an oll gristenien, hag ive gant kalz tud a skiant vad. Mez hen hag e dud a responte : « Ni ne reomp ket a forz gant ar Relijion ! Dre-ze ezom ebed d'euz ar Pab ! »

Eaz eo lavaret, mez meur a hini, enno o unan a zonj e c'hellfet beza great eun taol fall. Lod soken ne vezont ket nec'het evit hen lavaret. Evelse, d'an 10 a viz meurs, ebarz e Kampr an Deputeed, eun depute hanvet Deloncle, a dennaz kount divar benn an traou-ze. Deloncle ne ket kristen, lavaret a ra beza « libre-penseur », da lavaret eo dizoue. Evelato, e komzaz evelhen... Du jour au lendemain, pour de misérables petites questions... et des détails qui paraissent minuscules et microscopiques, nous avons dit un beau matin au nonce (kannad ar Pab e Paris) : « Monsieur, votre mission n'a plus d'objet. » Et nous le lui avons dit de telle manière qu'il s'est rendu compte, lui et son grand Chef là-bas, que nous ne savions ni ce que nous disions, ni ce que nous faisons. » — La-

varet a reaz ive : « Nous qui avons rompu avec le Saint-Siège, en 1904 et 1905, nous nous sommes comportés comme des enfants ! » — Hag ouspenn (lennit mad !) « Nous sommes comme certaines gens qui, rencontrant dans la rue une personne à laquelle, la veille, ils ont demandé un service, se retirent rapidement, ayant l'air de ne pas la connaître et refusent de la saluer. On a appelé cette politique d'un mot — je crois que j'en ai pris l'initiative et je la garde — on a appelé cette politique « la politique de la muflerie »... *Laissez-moi vous dire qu'il s'applique assez bien à notre attitude.* » Ar galleg-ze a zo sklear : an dra-ze a zinifi e brezoneg hor beuz great evel an anepal ne ket brao lavaret e hano. — Lavaret a ra c'hoaz an Aotrou Deloncle : « Je ne puis véritablement me rendre compte que nous ne voulions pas connaître cette organisation formidable qu'est l'Eglise catholique, représentée par un homme placé au-dessus de tous les partis et certainement placé au-dessus de toute l'Europe, qui rend tous les jours les plus grands services à la cause de la paix européenne, et que nous nous refusions à le connaître pour de misérables querelles intérieures de partis... » — An den-ze hen d'euz mez o velet kement-se, hag a c'houlenn ma tiskouezo erfin ar Fransizien beza bet savet gwelloc'h eged an anevaled : « Je me borne à demander qu'on se salue, qu'on cause, qu'on se traite comme on doit se traiter entre gens bien élevés au xxe siècle. C'est tout simplement ma demande immédiate. »

* * *

N'eo ket brao d'an amezeien sellet an eil euz egile evel chas kounaret. Mad eo d'ezo en em ober hag en em zarempredi. Ha perag ? Oh ! ne ket abalamour d'ar Relijion. Tul all marteze a lavaro e yaffe gwelloc'h ar Relijion en dro ma ve en em glevet gant ar Pab. Rezoun o deffe. An depute Deloncle, hen, n'e ket soursiet gant mad ar Relijion : ne ra forz a gementse, rag lavaret hor beuz ez eo eun den dizoue. Mez klask a ra mad e vro. Hag e tiskouezaz d'an deputeed e genvreudeur pegement a vad zo bet great gant Hon Tad Santel d'ar Frans, zoken abaoue m'he deuz houma troet kein d'ezan. — « Quand je dis que le Saint-Siège n'a pas été étranger au maintien de la paix, j'énonce une vérité connue de tout le monde, en tout cas en tous les cercles diplomatiques. En novembre 1912, au printemps de 1913, au moment où l'Allemagne recommençait ses armements et où nous-mêmes nous étions dans la situation que vous savez et qui nous a contraints de voter la loi de trois ans, l'intervention du Saint-Siège a été fréquente, soutenue, énergique précisément auprès de cette cour d'Autriche et aussi de cette cour d'Italie qui est singulière-

rement voisine du Vatican, et les conseils qui sont venus de si haut n'ont pas été étrangers à la modération de la politique de l'Autriche et de l'Italie. Ce sont choses qui sont connues de tous, mais que nous ne voulons pas connaître ici et que j'ai le devoir de dire. »

Ouspenn miret euz brezel da ziroll var ar Frans, Hon Tad Santel ne baouez da rei skoazell d'ezhi er broiou pell, dreist oll e Broiou ar Sao-Heol, da lavaret eo en Douar-Zantel ha tro var dro. Er broiou-ze, ar Frans a zo anavezet pell-ze, abaoue brezelioù ar Groaz, brema zo 800 vloaz. Ar peñ so kaoz m'eo estimet kement, eo dreist-oll abalamour, er bloaz 1513, ar Pab a gargaz anezi da ziouall ar Relijiuzeed hag an oll gatoliked a dlîe hiviziken mont da jom dre eno. An oll gristenien-ze, n'euz forz d'euz pe seurt bro e vijent, e oe roet urz d'ezo gant ar Pab d'en em glemm, pa vijent gwall-gaset, n'e ket ouz Gouarnamant o bro, mez ouz hini Frans. Eur gevidi gaer oa hounnez roet d'ar Frans, hag evit ma vije douget muioc'h a respet d'ezhi, Hon Tad Santel a lavaraz ive d'an oll renta enor da vaniel Frans e kement leac'h ma vije gwelet ; lavaret a reaz soken renta enor da gannad Frans en Ilizou, evel ma vez great d'ar veleien. Hag e lavar an Aotrou Deloncle : « Les honneurs dus au pavillon, c'est la grosse affaire là-bas ; c'est la question de pavillon qui est tout ; les honneurs, c'est l'hommage rendu, à l'église, aux consuls de France... Le Saint-Siège a toujours été fidèle au traité de 1513. Nous l'avons traité, du haut de cette tribune... avec une grande désinvolture de langage. *Le Saint-Siège a tenu sa parole, et il l'a tenu même sans qu'on le lui demande.* »

Setu aze lod euz ar vad great gant Hon Tad Santel d'ar Frans, Ober fae var gement all a vadelez n'eo ket brao. Hag ar memez depute a lavare c'hoaz : « Je crois être celui de vous tous qui a le plus voyagé. J'ai fait plus de cinquante voyages en Orient. — Je connais la plupart des langues des pays dont je parle. Je sais que ces peuples aiment notre France. Je sais, depuis quarante ans que je fais ces voyages, et que j'étudie ces questions, combien la France est grande dans leur pensée et dans leur cœur. Mais je sais aussi combien les inexplicables fluctuations de notre politique nous font perdre chaque jour de notre prestige et de notre influence. Si vous voulez rétablir dans le cœur de ces peuples le respect de notre pays, de ses gloires passées, de son honneur présent, si vous voulez faire quelque chose de grand pour nous arracher à la décadence, ayez donc le courage de reconnaître avec moi que nous nous sommes trompés, il y a dix ans ; rétablissons les relations avec le Vatican, et vous verrez bientôt combien la République en sera plus grande et la France plus heureuse. »

Setu aze komzou fur, n'eo ket 'ta ?

LE PAYSAN.

LEVRIOU-NEVEZ

INTRON VARIA AR SALET. — An Aotrou Uguen, Chaloni a henc'h, Renner Skol Sant Visant e Kemper, skrivaniere anavezet mat gant holl lennerien *Feiz ha Breiz* a zo o paouez sevel histor-vurzudiv *Intron Varia ar Salet*. Eul lev'r kaer eo, 134 pajen ennan, skeudennou stank ebarz, skrivet e brezoneg Kemper ha freaz ha kavet e vo abred etre daouarn an holl Vretoned evel ma kaver dija Imitasion nevez Jezuz-Krist en holl diegeziou breizad.

Prena c'heller adalek vremen al lev'r-ze evit pevar real hebken ar pezh, en holl diez katholik, euz an eskopti, ma werzer levriou enno. Pedi reomp dreist holl hor mignoned divandro Montroulez d'her goulenn e ti an Itron Goaziou; dreizan e teuint da anaout ha da garet muioc'h-mui Intron Varia ar Salet ha da heuilh gwelloc'h gwella ar c'henteliou bras roet gant Mam Doue e kaonv, var gern menezioù Grenobl.

EMGANN KERIDU. — Eur pezh-teatr nevez eo hennez var amzer drubuilhus Dispac'h ha displiget eo bet, er sizuniou tremenet, evit ar wech kenta. e Plougoulm, gant bugale vihan ar re a zo hano anezho ebarz; n'eo ket souez eta o divije gouezet ar c'hoari-erien en em denna brao bras en o rollou; kaer oa o selaou; ar re n'o deus ket gallet mont d'o c'hlevet a vezo digollet o lenn ar pezh, breman p'eo moulet; vat ha plijadur a raio dre ma tremeno ha setu petra glasse an oberour.

Daouzek gwenneg eo ar priz anezan, hag her goulenn a c'heller ouz an dimezel Cocaign, e Kastel-Paol, hag e ti an holl varc'ha-dourien levriou all euz Bro-Leon.

MARVAILHOUS EVIT AR VRETONED (Pevare Lev'r)

Hor mignon ha kenlabourer mat, Glada r' Prat, a zo o paouez ober eul lev'r gant ar Marvailhou braoa en deus savet e *Feiz ha Breiz* er bloaveziou diveza tremenet; dre douez ar marvailhou koz-ze en deus renket re nevez ha n'int ket bet lennet c'hoaz hag en doare ze en deuz great eul lev'r kontadennot euz ar c'haera a zo bet moulet d'ezan e *Moullerez ar Bobl*, e Keraez.

Eur skoed eo priz al lev'r « Marvailhou », ar mizou-kas oupen; skriva da gaout anezan d'an Aotrou Glada r' Prat, skol gristen, Landivizio.

Setu aman heb mar ebed, kaera testeni a drugarez hag a veuleudi digouezet gant an oberour:

DA C'HLAODA AR PRAT

Mil bennoz d'ec'h-hu, Klaoda r' Prat!
C'houi 'oar kontan, ha kontan mat
Marvailhou kri pe dereat,

Marvailhou berr, marvailhou hir,
Gant pluen aour ha « pluen-zir. »

Ene hon bro, ene hon gouen
'N eus c'houezet enno'c'h e awen,
O mac Douar ar gonterien,
'Le'h e tiwan ar marvailhou
'Vel ar c'hannab el logellou.

Breiziz a-viskoaz 'zo bet tud
Da drei braw pe farz pe vurzud,
Breiz 'deus eun teod ha n'e ket mud

Mont a ra ganti, dous pe zall,
Trew ar bed-man, trew ar bed-all.

C'houi 'man enno'c'h spered Breiz koz,
Kab da gonta ha de ha noz
Hep ma ve biken fin d'ar goz.

Kontet 'ta, konter galloudek!
Lasket dour « ar Prat » da redek.

An dour-ze a zo dour mammen,
A zav glazur 'lech ma tremen,
'Barz er galon 'vel en draouien.
'N eus dour a vuhez nemetan,
Dalc'het, marvailher, da gontan!

'Vit ar re vihan, ar re vras,
Kontet, konter, ha kontet c'hoaz...
Den n'ho chilew 'vel « Ar Braz. »

'N eus tremenet e amzer well
O chilew kontan Breiz-Izel.

ANATOL AR BRAZ.

Respontchou divinadennoù miz C'houevrer

I. — An aval-douar a boulz hag ar march a jach.

*Respont all digaset gant Philo. Combot
hag a zo kaer kenan:*

II. — Ar voged [2 vers]: War ar march e sao bleo.
Ha var an aval e sao streo.

III. — Ar rusk.

IV. — 19 loan, 1 vioc'h, 80-danvad.

V. — Pemp, tri ha diou.

O deus bet 50 poent:

J. Acquitter.....	Sant-Nouga.
M. Balay.....	Quimerch.
J.-F. Becam.....	Guiclan.
F. Bescond.....	Treglonou.
F. Bihan.....	Mespaui.
Louis Bizien.....	Plouenan.
J. Boule'h.....	Sant-Nouga.
J. Briand.....	Henvic.
M. A. C.....	Bréles.
J.-L. Cadiou.....	Sibiril.
René Cadiou.....	—
M.-Y. Cardinal.....	Sant-Nouga.
Clec'h.....	Lanmeur.
Philo. Combot.....	Guiniventer.
Y. Conq.....	Landunvez.
N. Cornic.....	Kerfeunteun.
Cor. Cotten.....	Elliant.
M. Cuff.....	Pempoul.
Louis Dagorn.....	Plougonnec.
Yves Dantec.....	Sant-Nouga.
Joseph Daré.....	Plouvian.
Yv. an Dœuff.....	Niagat.
Louis Flo'h.....	Plomeur.
V.-A. Glemarec.....	Niagat.
Job. Grall.....	Guinevez.
Gwenole Guen.....	Guisseny.
M.-A. Hascoët.....	Plougonnec.
F.-M. Kerrien.....	Plouenan.
Yves Kervillant.....	Combrit.
M. Laurent.....	Guipavas.
Léon, artilleur.....	Plougonvelen.
Pôtr L. N.....	Logonna.
M. A. M.....	Rosnoën.
M. Morvan.....	Plonevez.
J.-P. Ollivier.....	Lanhouarne.
Yv. Le Page.....	Landudec.
J.-L. Pennec.....	Sant-Segal.
Jos. Pinvidic.....	Gwikar.
M.-J. Piriou.....	Rosneen.
Jean Postec.....	Sant-Thonan.

Pôtr Yaouank.....	Plougonvelen.
G. Premel-Cabic.....	Plouneour.
Yves Prigent.....	Sant-Nouga.
Yves Prigent.....	Taulé.
Quéau.....	Landerne.
M.-A. Quéau.....	Plougonnec.
J.-M. Quéau.....	Bodilis.
Louis Quéré.....	Ergué-Vihan.
G. Le Roux.....	Plabennec.
J.-L. Roué.....	Sant-Neven.
Jos. Roué.....	Treflez.
J.-M. Salaün.....	Trehou.
M. Salaün.....	Sant-Nouga.
M. Ségalen.....	Gouesnou.
Francine Séité.....	Plouescat.
F.-M. Silliau.....	Garlan.
Goulven Uguen.....	Plouvian.
Yves Le Verge.....	Kerlouan.

O deus bet 40 poent:

M.-L. B.....	Gouesnou.
M.-Y. Bégoc.....	Sant-Pabu.
M.-A. ar Berre.....	Guitevede.
M.-J. Bourlès.....	Kloastr-Pleyb.
Al. Le Goff.....	Guinevez.
J.-M. Guillermin.....	Plouescat.
Yvon Guillou.....	Lennon.
Jean Mescoff.....	Plouzané.
Serve Le Moign.....	Lokournan.
Ph. Petton.....	Milizac.
M.-R. Philippe.....	Plougonnec.
Pôtr yaouank.....	Kersent.
H. Rolland.....	Dirinon.
P. Thépaut.....	Plouzane.
Oiga Le Vaillant.....	Landunvez.
Louis Vasselet.....	Lothey.

O deus bet 30 poent:

M.-A. Falhun.....	Ploun-Trez.
E. Le Gac.....	Kerlouan.
Elisa Jacopin.....	Guilers.
M.-A. Kermaol.....	Plouescat.
Henri Roé.....	Esquibien.

*Respontchou divinadennou miz Ebrel ha miz Maë hag hanoioù
ar re o deus o c'hañet a vò moullët er miz a zeu.*

Divinadennou miz Maë

- I. — Eur gazeg wenn kignet
E kreiz eur parkad lann bleuniet.
10 p. ar r. digaset gant Ph. Petton, Milizac.
- II. — Petra zo kaoz d'ar c'hi da drei pa ya en e doull?
10 p. ar r. digaset gant eur Mignon da Feiz ha Breiz,
eus Lanmeur.
- III. — M'em euz eur gazegig wenn, he lost a verra, bep kammed
a ra ? Petra eo ?
10 p. ar r. digaset gant Louis Soubigou, Landerne.
- IV. — Pehini eo ar pesk ha ne vez ennan na drein, na kig ?
10 p. ar r. digaset gant eul lagad glaz eus Taule.
- V. — Pere eo an diou barrez a zo e Franz hag a ya ar mui hag
an nebeuta lizerennou da skriva o hanoioù ?
20 p. ar r. digaset gant eur zoudard eus ar c'has,
11te kompagnunez, Landerne.

Kemennadurez. — Ar Respontchou da zivinadennou miz
meurs a ranko beza en em gavet gant *Renner Feiz ha Breiz*
e *Sant Noug dre Blousevede* abenn an 20 a viz maë da
zivezata.

Ar C'HOZIK hag a zo bet hano ganeomp anezan
e « Feiz ha Breiz » ar miz tremen, a zo marvet
c'houeac'h dervez goude ma oa echu e gant vloaz
gant. Doue r'hen pardono !

Feiz ha Breiz

Kannad Mizek ar Vretoned

An Intron Varia Skoazel ar Gristenien

Er stourmajou diniver o deus bet ar gristenien da
c'houzanv edoug ar c'hantvejou, int bet sikouret be-
pred gant o Mamm vat, ar Werc'hez Vari.

Abalamour da-ze ar Pab Pi V, goude brezel Lepant,
el leac'h ma oue dismantret en eun doare ker burzu-
dus listri an Turked gant ar gristenien, a lezhanvas
an Intron Varia « *Auxilium christianorum* : skoazel
ar gristenien » hag a reas lakât an hano nevez-ze e
litanioù Loretta.

Er bloaz 1789 e oa poan etouez an dud e Franz, ne-
beud a emgleo ; re a binvidigez diouz eun tu ; re a
baourentez diouz eun tu all, hag abalamour da-ze,
siou eleiz diouz an daou du.

Gwellaen a oa ezom da zigas. Ar roue Louis XVI a
c'hoantea he digas a nebeudou ; ar frank-masoned a

zigasas an dispac'h ; epad dek vloaz e c'hellët kredi edo holl c'halloudou an ifern dijadennet var rouantelez Franz. Louis XVI, ar roue merzer, a oue dibennet, d'an 21 a viz genver 1793 ; eur werc'hez a c'hiz nevez, an doueez *Raison* a gemere he zron e iliz an Intron Varia, d'an 10 a viz kerzu 1793 ; Doue, dindan an hano nevez a *Etre suprême* a oue grêt e c'houël kenta d'an 18 a viz even 1794 gant Paris a-bez, pôtreñ ar c'houarnamant er penn araok ; ar veleien hag an dud chentil a oue lazët a verniou, an ilizou diskaret, al listri sakr gwerzet, ar c'hleier teuzet : euzuz oa gwelet ar pezh a dremene. An dispac'herien n'oa ket awalc'h d'ezo hada ar freuz en o bro ; c'hoant o devoue ive da ober o renkou er broioù all tro-var-dro ; mont a rejont beteg Rom (15 a viz c'houevrer 1797). Pi VI a oa neuze e penn an Iliz ; heb truez ebet nag ouz e vleio gwenn nag ouz e renk, e oue stlejet euz a Rom da Zienn euz a Zienn da Floranz, euz a Floranz da Valanz, el lec'h ma varvas d'an 29 a viz eost 1799, en e eil bloaz ha pevar ugent.

A drugarez Doue hag ar Werc'hez, an Autrichianed hag ar Russianed a en em glevas da vanna ar Fransizien eus an Itali uhela, ar pezh a roas tro d'ar gardinaled d'en em voda e Veniz, da henvel eur Pab nevez. Eskop Imola, ar c'hardinal Chiaramonti, a oue lakët var Gador sant Per d'ar 14 a viz meurzh 1800 hag a gemeras an hano a Bi VII.

Er memez amzer, eur jeneral yaouank, Napoleon Bonaparte, a stlapas ar c'houarnamant distrantel a oa e Paris, d'an traon, hag a en em lakeas e-unan e penn ar vro. Djoc'htu e welas ne c'helle ket an traou padout da vont, evel ma oant et en dek vloaz diveza hag e sinas eur c'honkordat gant ar Pab ; gwirioù Doue a oa anavezet adarre var douar Franz ; ar c'helou-ze embannet, e iliz an Itron Varia e Paris, d'ar zul Fask, 18 a viz ebrel 1802, a lakeas kalon ar vro da dridal gant al levenez.

D'an 2 a viz kerzu 1804, Pi VII a deuas da Baris evit kuruni an Impalaer bras, adalek neuze, e teuas da veza anetoc'h aneta bemdez, penaoz ma klaske Napoleon mad an Iliz, e klaske dreist holl, ha muioc'h

c'hoaz e vad e-unan. Ar c'hoant d'en em zevel bepred uheloc'h uhela her c'holle : e ioul oa gwelet ar Pab, o tont da jom e Franz, da rei an dourn d'ezan dre e c'hourc'hemennou hag e gelennadureziou da astenn e c'halloud var ar bed.

Nebeud bloaveziou goudeze, Jerom, breur Napoleon, dimezet d'eun Amerikaner, a c'houlennas ouz ar Pab terri e vriedelez ; Henman n'oa ket evit ober traou evelse ; evit en em venji, ar prinz a yeas da Rom, gant eun arme, ha d'ar 17 a viz maë 1809, ec'h embannet oa lakët leveou an Iliz da astenn rouantelez Franz.

PI VII

Pi VII a daolas an eskumunugen var ar re o devoa grêt gaou ouz e wirioù koulz ha var ar re o devoa klasket pe harpet ober.

« N'eo ket an eskumunugen-ze, eme Napoleon, eo » a lakaio an armou da goueza euz a dre daouarn va » soudarded ! »

Pi VII a oue sammet, dre laër, d'ar 6 a viz gouere 1809 ha kaset da Zavon ; d'ar 27 a viz maë 1812 e oue kaset euz a Zavon da Fontainebleau.

Koulskoude an impalaër lorc'hus, goude beza bet mestr var an anter euz an Europ koulz lavaret, abaoue m'en devoa astennet e graban var vikel Jezuz-Krist ne gave mui nemed koll var goll ; an armou, epad brezel ar Russi, a goueze d'an douar, euz a dre daouarn skournet e zoudarded ; anaout a eure, siouas, pa oa re zivezad, pegement oa bet faziet ; d'an 10 a viz meurzh 1814, e roas e liberte da Bi VII. D'an 11 a viz ebrel varlerc'h, e Fontainebleau, er palez m'en devoa dalc'het ar Pab prizonier, e roë an dilez euz e garg, hag e yea gant malloz holl mammoù Franz var e gein, da enezen Santez Elena, el lèc'h ma tlie mervel d'ar 5 a viz maë 1821, goloët a vez hag a zismeganz.

Pi VII a en em gavas e Rom d'ar 24 a viz maë 1814, (1) abred awalc'h evit beza er gêr da c'hellout rei digemer da vamm Napoléon, ha da veur a hini all euz e dud, ne gavent lojeiz e neb lèc'h. En doare-ze eo ec'h en em venje ar Pab euz an dismeganz a oa bet grêt d'ezan epad pemp bloaz e Savon hag e Fontainebleau.

Divezatoc'h (1821) e kaso e vennoz da brizonier Santez Helena, hag e touez rouaned an Europ ne vezo nemetan o kemeret ar boan da skriva da Londrez, da c'houlenn skanvât e ereou.

Evit trugarekât ar Verc'hez da veza e ziframmet euz a dre daouarn e enebourien, Pi VII a lakeas ober bep bloaz en Iliz, da genver an deiz m'oa en em gavet e Rom, en dizro eus e brizon, gouel an Intron Varia, skoazel ar Gristenien.

J.-M. P.

(1) Kant vloaz a zo eta, er bloaz-man, abaoue ar wech diveza m'eo bet gwelet Vikel Jezuz-Krist o lakât e dreid benniget var douar ar Frans, ha gouellon kaër a zo bet grêt er mizioù diveza, en eskoptioù m'eo bet tremenet dreizo Pi VII, o tistrei da Rom.

FRANSEZA CALLOËT

1564-1634

Franseza Calloët a c'hanas e maner Lanidy, e parrez Plouigneau, er bloaz 1564 ; d'he daouzek vloaz e c'hoanteas en em rei da Zoue, en urz santez Clara, mes o veza ma oa pennherez, he zud a viras outi hag a c'hoanteas kement he gwelet o timezi, ma teuas da ober o lavar outo. He sentidigez a lakeas gloar Doue da skedi rak rei a eure sent d'ar bed ha digas a reas sentezed en hor begdouar ; diou gouent kaër a zavas ; eleiz a bec'herien a gontvertisas ; divent eo niver ar beorien a zo bet sikouret ganti. Daou vreur, an aotrounez a Gerven, a'ioa ouz he goulenn da zimezi ; e leac'h kemeret ar breur hena, e kemeras an eil, daoust ma oa paouroc'h, abalamour m'her c'have ar vertuzusa.

Mat ha sentus e oue ouz he fried ; en em wiska a rea en eun doare deread meurbet. Ne glaske ket evel eleiz a bennou-skanv euz he oad, heuilh kement giz nevez a deue er vro.

An Aotrou Doue a vennis-gas o eured hag a roas d'ezo

nao grouadur ; c'houê'h anezo a varvas ez-yaouank ; etouez ar vugaligou-ze e oa eur verc'h vihan hag a oue skubet gant ar vosen ; eur verc'h all a jome ganti c'hoaz ; ugent vloaz bennak he devoa ; mes a greiz ma ioa hano d'ez i da zimezi e klanvas hag e varvas e kreiz he brud, goude beza lavaret rei he dillajou kaëra hag he ferlez pre-siusa d'an ilizou. Ar maro-ze a c'hlac'haras meurbed In-tron Kerven, hag he fried ; a drugarez Doue e chome daou vab ganti c'hoaz.

Kas a eure he mab hena, d'e nao bloaz da ober e studi ; araok e lezel da vont euz ar gear e pokas d'ezan gant tene-redigez hag e lavaras d'ezan e brezoneg ar c'homzou ka-lonek-man : « Oh ! va mabig Yan, bez fur ha dioual en » aoun da goueza morse er pec'hed marvel ! »

He mab yaouanka a jome ganti er gêr ; e blijadur oa sevel aoteriou hag ober an neuz da lavaret an offeren outo : ober a rea, ez-vihan, da fall, ar pezh a dlle ober, ez-vras, da vad.

Er mare-ze, ar Gapusined a c'hoanteas dont da jom da Vontroulez ; an Aotrou hag an itron a Gerven, pinvidika tud chentil a ioa er vro, o digemeraz en o maner, da c'hedal ma vije savet ti d'ezo.

Da varo he fried, Intron Kervern a reas evel eur gouent euz he maner ; nive-rus oa an aluzennou a rea ; ne veze kavet nemed er gêr, digemer laouen a rea d'an holl ; dre he doare deread d'en em zerc'hel e ti Zoue, e lakeas parrisioniz Guimaec da derri ar c'hiz fall o devoa da gomz en o iliz ; an dud a veze trouz etrezo, var an hent, a baouez d'en em randaëlat dal m'her gwelent o tremen, ha pa veze unan bennak o toui n'he devoa nemed en em ziskouez evit hen lakât da baouez. Paour ebéd ne skoas, en aner, e tal he dor ; dre he mignonezed e rea kas si-kouriou kaër d'ar beorien meuz ; pa 'z ea euz he c'hêr d'an iliz e veze eur bern peo-rien-ouzh he heul, ha dalc'h

mat e ranke beza o kas he dourn d'he yalc'h. Dre ma veze ezom e lakea ugent skoed, en eur skudel, d'he flac'h da ranna etre ar re a deue d'he zi, da c'houlenn an aluzen ; pa veze goull he stal, ar plac'h a yea da gaout he mestrez a lavare d'ez i, en eur vousec'hoarzin : « Rivina reoc'h ac'hanon ! » ha kerkent e leune adarre ar skudel.

Epad seziz Montroulez, er bloaz 1594, e reas mil vad d'an holl ; lavaret a rea alies : « Tra vihan roët dal m'eo gou-lennet, a dalv muioc'h eget tra vras a ranker gortoz. » An daou vab a jome ganti a yeas en urz sant Fransez hag a deuas da veza daou brezeger brudet en o amzer.

D'he femp bloaz ha tri ugent ec'h en em dennas e kouent ar C'halvar, d'an 8 a viz gwengolo 1629 ; an ti-ze a ioa bet savet er bloaz 1625, gant an arc'hant he devoa bet p'he devoa gwerzet maner Kerven.

Eno e tremenas he bloaveziou diveza, o kenderc'hel da ober an aluzennou a rea p'edo er bed ; mervel a eure d'ar Yaou Gamblid 13 a viz ebrel 1634, etre daouarn he mab, an Tad Joseph, oajet a zek vloaz ha tri ugent.

Eur bobl tud a deuas da gas he c'horf d'an douar ben-niget hag he hano a zo pec'hed hen ankounac'hât, rag bet eo bet unan euz brasa madoberourezed Montroulez hag ar parrezioù all tro-var-dro.

L. AR GUENNEC.
J.-M. PERROT.

EUN ELECTOUR. — Perag Aotrou Depute, e votit atô pa vezit er Gambr a eneb ar relijion hag a eneb ar Gatholiked ? Gwelloc'h e vije deoc'h klask an ta da zifenn ar Frans a eneb ar Brussianed.

AN DEPUTE. — Ya ! sur awaloc'h, mes ar Brussianed o deuz muioc'h a zoudarded egedomp ha goest int da rei deomp eur roustad, e leac'h gant ar veleien hag ar seurezed, omp sur da c'hounid bep töl !

Fanch Colleter

1

Mar plij ganeoc'h, selaouit mad
Tralalal, la la la la la
Mar plij ganeoc'h, selaouit mad
Eur zonik koant ha deread ;

2

Eur zonik koant zo bet savet ;
Da Fanch Colleter e zeo gret.

3

Eât da Zant-Yan d'an offeren
Da c'houlenn louzou 'z ar boan penn ;

4

Da bedi Sant-Yan benniget
D'ober eur burzud n'he andret.

5

« Oh ! roit d'in hardisiegezh
Da vont da velet va mestrez. »

6

— « Deiz mad, Janik, va dousik ker »
— « Ha deoc'h ive, Fanch Colleter. »

7

— Me glev an oll o lavaret
Va foan hag amzer zo kollet ?

8

— An dud a lavar an dra-ze
A'zo demdost d'ar virionez.

9

— Goulskoude, Janik, me zo 'r goaz !
Hag a c'hounit kant lur er bloaz.

10

— Penaoz e zeoc'h gant an dra-ze,
Da veva greg ha bugale ?

11

Neuze Janik, mar d'och kountant
Me zaio var eur vatimant.

12

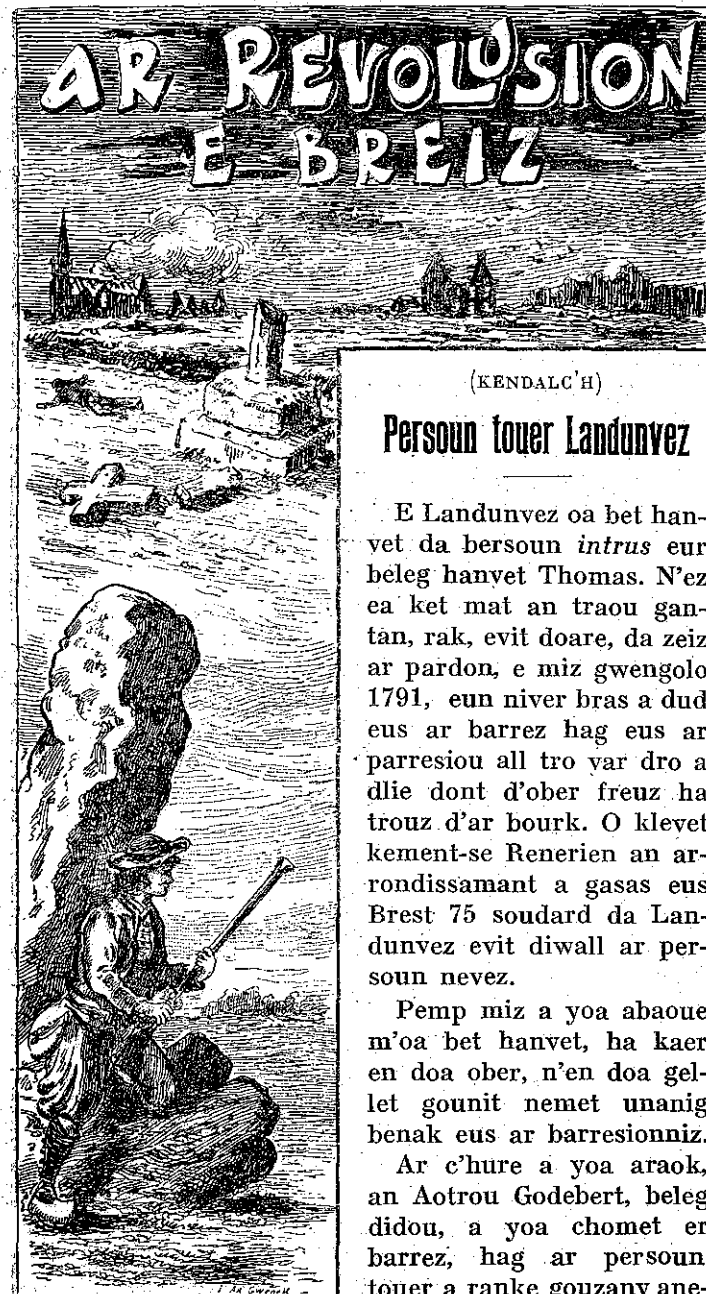
Ha p'am bezo leun a arc'hant
Me deui d'ho koulen, Janik koant.

13

— Fanch, me a ro kounje deoc'h
Da vont d'ambarki, pa garoc'h

14

Ha pa na zistrofec'h biken
Fanchik, me na ouelin taken.

(KENDALC'H)

Persoun touer Landunvez

E Landunvez oa bet hanvet da bersoun *intrus* eur beleg hanvet Thomas. N'ez ea ket mat an traou gantan, rak, evit doare, da zeiz ar pardon, e miz gwengolo 1791, eun niver bras a dud eus ar barrez hag eus ar parresiou all tro var dro a dliz dont d'ober freuz ha trouz d'ar bourk. O klevet kement-se Renerien an ar-rondissamant a gasas eus Brest 75 soudard da Landunvez evit diwall ar persoun nevez.

Pemp miz a yoa abaoue m'oa bet hanvet, ha kaer en doa ober, n'en doa gallet gounit nemet unanig benak eus ar barresionniz.

Ar c'hure a yoa araok, an Aotrou Godebert, beleg didou, a yoa chomet er barrez, hag ar persoun touer a ranke gouzanv ane-

zan. « Ne c'hellan ket, eme ar persoun, kemeret an Aotrou Godebert evit va c'hure, rak ne fell ket dezan en em glevet ganen var draoù ar relijion; lavaret a ra bemdez an offeren hep seni ar c'hloc'h; da zul ha da c'houel e lavar an offeren genta, ha da c'houde en deus unan benak da govez; evit mad an oll e c'houzanvan kement-se. »

An Aotrou Thomas en doa unan troet gantan, emezan. Hennez oa ar c'hloc'her. O daou, evit doare, o doa da c'houzanv pep seurt dismeganz a berz ar barresioniz.

D'ar fin ar persoun a ziskuillas da Vrest ar re a rea fae varnan ha var al lezennou nevez. D'ar 24 a viz genver 1792 e skrive :

« Me, Thomas, persoun Landunvez, goude beza roet peoc'h epad pell amzer var an doare ma ves roet ar zakramanchou, a rank d'ar fin sevel va mouez d'en em glemm ha da ziskuill :

Da genta. — Sebastian Salaun, mear Landunvez. Goude m'am eus difennet outan lakat badezi e grouadur gant an Aotrou Le Hir, chaloni eus Kerzent, enebour touet d'ar Revolution, en deus lavaret d'e c'hregmont da dremen eun nebeut dervesiou e parrez Porspoder, heg evelse ar bugel a zo ganet e parrez Porspoder.

D'an eil. — Persoun Porspoder, an Aotrou Vaillant, en deus badezet krouadur ar mear. »

Kerkent ha ma teuas dezo al lizer-ze, renerien ar rondissamant Brest a skriyas da Gemper : « Ar veleien o deus touet a zo bemdez oc'h en em glemm ouzomp eus ar c'holl o deus o veza ma chom en o farresiou ar veleien ne douont ket. Ha gwaso zo, ar mered var ar meaz a zo a-unan gant ar veleien didou. Mear Landunvez, Sebastian Salaun, a zo eus ar reze. Goulén a reomp ma vo kastizet evel ma virit. P'e gwir ar veleien sentus d'al lezennou n'o deus nemet poan hag enkreiz, e tleomp kaout aoun na rofent an dilez eus o c'harg. »

Mear Landunvez ne oue ket spountet, rak d'an 13 a viz meurs 1792, an Aotrou Thomas, ar persoun touer, a skrive adarre da Vrest : « Lavaret zo bet d'in ne

fell ket d'ar mear sina ar paperiou am eus da ziskuez evit kaout va fae. Petra d'ober ? »

D'an 30 a viz gwere 1792, ar persoun a gred eo deuet e zervez diveza hag a lavar evelhen en e lizer kaset da Vrest :

« E riskl em'omp, ar c'haner ha me, da veza lakeat d'ar maro aman. » Dissadorn, 28 a viz gwere, e ti... (ne lavaran ket piou c'hoaz), e oue komzet eus ar veleien o deus touet hag ar re n'o deus ket. Unan bennak a lavaras evelhen : « Ma ves kaset ar veleien didou d'ar prizoun da Vrest, me ielo da gregi er persoun touer d'ar zul e kreiz an offiz, hag ar c'haner a vo torret e benn dezan. » Hag evit doare e vijen treinet betek maner Tremazan ha lakeat eno er goudor. Ar memez hini en deus lavaret c'hoaz : « En deiz all am oa gwelet ar persoun nevez o treuzi va douarou. Keuz am eus da veza chomet hep rei dezan e sial en dro-ze. Rak em c'hraou ez eus eun taro, eur gwall-hini, hag a red varlerc'h ar re ne anaves ket evit o zourta. Ma karfen, am hije lakeat an taro da rei dezan taoliou kerniel... Na me na va c'haner n'omp ket dienkreiz. Evelato n'eus ket re a zanjer c'hoaz, hag e talc'himp mat en hor plas... Er parresiou all eus kanton Gwitalmeze n'eo ket gwelloc'h an traou. »

D'an 22 a viz du 1792, an Aotrou Thomas a skrive eul lizer all : « Daoust d'al lezen douget d'an 2 a viz gwere 1792 ha d'an urz ho peus roet, iliz Kerzent a zo bet adarre digoret d'ar 17 eus ar miz-man, ar c'hleier a zo bet brallet epad pell amzer evit diou vadiziant great en deiz-ze. N'oun mui mestr var vered, diou anterramant zo bet great hep goulén va aotre. Perak ne gaser ket mear Landunvez da gastel Brest, p'e gwir e ra goap eus lezennou ar vro ? »

Mear Porspoder n'en doa ket kement a aked ha mear Landunvez da zifen ar veleien a zalc'he mat d'an iliz : « Hor beleien, emezan, a gendalc'h d'ober o labour evel araok. Unan anezo, unan yaouank, ha n'en deus gellet beza beleg nemet abalamour m'eo bet sikouret gant hon aluzennou, en deus bet an hardisegez da vont da Gastel da leandi an Ursulinezed, el leac'h em'an va merc'h er skol, hag en deus lava-

ret oun heretik ; n'oun ket heretik ; n'am eus great nemet displega al lezennou. Pa vo meno da zigas deomp beleien all e leac'h ar re hon deus breman, gant tri hon dezo awoalc'h, hag e vo nebeutoc'h var hor c'hein, rak ar barrez a zo paour. »

Beleien didou Landunvez a yeas da vare Pask 1791 da Borspoder, p'e gwir o iliz a yoa roet d'ar persoun touer Thomas. Tud Landunvez a yeas d'ober o fask da Borspoder. Kement-se ne blije ket da veur Porspoder : Gwelet a ran, emezan, beleien dizentuz ouz al lezennou o tont bemdez en hor parrez da lavaret an offeren ha da rei ar zakramanchou, ha d'o heul e teu o farresioniz. Hirio oarkomanset da rei o Fask d'an dud ; an hanter eus parrez Landunvez a zo deuet en hon hini da heul o fersoun koz. Daoust ha n'eo ket mat ar beleg zo bet roet dezo gant an elektourien ? Daoust ha n'eo ket goest da rei ar zakramanchou kerkoulz hag al lorgnez-ze ne reont nemet lakat trouz ha freuz etouez tud hep deskadurez evel ma z'omp-ni ? Me gav d'in o deus c'hoant ober eus iliz Porspoder eun iliz-veur, p'e gwir int c'hwec'h bep sul ganeomp, hag hon dije awoalc'h gant daou. Lezel a reont an Aotrou Thomas e-unan ; e leac'h e zikour, e reont brezel dezan gwella ma c'hellont. »

Evel a veler, mear Porspoder a yoa henvel ouz kalz re all eus hon amzer. Evitan pep tra a yoa mat, gant ma ve merket el lezen. Beleien touerien, beleien oll, daoust ha ne dalvezent ket keit an eil eget egile ? Al Lezen a c'houlenne toui. Perak ne zentent ket ?

« Al Lezen eo. » Setu ive petra ves klevet aliez en deiz a hirio, ha kalz a zoubl o fenn kerkent, hep klask gwelet pe mat pe fall eo ar pezh a zo merket el lezen.

Nag a lezennou a ves votet gant tud kounaret, tud ne glaskont nemet eun dra : goaska ar re n'emaint ket a du ganto !

Lezennou great evelse n'int ket gwir lezennou, hag eun dever eo dizenti ouz lezennou a ya eneb al lealded, eneb ar mad, enep gwirioù ar goustianz.

I. U.

AN ILIZ KATOLIK

Iliz Rom hebken a zo Katolik

N'euz nemed an Iliz Romen hag a gemerte ar hano a « gatolik » ; n'euz nemet-hi hag he dije douget an hano-ze e amzerioù hag e oa risklus bras hen ober, e amzer an impalaered pañan hag heretik, e amzer ar Revolution vras en hor Bro, hag epad keit amzer e Bro-Zaoz, p'eo gwir al lezenn a reà da Rouaned Bro-Zaoz toui ober brezel d'ar gatoliked n'eo bet diskaret nemet pa bignas var an trôn Jorj V^e er bloaz 1910.

Sant Augustin a lavare divar benn an heretiked hag ar re a glaske digas nevezentiou en Iliz : « C'hoant o deuz d'en em lava- » ret ket katolik ; ha bep tro ma tivizont gant tud ha ne gredont » ket evello, ne roont d'an Iliz katolik nemet eun hano : an » hini a gatolik ; rak ne vijent ket entetet ma ne rojent ket » dezi an hano a ro d'ez i an holl. » (1).

1° An Iliz protestant n'eo ket Katolik

Lavaret a zo bet, ha re wir eo, ez euz protestanted, mes n'euz ket a relijion protestant. Pep iliz etouez ar brotestanted (ha diez eo o niveri) en em gav digabestr e kenver ar re all ; pep hini euz an ilizou-ze he deuz he mestr, a ren he buez eviti he unan ; mes n'euz penn ebet evit an holl ilizou-ze. Ar relijion protestant n'eo ket eta eur gwir iliz p'eo gwir n'eo ket eur gwir « sossiete ».

Ouspenn, an ilizou protestant n'o deuz ket ar memez feiz. Eur protestant, Harms e hano, en deuz lavaret : « Skriva a c'heller var ivin eur biz ar pezh a zo kredet gant an holl protestanted. » E amzer Luther edo ar memez freuz : « An diaoul, emezan, a » zo en hon touez ; kement a relijionou a zo hag a dud. N'euz » ket eur ginaouek ha ne gredje ket, p'en deuz eun huvre, eo » deuet Doue d'her gwelet, hag eo eur profet... Pa veve relijion » ar Pabed, n'oa ket kementse a freuz. »

An ilizou protestant a en em zav an eil eneb d'ebenn ; n'euz ken Ham etrezo evit o unani, nemet ar gasouni o deuz holl ouz kador sant Per.

Bro-Zaoz he deuz 168 iliz protestant ha n'eo ket hirvidik ar garantez o deuz an eil evit eben. An Iliz uhela, evel a lavaront a ra brezel d'an Iliz Izela a zo merc'h dez i goulskoude. N'euz ket pell c'hoaz e oue great ar goulenn-ma : « Daoust ha konje a » c'heller rei d'ar Bresbyterianed (1) d'ober o lidou e ilizou an » episkopalianed (2) ?

— « Nan », a oue respountet dezo a grenn.

Ar relijion protestant, evel relijion a zo dare da vervel en Allemagn.

Ar « vinistred » (3) o deuz kollet ar feiz. Er gador-zarmoun e reont goap euz ar Goan ziveza, euz ar Redempcion, euz ar Resurreksion. Lavaret a reont « n'euz bet morse en Allemagn eur memez iliz evit an holl protestanted. » Ar protestant Troe-

(1) S. Augustin. Ar gwir relijion VIIe pennad. (2) Ar re a lavar n'euz ezom eskob ebet. (3) Ar re o deuz var o meno eskobien. (4) Ar re-ma a zo eul lasten belcien, mes n'o deuz resevet e enep doare Sakramant an Urz.

sein a skrive er bloaz 1713 : « Iliz Luther, abalamour ma 'z euz » enni kement a lodennou, a zo henvel ouz eur preonv trouc'het » e kant tam : pep hini euz an tammou a fring keit ha ma z'euz » ennan eun nebeut buez, mes buhan awoalc'h e rank mervel. »

E Frans ar relijion protestant a zo ken toc'hor all. Klevit petra lavar an Aotr. Sabatier a zo Dean ar skol theoloji protestant e Paris : « En eur greski, an deskadurez he deuz, evel m'oa just, diskouezet n'eo ket Doue Jezuz-Krist. » Hag ar Sabatier-ze a zo e penn ar relijion protestant e Frans ! Ha ne gred ket e Jezuz-Krist hag ar brotestanted her c'hemer evit eur gwir protestant ! An darn vrasa euz ar « vinistred protestant » a vale var e roudou hag a zil evelse ar bilim e kalounou o zud fidel.

Petra 'zo c'hoarvezet neuze ? Pa zeo disgriziennet ar feiz, ar yalc'hou a zo choumet klóz : n'euz mui a arc'hant. Arc'hant Bro-Zaoz eo a zalc'h c'hoaz en o sav an ilizou protestant, Goulennit digant ar C'hoat, e Tremel, pegement a reseo bep bloaz evit skignna relijion protestanted Bro-Zaoz en hor bro Breiz-Izel (1). Daoust d'an arc'hant-ze ar relijion protestant a zo toc'hor bras ha dizale ne gavo mui a « vinistred ». Ne gredit ket ec'h en em glevje an holl brotestanted e Frans : nan, fazia a rafec'h. D'an 25 a viz here 1909, e Nim e oe eur reunion vras evit an holl brotestanted. Divinit ped iliz protestant a devoa eno o c'hannaded ! Eiz iliz ! Her gwelet a rit ne gavomp ket ama ken nebeut « eur rummad denved hebken, bleinet gant ar memez mesañ », hervez komz an Aviel.

Er Suis, er Holland, er Hongri, ar relijion protestant a ia ive var adrenv dalc'h mat : ar feiz a zo laoskeat a galz, hag ar pastor Weiss a lavare e Jenev : « Ne c'hellomp mui kredi ar pez a » lavare Kalvin divar benn ar Skritur-Zakr hag an doare da zeski » ar relijion. »

E kanton ar « Grizoned » ez euz ugent parrez heb mestr ; n'oar den ped parrez a zo e traonien **Munster** ha n'o deuz mui « ministr » ebet. Beza « ministr » a zo eur vicher dreut ; ne ro, nag henor, nag arc'hant : n'eo ket souez eta ne blijfe ket d'an dud.

Ma sellomp ouz ar relijion protestant en **Amerik** e livirimp adarre n'eo ket kaëroc'h an traou eno. Kloareged seminar ar Presbyterianed o doa evit eun examin diskleriet ne gredent mui e oa Jezuz gwir Doue ; daoust da-ze int bet digemeret evel ministred ha great zo anezo misionerien karget da gontvertisa an eneo. Er skolioù, ar Juzevien a zo deuet a benn da viret na vñ skrivet hano Jezuz el leorioù a vez roët d'ar vugale. Ar feiz eta a zo o vervel ; ar parrezioù a zo diskaret ; n'euz ket a beadra awoalc'h evit paëa ar vinistred. E bro ar Iowa 217 parrez n'o deuz mestr ebet. Ar « vinistred » a ioa en Illinois, en Effingham, en Alton o deuz ranket kuitaat o micher evit ober kemverz kentoc'h eget choum da zua gant an naoun. Hag e stadou unanet an **Amerik** e zeuz 288 relijion protestant.

Abalamour ma koeuz e poultr hag e ludu, ar relijion protes-

(1) Ar paour keaz Guilh ar C'hoat a zo maro er niz tremen : Doue r'her pardono ! N. A. R.

tant ne c'hell ket beza katolik. Nan n'int ket eur memez Iliz an holl relijionou a daol malloz an eil var ebenn.

Ha ma kemeromp ar relijion protestant en he fez e rankimp anzañ n'eo ket skignet dre ar bed evel an Iliz katolik. Nebeut awoalc'h a Brotestanted a gaver en Afrik, en Amerik-Izela, er Chin, er Japon, er C'horee, er C'hoachinchin hag en Thibet ; hag en Europ ne gavomp nemeur a brotestanted er Rusii nag er Spagn. Lavaromp ousspenn e zeuz teir gweach muioc'h a gatoliked eget a Brotestanted.

Lod a lavaro : Mes ar Brotestanted o deuz o misionerien. Ia, a respountin, Bro-Zaoz hag an Allemagn o deuz kenveureziezioù misionerien. Mes peseurt labour a reont ar re-ma ? Dreist pep tra eul labour politik ; n'eo ket mad an eneoù a glaskont da genta ; dreist pep tra e klaskont mad ar broioù a gas anezo hag a baë ker meurbed o labour. Pebez kemm, ha n'eo ket 'ta, etrezo hag ar visionerien katolik ! En deiz ma teuo Bro-Zaoz hag an Allemagn da goll an nerz hag ar c'halloud a ro dezo o listri a gemverz, en deiz-ze ar misionou protestant a vazo diskaret evit mat ; e leac'h ar relijion gatolik a jom atao en he sav daoust d'ar pez a c'hell c'hoarvezout gant unan pe unan euz ar broioù katolik.

2°) An Ilizou schismatik n'int ket Katolik

Phosius pa dorras al liam a stage Iliz Konstantinopl ouz kador sant Per en doa sonjet e vije choumet e unan mestr var an Iliz schismatik e broioù ar Sav-Heol. Er bed kristen e vije bet diou lodenn : tu ar C'huz-Heol gouarnet gant Roum ha tu ar Sao-Heol gant Konstantinopl evit kear-benn.

Siouaz da Phosius ! Eun huve en doa great ha ne badas nemeur ; rak eskibien ar Zao-Heol, goude beza en em zavet eneb ar Pab, ne falvezas ket dezo senti ouz unan anezo o unan. Pa welas ar rouaned pegen don edo an Eskibien evito, e teujont buhan da gemeret ar penn er relijion evel m'o doa ar penn er vro ; ha neuze e oe kement a relijionou eget a rouanteleziou, e tu ar Zao-Heol. Hag abalamour da-ze ar relijionou schismatik ne c'hellont ket beza katolik, rak ne c'hellont kreski nemet dre ma kresk ar rouantelezh he unan.

Ar **Russii** a stagas outhi ar Pologn katolik ; ha kement hini a lenn istor ar bobl reuzeudik-ze a voar petra reas impalaëred ar Russii evit gounid d'ar schism tud ar Pologn. Ar vro-ze he deuz gouzanvet hag a c'houzanv c'hoaz hizio ar c'hisa merzerenti. N'euz Iliz schismatik ebet a c'helfe lavaret eo katolik, hag an holl ilizou-ze assemblez n'int ket katolik ken nebeut all. — Ne gaver ket ar schismatiked-ze e tu ar C'huz-Heol en Europ, nag en Amerik-Izela ; en Afrik n'o c'haver nemet en Ejipt, en Ethiopi pe Abyssini ; en Azii ne gaver ar schismatiked nemet e tu ar C'huz-Heol rak e tu ar Zao-Heol n'euz a schismatiked nemet tud ar Russii. Erfin, ar schismatiked n'int nemet 66 millioun eleac'h e zeuz 236 millioun a gatoliked.

Kana c'hellomp eta gant levezad ar c'homzou-ma euz ar Gredo : « Crédo Ecclesiam Catholicam, me gred eo katolik an Iliz. »

F.-M. MAZEAS.

D'ar zul Fask, da c'houec'h heur diouz ar mintin, Mathias ha Mikél, daou gamarad bras, a en em gavas asamblez var an hent.

— « Sell 'ta, Mathias, dija var zav ? »

— « Ya ! eme Vikél, me a zo o vont da besketa ; ne wiles ket va higen hag ar bakaden-ma eo va bevans epad an deiz ; bremaik pa vezin digouezet e bord ar ster e tebrin va dijuni, ha te, petra ziniñ m'out savet ken abred ? »

— « Me, eme Vikél, a zo o vont d'an offeren. »

— « D'an offeren ? te ? »

— « Ya ! sur ; va gwreg God ahont n'eo ket re vrag kaout offer outi awechou, hag ar zizun dremenet oun bet oblijet da vont bemdez diouz an noz da zelaou ar zarmon ; ma n'em bije ket bet sentet, e vije bet ét fall an traou, te oar ; setu em euz kavet gwelloc'h ober outi he lavariou. Mes mardandouen, pôtr kêz, abenn fin ar zizun em boa plijadur o vont, rag eur mestr eo an hini a loa o prezeg d'eomp. Kement a blijadur am boa o klevet anezan, m'am boa klasket an tu da vont da gêzeal gantan dec'h da noz. »

— « Da gêzeal gantan ? »

— « Ya ! Ya ! n'eo ket evit kovez oa avat, mes evit kêzeal ha netra ken ! »

— « Ha petra en doa lavaret d'it ? »

— « Va Doue, grêt en doa d'in konta d'ezan va buez penn da benn va yaouankiz, hag abaoe m'oun dimezet, mes pôtr paour, hennez a anaveze va histor koulz ha me. »

— « Kredabl en doa bet eun tam brao a blijadur o klevet ac'hanout ? »

— « Plijadur ? Abenn m'am boa kontet d'ezan va buez e lavaras d'in : « va mignoun, c'houi ho pœa aoun o vont da govez,

n'eo ket 'ta ? Mat, ema grêt ho kovesion ganeoc'h ; n'hor beuz ken nemed rei eun tûlik torch brema da zestum ar boutren ; it var bennou ho taoulin ! »

— « Hag out ét var da zaoulin ? »

— « Ya ! Ya ! avat hag heb an distera diegi c'hoaz, ha breman ec'h en em zantan evel pa vefen chenchet en eun él. »

Mathias a oue darbed d'e igen koveza euz a dre e zaouarn ; kredi, en divije grêt eun den, edo o vont da zebri Mikél gant e zaoulagad ; abenn ar fin koulskoude e lavaras : « Marteze, evelatô, az peuz grêt mat awalc'h. »

« Ya ! Ya ! eme Vikél, evidon-me a entent am euz grêt mat, ha te a vefe gwelloc'h d'it, ober evel don ive ; kompren 'ta, e oa ugent vloaz dija ma veven evel eur c'hi ; poent oa d'in dija distrei d'ar relijion gristen ; mes n'eo ket inoui eo a ran ganez ; poent eo d'in tostât ; ne glevet ket ar c'hloc'h ; ema an oferen o vont da goummans : kenavô !

Mathias pen em gavas e unan a zirollas da c'hoarzin : « Setu tapet eun all adarre ebarz ar gaoued, emezan ; me, a zo gwelloc'h ganen beza libr. »

Mes koulskoude, dre ma 'z ea gant e hent, n'oa ket evit kas deus e benn ar pezh en devoa lavaret Mikél d'ezhan : « Mat e ve d'it ober evel don. » Ha, emezan, na me a zo sot, o chom da zonjal e traou evelse, hag evit kas ar zonjou-ze deus e spered ec'h en em lakeas da zellet ouz ar meaziou ma tremene dreizo : mes neuze, o welet traou ken kaer en dro d'ezan e lavaras adarre : « Mat, red eo anzaou ez euz eur mestr ; ar mestr-ze a die beza Doue, ha ma 'z euz eun Doue, kredabl en deus grêt eur relijion, hogen ma 'z euz eur relijion o red heuilh anezi. Mikél a lavare d'in sur : « Gwelloc'h eo d'it ober evel don. » Oh ! maleurus, me, mont da govez, oh ! biken avat ; mont da zaoulina dirag eur beleg, biken, biken ; an dra-ze a zo mat evit ar merc'hed, ar vugale hag ar re goz, ha nan evit eun den evel don. »

Mathias a gendalc'he gant e hent ; eur bourg bihan en devoa da baseal ; dre ma tostee e sonje hag e lavare outan e unan : « Bremaik, marteze, e vefe mad awalc'h d'in debri eun tam, er bourg-ma, rag abaoe dec'h da noz, n'am euz debret netra. » Digouezout a rea gantan leun a dud, merc'hed ha goazed divar ar mêz, gwisket ganto o dillajou kaëra, hag a lea varzu an iliz ; prest e klevot ar c'hleter o seni : « Alo, sonit 'ta, a lavare Mathias ; alo mignoned, it d'an iliz ; Mikél a zo en iliz, breman ive kredabl ; ar re-man, sur awalc'h a zo o vont da ober o Fask ive ; me n'am bije ket kredet e oa kement-se a dud euz an aviz-ze c'hoaz, avat ; goude tout an dra-ze ne vije ket eun dra gwall ziez da ober panefe ar govesion ; mes ar govesion eo...

« Asa ! bah ! klev hag o sonjal e petra emaoen adarre ; n'ouzon ket ; enaoz ema va fenn ouzin hizio ; me garfe evit n'ouzon ket pegement n'am bije ket bet gwelet ar Mikél-ze, er mintin-ma ; red eo lavaret edo an dichans ganen. »

Dizale e tigouezas er bourg ; leun chek oa dija a dud hag euz a bep tu e welet c'hoaz o tont : « Sell, eur zonj, a lavaras Mathias, daoust ha ma 'z afen da heul ar re-man en iliz, evit gouzout hag oc'h ober petra e vezont aze ha pa ne vefe ken. »

P'oa ét en iliz, ec'h en em gave eun tammik divroët ; n'en em zante ket re en e êz ; e pe lêch en em bozi ? » N'ouzon ket kalz penôz ober. emezan, evit ober ar c'hiz dre aman ; Dont a ra da zonj d'in breman, p'oa bihan ha beo va mam e vezen en offeren asamblez ganti ; paourkêz maouez ; ma wel eun dra bennak deus an neac'h, a dra zur he devezo plijadur o welet ac'hanon aman. » En eur zonjal en dra-ze e kemeras eur gador hag e puchas varnezi. » Evit ar zul-Fask avat, ha pa dremenfen eun hanter heurig en iliz n'eo ket re ; ne vezin ket tout a feat ker payan marteze. »

Eur beleg yaouank a bignas neuze ouz an aoter ; an dud a hede kalonek : « An dud-man a zo kristenien evit doare, a lavare Mathias, tud hag o deus an ear da veza eurus ha kontant. »

Goude an Aviel an dud a azezas hag ar beleg a zistroaz outo evit ober d'ezo eur brezegennik var resurreksion Hor Zalver.

Jezuz-Krist, emezan, a zo savet euz a varo da veo. ha ne varvo ket ken ; an iliz ken nebeud, ne varvo biken ; na Pons-Pilat, nag ar Juzevien, nag ar Frank-Masoned ne deuint abenn d'he diskar.

« An Iliz, a lavare Mathias, sur awalch'an iliz a zo beo ; an dud fidel-man, ar veleien, setu aze an iliz ; koulkoude ar c'hazetennou a lavare e oa maro ; mes evit doare e lavarent geier, rag setu aze ouspenn naontek kant vloaz abaoe m'eo savet hag ez a atô en dro : an dra-ze n'eo ket marc'hadjoao bloaz eo. Ya, mes hag ar govesion-ze, an dra-ze ne blij ket d'in. »

D'ar mare-ze, dres, e klevas eun tam trouz, evel eur viched bennak o serri pe o tigeri (evit doare oa en em bozet tost d'eur gador govez) : o klevet an trouz e plegas e benn da zellet : neuze e welas e oa merched dindan ar ridochoù : « Sell 'a, eme Vathias : gwelet a rafec'h, emaint tapet aze evel eul logoden en eur stoker. » Koulskoude da vare ar gommunion, pa welas an ilizad tud-ze o loc'h deus o flas evit mont varzu an daol zantel, e teuas da zonj d'ezan en devoa grêt e bask kenta ive : « Oh ! emezan, setu aze tud eurus : karet em bihe ober evel do ; Ya, ma n'am bihe ket ranket mont da govez, ha koulskoude Mikêl a lavare n'oa ket eun dra ziez. »

Hag e selle varzu ar gador govez ; c'hoant mont ebarz ha c'hoant chom heb mont en devoa ; d'an ampoent e teuas ar vaouez diveza er miz, hag ar beleg a deuas ive prest goude ; gwelet en devoa Mathias o sell et trezek ar gador-govez ; mont a reas d'e gaout ha gant eur muze'hoarz e c'houlennas digantan : « C'houi a zo o vont da govez, n'eo ket ta ? » Mathias en divije karet lavaret n'en devoa ket kalz a c'hoant d'hen ober, mez ar beleg a ioa distroët er gador heb leza roet amzer d'ezhan da respont : « Mat, eme Vathias, breman oun forset mat da vont ebarz da lavaret d'ezan n'am euz ket a c'hoant da govez. »

Mathias, en eun toull ken terval, var bennou e zaoulin, dirag eur grusifi ne ouie ket peur oa dent euz e c'hinou ar geriou-man : « Ho pennoz d'in va Zad ». Gounezet oa ; abenn nebeud amzer oa echuet gantan e govesion hag e teuas er miz rusoc'h e benn eget kribel eur c'hillog.

Oh ! na pegen eurus oa o tont euz an toull-ze ! Komprenit eta, pemp bloaz var nugen reizet e ken berr amzer : « Chê ! na me a ioa sot defot beza sonjet en dra-ze pell 'zo. »

— N'oa ket c'hoaz echu da rei ar gommunion, setu ma'zeas varlerc'h ar re all da reseo en e galon an Doue en devoa bet dilezet epad keit amzer.

Goudeze, Mathias e bord ar ganol, bep wech ma taole e higen en dour a lavare outan e-unan : « Er mintin-ma em euz kavet finnoc'h pesketaer egedon ; biken ne zizonjin eun dervez ken kaer. »

PÔTR GWITE.

Une lettre circulaire de Mgr Duparc

Les Patronages Laïques

« Le Patronage sans Dieu
continue l'école sans Dieu. »

Mes bien Chers Frères,

Je viens vous faire entendre encore un cri d'alarme. Les dangers se multiplient pour vos enfants et vos jeunes gens, non seulement à l'école, mais en dehors de l'école, et d'ailleurs sous l'influence des mêmes idées et des mêmes hommes. C'est dans les patronages laïques de jeunes gens ou de jeunes filles que je veux aujourd'hui vous les signaler.

Je n'incrimine pas le dévouement des personnes qui s'en occupent.

Mais, par la force des choses, leur œuvre est, au point de vue chrétien, dangereuse pour les âmes.

Le patronage sans Dieu continue l'école sans Dieu. Les distractions qu'il donne, les leçons qu'il y mêle, la formation morale qu'il vise sont d'essence païenne. Toute la neutralité qu'on y voudra mettre aboutira fatalement à une forme nouvelle de l'éducation athée. Voilà contre quoi je proteste et contre quoi je vous mets en garde.

Certes, il n'est pas bon que vos enfants courent les rues, qu'ils soient les témoins de spectacles scandaleux, qu'ils fassent des rencontres détestables, et que, dans leurs moments libres, entre la famille et l'école, ils soient exposés aux pires influences et aux plus fâcheux entraînements. Veillez donc sur eux. Rappelez-les au logis dès leur sortie de classe. Habituez-les à la vie intime du foyer. Utilisez-les pour le service de la maison. Réglez leurs promenades. Choisissez leurs amis. Faites en sorte qu'ils sentent constamment sur eux votre regard et votre affection. C'est la meilleure façon de leur garder l'esprit familial et de les attacher à la maison où ils sont nés et où ils doivent grandir.

Mais, je crois devoir vous le dire nettement, ne les confiez pas aux patronages laïques.

Les patronages laïques se proclament neutres. Ils ne le sont pas. Ils ne peuvent pas l'être. Nés de la Ligue de l'enseignement, qui est elle-même la fille de la franc-maçonnerie, ils ont pour programme réel de déchristianiser vos jeunes gens et vos jeunes filles.

Le mal fait à vos enfants pendant leur séjour à l'école publique, quand l'enseignement qu'on y donne est hostile à la religion est déjà profond.

Cependant, leur âme peut encore être ressaisie, dans l'intervalle des classes, par le milieu de la famille, par le catéchisme fait avec soin, par l'action sacerdotale. Si vous les conduisez au patronage laïque, cette réaction ne sera plus possible. L'enfant sera soustrait à la famille aussi bien qu'au prêtre, et ce sera avec votre complicité.

Or, pensez-y bien, c'est l'âge où l'enfant devient capable d'adopter avec réflexion les idées que, jusqu'alors, il avait peut-être simplement subies, ou tout au plus accueillies superficiellement.

Désormais, les conférences, les lectures, les projections, les conversations, les influences de toutes sortes, les discours des personnages choisis pour présider les fêtes de jeunesse et leur donner le ton officiel et la note païenne, vont le dépourvoir peu à peu de son reste de foi. Il se libérera bientôt des habitudes religieuses que vous lui aviez gardées : on lui aura persuadé qu'elles sont une chaîne qu'il faut rompre. Il n'entendra plus les leçons du prêtre. Où ira-t-il les recevoir ? Il ne va même plus à la messe. Vous lui en donnerez bien l'ordre. Mais il n'obéira pas. Le pourrait-il d'ailleurs ? Vous savez que non. Les dimanches, les patronnés laïques sont organisés de manière à ne plus leur laisser le temps voulu pour assister aux offices religieux. C'est un usage constant, dans presque tous les patronages de ce genre.

Vous savez cela, mes bien Chers Frères, et vous osez pourtant confier des enfants chrétiens à des œuvres qui en feront des apostats et des infidèles.

Vous leur abandonnez même ceux de vos garçons et de vos filles qui suivent encore nos catéchismes !

Je vous dénonce cette coupable contradiction entre vos principes et votre conduite.

Vous ne pouvez pas plus que nous tolérer que des écoliers reçus dans nos catéchismes aillent même en dehors des heures de classes, se pénétrer dans un milieu tout irréligieux, de l'esprit le plus opposé au baptême que vous avez réclamé pour eux et à la communion à laquelle vous les préparez.

Je n'ignore pas la pression qu'on exerce sur eux et sur vous en faveur des patronages officiels. Quelques maîtres ont pu vous dire : « C'est une obligation : les enfants des écoles laïques appartiennent aux patronages laïques ». On prétend même que d'autres, mais je ne veux pas le croire, seraient allés plus loin encore et se seraient permis d'annoncer d'avance l'échec, aux examens et aux prix, des élèves demeurés fidèles aux patronages catholiques.

La menace d'échec n'est ni vraisemblable ni admissible.

Quant à l'adhésion par ordre aux patronages laïques, soyez en paix. Aucune loi jusqu'ici ne l'impose. Une loi sectaire dans ce but peut être faite quelque jour. Je saurai vous indiquer, alors comme aujourd'hui votre devoir à son égard. A l'heure présente, légalement, vous êtes tout à fait libres d'éloigner vos enfants des patronages laïques, et vous avez le devoir absolu de le faire. C'est la volonté de Dieu. Il ne vous permet pas de contribuer à la damnation de vos enfants. Vous ferez bien de méditer cette vérité au moment de vos Pâques.

Si vous tenez à la persévérance chrétienne de vos enfants, c'est dans les patronages catholiques, et dans ceux-là seulement, que vous devez les conduire.

Vos prêtres les ouvrent partout largement pour y recevoir le plus grand nombre possible de jeunes âmes, en écartant pourtant celles qui pourraient être un danger pour les autres.

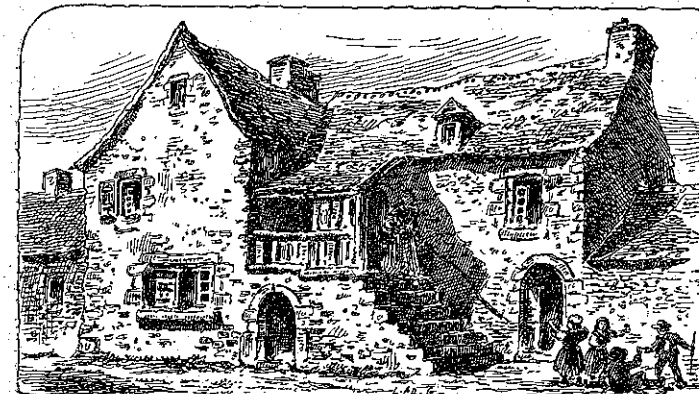
Ils s'attachent avant tout à fortifier en eux la foi et la piété, sans perdre de vue les distractions et les exercices physiques nécessaires à leur âge.

Il visent en même temps à constituer, dans le sein même du patronage, parmi les cœurs les plus généreux, une élite, apte à une formation plus profonde et plus complète, disposée à l'étude et à l'action religieuse et qui vous prépare ainsi des jeunes gens et des jeunes filles capables de faire honneur à l'Eglise et à leur famille et d'exercer un apostolat utile dans leur paroisse.

Vous ne pouvez pas hésiter entre les deux genres de patronages...

Yan al Lolo hag e bried o vont d'ar baradoz

Gwechall, pa oan yaouank, em beze plijadur pa deue goazed Lambôl deus koajou Kerne, d'al lec'h ma 'z eent bep bloaz, en hanv, da gignat gwez dero da ober kouez da lakât gant ar c'hre-chin evit ober ler anezo : atô o deveze eur gonchen nevez ben-nak da gonta divarbenn Kerneviz ; ne vezent ket gwir holl, poent ar c'hraza a veze lakeat. Ar pezh a gaven an drolla deus o c'hon-chennou hag a zo gwir-bater koulskoude, rag holl e lavarent ar memez tra, oa an dra-ma :

E kalz tiegeziou deus Kern, er pedennou diouz an noz, e veze lavaret eur bater evit ma teuje ar pinvidik da binvidikât har ar paour da jom en e stad. Me gawe d'in e vije bet dereatoc'h lavaret evit ma teuje ar paour da binvidikât hag ar pinvidik da jom en e stad ; kompesoc'h a sonje d'in e vije bet an traou, mes abaoe em eus sonjet ha gwelet meur a dra ha ne gavan mui ken iskiz peden Kerneviz. Marteze pa ho pô lennet histor Yan al Lolo, c'houi a zonjo ive evel don. Setu-hi ama :

Yan ar Gwen a ioa ganet e Landivisiau, er c'harter euz kear a reer anezan c'hoaz hizio ar C'hoz-Kastel ; e dud a ioa o chom en eun tam solier goz, deleziou mein en diavêz da bignat ebarz ; an deleziou, kredabl, a oa bet nevez eur wech bennak, mes evit brema n'oant ket ; meur a vean a vanke enno, ha bugale ar zolier a deue alies d'an traon a ruillou, mes bugale ar paour a vez kalet o memproù, ha goude beza kignet o friou ha pennduet o zaliou, bugale Kola ar Gwenn a zave, en eur ouela eun tam-mik, hag a iea da c'hoari ken dizoursi ha tra : Yannik a rea

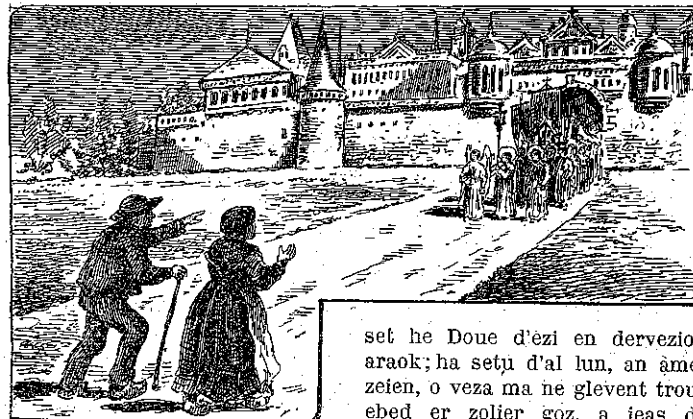
evel ar re all, mes setu pa ziskennas evit ar wech kenta da c'hoari etouez pôtrede vihan e garter, ar re-ma a ioa nechet o klask penôz henvel anezan, pa 'z eo gwir e oa eur Yannik all en o zouez ; hennez a oa o chom, just en traon, dindan ar zolier goz : unan avizetoc'h eget ar re all a lavaras : henma eo Yannik ar zolier, egile Yannik an traon ; e feiz kavet e voa mat e gêz hag an hanoioù-ze a voa dalc'het yannan. E Landi, ar bôtrede koulz hag ar merc'hed o deus brud da veza distagellet mat, mes unan euz kamaraded Yannik a oa eun tammik berr e deod hag e leac'h lavaret Yannik ar Zolier a lavare Yannik al Lolo ; ar bôtrede all a gave, kredabl, brao an hano-ze hag a lavare evel-dan, ha divezatoc'h pa oa deut Yannik da veza bras ne veze grêt anezan nemed Yan al Lolo. Pa oa grêt e zeiz vloaz servich gant Yan e teuas adarre gant plijadur da jom en e zolier goz. Mont a reas da labourat var e vicher a givizer da di Yvon Grall en doa eur givizerez vras eun tachadik deus kear : ha prest goude e timezas da eur plac'h yaouank deus Bodilis a reat Mac'harit anezi ; eun toulladik brao a vugale o devoa ; an deleziou koz evel a c'hellit kredi n'eo ket gwellaet eo a reant, ha bugale Yan a rea evel m'en devoa grêt o zad : dont bet an amzer a ruillou d'an traon ; n'eus forz, kreski a rejont ha fortunia ive d'o zro, setu ma chomas Yan ha Mac'harit o unan e solier goz ar C'hoz-Kastel.

Keit ha ma chomas mat o c'horf da labourat ne vanke netra d'ezo ; beva dister a reant, mes kustum oant deus keusteurin dreñt, ha p'o deveze eun tam yod kerc'h da goan e kave d'ezo o deveze bet eun tam brao a friko : siouas, gant an oad, e teuas ive varno ar poanioù ; Mac'harit ne wele mui anter sklerijen, ha Yan deut da veza kabac'h ne c'helle ket chom ouz ar chifalont da raklat ar c'hrec'hen ; e zivesker a vanke d'ezan.

Tud Landi a zo bet atô mat ouz ar paour, hag an daou gêz koz ne vanke ket a voued d'ezo ; pa 'z ea Yan da ober tro kear gant e visac'h en deveze bara da ober meur a zervez ; gant an dillad eo e oa c'hoari ; keit ha ma he devoa gwelet Mac'harit sklêr, he dilladigou a veze atô net ; grêt e vezo enno kreven Jezuz gant nadoz Mari, lakeet tapis var dapis ; mes avat ne vezent ket toull ; brema awechou, Yan a veze gwelet e roched ha zoken e groc'hen ; ne rea ket kalz a van, ha Mac'harit ne wele ket.

D'ar mare-ze n'oa ket deut c'hoaz da Vrezal an Aotrou mat ha karantezus en deus bevet ha gwisket kement a beorien tro-var-dro d'e vaner. Daoust d'o faourentez, Yan al Lolo hag e bried, a en em gave eurus, ha bennoz araok mont d'o gwele, e lavarent o daouik ar bater gommun, ha pa veze echu, peb hini en e bart e unan a lavare goustad e bedennik da Zoue. Mac'harit a lavare : « Va Doue benniget, ne laoskit ket c'hanon var an douar ver-lêr'h Yan ! » hag henma diouz e gostez a lavare : « Gwerc'hez Vari benniget, lakit ac'hanon er baradoz e kichen Mac'harit ! »

An Aotrou Doue a zelaou atô an dud simpl a galon a bed anezan gant fiziañz. D'ar zul Fask deus ar mintin, Yan, evel ma oa boaz bep bloaz, en devoa grêt e Bask ; Mac'harit a ioa bet dig-

set he Doue d'ezi en derveziou araok ; ha setu d'al lun, an amezeien, o veza ma ne glevant trouz ebet er zolier goz, a ias da

welet ; an nor ne veze morse prenet ; kaout a rejont Yan evel pa vijê kousket en eur c'hoarzin, e japeled gantan en e zourn ; maro oa en eur bedi ar Werc'hez : Mac'harit pa glevas a gemeras kement a boan ma varvas ive arôk an noz ; an daou goz ne rejont ket kalz a zale d'an dud ; o daou oant sebeliet en eur gichen ; d'ar meur-z-Fask, etre an offeren hag ar gousperou e oant entretet ha lakêt er memez bez.

Yan o veza ma oa maro da genta, e en em gavas ive, evel just, da genta var hent ar baradoz ; mont a rea, gwisket gant e druillou paour, eun tam brao a lorc'h ennan, a c'hellit kredi ; grêt er devoa eun tam brao a vale pa deuas da zonj d'ezan deus e bried : « Sell 'ta, eme Yan, me zo sot, avat, o vont va unan d'ar baradoz ; red eo d'in gedal Mac'harit ; sur oun ne jomo ket pell var va lerc'h ; hag hen, azeza var ar c'hleuz, dindan eur voden dero ; n'oa ket pell edo eno pa glevas unan bennak o hopal « Yan ! Yan ! » Ha Yan sevel en e zav da zellet en dro d'ezan : ne wele netra : « Alo ! n'eo ket me eo a c'halver, e feson ; var » an douar e oa ouspenn me a Yannou ; kredabl er baradoz ez » eus meur a hini ive ; Louis ar C'hail deus Lambôl a lavare » ez oa er baradoz naontek sant Yan ; kredabl o hopal da unan » euz ar re-ze eo emêr ! » ha Yan oc'h azeza 'vit an eil gwech ; » mes prest e klevas adarre « Yan, Yan al Lolo ! » En têt-ma avat, ez eas d'ar red, d'he dambroug ; prest he gwelas o tont, tiz varni ; bale a rea eun gant kreiz an hent, anat oa e wele sklêr brema ; he c'hoef koton pluchennet, a dreuz kaër var he fenn, hag he daouarn ganti e godellou he zavancher pilpous, an hini he devoa bet vit he derou-mat digant gwreg ar Ger-Roux. Yan, kement a fouge a oa ennan, a en em lakeas da redet ha digouezet gant Mac'harit e lammas da boket d'ezi evel da zeiz o eured.

Breman ez eont o daou kenver ha kenver gant an hent bras ; pa oant var an douar an daou bried a en em gleve kenan ; ne zave trouzik ebet etrezo, morse, nemed divar benn ar Baradoz.

Yan a lavare e vije ar re baour digemeret eno gant muioc'h a henor hag a joa eget ar re binvidik, ha Mac'harit a lavare, er c'hontrol, e vije grêt er baradoz, evel var an douar, muioc'h a henor d'ar pinvidik eget d'ar paour ; edont adarre o vont d'en em zikanat divar goust an dra-ze, pa weljont dirazo palez kaër ar Baradoz ; edot just o tigeri dor ar porched a lugerne evel pa vije an heol ebarz : « Sell 'ta, Mac'harit, eme Yan, emêr o tigeri d'eomp an nor. » — : « E feiz, ya avat, Yan ; oh ! na kaera » maner, kaëroc'h eo, e feac'h, eget hini Ker-Yan, n'peus ket a » zonj, Yan, an hini hon devoa gwelet pa oamp bet e pardon sant » Yan, er bloavez ma oamp eureujet. »

Ha setu ma klevjont ar c'hleier o son ; prest e weljont eur brosesion gaër o tispaka, eur groaz aour araok, bravoc'h vit hini Sant Thegonneg, eun toullad pannielou kaëroc'h vit re Lambôl, ha drapoù gant an elezigou, eun dudi o gwelet : « Sell, eme Yan, erru oar d'hon c'herc'hat gant ar brosesion, evel ma 'z er da ziambroug an Aotrou 'n Eskop, » hag e save sounna ma c'helle gant al lorc'h ; Mac'harit ne oa ket nebeutoc'h enni, mes biken ne divije hen diskouezet : « Alo ! ro peoc'h ; gwelet a ri... » Ne deas ket larkoc'h ; ar groaz a dostea ; Yan a ziwiskas e voned ; Mac'harit a gemeras he chapelêd, hag ez eant gant bordik an hent, en eur bedi ; ar groaz a dremenas ; ar zant he douge a reas eur musc'hoarz ouz an daouik koz, egiz p'o anavezje ; ar re all, dre ma tremenent a zelle outo ive gant karantez ; pa oant et ebiou, Yan a gouezas e veudik en e zourn ; eun tammik mez ha dipit en devoa, mes Mac'harit avat a oa sounn he fenn ganti : « Ah ! va denig paour, n'em boa ket lavaret d'it ! » Yan gêz ne lavare grik ; eur zant koz, eun tammik poan d'ezan o vale, a deve varlerc'h ar re all en eur jilgammât, ha Yan d'e gaout : « Va » den mat, c'houi a lavarfe d'in-me, da belêc'h ez a ar brosesion » gaër-ze ? — : « Me a zo o vont da lavaret deoc'h : deac'h oa » maro eun den pinvidik bras, hag emêr o vont da gerc'hat ane- » zan d'ar baradoz. »

En tîl-ma avat, Mac'harit ne ouie ket ken petra lavare gant ar foug e joa enni : « Ac'hanta Yan, n'em boa ket lavaret d'it. » Mes ar zant koz a lavaras, sioul, n'eo ket brao, en em zisput ken tost d'ar baradoz : « An den ma komzan deoc'h anezan, en » devoa danvez, gwir 'eo, mes paour oa evelato, n'oa ket stag e » galon outo, hag o roët en deus d'ar paour ; n'en em zervije » ket euz e beadra evit debri friko ; ober a rea pinijen ; abala- » mour da-ze ar baradoz a vezo d'ezan evel ma 'z eo d'ar paour ; » evit lavaret ar wirionez, bep wech ma teu eur julot en hon » touez e vez grêt henor d'ezan hag ez a ar brosesion d'e ger- » c'hat ; setu ama perag : ar beorien a zo unan pe unan anezo, » epad an amzer, oc'h erruout er baradoz ; dont a reont ebarz » evel d'ar gêr ; ma 'z affe an anseignou er mêz bep wech ma » teu eur paour ama, e vefent atô var zav hag e teuffet da inoui » gant ar prosesionou ; ar re binvidik, er c'hontrol, a deu ken » rouez er baradoz ma ranker kas ar bannielou d'o c'herc'hat » evit rei avel d'ezo eur wech an amzer : Pegêit a zo a gav

» deoc'h n'eus deut julod ebed er baradoz ? Mat, ugent vloaz a » zo, hag evelse e welit ne vez ket grêt a brosesionou re alies. » Mac'harit ha Yan a jome sioul : rezon o devoa o daou. Ar bro- sesion a zistroe ; en em lakât a rejont en renk evel ar re all, hag ez ejont er baradoz e giz pa vijent et d'ar gêr ; lakeet e ouent da azeza e kichen ar mondian, ha ken kaër oa o c'hadoriou hag e hini ha pella ma c'hellent gwelet er baradoz ne welent nemed peorien, tudigou dister, labourerien, tud a boan pa oant var an douar ; ar re binvidik n'oant ket stank ; unanik bennak, ar re o devoa roët d'ar paour eul loden vras euz o danvez.

M.-A. ABGRALL.

KELEIER AR MIZ

AR VRO-VENN

Ar vugale, er skol, a vez roet d'ezo kalz traou da zeski ; re a lavar lod. Lakeat e vezent gwechall, da viana, ni a veze-da zeski hanoiou ar broiou zo dre ar bed : « Ped bro zo en Europ ? Pe hano he d'euz ar gear-benn e peb hini ? » Hag ar vugale (ar re a oar !) da respont : « En Europe, il y a 19 contrées ; qua- tre au nord, qui sont : la Suède, capitale Stockholm, etc... » Hag e vez eur blijadur d'eun den o c'hlevet pa dremenn a dreg an ti skol o vont d'e bark.

Brema, labour ar vugale geiz a gresko eun tamig var ar poent-se, rag nevez savet ez euz eur rouantelez muioc'h, en Europ. Hanvet eo an Albani, ar pezh a ziniñ e brezouneg ar Vro-Venn. Perag an hano-ze ? N'ouzon dare. Ne ket abalamour m'eo gwenn an den zo enni, rag tud ar broiou all tro var-dro zo kenn gwenn hag int-hi. Da gaout desketoc'h eged oun-me, eta, e rankoc'h mont abarz kaout respont d'ho koulenn. Koulsgoude, eur zonj a deu em spered. An Albani zo o paevez beza great eur rouantelez anezhi, mez tud ar vro a entent beza unan d'euz ar c'hosa ouenn dud zo dre ar bed, ha marteze e kredont eo ar vro m'emañ enni meur a vil bloaz-so, koz awalc'h evit ma ve gwenn he bleo.

An Albani zo etre ar Gres hag ar Montenegro, er penn pella e tu ar c'huz-heol d'an douarou kollet gant an Turki epad ar brezel diveza. N'euz nemed eur vresc'h-vor o tispartia anezhi. deuz an Itali. Epad meur a gant vloaz eo bet dindan an Turked. Variene, ar Serbi, ar Montenegro hag ar Gres a zaillaz varnhi peb hini d'euz e du, hag a gasaz an Turked er meaz. E sonj e oant da ranna ar vro etrezo, mez rouanteleziou braz an Europ a lakeaz diarbenn varno, ha tud ar vro ive, a gave gwelloc'h kaout o frankiz. Ne c'hellan ket kaout tor ganto, rag petra

dalv d'eur marc'h torri e-nask ha gellout sevel e benn, ma vez goudeze ualet d'ezan e bevar hao, dreist-oll ma vez tri pe bevar den krog en ualou ?

Lavaret so bet eta e vije great eur rouantelez d'euz ar Vro-Venn. Eaz lavaret. Mez ha kaout eur mestr, eur roue da lakat en he fenn ? Meur a hini, dre ar vro, a c'hoantea beza. Ha penaoz dibab etrezo ? Evit troc'ha berr d'an diviz, ez euz bet choazet eun divroad, eun den d'euz ar Prus. E kreiz e vrud ema. Beteg vrema e oa o chom en eur c'hastel hanvet : « Mon Repos ! » Pebez hano dudiuz evit ti eun den dibreder !

Daoust hag e vicher en e yaouankiz eo bet en em ziskuiza, er giz ma verk hano e di ? N'ouzon dare. Ar pezh so zur eo, brema e kavio labour dirazan. Beza roue a zo brao, a gav d'an dud. E gwirionez, nikun d'euz ar re o d'euz great pe a ra ar vicher, ne d'eo ken euruz hag ar paour en e lochen. Hag ar roue nevez-ma, me a gred, a gouezo var e ziouskoaz brasoc'h sam eged n'euz forz pehini.

Setu aze, me laka, eun den yaouang pinvidig, savet brao hag eaz gant e dud ; ne vank netra d'ezan ; great e vez outan e oll lavariou ; esper en d'euz da gaout eur vuez didrouz ; mez inoui ra e maner e dad ; krog ra ennan klenved an daouarou braz, mont a rank en eun tu bennag, d'ar C'hanada mar kirit, da zigori koajou, ha d'ober anezo douar labour. Ne ket tregas a vanko d'ezan, en amzeriou kenta dreist-oll.

Evelse, en eur c'hiz bennag, e komprenan-me ar jenchamant a vo red d'ar roue nevez lakat en e vuez.

Micher eur Roue eo lakat ar peoc'h da ren dre ar vro. Ar peoc'h ! Tra gaer a dra zur, mez tra ziez da gaout var an douar ! Evit ma reno en eur vro, meur a dra a zo ezom. Red eo dreist-oll ne zaffe ket a drouz etre an dud na divar benn ar yez, na divar benn ar Relijion, ha dao eo ouspenn e poanfe an oll da glask mad ar vro. Tri dra hag a vo nesaser, m'oarvad, gortoz nebeud amzer c'hoaz, araog ma vezint gwelet etouez an Albaned.

Da genta, ar yez. Daoust ha beza 'zo eur yez albaneg ? Ya, hanan — Ya, eur yez albaneg so : koz eo, ha kaer ; komzet eo, meur a vil bloaz so gant tud ar vro ; kountet e vez er yez-se an traoz kaer great gwechall gant an tadou koz ; kanet e vez eunhi soniou ha gwerzioz dudiuz. — Nan, ne ket gwir awalc'h e ve eur yez albaneg, rag ar yez ma n'e deuz gwiskamant ebed hag a yaffe mad d'ezhi ; n'euz ket a lizerennou albaneg. Tud ar vro n'ouzon ket lenn pe da viaoa nevez kommanset int da zeski, hag evit c'hoaz eo rouez ar re her goar ? Beteg hen, an Albaned n'o d'euz ket kavet lizerennou da verka sklear awalc'h o zantimant var baper. Petra c'hoarvez ? Skrivet ha moulllet e vez paperiou ha leoriou e yez albaneg, mez n'oun dare gant ped seurt lizerennou ; lod gant lizerennou turk, lod all gant lizerennou grek, re all c'hoaz gant lizerennou gall : peb hini a skriv ervez ar skol en d'euz bet ; ar pezh a ra zo mad evitan, mez ar re all, divoaz d'euz ar skritur-ze, ne anavezont mui yez

o bro dindan eur viskamant divroad, pe da viana ken diez eo d'ezo hen ober ha m'eo d'eomp-ni anaout gant eun taol lagad eur Breizad pe eur Vreizadez lakeat ganto gwiskamant ar c'heariou. Hag evel m'eo penneg an dud en Albani, den ne fell d'ezan plega na dilezel e c'hiz-skriva. Dibaot e vo d'ar roue nevez dont da lakat ar peoc'h etrezo var ar poent-se, dreist-oll pa ne ket d'euz ar vro, ha pa n'anavez ket mad ar yez e-unan.

Hag ar Relijion ? Beza zo dre ar vro-ze n'oun dare ped Relijion. Beza ema da genta hini an Turked, relijion Mahomet, heuliet gant al lodenn vrasa d'euz an dud. Beza ema goudeze ar Schismatiked. Ar re-ma n'int ket oll d'euz ar memez ouenn ; lod a zo Greked, lod all Serbed, lod all Bulgared ; n'emaint ket oll er memez liz, rag peb hini a gav gwelloc'h senti d'euz beleg braz tud e ouenn. Beza 'zo katoliked ; ar-re ma a zent oll d'euz Hon Tad Santel ar Pab ; mez lod a zo mignoned d'an Autrich, lod all d'ar Frans. Etouez an oll dud-se, ar roue nevez a zo protestant !

Eb kaout ar memes Relijion, ha daoust ha ma saffe trouz avechou divar benn ar yez, e c'heller en em glevet evit mad ar vro, dreist oll pa vez ezom braz d'e diouall. Ar Vretoned, n'euz ket pell, zo bet tregaset evit o yez ; ar gatoliked e Frans zo tregaset pell zo abalamour d'o Relijion : koulskoude piou, gwelloc'h eged an daou rumm-ze, a ziskouez beza prest da zifenn o bro pa zebant an enebourien kaout c'hoant da zailla varnhi ? Mez en Albani ne c'hoarvez ket ar memez tra : an amezeg, dreist-oll ma n'hen deuz ket ar memez Relijion nag ar memez giziou, n'euz ket da gounta varnan e giz ebed nag evit netra. Hag evelse, an dud-se a dremenn o amzer oc'h ober brezel an eil d'egile hag oc'h en em zrailla etrezo. Ma teu eun enebour da zailla var ar vro, e vo sellet da genta petra eo : ma ne blij ket d'an amezeg me a yelo a du gantan. Abalamour da-ze, n'euz ket pell, unan bennag a lavare, e galleg : « La race albanaise existe, mais elle n'a pas conscience de son unité. »

Ne ket labour eta a vanko d'ar Roue nevez. Hag ouspenn e vo red d'ezan gouzout penaoz en em gemer. Daoust ha dont a rei a benn euz e daol ? Me gred ema e-unan eun tam var var, rag el leac'h mont da jom e kreiz ar vro, en d'euz kemeret eun ti en eur gearig var ribl ar mor, prest da lamet en eur vag kerkent, ha ma sautfe e ve re a veac'h varnan. Plijet gant Doue ne c'hoarvez ket an dra-ze, rag neuze e tigorfe adarre ar freuz hag an dispac'h dre ar vro a bez.

LE PAYSAN.

KUZULIOU

Divar benn ar butun

N'oa ket bet hano en hor bro euz ar butun arak ma tistroaz Kristoph Colomb euz an Amerik, gant e vortoloded. Gwelet o devoa er vro-ze an Indianed o chacha var deliou hag a oa an tan enno hag o lakat ar voged da zevel diouz an deliou entanet-ze. Ar blanten ma kutuilhet varnezi an deliou-ze a hanvet petun pe tabacco.

Ar butun, eme an Indianed, a baree poaniou ar spered, a zistane poaniou ar c'horf, a lakea an doueou a du gant an dud hag a roe o galloud d'ar zorserien. Mortoloded Kristoph Colomb a danvas ar butun, hag o veza m'her c'havet mat e figasjont anezan en hor bro. An draze a c'hoarvezas er XVth kantved.

Gant an Europeaned ar butun a reas tro ar bed; deliou butun a oue bruzumet da ober butun-poultr; pa gouezas klanv ar rouanez Catherine de Medicis, evit para he foan-benn, Yan Nicot, kannad Bro-C'hall, er Portugal, a gasas d'ezi butun-fri. Pa welas Richelieu, ministr bras ar Frans, pegement a dud a ioa troët var ar butun e lakeas taillou varnezan; c'hoant en devoa dre-ze da lakât ar-c'hant da goueza e yalc'h ar c'houarnamant hag ive da viret ouz ar Frans d'en em goll neuze gant ar butun evel ma en em goll breman gant an alcool.

Jakez Ier, roue Bro-Zaoz, a grougas an Aotrou Raidlegh abalamour m'oa bet ar c'henta, en e rouantelez, o fumi gant eur c'horn-butun. Ar Pab Urban VIII a zougas eul lezen stris da zifenn lakât butun en ilizou; ar Jesuisted a glemmas ha Klemant IX a lezas ar gristenien da ober o giz.

Roue ar Pers a drouc'he friou ar briserien ha muzellou ar fumerien; daoust da-ze mignoned ar butun a yea var gresk bepred an niver anezo. Ministred ar Frans eo a oa bet ar re furra o lakât taillou var ar butun hag o lakât dougen eul lezen ha ne roe aotre, da zen da ober ha da werza ar butun nemed d'ar c'houarnamant. Ar butun, en deiz a hizio a laka dour da zont da vilin ar c'houarnamant ha gounid a ra gantan bep bloaz vandro 400 million.

Ar butun a zo eur blanten hag a gaver breman zoken er Frans; hadet hag eostet e vez evel traou all an douar; hag evel en trevajoù all, kaout a rear gwelloc'h deliou butun en eil planten eget en eben.

E Breiz e weler butun er jardinou alies awalc'h. Vandro Dinan ha Sant-Malo e c'heller gwelet parkeier butun. Ar butun, er penn kenta, a oue kavet hep par da barea diouz kant ha kant klenved, Louzeier a bep seurt a oue grêt

ha lakêt butun enno; lavamanchou gant butun a oue roët evit para diouz ar boan-vouzellou; ar voged butun a ioa mat, a lavaret a eneb ar remm hag al langiz; butun roll pe vutun garrot a veze roët d'ar vortoloded a eneb ar scôrbut. Nerz ha vertuz ar butun a deu d'ezan euz an nicotin a zo en e zeliou.

L. DUJARDIN,
Medesin e Lokournan.

D'an I. Treb. — Ho kalon a livirit d'in a lamm tear, tear; dies eo kuzulia mat ac'hanoc'h heb ho kwelet ha kredi a ran e teu hoc'h holl boaniou all, dre ma ne labour ket ho kalon evel ma tlefe ober. Mes d'hoc'h oad ar mer-c'hed o devez meur a boan da ziwaske. Livirit hano eta d'ho medesin, eus ho lammou-kalon, euz hoc'h oad, hag euz ho poaniou all; gouzout a raio neuze pe seurt klenved ho peuz ha pe seurt louzou a zo mat rei deoc'h.

Da Vari K... — Evit distaga an troaz diouz ar podou-kambr ha kas ar c'houez fall diouto n'eus netra koulz ha gwinegr; gwinegr dreizan e-unan evit kas ar c'houez kuit ha gwinegr gant trichin evit kempenn. Eun dra vat eo ivez o c'hempenn gant ludu.

D'an I. M., L... — Evel ma lavaran atô, ar vam a dle maga he bugel bep wech ma c'hell hen ober; ma vagit eta ho pugel debrit ar pez a blij deoc'h nemed an traou kontrol, evel just, d'ho yec'hed ha da yec'hed ho magaden evel gwinegr, pebr, ougnon, kignon, hag alcool; ar gwella deoc'h eo: kig, viou, piz, haricot, patatez, legumach; eva a c'hellit gwin gant dour, bier, tizan; kafe ha the, mes nebeut anezo; na jomit ket konstipet.

Pakit ha dispakit ho krouadur, heb aoun, pa gav deoc'h ez euz ezom; gwalc'hit ha poultr anezan alies; ne welan avantaj ebed o luskat ar vugale; en hospitaliou m'oun bet enno n'int ket gouenvetoc'h eget e leac'h all ha koulskoude eno ne vezont ket luskat tam ebed; luskat a zo eur c'hiz fall da gemeret ha netra ken.

Red eo kaout daou zunig da rei d'ar c'hrouadur; unan a jomo da drempa en dour berved keit ha ma servicho egile; evit ar c'honvulsionou gwelit ho medesin.

P'o devez ar magadennou poan gant an dent o sevel e roan eul louzou da frota var o muzunou; ne zav ket an dent abretoc'h, mes muioc'h a beoc'h a vez.

Ho pugel a vrouillo nebeutoc'h nebeuta dre ma kresko. Bezit dinec'h evit ar pez a skrivit d'in var an draze rag

Pôtr brouiller, pôtr mad
Merc'h brouillerez ne dalv fould vad.

Dr DUJARDIN.

Skriva d'ezan e Lokournan-Leon evit kaout e guzulioù.

GOUELIOU BREZONEK GWENGAMP

d'an 8, 9 ha 10 a viz gwengolo 1914

savet gant Bleun-Brug Leon ha Breuriez ar Brezoneg Treger dindan paeroniez uhel an Aotrou MORELLE, eskob Sant- Brieg ha Landreger.

I. PAERONED AR GOUEL

'VIT TREGER :

An A. 'n abad Pennec, vikel-vras ; an A. 'n abad Gô, vikel-vras a enor, person Gwengamp ; an A. 'n abad Thoz, chaloni, person Lanuon ; an A. 'n abad Ollivier, chaloni, person Boulvriak ; an A. 'n abad Guyomard, chaloni rener skolaj an Itron-Varia, Gwengamp ; an A. Keranflec'h, senatour ; an A. Huon a Benanster ; an A. Billot, mêr Gwengamp ; an A. Martin, medisin en Gwengamp ; an A. Hernot, kizellier, Lanuon.

'VIT LEON :

An A. de Mun, depute ; an A. Kermenguy, rener ar *Bleun-Brug* ; an A. 'n abad Treussier, chaloni, person Kastel-Pôl ; an A. 'n abad Colin, chaloni, person Sant-Thegonnek ; an A. 'n abad Godec, chaloni, person Plouescat ; an A. 'n abad Cardinal, chaloni, person Plougastel ; an A. de Guébriant, mêr Kastel-Pôl ; an A. Soubigou, depute ; an A. Pouliquen, mêr Sant-Thegonnek ; an A. Lareur, mêr Plouzane.

II. STROLLAD LABOUR

SAVET E GWENGAMP :

Rener : An A. Emile Neumager ; eil rener : an A. 'n abad Le Clerc ; tensorier : an A. Stéphan, noter ; sekretour : an A. Guépin, kuzuilher kêr.

III. ROLL AR GOUELIOU

D'ar meurzh 8 a viz gwengolo, adalek 3 heur. — Lennadek labouriou war an ezom a zo da zeski ar galleg d'ar vugale dre ar brezoneg.

D'ar merc'her 9, da 9 heur. — Lennadeg ha skrivadeg bugale Breuriez ar Brezoneg.

Da 2 heur. — Peziou-c'hoari gant ar vugale.

Da 8 h. 1/2. — Pez-c'hoari 'vit micherourien kêr, gant c'hoarierien Bro-Leon.

D'ar yaou 10, da 8 h. 1/2. — Oferen en iliz-veur.

Da 9 h. 1/2. — Kanadeg vras etre kanerien Breiz.

Da 12 heur. — Lein.

Da 2 heur. — Peziou-c'hoari gant c'hoarierien ar Bleun-Brug ha prizioù.

Da 5 heur. — Salud ar Zakramant.

Er miz a zeu vò laket war *Feiz ha Breiz* ar prizioù da c'hounit kinniget d'ar vugale gant *Breuriez ar Brezoneg*, ha d'ar re vras ha d'ar ganerien gant ar *Bleun-Brug*.

Setu aman lizer an A. 'n Eskob d'an A. Neumager, rener strollad Gwengamp.

19 mars 1914.

MONSIEUR LE PRÉSIDENT,

Veillez excuser mon retard à répondre à votre lettre récente relative aux fêtes bretonnes que vous projetez de placer sous le patronage de l'évêque de Saint-Brieuc et de Tréguier, à Guingamp, les 8, 9 et 10 septembre prochain :

1° J'accepte bien volontiers le patronage de ces fêtes.

2° Je serai présent par mon délégué, M. l'archidiacre de Tréguier, les deux premiers jours, et j'accepte en principe la présidence de la séance solennelle de clôture que vous voulez bien m'offrir — je dis en principe parce que la date en est trop éloignée pour que je sois sûr de n'être arrêté par aucun obstacle d'ici là.

3° J'agréerai bien volontiers comme membres du comité du patronage les dix noms très honorables que vous me proposez, plus, avec l'abbé Perrot, secrétaire, MM. le comte de Mun et le comte de Kermenguy.

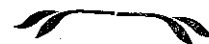
4° Je voudrais connaître, au moins quelque temps avant les fêtes, les auteurs des rapports sur les « avantages de la méthode bilingue en Basse-Bretagne » pour m'assurer qu'il est dans leur pensée de rester dans « l'absolu » et d'éviter toute incursion sur le terrain de nos écoles limitativement confiées à la direction et à l'inspection de l'enseignement libre dans le diocèse.

5° Le concours entre les enfants de la région inscrits dans la Breuriez sera, bien entendu, également sans intrusion dans le domaine de ces écoles.

Veillez agréer, Monsieur le Président, l'expression sympathique de mes sentiments respectueusement dévoués.

† Jules LAURENT,

évêque de Saint-Brieuc et Tréguier.

I. — Me am euz naon ha n'am euz ket a vara, ma kirit rei bara d'in, n'am bô ket a naon.

II. — Non ha nan.

III. — Ar c'had a dle ober 80 m. — 21 = 59 m. Ar c'hi a dle ober ar 80 m. evit mont betek ar c'hleuz.

P'en devezo grêt ar c'hi ar 80 m., ar c'had en devezo grêt an tri c'hart da lavaret eo 60 m. Evelse e vezo eat er c'hleuz p'eo gwir ne dle ober nemed 59 m.

IV. — Kemper, Castellin, Kerahez, Ar Faou.

V. — An holl, koulz lavaret, gant eun tammik pasianted, o deuz kavet an tu da ranna ar c'harre bras, e teir loden, evel a c'houlennet.

Respontchou divinadennou miz ebrel ha miz maë, hag hanoioù ar re o deus o c'havet a vô moulet er miz a zeu.

Divinadennou miz Maë

I. — Pe seurt kemm a zo etre eur marc'h hag eur vag.

10 p. ar r. Digaset gant M.-J. Piriou, Rosnoen.

II. — Per, Yan ha me a gavas, eun deiz, eun neizad viou. Setu aman penaoz e oue grêt al lodennou, heb terri vi ebed.

Per a gemeras an anter hag eun anter vi; Yan, an anter euz ar pezh a jom hag eun anter vi ive.

D'in-me e oue roët ar vi a jome c'hoaz en neiz.

Ped vi a ioa etre tout ?

10 p. ar r. Digaset gant L. Soubigou, Landerne.

III. — Grit eur groaz gant ar vein-ze en eun henvelep doare ma kavoc'h varni eur werz euz Mouez ar Goad.

IV. — Piou a gerz bepred dre ar c'hoat ?

10 p. ar r. Digaset gant Jacques Briant, Henvic.

V. — Eur gampruk vihan du, kadoriou gwenn bep tu, enni eur skubellen ru.

10 p. ar r. Digaset gant Ph. Petton, Milizac.

Kemennadurez. Ar respontchou da zivinadennou miz maë a ranko beza en em gavet gant Renner « Feiz ha Breiz », e Sant Thegonnec abenn an 20 a viz maë da zivezata.

Feiz ha Breiz

Kannad Mizek ar Vretoned

DEKVET GOUEL AR BLEUN-BRUG

Roll ar prizou a vezo roët e Gwengamp gant ar Bleun-Brug da viz Gwengolo a zeu ⁽¹⁾

I

Talvouddegezh antek kant lur a levrioù da vugale ar skolioù a droio gwella e brezoneg, pennad gallek Paul Déroutède var « Jeanne d'Arc », hag e galleg pennad brezonek Gabriel Milin var « ar geillenen hag ar wenenen », a zo aman varlerc'h :

JEANNE D'ARC

... Il n'est pas dans l'histoire du monde une apparition humaine plus merveilleuse et plus rayonnante que la pure figure de cette fille du peuple suscitée par Dieu pour le salut de sa nation, appelée par des messagers célestes à délivrer la terre de France du joug écrasant de l'étranger.

Même dans notre propre histoire, où surgissent pourtant de si belles et de si nobles créatures féminines, qui sont de tout temps l'honneur de notre race et comme la caractéristique d'un pays où les mères et les épouses, les filles et les sœurs ont joué si souvent un rôle tutélaire, il n'est pas une seule d'entre toutes ces grandes Françaises qui surpassent ni qui égale la Madone de la Patrie.

Sainte Geneviève s'est bien exposée aux plus grands périls en bravant Attila, mais sa constance n'a pas été mise à l'épreuve du supplice. Sainte Clotilde a bien contribué par ses prières à la victoire de Clovis, mais cette victoire, elle ne l'a pas achetée au prix de son sang. Blanche de Castille a bien été la mère de saint Louis, mais elle n'a pas été et ne pouvait pas être la rédemptrice d'une nation à l'agonie.

En vérité, plus je contemple Jeanne sous ses quatre aspects : la paysanne qui, repoussée dès ses premiers pas par les plus injustes méfiances, n'en poursuit pas moins résolument sa route vers le devoir ; — la guerrière qui recevant dès le premier combat sa première blessure, n'en court pas moins « quand même » au-devant des flèches anglaises dont elle fut plus d'une fois atteinte ; — la prisonnière qui,

(1) Prizioù divinadennou Feiz ha Breiz a vô roët en deiz-ze ivez ; hano a zo anezho e fin ar c'hannad-mañ : 1.500 lur, en archant, a vezo roët ouzpen, e prizioù evit ar c'han ; dâ eo eta d'ar ganeerien en em lettri ; Breuriez ar brezoneg euz he zu a ranno 500 lur all c'hoaz etre he vugale.

abandonnée, trahie, isolée même, subit une année entière de durs cachots sans que son cœur ni son esprit défaillent au milieu des tortures morales les plus inouïes ; — la martyre enfin qui, sans plainte et sans reproche, expire en adorant son Dieu au milieu des flammes dévorantes du bûcher, oui, certes plus je la contemple et plus je l'admire, et plus je la mets incomparablement au-dessus de toutes les femmes, infiniment au-dessus de tous les hommes qui se soient jamais sacrifiés pour le service de leur patrie ou pour l'affirmation de leur foi.

Ne pourrait-on pas dire de cette fille de Dieu, comme l'appelaient ses voix, de cette angélique batailleuse qui ne versa jamais que son propre sang et dont le glaive flamboyant épouvantait l'ennemi sans le frapper, ne pourrait-on pas dire que c'est Dieu lui-même qui, la prenant par la main, l'a glorieusement unie à son victorieux archange saint Michel.

PAUL DÉROULEDE.

AR WENANEN HAG AR GEILLENEN

Sayet abred, eur wenanen
A zistroe d'he c'hest laouen
Gant eur beac'h mel he doa kavet,
Dre ar prajou war gant boked.
Gant-hi en em gav 'r geillenen,
A lavar d'ezi : — « Penzoden !
» Atao emañ o labourat,
» Hep na deu d'id netra a vad.
» Perak poania, evel a rez,
» 'Vit eur rouanez didalvez ?
» Ma karfez heuilla va c'helenn
» Ha labourat 'vid-oud hep-ken,
» Neuze ne ve kollet da boan. »
— » A gav d'id, koz trabel vihan,
» A lavaraz ar wenanen ;
» Ha petra dalv, me her goulenn,
» Al labour n'eo gret 'vit ann holl ?
» 'Vel da gomzou ez a da goll. »

E Breiz-Izel, e Breiz hor bro,
Ez euz koar ha mel tro-war-dro,
Koar ha mel euz ar re wella
Ne vent kollet, evel brema,
Ma karfe 'n dud, 'vel ar gwenan,
En em voda holl a-unan
Da labourat ar brezounek.
Breiziz, gwir preudeur kalounek,
Mougomp ann droug dre ober mad,
En em skignomp holl e pep prad
Da gutuill bleunv ar re gaera,
D'ober eul labour ar gwella,
D'ober da Vreiz kant kurunen,
Ha pa ve fuc'h er c'hos keillen !

G. MILIN.

Digas ar skridoù, d'an dimezel de Kermenguy, Cléder, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

II

Daou vontr arc'hant ha tri levr Buez ar Zent d'ar re a zigaso ar soniou hag ar gwerzioù kosa ha kaëra, n'int ket bet moulet biskoaz, destumet ganto e BRO-LEON.

Digas ar skridoù d'an A. Perrot, Sant-Thégonnec, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

III

Daou vontr arc'hant ha tri levr marvailhou d'ar re a zigaso ar c'hontadennoù kosa ha kaëra, n'int ket bet moulet biskoaz, destumet ganto e BRO-GERNE.

Digas ar skridoù d'an dimezel de Boisanger, Saint-Urbain, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

IV

Le Finistère pittoresque, eul levr teo ha skeudennet dispar, ha peder Buez ar Zent d'ar re a zavo buez eur breizad, a labouras evit e vro, maro en anter kant vloaz diveza-man. Rei d'ar buezioù-ze ment ar re a vez moulet bep miz var Feiz ha Breiz.

Digas ar skridoù d'an A. Louis Le Guennec, 15, quai de Tréguier, Morlaix, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

V

An dud divar ar mēz o deus tapet ar vrud da veza eun tam diskempenn, hag e meur a lec'h, red eo lavaret, e vez louz ha dizasun o ziegeziou ganto.

Livirit, petra gav deoc'h a vije mat da ober en tiez ha var o zro, evit o lakat da veza gwelloc'h evit ar yec'hed ; ma 'z eus nevezentioù da zigas, evel just, arabad e vefent re vizuz.

Komzit euz an ti, euz ar c'hreier, euz ar porz, euz ar puns, euz al liorzou, etc., ha livirit ar gwellaennoù da zigas enno.

Daou vontr arc'hant ha tri levr marvailhou d'ar re a vo da genta. Kas ar skridoù d'an Dr Dujardin, médecin, Saint-Renan, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

VI

Eur montr arc'hant, daou levr Buez ar Zent, ha daou levr marvailhou, d'ar studiadennoù gwella var ar c'hoarioù plijadurusa ha talvoudusa da viret pe da zigas e Breiz-Izel.

Kas ar skridoù d'an A. Prat, instituteur à Landivisiau, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

VII

Daou vontr arc'hant, ha teir Buez ar Zent d'ar c'haëra peziou dilhad brodet pe dantelezet E GIZ BREIZ.

Kas al labourioù d'an Intron de Kermenguy, Cléder, abenn an 20 a viz eost da zivezata.

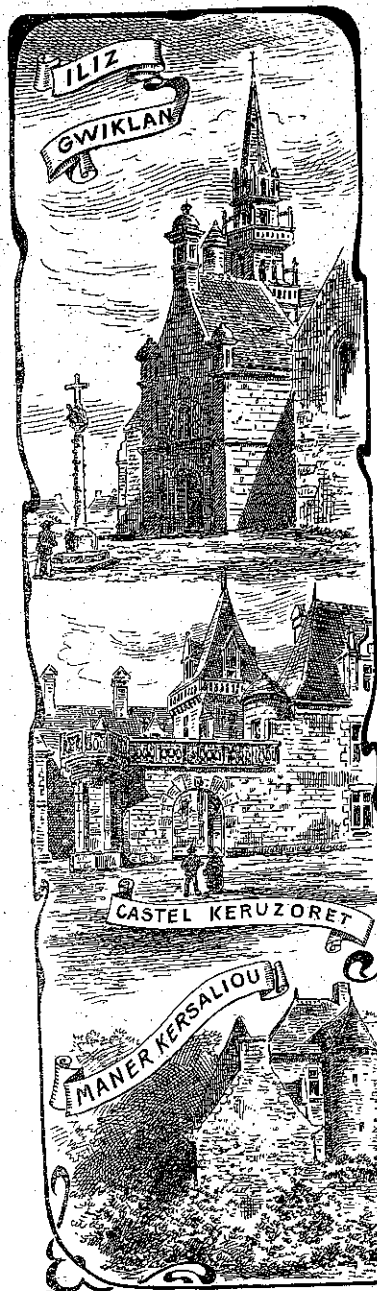
Breiz da virviken.

Herve Kersantjily

DEN A VOR

(1612-1667)

Eun anter leo bennak diouz Guiclan, var zu Landivisiau, en eur c'harter noaz ha trist, var eun dosen hag e c'heller divarni kaout eur gwel dispar, emma bourg Kersantjily. Eun nebeud tiez koz, nevezet an darn vrasa anezo, a gaver eno savet e kichen eur c'hroaz-hent el léc'h m'en em skoulm teir pe beder strêl ha ne garfe ket ar bleiz mont dreizo e kreiz ar goanv. Dre unan euz ar strejou-ze eo e tremenas gwechall sant Pôl en eur vont d'ar Faou da zelvira ar vro-ze euz daou zragon a ioa eno hag a rea eun droug spontus. *Bali Kastel* eo an hano a vez roët d'ar strêl-ze bepred, hag a bep tu d'ezi e weler c'hoaz ar chapeliou savet var roudou kenta eskop Leon. Ar chapel a ioa e Kersantjily koulskoude, e léc'h beza savet en henor

da zant Pol abostol bras ar vro, a ioa savet en henor da zant Jili ; tudchentil ar maner tosta, aotronez Sant Jili da venniga ha da barea o moc'h klanv. Siouaz ! o douarou eur chapel gaër en henor d'ar zant a ioa deuet e hano da veza o hini. Epad meur a gant vloaz ar chapel-ze a oue dalc'het kemprenn hag an dud divardro a zirede enni niverus da bedi an aotrou sant Jiti da venniga ha da barea o moc'h klanv. Siouaz ! n'eus ket eur mean anezi ken en e zav.

Kroaz ar C'hroaz-Hent savet er bloaz 1580 ha nevezet er bloaz 1889 a jom he unanik eno da zougén skeuden Hor Zalver, hini ar Werc'hez, hini eur vaouez santel hag hini sant Jili. Bugale vihan ar c'harter a vez lakêt c'hoaz, en amzer-man, da ober teir zro da jichen ar groaz-ze, *teir lun*, dioc'htu, evit ma roio Doue d'ezo, dre bedennou sant Jili, ar c'hras da vale abred.

N'eus merk ebet ken vardro eno euz ar maner koz edo ennan o chom vardro ar bloaz 1250 an aotrou Jaffrez Kersantjily unan euz tudchentil ar beg-douar-ma a yeas da heul sant Louis, roue Bro-C'hall, da eizvet brezel ar groaz, da glask diframma beñ Hor Zalver, euz a dre daouarn ar Vuzulmaned divadez. Eur maner kaër e flie beza hennez koulskoude rag an aotronez a ioa ebarz oa barnerien vras ar vro tro-dro ; an aotrou Kersauson, dre zimezi, a deuas da veza perc'hen anezan.

Ar roue Herry IV, evit trugarekât Tanguy Kersauson euz ar vad en devoa grêt a roas aotre d'ezan da adsevel ar foariou hag ar marc'hajou a veze grêt en amzer goz e Kersantjily, ha da gaout eno eur marc'had er zizun hag eur foar er bloaz. Duk Rohan a enebas ouz an dra-ze, muia ma c'hellas, mes daoust da-ze, lizéri ar roue a oue lakêt da dalvezout er bloaz 1602. Foar Kersantjily a zo bet grêt a c'houdavez beteg ar bloaz 1839 ; er bloavez-ze, var zigarez ma oa deut da veza re zister en holl, ar prefed a gemeras tro d'he zeuler d'an traon.

E bloaveziou kenta ar XVe kantved bugale maner Kersantjily a zimezas da vont d'ar Gosquerou, e Mespaul, da Geruzoret e Plouvorn ha da Gersaliou e Minihy-Leon.

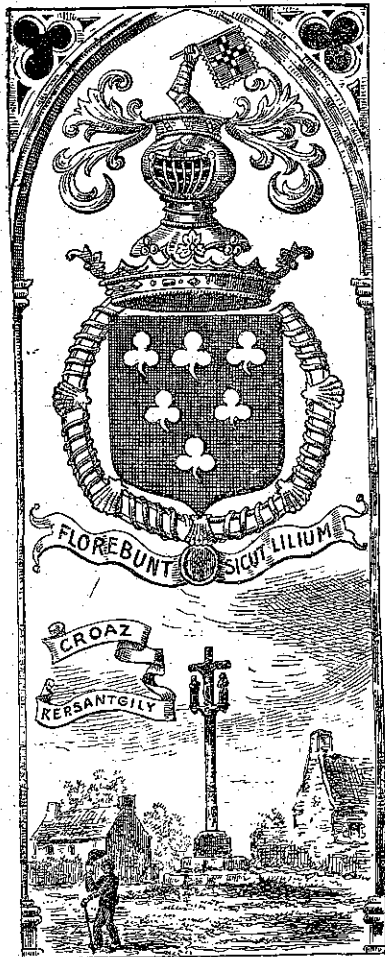
Eus maner ar Gosquerou ne jom mui nemed ar c'houldri hag eun tammik ti-bedi grêt gant mein-ben hag e weler ennan c'hoaz skeuden eun eskob santel anter-dorret. Mari Kersantjily, perc'hen ar maner-ze a zimezas er bloas 1610 da Gristoph Goesbriand, euz ar Roslan e Plougasnou.

Herve Kersantjily dimezet er bloas 1414 da Gonsansa Coatudavel euz a Geruzoret, eo tad aotronez Kersantjily Keruzoret ; Yan, e vab bihan a zimezas er bloaz 1471 da Anna Kerhoent hag a zavas ar maner

a weler c'hoaz hag a zo bet kresket divezatoc'h, ha nevezet brao n'eus ket pell, gant an Aotrou Kerdrel, mêr Plouvorn, e berc'hen en deiz a hizio. Var ar pondalez a zo a zioc'h an nor-vraz e weler an arrebeuri a c'hiz koz labouret kaëra a zo e Breiz gant taullennoù a dalvoudegez, evel hini an Aotrou de la Marche diveza eskob a zo bet e Kastel. Er chapel ema armou aotronez Kersantjily livet var ar gwer.

Unan euz pôtrez yaouank Keruzoret, an eil anezo, Bizien Kersantjily a zimezas da vont da Vinihy-Leon, davit Perrina Kerret, vardro ar bloaz 1480 ; hen eo a zavas maner Kersaliou, kaëra ti a zo bet savet e Breiz-Izel e amzer an dukez Anna.

Er maner-ze eo e c'ha-

nas er bloaz 1612, Herve Kersantjily, eun den a vor dispar a astennas brêc'h ar Frans var enezen Bourbon ha var enezen Madagascar ; mab oa da Ber ha da Juliana ar Roc'h euz a Draonjulian, e Gwinevez ; dre e vamm goz, Isabel Coatanlem, e rede en e c'hoazied goad an amiral brudet a zo bet hano anezan ganeomp n'eus ket pell : Yan Coatanlem ; hen diskouez mat a eure e doug e vuez.

Stourm a reas da genta ouz ar Spagnoled dindan urziou an amiral Duquesne ; er bloaz 1647 e oue hanvet da gabiten var lestr ar roue *An Dukez* ha var gourc'hemen Louis XIII ez eas da ober brezel da c'houezidi Alger, Oran ha Tunis a rea troiennoù, var aochou Franz ha ne laërent nemed ar pezh a gavent.

Estreget eur wech e tapas krog en o listri, hag hen eo a bigne varno da genta.

Er bloaz 1665 e oa kabiten var al lestr-brezel *le Thoreau*, unan euz ar pevar lestr a dlle redet moriou ar Sav-Heol da gemeret perz en hano ar Franz, var Madagascar ha var an enezennoù all tro-var-dro. Dilezet gant Mestr o skouadren, Veron de Lesnaudière, al listri gall a en em renkas holl dindan urziou Herve Kersantjily ha dizale e touarjont e enezen Mascareigne, hanvet goude enezen Bourbon, ha breman, enezen ar Réunion.

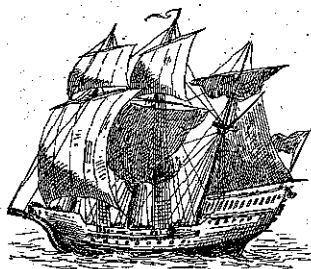
Herve Kersantjily a ziazezas eno eun tammik keria-den a hanvas *sant Paul*, e memôr euz bro e gavel, heb mar ebed, hag a zo deut abaoue da veza eur gêr vras ; goudeze e kendalc'has e hent varzu Madagascar el lêc'h ma tigouezas d'an 20 a viz eost 1665 ; diskenn a eure euz e lestr e kichen Fort-Dauphin ; kaout a reas eno mestr koz o skouadren, mes henman goapeet gant e offiserien ha kaseet gant e vortoloded a rankas dizrei e Frans ; e garg a oue roët raktal da Herve Kersantjily evel d'ar barreka a c'hellet kaout. Dispign a reas, heb damant, e nerz hag e yec'hed evit difenn ha digas gwellaen er beg-douar-ze gounezet gantan d'ar Franz, beteg an deiz ma rankas dizrei, trêc'het gant ar skuizder ha gant ar c'hlenved, da Fort-Dauphin, el lêc'h ma varvas d'an 2 a viz c'houevrer 1667, en e bempet bloaz hag anter-kant.

Konseillerien Ti-kêr Kastel-Pôl a vije da d'ezo ivez rei da unan euz ruiou o c'hêr hano Herve Kersantjily, rag hanoiou tud ker kalonek hag hennez a zo pec'hed o ankounac'hât.

Eun aotrou Kersantjily all a zo bet hag a ioa e penn kouent sant Dominik e Montroulez ; laëron-vor euz Tunis a dôlas o c'hraban varnan en dre m'edo o vont d'ar Portugal da welet menec'h e urz ; mervel a eure en ereou er bloaz 1666.

Meur a varc'heg a zo bet e Rhod hag e Malt hag a ioa euz familh Aotronez Kersantjily, hag eur c'holonel a stourmas kalet e Fontenoy, ma reas unan, a zouge an hano-zê ivez ; mervel a eure e Montroulez, en e di, e ru sant Melani, d'an 28 a viz even 1785. Meur a Gersantjily a zo c'hoaz en deiz a hizio, hag evelse, ger o zud koz a deu ganto da wir : *Florebunt sicut lilium ; Bleunia raïnt evel al lili.*

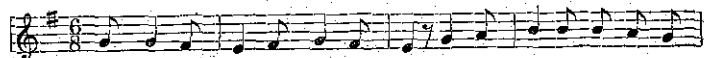
L. AR GUENNEC.
J.-M. PERROT.

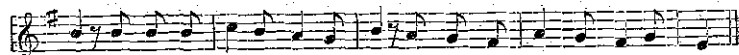
Ar muzik evit « Kanaouen Fanch Colleter »

Embannet e « Feiz ha Breiz » miz Maë 1914

Allegretto

Mar plij gan-eoc'h sel - aou-it Mad Tra la la la la la

la mar plij ga-neoc'h se-laou-it mad eur zo-nik koantha de-re - ad.

(KENDALC'H)

Digemer fall grêt
d'ar veleien o deus touet

E Guipavas

An Aotrou Picrel, kenta persoun touer a oue hanvet e Guipavas, ne zaleas ket da gaout keuz d'ar pezh en doa greatha da c'houlenn pardoun digant Doue hag an dud. En e leac'h e oue hanvet, d'an 21 a viz eost 1791, an aotrou Launay. Heman ne c'hellas ket gounit e barresioniz, evel ma veier el lizer a skrivas da Vrest d'ar 6 a viz even 1792 : « Ne ehaner ket d'ober an heg ouzin, ha va dever eo goulenn sikour digant ar re a zo e penn ar vro. Nebeut amzer goude m'oun en em gavet e Guipavas, conseil ar barrez en deus roet urz d'an tenzorier da lakat dindan an alc'hoez an dillad oferenna, ha d'o rei deomp diouz ma veze ezom. Red eo bet deomp

soubla d'an aotrouien-ze, daoust pegen diez oa, ha goulén an traou hon doa ezom. Evelato, da verc'her al ludu, d'ar zadorn Fask ha da zadorn ar Pante-kost, n'am eus ket gellet kaout dillad da oferenna. Disul diveza, 3 a viz even, ar fabriker hanvet da zougen ar c'hroaziou hag ar bannielou n'int ket deuet var dro, ha n'am eus kavet nemet eur paotr a 14 vloaz evit dougen eur groaz vihan; anez, ne vije bet kroaz ebet. Ar fabriker ne deuont d'an iliz nemet epad an amzer m'eo ret, hag o deus mall da vont er meaz kerkent ha m'eo peur-c'hreat ganto o labour. Roit urz dezo, mar plij, d'ober evel kentoc'h. »

Eus e du, ar c'haner, Tanguy, a c'houlenne digant ar c'honseil ar bae a yoa dleet dezan, var e veno, evit sikour ar persoun touer. Mes lezet e veze da c'houlén. « N'hon deus biskoaz pedet an Tanguy da vont da gana en iliz », a lavare ar güzulieren.

Ar c'haner a yeas betek Brest d'en em glemm, hag eno e oue selaouet. Konseil Guipavas a oue koundaonet da bae 100 lur d'an Tanguy ha peb a hanter kanter lur da zaou ganer all, Jöli ha Boulic.

E Gouesnou

E Gouesnou ez oa e 1791 eur beleg didou, an Aotrou Goachet, hag eur persoun touer, an Aotrou Le Gléau, hanvet gant ar c'houarnamant.

D'an 3 a viz ebrel 1791, ar persoun touer a skrive da Vrest :

« An Aotrou Goachet, kure Gouesnou, en deus pedet ac'hanon da vont d'e gaout d'ar zakreteri; eat oun, ha goude m'hon deus en em zaludet, en deus lavaret en doa keleier fall da rei d'in da glevet. Pedet am eus anezan da ziskleria petra a yoa a nevez. Neuze e lavar ez eus deuet urz dezan euz a berz e eskob ha zoken eus a berz kannad ar Pab, da gemeret ac'hanon evit eun heretik, eur schismatik, etc... n'am oa gwir ebet da lavaret an oferen, da govez... gwelet en doa lizer ar Pab... Setu ase petra am eus klevet gantan. An aotrou Goachet a c'helfe pignat er gador varc'hoaz da lenn d'ar barresioniz al liziri a lavar beza deuet dezan aberz e eskob pe a berz ar Pab. Danjerus eo lezel lenn er gador hevelep liziri, hag ho pedi a

ran da rei urz d'ar mear evit ma tifenno ouz an Aotrou Goachet pignat er gador. »

Setu ase ta eur beleg oc'h en em zevel eneb an eskob, eneb ar Pab, o klask miret na vo lennet o liziri dirak an dud fidel.

E Lanrivoaré

Ar Persoun hanvet gant ar c'houarnamant, Prigent e hano, a deuas da gaout Konseil iliz Lanrivoare d'an 18 a viz Mae 1791. Mes Konseil Lanrivoare a zisklerias n'oa ezom ebet anezan er barrez. Ha ret e oue klask Prokurer Lokournan evit lakat var e drou, d'ar zul varlerc'h, ar persoun nevez.

E Lambezellec

E Lambezellec ez oa ive eur persoun touer, an aotrou Le Gall. Da viz Kerzu 1791, nao miz goude beza hanvet, e skrive da Vrest evit en em glemm eus ar veleien n'o doa ket touet. Ar re-man, var a lavare, a rea droug bras dezan o tistrei ar barresioniz diouz e brezegennou, o tiskleria n'edo ket gantan ar virionez. Goude labourat ha poania gwella ma c'helle, oa deuet, emezan, eun tamig da c'hounit an dud. Mes skuiz maro oa; goulén en doa ranket sikour digant beleien all, dreist-oll epad amzer Fask, hag en doa bet evelse kalz dispignou d'ober. Abalamour da-ze e c'houlenne daouzek kant lur.

Konseil an iliz, pedet da rei e ali, a zisklerias n'en doa ket ezom ar persoun nevez d'en em fougeal da veza lakeat ar barrez da gaout karantez evit « ar Gonstitution » edo breman an traou evel pa deuas er barrez.

Evelato Renerien an arrondissamant, o veza m'edo ar veleien didou oll dizentus ouz al Lezen, a roas d'an aotrou Le Gall an 1.200 lur a c'houlénne.

E Plouguin

An dud a zalc'has mat e Plouguin d'o beleien ha d'o relijion, ha kuzulieren ar barrez a oue zoken kaset d'ar prizoun da gastel Brest.

Ar persoun touer digaset da Blouguin a yoa Basil e hano. Buez fall a veze great d'ar re a yea var e dro. « D'ar 17 a viz gwengolo 1791 a skrive Basil da Vrest, eun tad a famill eus ar barrez, Lan an Hir, a zo bet

gwal-gaset ; en hostaleri edo evit eun affer benak, pa deuas d'e gaout eun den koz, e baeroun, en em lakeas da lavaret pep seurt traou dezan... Mont a rez da oferen ar persoun touer ; n'out mui fillor d'in. » Hag ar paeroun koz gant eur goaz all a grogas er fillor keaz hag a lorgnas varnan gwella ma c'heljont. »

E miz genver 1792, n'ez ea ket mat an traou c'hoaz evit Bazil, rak skriva rea evelhen : « Ar barresioniz o deus klasket e pep giz va c'has ac'halen... Ne deuont da oferen ebe tlavaret ganen, ne reont ket zoken sin ar groaz gant an dour am eus benniget. »

E miz ebrel, ar memes tra. « Diesoc'h diesa eo chom aman. Kaout a rea d'in ne ouient mui taoler mein, mes gwasoc'h e reont c'hoaz eget kentoc'h. Ar vugale a yoa en iliz oc'h en em brepari da govez evit ober o Fask a zo bet taolet mein outo gant bugale all eus ar bourk aliet gant o c'herent ; distaget eo bet zoken ar chaz ha lakeat da gregi er vugale a deue d'am c'hatekiz. Perak e c'hoarves hevelep traou ? Abalamour an dud a zent ouz ar veleien didou a zo o chom c'hoaz er barrez hag a zo ken fallakr ha biskoaz. »

E Plouzane

Persoun touer Plouzane en doa difennet ouz ar veleien didou chomet er barrez kovez an dud. Ar veleien didou a yoa o hano : Jezequel, kure Lok-Maria ; Labbe, Le Hir, Goachet, beleien e Plouzane.

Kerkent ha ma oue klevet petra c'hoantea ar persoun touer, an dud, o tont eus an iliz goude an oferen-bred, en em vodas endro d'ar groaz. » Ar re o deus c'hoant e kendalc'fe an aotrouien Jezequel, Labbe, Le Hir, Goachet, d'ober o labour evel araok, n'o deus nemet tostaat ouz an iliz ; ar re a gav mat an difen douget gant an aotrou Morvan, ar persoun touer, a dostaio ouz moger ar vered, e tu ar c'hresdeiz. » An oll a dosteas ouz an iliz, ar pez a ziskweze e c'hoantea parresioniz Plouzane dalc'her o beleien koz ; 600 a zinas, varlerc'h ar mear hag ar pennou bras eus ar barrez, evit goulenn ma kendalc'hfe o beleien da jom en o zouez ha da rei dezo ar zakramanchou.

Ha tud Plouzané a zilezas ar persoun touer hag a yeas

da c'houlenn ar zakramanchou digant ar veleien all. Ar persoun touer ne veze ket galvet zoken d'ober an anteramanchou. Kentoc'h eget goulenn anezan, an dud a anterre ar re varo er vered hep beleg ebet.

Pa deuas an urz da gregi er veleien didou d'o c'has da Vrest d'ar prizoun, tud Plouzane en em glevas etrezo evit difen o beleien.

Daou zen eus Brest a yeas da viz genver 1792 da Blouzane da velet eur mignoun. Setu aman peseurt digemer a oue great dezo. En em gavet e Plouzane diouz ar pardaez, hon deus goulennet loj en eun hostaleri. Antronoz vintin, kerkent ha m'omp savet, e velemp eleiz a dud o tont en ti, arinou ganto. Evel m'edo an oferen o seni, ez ajomp d'an iliz ; an dud a deuas var hon lerc'h hag en em lakeas a bep tu deomp ato gant o armou. O klevet ez oa eur beleg didou o vont da lavaret an oferen, e krogas aoun ennomp, hag e teujomp er meaz euz an iliz hep klevet an oferen. Kerkent e oue kroget ennomp hag e ouemp kaset dirag ar mear. Goude beza goulennet hon hanoio, ar mear a lavaras e c'hellemp mont gant hon hent, mes pedi reas ac'hanomp da baea peb a vanne gwin d'an dud o doa kroget ennomp ; ha ret e oue deomp paea, rak an dud-se a lavare e lakfent ac'hanomp da baea ha goude ne blijfe ket deomp an dra-ze. »

Eur c'hemener a yoa e bourk Plouzane hag en doa troet gant ar Revolution. Kement-se a goustas ker dezan. Rak, evel ma skrive e-unan « daoust ma z'eus 16 vloaz abaoe em'aoun e Plouzane, evelato en eun taol am eus kollet va labour ; ne c'hellan mui chom aman ; n'am eus mui gwenneg ebet da c'hounit. »

Ken fall ez ea an traou evit ar Revolution e Plouzane, ma velomp prokurer Lokournan o skriva da Vrest da c'houlenn ma vo prizouniet hep dale an aotrounez Labbe, Nedelec, Le Hir ha Goachet, eus Plouzane, ha dreist-oll an aotrou Trebaol, kure Lamber.

Tud Plouzane a yoa var evez, fuzuillou ganto evit en em zifen. Eur zulvez daou zen eus Lokournan en em lakeas en hent evit mont da Blouzane. Oc'h en em gaout er bourk, e veljont endro dezo vandro hanter kant den

gant fuzuillou ; goulennet e oue diganto evit patra e teuent. « Da velet hor mam-goz », emezo. Neuze e ouent lezet da vont.

Tud a bigne en tour da velet ha ne deue ket a zoudarded dre an hentchou eus kostez Brest. Ouz Brest edo o droug, rak ac'hano eo e teue ar zoudarded hag ar skraperien a spounte ar vro. « Ni a raio da baotred Brest, a lavare tud Plouzane, en em reizha, ha ma klas-kont kregi en hor veleien, e kavint tud da gomz dezo. »

Ha setu aman penaos ec'h en em gemere tud Plouzane evit diwall o beleieu :

« Du zul, 40 goaz gant armou a yea da gerc'hat ar veleien didou d'an iliz, a daole evez varno epad an oferen, ha da c'houde a gase anezo adarre betek an ti el leac'h m'edont. Ar beleg a bigne er gador d'ober ar pron a hanve an 40 a dlïe beilla var ar veleien d'ar zul varlerc'h.

» Pa veze unan klanv da govez, pevar goaz gant fuzuillou a yea da heul ar beleg betek ti ar c'hlanvour.

» E meur a di ez oa bili-ploum evit ar fuzulïou ha betek 25 lur boultr. »

O klevet patra c'hoarveze e Plouzane, ar c'houarnamant a roas urz da gas d'i 600 soudard ha daou ganol. Ar zoudarded a vije bevet divar goust ar barrez.

Tud Plouzane n'oant ket goest da harpa ouz eun hevellep arme, dreist-oll abalamour d'an daou ganol. Goulennet e oue diganto : 1° paea ar mizou evit digas ar zoudarded eus a Vrest ; 2° paea an taillou eus ar bloaz tremenet n'o doa ket paet c'hoaz ; 3° rei ar fuzuillou hag ar poultr o doa ; 4° lakat etre daouarn ar c'habiten mear Plouzane ha mear Lok-Maria hag ar veleien didou a yoa o chom en diou barrez.

Tud Plouzane a blegas var an oll drac'h, nemet var an diveza. N'oant ket, emezo, evit digas ar veleien d'ar c'habiten, rak ne ouient ket e peleac'h oant kuzet. Lavaret e oue dezo neuze rei o ger d'o digas kerkent ha ma ouesfent e peleac'h edont.

N'e ket an traou-ze a dlïe ober vad d'an aotrou Morvan, ar persoun touer. Dilezet e oue muioc'h mui, ha kendelc'her a reas d'en em glemm, da skriva da Vrest ne deue ket ar fabriked var e dro, ne veze den o tougen ar groaz, oc'h elumi ar goulou, o rei ar bara benniget.

E miz even 1792, tud Plouzane ha parresiou all eus a gichen a gasas eul lizer d'ar roue Louis XVI hag e skri-vent evelhen : « Abaoue m'eo bet prezeget an Aviel er beg douar-man, ar relijion gatholik, apostolik ha romen a zo chomet en he zav aman. Al lezennoù nevez douget eneb ar veleien a vir ouzomp da gaout sikour ar veleien a c'hoanteomp. Eur beleg touer a zo digaset d'hor parrez. Daoust hag abalamour da ze ne c'hellomp ket mont da gaout beleien all ?

Roue, roit da dud ar Franz liberte da heul o relijion, lezit ganto o beleien koz. »

Al lizer-ze a oue sinet gant Labbe, Cosleou, Inizan, Ollivier, Lessard, eus Loc-Maria ; Jaouen, Raguénez, Tréhoret, Penvern, euz Milizac.

Ne dlïe ket mont betek ar roue. Heman a yoa er prizoun abaoue an 10 a viz eost, lamet digantan e garg a roue.

Al lizer a gwezas etre daouarn ar Revolutionerien, hag ar re o doa sinet a oue galvet da Vrest evit displega perak o doa great eun dra evelse : goulenn distro ar veleien a yoa enebourien d'ar « Gonstitution ! »

Daoust da ze, ar persoun touer, keit ha ma chomas e Plouzane, a velas an dud o tec'het ato muioc'h mui diou-tan.

I. U.

LA TEMPÉRANCE

La tempérance met du bois dans l'âtre, de la viande dans la marmite, du pain dans l'armoire, de l'argent dans la bourse, du crédit dans le pays, de la force dans le corps, des vêtements sur le dos, de l'esprit dans la tête et du contentement dans la famille.

FRANKLIN.

GALV DA VONT EN TREDE-URZ

(Mat da veza kanet a-rok rei gwiskamant an Urz)

A c'heller da gana war don :
Patronez dous ar Folgoat.

1. Mignoned paour daou-bleget dindan samm ho poanioù,
C'houi hag a ren ho vuhez en drubuilh, en daelou,
O tiskouez hoc'h hualou, ped gwech peus lavaret :
« Gant piou 'man ar wirionez ?... Pelec'h ma 'n eürusded ? »
2. An eürusded zo kuzet e pleg ar zae vezer,
En Trede-Urz e kaver grasou kaer hep niver ;
Direit da gemeret gwiskamant sant Fransez,
Ha d'ho tro c'houi a gavo ar peoc'h, al levenez.
3. Pec'herien gez stlabezet pell 'zo 'kreiz al lagen,
C'houi a gred d'eoc'h eo daonet hoc'h ené da viken ;
Savit, breudeur reuzeudik, deuit davet sant Fransez !
Ar binijen ho rento adarre distlabez.

4. Tud yaouank fur ha devot hag a zo chomet gwerc'h,
Ho peus miret ho lili gwenn kann evel an erc'h,
Penos tremen digailhar ar bed foll ha distur ?
Penos treuzi ar vuhez leun a skouerioù hudur ?
5. Abarz bale d'ar brezel ar c'hroazour a wiske
Gouriz ha dilhad houarn hag a zouge kleze ;
Gwiskit sae c'hroz sant Fransez, ganti c'houi a drec'ho !
Enebourien ho vertuz dirazi a dec'ho !
6. Tud fiell a Vreiz-Izel, ken goazed, ken merc'hed,
En amzerioù diveza ar Pab en deus komzet :
Pedi start hag aspedi a ra ar gristenien
Da vonet en Trede-Urz ha da heuilh e Lezen.
7. Kroaz Jezuz en ho kerc'hen, endro d'eoc'h ar gorden,
Gwisket gant ar skapular, mantel ar binijen,
Kerzit seder ha didrouz warlerc'h hon Tad santel (1),
O rei gwella ma c'hellot d'an Iliz ho skoazel.
8. Gwestla e vuhez da Jezu', beva war e galon,
En em vaga alies eus ar gommunion,
Setu ar gwir eürusded; eürusded ar c'hristen
En Trede-Urz o c'hedal ar repoz da viken !

KLAODA 'R PRAT.

IMPRIMATUR :

Kemper, 1re a viz mae 1914.

A. COGNEAU,
Vikel vraz.

An hostizien, ha ne vevont ket e gwir griste-
nien, n'o deus ket o far evit c'houeza er galon
tan an techou fall.

Les cabaretiers sachant leur métier, en
revendraient aux usuriers et aux courtisanes
dans l'art d'allumer les passions.

Jules SIMON.

(1) Sant Fransez Asiz, a zavas an T.-U. er bloaz 1221.

AN ILIZ KATOLIK

Ar gwir Iliz a dlle beza Abostolik

Evit displega dereat petra eo ar pevare merk euz ar gwir Iliz, an easa da entent marteze, mes en deuz ive kalz pouez en hor relijion zantel e rannin va labour e teir lodenn.

Diskuez a rin deoc'h :

I) Eo abostolik gwir Iliz Jezuz-Krist.

II) E par skedus ar merk-ma var dal Iliz Roum.

III) Ne gavomp ket ar merk-ma en ilizou all.

I. — **Gwir Iliz Jezuz-Krist a zo abostolik**, da lavaret eo, e teu digant an Ebestel hag eo gouarnet gant ar re a zalc'h o flas var an douar.

« Hor Zalver, eme sant Aogustin, en deuz bet c'hoant diouall » hon diouiskouarn eneb d'ar re-ze a dlle dont, hervez m'hen doa » hen diskleriet e-unan, da lavaret deomp : « Ar C'hrist a zo » ama ; du-hont ema. »

C'hoant en deuz bet Jezuz trouc'ha berr d'an digareziou a glaskje an heretiked, ar gristenien fall evit lavaret : « Me a zo gant Jezuz-Krist », hag evelse heuilha pep soro'henn euz o spered hag ioulou fall o bolontez. D'ar re-ze, hor Zalver a respount : « Nan, n'emaoc'h ket ganen-me ; n'am gwelit mui. Mes, va c'hoant eo e toujfec'h d'ar c'halloud am beuz roët d'am Ebestel ha d'ar re a zalc'h o flas. » Ha gwelit petra lavar Jezuz da zant Per : « Te a zo Per, le a zo eur mean, eur roc'h ha varnout-te me a ziazezo va Iliz. » Var zant Per eta, ha nan varnan e-unan en deuz Jezuz savet e Iliz. « An Iliz, eme zant Paol, a zo savet var an Ebestel a zo he mein-diazez » (1). Euz e du **sant Iann** a lavar : « Moger ar gear zantel (an Iliz) he deuz daouzek fondamant ; ar » re-ma a zouge hanoioù daouzek abostol Oan Doue » (2).

D'an Ebestel eo en deuz Jezuz roët, da genta, tenzor ar gwirioneziou hag ar vuez kristen ; ha falvezet eo bet gantan e teufe an tenzor beteg ennomp euz daouarn an Ebestel ha dre nerz ar galloud en deuz roët dezo.

1° Jezuz en deuz roët d'an Ebestel **tenzor ar wirioneziou euz ar relijion gristen**, da lavaret eo kement tra a zo red da gredi pe da ober evit beza salvet.

Ar gwirioneziou-ze a zo bet diskleriet gant Doue ; hogen Doue en deuz fiziet anezo en Ebestel ; dreze ar gatoliked o deuz gwir da lavaret e tle ar gwir feiz beza abostolik.

Ar Skritur Zakr, da genta, eo hel lavar deomp. « Pa vezo » deuet ar spered a wirionez, hen a gasso ac'hanoc'h beteg ar » wirionez a bez » (3), a lavar Jezuz d'e Ebestel : « Ar Spered » Santel, emezan c'hoas, a zesko deoc'h pep tra hag a zigasso » deoc'h da zont euz kement am beuz lavaret deoc'h » (4).

(1) Lizer da dud Ephes II, 20. (2) Apokalyps XXI, 14. (3) S. Iann XVI, 13. (4) S. Iann XIV, 26.

An tenzor-ze, an Ebestel a dlle en dele'her en e bez, arabad e teufe den ebet da lakat e grabanou sakrilach varnan, **Sant Paol** a skrive d'an Hebreed (XIII, 7-9) : Dale'hit sonj euz ho mistri o » deuz kemennet deoc'h komzou Doue, hag heuilbit o feiz. Jezuz » a zo ar memes hini deoc'h koulz hag hizio, koulz ha ma vezo » doug an eternite. » Da ziskib Timothe, ar memes Abostol a lavar : « O Timothe, dalc'h mat d'an tenzor fiziet ennout, tec'h » diouz ar c'homzou didalvez ha diouz soro'hennou eun deska- » durez faoz ; hiniennou o deuz heuilhet an deskadurez-ze hag » ho deuz troët kein d'ar feiz » (1). « An dud fall ha gaouiad a » ielo-seul-dounnoc'h en droug, faziet int o unan ha lakât a raint » ar re all da fazia. Te, da vihanha, choum start en traou-ze az » peuz desket hag e kredes start enno, rak goud a res ervat di- » gant piou ez peuz o desket » (2). Pa gomz da gristenien ar Galasi e lavar : « Tud a zo, emezan, hag a ra freuz hag o deuz c'hoant » diskar Iliz Jezuz-Krist. Ha ma teufemp ni hon unan, hag e » teufe eun eal euz an Nenv da brezek deoc'h eun Aviel dishen- » vel diouz an hini hor beuz prezeget deoc'h, ra vezo milliget. » Hel lavaret hon deuz deoc'h diaraok, a neves hel lavaromp » deoc'h : Malloz d'an hini a zeuio da brezek deoc'h eun Aviel » dishenvel diouz an hini ho peuz resevet beteg-hen » (3).

Gant ar Skritur-Zakr, setu mquez an **Tadou santel euz an Iliz** a zeu da ziskleria d'o zro e tlie kelennadurez an Ebestel beza dalc'het distlabez. Petra damallont-i dreist pep tra d'an here- tiked ? O deuz eur gelennadurez neves ha n'eo ket hini an Ebes- tel : « Eun dra a zo gwirroc'h pa z'eo kossoc'h ; kossoc'h eo pa » z'eo adalek ar penn kenta ; adalek ar penn kenta eo ma teu » digant an Ebestel » (4). « N'euz fors piou oc'h-hu, eme zant » Jerom, hag e savit kredennou neves, oc'h aspedi 'ran, na dagit » ket ar feiz a-zo bet embannet gant an Ebestel. Perak e teuit- » c'hui, goude pevar c'hant vloaz, da brezek deomp traou ha » ne anaïemp ket ? Perak e prezeget c'hui traou ha na sant Per » na sant Paol n'o deuz morse gellet prezeg ? Daoust hag ar bed » n'eo ket bet kristen beteg hizio eb ho kelennadurez » deoc'h-hu ? » (5).

« Ar gwir feiz eo feiz Per hag an Ebestel, feiz an Tadou hag » ar Zent » ; setu petra lavare a bouez-penn an holl Eskibien e **Kounsil meur Trant**.

Ha piou a gredfe lavaret n'o deuz ket an Ebestel prezeget gwir gomzou, gwir relijion Jezuz-Krist ?

2° N'eo ket hebken tenzor ar gwirioneziou kristen a zo bet fiziet en ebestel ; ar re-ma o deuz bet ouspenn da zalc'her tenzor ar **Vuez kristen**. Int o doa da ginnig sakrifiz an oferen, da rei ar zakramanchou, ha da zeski d'an dud fidel ar gwir devosionou.

Jezuz a garg e Ebestel da Vadezi har ar **Vadiziant** eo dor an holl zakramanchou all : « It, kelennit an holl boblou, badezit » anezo en hano an Tad hag ar Mab hag ar Spered Santel » (6). D'an Ebestel, Hor Zalver a ro ar c'halloud da bardoni ar pec'he-

(1) Kenta Lizer VI, 20-21. (2) II Lizer III, 13-14. (3) Lizer da Dud ar Galasi I, 8-9. (4) Tertullian. (5) Lizer da Pammachius. (6) S. Vaze XXVIII, 19.

« jou a vezo pardonet d'ar re m'ho pezo pardonet dezo » (1). **Levr Oberou an Ebestel**, skridou an Tadou Santel, a zesk deomp ive n'oa nemet an Ebestel, hag ar re a ioa bet beleget ganto hag a roë ar **Gonfirmasion hag an Nouën**.

Evelse c'hoas, d'an Ebestel e roas Jezuz ar garg hag ar c'halloud da ginnig da Zoue sakrifiz santel an oferen. Goude beza savet Sakramant an Aoter e lavar d'an daouzek Abostol : « Grit an dra-ma en envor ac'hanoun-me ». Hag an Ebestel, a voe ar pennou kenta ha kenta renerien en Iliz, o deuz skignet, da genta, etouez ar Gristenien, an devosion d'hor Zalver ha d'ar Werc'hez Vari ; int eo o deuz savet ar Zul, evel deiz an Aotrou Doue, ar gouelioù brasa hag amzer zantel ar C'horaz. Dre o c'homzou, dre o skueriou e prezegont eo red pedi alies ha gant gwir devosion. Gelver a reont an dud fidel da dostaat alies a weach ouz an Daol zantel. En eur ger, kement a zo red evit rei ar vuez d'an eneou, evit kendelc'her ha kreski ar vuez-ze a ioa miret e amzer an Ebestel o doa o-unan her prezeget d'ar gristenien.

Abostolik eo eta an Iliz he deuz dalc'het mat d'an tenzor a zo bet fiziet en Ebestel hag a zo deuet beteg ennomp. An dra-ze n'eo ket awoalc'h goulskoude ; evit ma vo Abostolik, e gwirionez, an Iliz eo red e vije an dud fidel gouarnet gant pastored hag o deuz o galloud a berz an Ebestel, hag a zalc'h difazi plas an Ebestel.

Skritur-Zakr, skridou an Tadou Santel, hor skiant-vat he-unan a lavar deomp dijaot kaër eo red d'an Eskibien delc'her plas an Ebestel, evit ma vo an Iliz abostolik e pep doare.

1° Petra lavar deomp **ar Skritur-Zakr** ? — Den ebet ne c'hell na kelenn na reizha ar bobl kristen ma n'en deuz ket bet ar galloud d'hen ober euz an Nenv. « Den ebet, eme sant Paol, ne c'hell » kemeret ar garg hag an enor-ze anezan e-unan ; red eo dezan, « evel Aaron beza galvet gant Doue. Jezuz-Krist a zo eur skuer » evidomp ama ; n'eo ket anezan e-unan eo en deuz kemeret e garg ; her resevet en deuz digant an hini a lavaras dezan : « C'hui eo ar Belek eternal hervez urz Melkisedek » (2). Ma kass Jezuz e Ebestel da brezek an Aviel, eo abalamour en deuz bet ar galloud d'hen ober : « Pep galloud a zo bet roët d'inn en Nenv » ha var an douar ; it eta ha kelennit an holl poblou » (3). Ar gefridi a ro dezo a zeu euz ar gefridi en deuz bet e-unan digant e Dad : « Evel m'en deuz va Zad va digasset, me d'an zro a gass ac'hanoc'h » (4).

An Ebestel o doa bet digant o Mestr ar garg hag ar c'halloud da reizha ar bobl kristen ; kent-ze ive n'o deuz lezet hini all ebet d'hen ober ma na zeue ket a berz Doue. Ne c'hellont ket kounpren e vije an traou a c'hiz all. Sant Paol e-unan, galvet gant Doue dre viraki goulskoude, ne stago gant al labour nemet p'en dezo bet e garg digant an Ebestel : « Goude beza iunet ha pedet » an Ebestel a astennas ho daouarn varno (sant Paol ha sant Bar-

(1) S. Iann XXI, 23. (2) Lizer d'an Hebreed V, 4, 6 (3) S. Vaze XXVIII, 20. (4) S. Iann XX, 21.

» nabas) hag a reas dezo mont en hent » (1). P'en dezo sant Paol savet eun Iliz benag bep tro e tibabo e-unan ar re a dliz gouarn an Ilizou-ze : « Goude beza pedet ha iunet, Barnabas ha Paol, a lakeas beleien e penn pep Iliz » (2). N'eo ket hebken an Ebestel a rea evelse, ar re a zalc'h o flâs a-ra evelo. Timothe ha Tit n'oant nag Ebestel, nag Avielerien ; ha klevit petra lavar sant Paol d'unan anezo : « Da lezet am beuz e enezenn Kret evit ma » lakii urz vat e kement a zo choumet c'hoas da renka hag evit, hervez va gourc'hemennou, ma lakii re goz (da lavaret eo : eskibien ha beleien) e pep kear-yras » (3). D'egile, da Dimothe, sant Paol a lavar : « Kement a peuz klevet diganen-me dirak eun » niver bras a destou, fizia ri an dra-ze e tud krenv en o feiz hag a vezo gwest d'hen deski d'ar re all » (4).

2° **An Tadou santel, an holl Doktored** o deuz dalc'h mat prezeget ar wirionez-ze. Setu petra lavar Tertullian, (a zo kwezet e-unan, siouas ! en herezi goudeze) : « Ma zeuz herezioù hag a glaskje en em lorc'hat da veza ken koz hag an Iliz, ni a c'hell » respount dezo : Diskuezit deomp 'ta penn-kenta hoc'h iliz ; » diskuezit deomp penaoz hoc'h eskibien, o sevel euz an eil » d'egile, a zalc'h plas unan euz an Ebestel e doare pe zoare. » Rag, evelse eo e teu an Ilizou da destenia e teont a berz an » Ebestel. Iliz Smyrn a ziskuez deomp Polykarp a zo bet roët » dezhi da eskob gant sant Iann ; Iliz Roum a ziskuez deomp » Klemant a zo bet great eskob gant sant Per e-unan. Hag an » holl ilizou all a zo evelse : rei a reont hanoioù ar re a zo bet » karget gant an Ebestel da c'hoularn anezo. Ra zeuio 'ta an » heretiked da ziskuez deomp kement all ! Ne c'hellont ket hen » ober. »

Araok Tertullian, **sant Irene** en doa gwelet ervat n'oa doare gwelloc'h da stanka o ginou d'an heretiked eget komz dezo euz an Eskibien a deu dalc'h mat an eil varlerc'h egile e penn eun eskopti. **Sant Optat** a bede an Donatisted da lavaret dezan a beleac'h e teue o eskibien kenta hag a berz piou e teuent : p'o dije hel lavaret, neuze marteze e c'helljent lavaret oant euz Iliz Jezuz-Krist.

Ha brema goude naontek kant vloaz, n'euz ket eun Eskopti en Iliz katolik ha ne gavjomp ennan pa zavomp beteg an Eskob kenta, eun den digasset gant an Ebestel, pe da vihana gant tud digasset ganto hag alies gant ar Pabed o-unan ; rak da vikel Jezuz-Krist, d'ar Pab eo e tere, muioc'h eget d'ar re all, pourvei da ezommou ar poblou neves-ganet d'ar feiz ha rei dezo ar bastored gwirion a hentcho anezo varzu ar zilvidigez. An Iliz e Kounsil-meur Konstantinopl, he deuz kemeret an hano a **Abostolik**, evit rei da anaout d'an dud fidel pere ar bleizi yud a wisk kroc'henn danvad evit taga anezo seul-easoc'h a-ze.

3° Erfin hor **skiant-vat** sklerijennet gant ar feiz a lavar deomp e tlie an Eskibien delc'her plas an Ebestel e gouarnamant an Iliz.

Evit beza salvet, beza gant Jezuz e gloar ar Baradoz eo red deomp kaout perz er vuez en deuz renet var an douar : red eo

(1) Ober an Eb. XIII 3. (2) Ob. Eb. XIV, 23. (3) Lizer da Dit, I, 5-7. (4) Eil Lizer da Dimothe II, 2.

beza unanet gant Jezuz en doare-ze evit kaout buez ar c'hras ; gant Jezuz e flocmp mervel evit mont gantan d'ar baradoz. Mes Jezuz n'eo deuet nemet eur veach var an douar : n'en deuz digasset ar Spered Santel nemet eur veach ; an Ebestel hag tud o amzer o deuz bet darempred gant Jezuz, int eo o deuz resevet ar Spered Santel ; perz o deuz bet e buez hag e labouriou o Mestr. Ni ne c'hellomp ket en em staga evelse ouz Jezuz p'eo gwir na vev mui var an douar evel gwech all ; ha goulskoude eo red hen ober. Penaoz e raïmp-ni an dra-ze ? O veza a-unan gant ar re o deuz darempredet hor Zalver ; hag evelse hon devezo perz e buez Jezuz e-unan. Etre Jezuz ha ni e tlie beza eur jadenn ; er jadenn-ze e zeuz mellou hag ar re-ma plou int, nemet an Ebestel, an diskibien hag ar re a zalc'h o flas.

Ne c'heller ket ober eb beza bet ar c'halloud d'hen ober, kement tra a zell ouz an dud a Iliz. Al labour-ze a zo diez bras ha tenna 'ra d'e heul traou bras ken evit ar vuez-ma, ken evit an eternite. Eas eo deomp kompren neuze e c'houlennje Doue digant an dud a Iliz beza kaset varzu an dud fidel gant ar ré o deuz galloud d'hen ober. Evit traou ar bed-ma zoken eo ar memes tra ; evit ober labour eur medesin, eun noter, eun apotiker, eun alvokad, eur skolaër eo red beza resevet ar galloud d'ober al labour-ze digant ar re a zo karget da c'houarn ar vro. Ar galloud a zo roët d'an dud a Iliz a zo galloud Doue e-unan koulz lavaret ; ha dre-ze ar galloud-ze ne c'hell dont dezo nemet euz a berz Doue dré zaouarn ar re-ze a zo bet lavaret dezo : « P'ep galloud a zo bet doët d'inn en Nenv ha var an douar. Evel m'en deuz va Zad va digasset, me d'am zro a gass ac'hanoc'h... Setu emaeoun ganeoc'h betek ar penn diveza euz ar bed. »

Gwir Iliz Jezuz-Krist a dlïe eta beza abostolik. Er miz a zeu e tiskuezin deoc'h he deuz an Iliz katolik ar merk-ze euz ar gwir Iliz.

F.-M. MAZEAS.

GALLEG SAOUT KASTEL-POL

Ar mab. — Mam-me ?

Ar vam. — Quoi, ma mabig ?

Ar mab. — J'ai trouvé un t'oiseau.

Ar vam. — Quel t'oiseau, ma mabig ?

Ar mab. — Un philipp.

Ar vam. — Est-ce que le philipp il vivent ?

Ar mab. — Bien sûr, qu'il vivent.

Ar vam. — Est-ce qu'il mangeont.

Ar mab. — Oui ; du buzug et du bara chaoget.

GWIR GARANTEZ

An holl a yoa kousket d'ar poent-se e Kervignak, ha n'eo ket souezus, rak unnek heur a yoa sonet abaoue eur pennad e tour an iliz, pa oe gwelet charretour Kerbalaneg o tont war varc'h herra ma c'helle a dreuz tachen ar voure'h, hag o vont war eün da skei war dor ar presbital.

— Dirdign ! Dirdign ! Dirdign !

Ne voe ket pell e tigoras eur prenestr en uhella eus an ti, ha Jertrud, ar garabasen, a lakâs he fenn er meaz.

— Petra zo ? emezi gant eur vouez rust, evel hini eun den dihunet e kreiz eun huvre dudius.

— Simon Kerbalaneg eo a zo kousezet diwar e gar en eur zont eus marc'had ar greun. N'en doa ket e anaoudegez p'en em gavas er gêr.

— Ha petra fell d'eoc'h a rafen ?

— An holl du-man a zo enkrezet, a lavaras c'hoaz ar charretour, ha ma karfe an Aotrou Person pe an Ao. Kure dont, me gred...

— An dra-ze avat ! Pôtr diaviz, eme ar garabasen bennek, n'eman ket dres da spered, sùr a-walc'h ! Petra ? mont da Gerbalaneg dre eur seurt amzer ? Ankounac'hât a rez, pôtr paour, ez eus eun heur vale ac'han di. Peadra zo da dapa e varo !..

— Koulskoude...

— Te lavaro du-ze ez aimp abret warc'hoaz vintin. O va Doue ! Va Doue ! Mont da Gerbalaneg e kreiz an noz pa skourn da frailha mein ! Mar deo hervez ar skiant vat dieza an dud evel-se !... Ma kav d'it emañ o vont da zihuna an Aotrounez da ober d'ezo klenvel d'o zro ! Jezuz ! Gwer'hez Vari !..

Ar garabasen a zerras buhan ar prenestr hag a gendalc'has da chaokat meur a dra etre he dent. Ar charretour ne jomas ket pelloc'h da dorta e-kichen an nor. Mantret oll gant eur seurt digemer, e savas war e varc'h, hag hen ac'hano difre 'trezek ar gêr.

An Aotrou Person koulskoude hag e gure a yoa bet dihunet gant an trouz.

— Alo ! a zonjas an Aotrou Person, eman adarre ar paour kez Jertrud o c'hoari he fenn ! Re a zamant he deus d'eomp. Klevet em eus, a drugare Doue ! Ne fell ket d'in dihana an Ao. Kure ; yaouankik eo c'hoaz, ar c'houssked a ra vad d'ezan, ha n'eo ket iskiz ; me a zo koz, ha d'am oad ne zeller ket ken tost, diou pe deir heur nebeutoc'h er gwele ne zanter mui an draze... Alo ! houst ! deomp da welet petra zo c'hoarvezet gant ar paour kez Simon !

Ha setu an Aotrou Person o wiska buhan e zilhag hag o kemeret e vantel vras evit en em ziuall gwella ma c'helje dioc'h ar riou ; hag hen da vont didrouz er meaz...

An Aotrou Kure ive a oe mall gantan sevel ha gwiska e zilhag.

— Asa, emezan, n'oun ket evit koumpren Jertrud evelato ! Kâs an dud da vale evel-se pa deuont da glask ar beleg ! Simon a zo glazet, gwall c'hlazet marteze ! N'oun ket evit hen lezel da vont kuit evel eur c'hi, hep mont war e dro... Keuz em befe goude e-doug va holl buhez... An Aotrou Person a zo kousket... Lezomp anezan e peoc'h. Mont a ran evitan. Pemzek

vloaz ha tri-ugent en deus, ha d'an oad-se eo mat d'ezan diskuiza en e wele. D'in-me eo dleet al labour tenn p'eo gwir oun yaouank ha yac'h pesk.

Evel ma sonjas e reas, ha p'edo an Aotrou Person o vont er meaz eus ar presbital, an Aotrou Kure a yoa abaoe eur pennad o vale etrezek Kerbanaleg.

Edot e kreiz miz kerzu, hel lavaret em eus ; an noz a yoa tenval ha yen ; ne glevet ken trouz nemet bep eur mare eur sourrad avel skournet a dremene o yudal. An Aotrou Kure eur pez mouchouar gloan gantan endro d'e c'houzoug a jache war e zivesker. Mont a reas ker brao ma figouezas er geariaden eun tamm bennak a-rok hanter-noz.

Ar porastel a yoa digor war ar porz, hag e kichen an ti edo gwetur ar medisin diredet hen ive eus eur barrez a-dost.

Endro d'an tan, an Aotrou Kure a gavas eur bern mevelien a gomze etrezo a vouez izel o c'hedal ar medisin da zisken evit kaout kelou eus ar mestr. Lavaret a reas d'ezo eur gomz vat bennak, hag hen ac'hano da gambr an tiek.

Heman a yoa astennet war e wele, drouk-livet gwir eo, n'en doa ket avat doare da gaout kalz poan.

— Mezek oun, Aotrou Kure, da veza grêt d'eoc'h sevel e kreiz an noz. Yvon en doa lavaret ne deujec'h ket, hag ez oan koulz lavaret laouen a gement-se. N'emaon ket ker fall ha ma 'z eus lavaret d'eoc'h, niarvat.

— Brao eo d'eoc'h, Simon, fidamdoustik, eme ar medisin. Unan-all en divije bruzunet e gorf, ha c'houi n'ho peus tapet nemet eun nebeudig kignadennou dis-

ter hag a vezo pare abenn tri dervez aman. Alo ! alo ! n'ez eot ket en dro-man c'hoaz da welet ho tud koz !

— Fiziñs em eus ive, a lavaras laouen ar c'houer. N'eus fors, Aotrou Kure, ho trugarekât a ran evelato a greiz kalon da veza deuet, daoust d'an avel ha d'ar yenien.

— Joa eo ganen beza grêt tro wenn ; gwelloc'h e kavan ho kaout yac'h eget ho kaout war ho tremenvan. Kouskit c'houek, Simon, hag arabat e vezo d'eoc'h koueza mui diwar ho kar hiviziken !

Ar medisin a lezas eun tamm ongant bennag war an daol hag a zistroas d'ar gêr ar beleg gantan en e wetur.

N'o doa ket grêt eun hanter leo e weljont unan ben-nak o tont a-benn herr d'ar wetur.

— Piau an diaouskel a c'hell beza o pourmen dre an henchou d'ar poent-man eus an noz ? a lavaras ar medisin a vouez izel... Hag e c'hopas : It a-zeou, va den mat !...

Hag an Aotrou Person a yeas ebion d'ezo hep beza

o anavezet. Douetans en doa koulskoude, rak meur a wech e troas war e zeulioù da zellet.

— Ne fazian ket, emezan, hounnez a rank beza gwe-tur an Aotrou Trogareg. Gwella ma 'z eo ! ma tistro ar medisin, eo a dra-zur abalamour m'eman bravoc'h ar c'hlanvour.

An Aotrou Person a zigouezas dres p'edo Yvon o prena ar porrastel war ar porz.

— Noz vat, Yvon ! emezan.

— Penos 'ta, Aotrou Person, eme ar mevel nec'het bras, c'houi eo a zo aze ?

— Ya da ! Mes petra ra d'it beza ker souezet-se ? Jertrud, gwir eo, he deus kaset truilhek ac'hanout da vale en noz-man ; hogen, klevet em boa kement ho poa lavaret an eil hag egile, ha setu ez ouñ deuet !

— Abalamour eo... eme ar mevel sebezet.

— Asa, Yvon, lavar d'in 'ta petra zo. N'ec'h eus ket doare d'am anaout... An Aotrou Trogareg zo bet aman, n'eo ket gwir ?

— Ya, Aotrou Person.

— Ha petra en deus lavaret ?

— Lavaret en deus eo gwellaet kalz d'ar mestr. N'eo ket bet ken glazet hag hon doa kredet da genta. Abenn tri dervez ne jomo mui netra, a lavar.

— Keleier mat eo an dra-ze, Yvon. Doueti rean ive va-unan ; n'eus fors, plijadur a ra d'in klevet anezo. Penos ez a Simon d'ar poent-man ? Klemm a ra ?

— Kousket eo, Aotrou Person !

— O mar deo kousket, lezomp anezan, arabat e ve e zihuna. Alo ! mont a ran da zistrei d'ar gêr. Dont a rin adarre warc'hoaz, e poent pe boent eus an deiz. Kenavo !

Gwelloc'h em bije kavet klevet oa dihun, a zonjas an Aotrou Person, rak plijadur ha vad en divije grêt d'in ober eun dommaden en e gambr !

Hag hen en hent. Diouall a reas da ober trouz en eur vont er presbital gant aon da zihuna ar garaba-sen ; houman, aon en doa, he divije e gondaonet goude da eva tizan epad eiz dez.

Antronoz, an Aotrou Person hag e gure a yoa o daou o tijunia d'an hevelep poent.

An Aotrou Person a vouse'hoarze gwechouigou ouz e gure, hag ar c'hure, eus e du, a rea sellou korn ouz e herson.

— Ac'hanta, Aotrou Person, eun nozvez vat ho peus bet ?

Ya da ! Ha da unan ?

— Me ive, Aotrou Person, o me ive !

Ret eo evelato, a zonje an Aotrou Kure, e ve deuet an Aotrou Person da veza pounner-lev. Mat em eus grêt lezel anezan da gousket !

Souezus eo, a zonje ive an Aotrou Person, pegen kalet eo kousk ar re-man yaouank ! netra n'hell o dihana !

Hag ez ejont pep hini eus e du, laouen bras da veza grêt vad an eil d'egile.

KLAODA 'R PRAT.

KUZULIOU

D'eur breizad euz P. — P. S. Paz ho peuz ha rejeti a rit. Rejetti a rit abalamour d'ar paz ho peuz ; ar paz ivez eo a ra deoc'h kaout ar poaniou ho peuz en ho kleuz hag en ho kostezioù. Dre ho lizer eta e kredan ho peuz eur c'hlenved bennak en ho peultrin. Pehini eo ? Aze vat, n'oun ket evit lavaret deoc'h nemeur a dra, rag klevet a rankan an trouz en diabarz ennoc'h evit gouzout, e gwirionez, e pe lec'h oc'h dalc'het. Mes ar pez a c'hellan lavaret deoc'h dioc'htu eo ez eo mall deoc'h mont da gaout ho medecin, hag hep dale ebed zoken.

Ho poaniou hag ar rejetti a rit a baouezo pa denio ho skevent da barea.

A neb an arret, ne zeus louzon ebed na da eva, na da zebri ; mad e vije bet d'in gouzout hoc'h oad, gouzout pegeit a zo abaoe m'ho peuz ar c'hlenved-ze, ha gouzout var be seurt lizerennou pe var be seurt geriou eo ec'h arretit.

Dre skrid n'eo ket possubl lavaret deoc'h penaoz para ; re hir e vije ; gwellât a c'hellit ha para, en d'eün, zoken, mes deski komz, a nevez, eo a rankit.

AR MEDESIN.

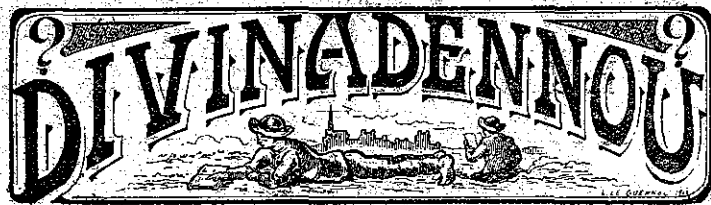
(Er miz a zeu e vô kavet an eil pennad var ar butun.)

Evit kaout kuzulioù ar Medecin, skriva d'an Dr DUJARDIN, médecin, Saint-Renan (Finistère).

EUN DIZOUEZEN

AR C'HABITEN. — Ah ! feac'h, evit gant hen-man ez in en eun tu bennak.

Evit beza kavet respontchou divinadennou miz Meurz

22 o deus bet 70 poent :

J. Acquitter	Sant-Nouga.
M.-A. Le Berre	Guiterede.
Louis Bizien	Plouenan.
J. Boulch	Sant-Nouga.
M.-Y. Cardinal	—
Y. Dantec	—
Y. an Dœuff	Triagat.
Ad. Glemarec	—
Job Grall	Gwinevez.
Guillaume Guillou	Lanrice.
J.-F.-M. Kerrien	Plouenan.
Pôtr L. M.	Logon-Daoulas.
M. A. M.	Rosnoen.
Math. Morvan	Pionevez.
J.-L. Pennec	Sant-Segal.
Yv. Prigent	Sant-Nouga.
Quéau	Landerne.
Guill. Le Reun	Plabennec.
J.-M. Salaün	An Trehou.
M. Salaün	Sant-Nouga.
M. Segalen	Gouesnou.
F. Thépaut	Plouzane.

6 o deus bet 65 :

J.-F. Becam	Guiclan.
J.-L. Cadiou	Sibiril.
Yv. Cloarec	St.-Thegonnec.
J. Ollivier	Lanhourne.
Jos. Pinvidic	Gwikar.
Francine Seité	Plouescat.

3 o deus bet 60 :

René Cadiou	Sibiril.
Louis Floch	Pioneur.
M.-J. Pirion	Rosnoen.

Respontchou divinadennou miz Ebrel

- I. — Eur garreg.
- II. — Abalamour ma ne oar ket e petra penn e vez e blueg.
- III. — Euz nadoziad neud.
- IV. — Ar pesk ebrel.
- V. — Y, eur barrez a 200 den euz departamant ar Somme ha Saint-Remy-en-Bouzemont-Saint-Genest-et-Isson, eur barrez kanton, euz departamant ar Marne.

3 o deus bet 50 poent :

Yv. an Dœuff	Triagat.
Jean-Louis Pennec	Sant-Segal.
Quéau	Landerne.

5 o deus bet 55 :

Y. Carion	Plogonnec.
Servé Le Moign	Lokourroan.
Eur pôtr yaouank	Plougonvelen.
J.-M. Quéau	Bodilis.
X.	Plouneour-Trez.

16 o deus bet 50 :

F.-M. Abarnou	Plouviat.
F. Bescond	Trégionon.
Léonté Caroff	Kastel-Pôl.
F. Cléch	Lanveur.
Philo Combol	Gwiniventer.
M. Cornic	Kerfeunteun.
M. Cuff	Pempoul.
Reine Le Duff	Cledor.
Pierre Gourliant	Plougonvelen.
Yv. Kerveillant	Combrit.
Michel Laurent	Guipavas.
E. Le Lay	Kastel-Pôl.
J.-L. Roué	Sant-Neven.
Jos. Le Roux	Kernilis.
O. Le Vaillant	Landerne.
Yv. Le Verge	Kerlouan.

4 o deus bet 45 :

M. Yv. Bégoc	Sant-Pabu.
Yv. Cong	Landunvez.
Cor. Cotten	Eliant.
Eul labourer douar	Kastel-Pôl.

6 o deus bet 40 :

Erwan Kerguiniou	Lanveur.
Pelagie Messenger	Plouzeniel.
M.-R. Philippe	Plogonnec.
Yv. Prigent	Taulé.
F.-M. Silliau	Garlan.
Louis Vasselet	Lothey.

28 o deus bet 40 :

J. Acquitter	Sant-Nouga.
M. L. B.	Gouesnou.
Yves Balcon	Berven.

M. Y. Bégoc	Sant-Pabu.
J. Boulch	Sant-Nouga.
M.-Y. Cardinal	—
Ph. Combol	Gwiniventer.
Yves Cong	Landunvez.
M. Cuff	Pempoul.
Yves Dantec	Sant-Nouga.
Louis Floch	Plomeur.
A. Glemarec	Triagat.
Job Grall	Gwinevez.
J.-F.-M. Kerrien	Plouenan.
Pôtr L. M.	Logonna.
Servé Le Moign	Lokourroan.
J.-P. Ollivier	Lanhourne.
M. R. Philippe	Plougonne.
M.-J. Pirion	Rosnoen.
Yv. Prigent	Sant-Nouga.
Yv. Prigent	Taulé.
J.-M. Quéau	Bodilis.
J.-L. Roué	Sant-Neven.
J.-M. Salaün	An Trehou.
M. Salaün	Sant-Nouga.

M. Segalen	Gouesnou.
Francine Seité	Plouescat.
Y. Le Verge	Kerlouan.

11 o deus bet 30 :

Jean-Fr. Becam	Guiclan.
Yves Le Bras	Lennon.
M. A. C.	Bréles.
Fr. Cléch	Lanveur.
Yves Kerveillant	Combrit.
Michel Laurent	Guipavas.
Jos. Pinvidic	Guikar.
Guill. Prigent	Guiclan.
Guill. Le Reun	Plabennec.
H. Rolland	Dirinon.
Olga Le Vaillant	Landunvez.

4 o deus bet 20 :

Yves Le Bras	Lennon.
J.-L. Cadiou	Sibiril.
M. A. M.	Rosnoen.
Eur pôtr yaouank	Plougonvelen.

Hanoiou ar re o deus gounezet Prizioù Here, Du ha Kerzu

J.-L. Cadiou, Sibiril	155 poent.	Yves Cong, Landunvez	145 poent.
Louis Floch, Plomeur	155	Yv. an Dœuff, Triagat	145
Quéau, Landerne	155	Ad. Glemarec, Triagat	145
Marie Yc, Eliant	155	Olga Le Vaillant, Landunvez	145
Yves Dantec, Sant-Nouga	150	Pierre Abalan, Gouesnou	140
Mathieu Morvan, Pionevez	150	Pôtr L. N., Logonna	140
M.-A. Le Berre, Gwinevede	150	M. Segalen, Gouesnou	140
J. Boulch, Sant-Nouga	145	Guill. Le Ber, Taulé	140
M.-Y. Cardinal, Sant-Nouga	145	Michel Laurent, Guipavas	140
J.-P. Ollivier, Lanhourne	145	F.-J. Ollivier, Sibiril	140
René Carion, Sibiril	145	Gouven Ollivier	140
L. Bizien, Plouenan	145		

Hanoiou ar re o deus gounezet Prizioù Genver, C'houevrer, Meurz hag Ebrel

Yv. an Dœuff, Triagat	240 poent.	Ph. Combol, Gwiniventer	210 poent.
J.-F.-M. Kerrien, Plouenan	230	J.-C. Roué, Sant-Neven	210
Ad. Glemarec, Triagat	230	J. Acquitter, Sant-Nouga	200
J.-L. Pennec, Sant-Segal	230	M. Cuff, Pempoul	200
Yv. Prigent, Sant-Nouga	210	M.-J. Pirion, Rosnoen	200
Quéau, Landerne	220	Jos. Pinvidic, Gwikar	195
M. Salaün, Sant-Nouga	220	Louis Bizien, Plouenan	190
J.-P. Ollivier, Lanhourne	225	J.-L. Cadiou, Sibiril	185
J. Boulch, Sant-Nouga	220	Servé Le Moign, Lokourroan	180
M.-Y. Cardinal, Sant-Nouga	230	Louis Floch, Plomeur	180
Yv. Dantec, Sant-Nouga	220	Job. Grall, Gwinevez	180
Pôtr. L. N., Logonna	220	Pôtr Yaouank, Plougonvelen	145
Guill. Le Reun, Plabennec	220		

Respontchou divinadennou miz Mae

- I. — Ar marc'h a vez bleinet dre ar penn araok hag ar vag dre ar penn a-dreñv.
- II. — Seiz.
- III. — Bennoz Doue, tud vat, deoc'h holl bras ha bihan.
- IV. — An neb a vale gant eur boutou koat.
- V. — Ar genou, an dent hag an teod.

35 o deus bet 50 poent :

J. Acquitter.	St-Nouga.
Yv. Balcon.	Berven.
J.-F. Bécam.	Guiclan.
M.-Y. Begoc.	St-Pabu.
J. Beyer.	Plouider.
J. Boule'h.	Sant-Nouga.
J.-L. Cadiou.	Sibirif.
M.-Y. Cardinal.	Sant-Nouga.
Clech.	Lanveur.
Philo Combol.	Guinivepter.
Y. Cong.	Landunvez.
Mari Cueil.	Pemponill.
Y. Dantec.	Sant-Nouga.
Yv. an Dœuff.	Triagat.
Louis Floch.	Plomeur.
Ad. Glémarec.	Triagat.
Michel Laurent.	Guipavas.
M. Lavanant.	Loc-Eguitner.
M. A. M.	Rosnoën.
Pôtr L. N.	Logonna.
J. P. Ollivier.	Lanhourne.
J.-L. Pennec.	Sant-Ségat.

Renée Philippe.	Plogonnec.
M.-J. Piriou.	Rosnoën.
M. Prigent.	Sant-Nouga.
Queau.	Landerne.
J.-M. Quéau.	Bodilis.
M.-A. Quéau.	Plogonnec.
Guill. Le Reun.	Plabennec.
H. Rolland.	Birion.
J.-L. Roue.	Sant-Neven.
J.-M. Salaün.	An Tréhou.
M. Salaün.	Sant-Nouga.
M. Ségalen.	Gouesnou.
Olga Le Vaillant.	Landunvez.

8 o deus bet 40 poent :

Job Grall.	Gwinevez.
Yv. Kerveilant.	Combrit.
Servé Le Moign.	L'Kourman.
Jos. Pinvidic.	Grikar.
Guénot Premel-Cabic.	Plouneour.
Y. Prigent.	Taulé.
Pôtr Yaouank.	Plougonvelen.
Francine Séné.	Plouescat.

Divinadennou miz Even

- I. — Daou disterik a dra
Ma ne d'int toull ne dalvint neira.
10 p. ar r. *Digaset gant J.-M. Salaün, an Tréhou.*
- II. — Petra zo goest da heuill pe da gerzet arôk ar gwella reder?
10 p. ar r. *Digaset gant Pôtr Sant-Ségat.*
- III. — Pehini eo an artikl ha ne garfe den e gaout da werza na da breza.
10 p. ar r. *Digaset gant Francine Sêite, Plouescat.*
- IV. — Fauchik-Fall, bet o pourmen e Kerne, en devoa gwelet emezan kigvez du dare da Nedelek : daoust ha gwir eo an dra-ze?
10 p. ar r. *Digaset gant Pôtr L. N., Logonna-Daoulas.*

- V. — Gant ar c'houec'h karre ha tre-gont-man, grit peder L ha peder Z en eurlezel ar c'harreou peb hini en e blas.
10 p. ar r. *Digaset gant Saik Guillou, Gwitevede.*

Kemennadurez. — Ar Respontchou da zivinadennou miz, even a ranko beza en em gavet gant *Renar Feiz ha Breiz e Sant Thegonnec* abenn an 20 a viz even da zivezata.

Ar prisiou, gounezet epad ar bloaz evit an divinadennou, a veso roët holl var eun dro, da c'houel ar *Bleun-Brug, e Gwengamp*, d'an 10 a viz gwengolo a zeu. *Talcoudeges 400 hr a vò anezò.*

Feiz ha Breiz

Kappad Mizek ar Vretoped

X^{et} GOUEL AR BLEUN-BRUG

Xe FÊTE DES BRUYÈRES

A Guingamp, 10 Septembre 1914

PROGRAMME MUSICAL

CHORALES

A

- 1° *Ni ho salud stereden vor* (chœur à 4 voix mixtes).
- 2° Morceau libre.

B

- 1° *Peden d'ar Werc'hez* (chœur à 2 voix égales et à 2 voix inégales).
- 2° Morceau libre.

C

- 1° *Kapiten Sant Malo* (chœur à 1 voix).
- 2° Morceau libre.

SOLISTES MUSICIENS

D

- 1° *Iverzoun*, chant pour soprano.
- 2° *Ar plac'h glac'haret*, chant pour contralto.
- 3° *Ar mab*, chant pour ténor.
- 4° *Va dous*, chant pour baryton.
- 5° *Miliner Treganna*, chant pour basse.

N. B. — L'accompagnement est obligé au piano pour les solos. On est libre de se faire accompagner par qui l'on voudra, même par un membre du jury.

SOLISTES, CHANTEURS D'INSTINCT

E

Il sera formé 3 catégories : Hommes, femmes, enfants, On est prié de chanter autant que possible des morceaux populaires inédits.

OBSERVATIONS GÉNÉRALES

a) Trois semaines au moins, avant le concours, les directeurs de chorales doivent faire parvenir 3 exemplaires du *morceau libre*, à M. l'abbé Hervé, vicaire à Lanmeur (Finistère), qui les communiquera à temps aux membres du jury.

b) Les chorales et solistes se feront inscrire à temps chez M. l'abbé Hervé, à Lanmeur.

c) Pour se procurer la musique des morceaux imposés, s'adresser à M. A. Le Goaziou, imprimeur-libraire, 1, place Emile Souvestre, Morlaix.

d) Il va de soi que tous les chants doivent être exécutés en langue bretonne, bien que toute mélodie celtique soit admise au concours.

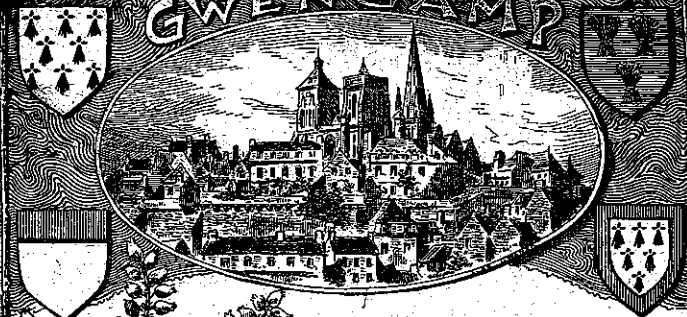
e) Toutes les chorales doivent pouvoir exécuter le chant national celtique : *Bro goz ma zadou*, à l'unisson : ce chant devant être entendu à l'issue de la représentation bretonne de l'après-midi par toutes chorales réunies.

f) Durant les entr'actes de la pièce bretonne, les chorales les plus méritantes devront se faire encore entendre. Le jury de musique les désignera en leur fixant les morceaux à chanter. Il peut en être de même des solistes.

Tous les directeurs de groupes auront l'obligeance de s'en informer auprès du secrétaire du comité de musique, à l'issue du concours.

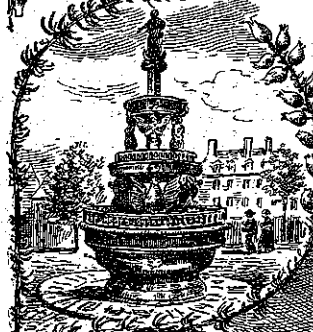
LE COMITÉ DE MUSIQUE.

Jili-Breiz

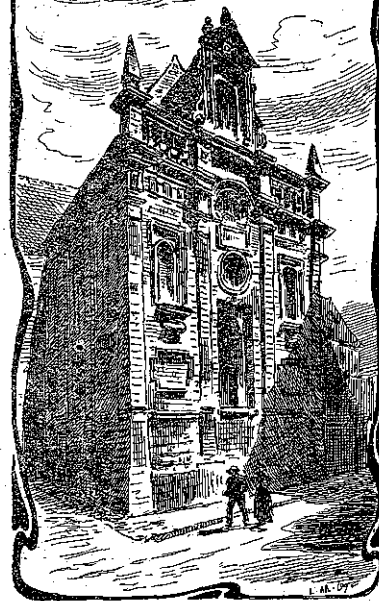
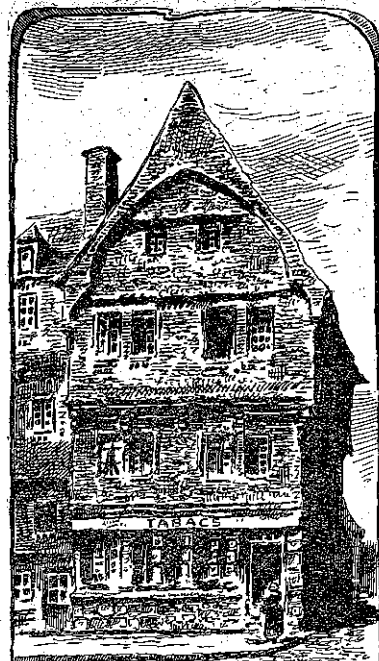
1425-1450

En amzer ma oamp mistri en hor bro, Yan V, heb mar ebed, a oue unan euz hon gwella Duked. « Karet a rea Breiz, ar peoc'h, ar justis, hag e bobl ». Goude beza douget kurunen an Dukach epad tri bloaz ha daou ugent e varvas en Naoned d'an 28 a viz eost 1442.

Tri mab a jome var e lerc'h : Fransez, Per ha Jili ; divar ar freuz a zavas, divar dister dra, etre ar c'hosa hag ar yaouanka, eo e c'hoarvezas unan euz an darvoudou trista a zo bet hano anezo en hor beg-douar.

Jili a c'hanas er bloaz 1425 ; d'e zeiz vloaz ez eas da Londrez da welet e vamm goz a ioa rouanez e Bro-Zaoz ; chom a eure daou vloaz bennak en he

lez. Epad an amzer-ze e reas anaoudegez gant ar roue Herri VI, e genderv, a ioa eun tammik bihan kosoc'hik egetan ; dont a rejont da veza mignoned vras, ha kendalc'her a rejont adalek neuze d'en em garet ; skriva reant alies an eil d'egile.

Keit ha ma veve an tad, kement-se n'oa ket nemeur a dra ; Bro-Zaoz ha Bro-C'hall a ioa mil bell a ioa e brezel an eil ouz eben ; Yan V, en aoun da jacha ar brezellourien var e gein, a glaske tremen kenkoulz diouz ar Zaozon evel diouz ar C'hallaoued ; mes pa gemeras ar prins Fransez kurunen e dad, an traou ne ouent mui henvel, rak henman a ioa ken troët gant ar C'hallaoued da nebeuta ha ma oa Jili gant ar Zaozon, ha setu eno dioc'htu eul léc'h a drouz.

Trouz a zavas c'hoaz etrezo abalamour d'al leve ; er bloaz 1439, Yan V en devoa rannet o danvez etre e zaou vab yaouanka ; Gwengamp hag eur bern leveou tro var dro a ioa d'an Aotrou Per ; Chantocé hag Ingrande, e Bro-C'hall, a ioa d'an Aotrou Jili ; ouspenn-ze, divar denzor ar vro e tliet rei d'ezan 6.000 lur bansion er

bloaz, ar pezh a dalvesfe 250.000 bennak en deiz a hizio.

Jili ne gavaz abeg en doare m'oa rannet an traou keit ha ma veve e dad ; mes goude e varo, laket penna-dou ennan, da gredi eo gant ar Zaozon, ec'h en em lakeas da ober e glemmou.

An Aotrou Fransez, er penn kenta, ne reas ket kalz a van. Er bloaz 1443, o welet edo Bro-Zaoz e peoc'h, e kemeras tro ac'hano evit goulenn ma vije anavezet e wiriou var douarou Richemont a ioa perc'hennet

mil bell a ioa gant Duked Breiz, ha o devoa rouaned Bro-Zaoz laket o c'hrahan varno epad o brezelliou di-veza. Evit ma vije selaouet gwelloc'h e beden e kasas e vreur Jili, gant aotroned all euz e lez, da Londrez, e miz even pe e miz gouere 1443. Roue Bro-Zaoz, heb lavaret na ya, na nan, d'ar pezh a c'houlenne outan Duk Breiz, a respontas dioc'htu en devoa bet eur blijadur vras o welet Jili o vont beteg ennan. Charlez VII, roue Frans, pa glevas hano euz an digemer kaër grêt d'ar prins breizad, e Londrez, a gemeras tro ac'hano evit lemmel digantan al leveou en devoa e Bro-C'hall hag o rei da Brijent Coetivi. Gant asant e vreur, Jili a jomas e Bro-Zaoz beteg fin ar bloaz 1443 ; eno ec'h en em gollas ; ar Zaozon gant o c'homzou flour a c'hounezas anezan da vat ; rei a reas e c'her, da zervicha o roue var bep tachenn ha

goude ma rankje bale eneb ar Franz pe eneb Breiz ; evel priz euz ar marc'had Herri VI a roas d'ezan 5.000 lur bansion er bloaz, ar pez a dalvezfe breman 200.000 l.

Er bloavezh varlerc'h, Jili a zimezas da Franseza Dinan, eur verc'hig eiz vloaz, pinvidika pennherez a ioa e Breiz. Eur bochad aotronez yaouank a rea al lez d'ar bennherez-ze, hag Arzur Montauban, unan anezo o welet an taol en devoa c'hoariet Jili d'ezan, a yeas e kounnar rus en e eneb.

Daoust da-ze ar prins yaouank a rene e vuez ken dibreder ha tra ; e kastel Guildo, dreist holl ec'h en em blije ; ac'hano, dre vor, e c'helle kaout kelou dilo euz a Vro-Zaoz. Er bloaz 1445, e kasas Thomas Lesguen da gaout Herri VI, d'e bedi da boueza var e vreur, evit ma vije roët eun dra bennak d'ezan e plas al le-veou a ioa bet laëret d'ezan gant roue Frans. Lavaret a rea da roue Bro-Zaoz e oa e zen, e roje dourn d'ezan a eneb e holl enebourien, hag e c'hellje, ouz red, lakât e zoudarded, er c'hêriou hag er c'hestel a ioa var e leve, ha zoken e Moncontour hag e Sant-Malo, el léc'h m'edo gouarnner.

Al lizer m'edo merket an holl draou-ze ennan, e léc'h mont da Vro-Zaoz a gouezas etre daouarn Fransez ; henman, raktal, a gemennas da Jili dont d'gaout da Gastel Rieux.

Daoust pegeit oa ét Jili var hent ar fallentez, Fransez a bardonas d'ezan ha ne c'houlennas outan, en dizro, netra neved ma troje kein d'ar Zaozon.

Jili, e léc'h teuler muioc'h a evez goudeze, a zelaouas adarre mouez ar Zaozon fall : « Kaout a ranke e beadra, e Breiz, emezan, kousto pe gousto ; ma ne rojet ket d'ezan dre gaër, e vije ranket rei dre heg ; gant harp ar Zaozon, e oa sur atô da zont a benn euz e daol ! »

Fransez o klevet kement all, kentoc'h eget gwelet ar brezel oc'h hada an dismantr var douar Breiz, a roas urz da brizonia Jili e kastel Dinan ; d'ar 26 a viz even 1446 e oue tapet krog ennan e kastel Guildo ; Jili a welas neuze pegen diskempenn oa bet, hag en em deuler a eure da dreid Fransez da c'houlenn digantan e bardon. E vreur Per hag e eontr Arzur a

reas an henvelep peden gantan ; mes Fransez, ler wech man, n'o selaouas ket ; re vat oa bet e kenver Jili ; boda reas Stadou Breiz evit e varn.

E Redon, er bloaz 1446, eo ec'h en em vodas ar Stadou ; ar varnerien a en em rannas e diou gostezen ; unan a du gant Jili, hag eben en e eneb.

Jili a jomas er prizon ; ar Zaozon a glaskas en aner spounta an duk ; henman, goude beza en em glevet gant Charlez VII a valeas varnezo (1449), hag er bloavezh varlerc'h e oant stlapet ganto o daou er meaz euz an Normandi.

Epad an amzer-ze Jili e kastel Hardouine, a ioa trist an traou gantan. Ne veze ket roët awalc'h d'ezan da zibri hag ouspenn-ze tud Montauban, karget d'ezouall, a glaskas c'hoaz an tu da verrat e vuez, o teuler ampoezon en e voued ; laket o devoa amploc'h evit justoc'h, eur wech, en eur skudellad souben, mes Jili a oa en e wir wella ; pemp bloaz var nugen n'en devoa ken ; krenv oa ; klanv e oue mes ne varvas ket c'hoaz.

Neuze tud Montauban a en em gemeras gantan en eun doare all ; eun nozvez en dre m'edo kousket en e wele, e sailhas eiz den varnezan ; lakat a rejont eur pez torch-listri endro d'e c'houzoug, ha chacha reant varnan, ar pez ma c'hellent daou pe dri krog e peb penn, en esper e vouga ; Jili a zihunas en eun taol, hag o veza m'en devoa gellet tapout krog en eur goaden, ec'h en em lakeas da skei var e vuntrerien, a gleiz hag a zeou ; mes dinerzet evel ma oa, gant ar yun-siriz e veze lakêt d'ober, ne c'hellas ket herzel pell ; e vuntrerien, evel diaoulou kounnaret, a gemeras krog er c'hole'hed, a daolas anezi var e gein, hag o eiz o voustra varnezan e vougjont evelse, e berr amzer, ar prinz yaouank reuzeudik.

Na pebez arvest euzus ! Kement-se a dremene en noz etre ar 24 hag ar 25 a viz ebrel 1450.

Arzur Montauban, pa glevas an nevezenti, a c'hoarzas eur c'hoarz-iferen : en em venji en devoa grêt ; lorc'h a ioa ennan ; mes e blijadur ne badas ket pell.

Pa zigouezas kelou ar maro gant an duk Fransez, edo o tont euz an Normandi, trêc'het ar Zaozon gan-

tan ; n'edo ket heb mar ebed o c'hedal klevet kement all ; dont a eure da veza trist-maro, hag e miz gouere varlerc'h e tremene.

Per, aotrou Gwengamp, a bignas neuze var dron duked Breiz ; raktal e lakeas ober prosez muntreien e vreur ; holl e ouent barnet d'ar maro, Arzur Montauban, hebken, a c'hellas mont da guzat da Vro-C'hall.

Ar prins Jili, yaouank evel ma oa, a c'hell beza bet eat e gaou, meur a wech edoug e vuez ; mes e varo trist a laka an holl da ankounac'hat e vankou ha da gemeret truez outan.

L. AR GUENENC.
J.-M. PERROT.

An Elektour. — Anzavit ganen evelato, aotrou Depute, e vez roet kalz re a rubanou hag a vedalennou, en amzer-man.

An Depute. — Petra fell deoc'h : bep wech ma prometian eun tam-mik ruban d'eur c'hamarad bennak, ech' espernan da nebeuta eur pezh a ugent real.

An Elektour. — Oh ! neuze, n'oun ket souezet.

Kuzul ar medisn d'eur potr-izo

M'o peuz c'hoant da veva koz, e vije da deoc'h chom heb eva, ha dreist holl heb dibri, epad ho prejou.

(KENDALC'H)

Digemer fall gret
d'ar veleien o deus touet

E Milizac

Da Vilizac oa bet digaset eur beleg touer hanvet Ul-fien Duval. N'oa ket tenn e labour, rak ne veze goulennet evit badeziant nag enterramant ebet. Hag e skrive evelhen, evit en em glemm : « Greg Yvon Kerboul, eus Kerlaudi, daoust d'an difen douget gant ar c'houarnamant ha lennet er gador, a zo eat da Blouzane eun nebeut amzer araok ma tlie lakat eur c'hrouadur er bed, hag he bugel a zo ganet evelse e Plouzane. Klevet a ran ez eus merc'hed all o sonjal ober evel di, ma ne deuit d'am zikour. Ne c'houlennan ket e ve great droug bras dezi ; evelato red eo he c'has da Vrest ma vo gour-

drouzet ha ma vo reet urz dezi da zigas d'in he bugel, evit ma vo badezet mat...

D'en em glemm am eus ive eus Kola Kerlosquet, karget eus plad an Anaoun ha ne ziskwes d'in kount ebet. Lod a lavar e ro an arc'hant d'ar veleien didou a zo kuzet ne ouzoun e peleac'h. Al labour a zo d'in da ober hag an arc'hant a ya da re all. »

Setu ase petra skrive d'an 20 a viz ebrel 1792. Er bloaz varlerc'h, d'an 13 a viz genver 1793, e skrive adarre da Vrest.

« En han' Doue, difennit ac'hanon, rak dizale e c'hoarvezo droug ganen. Goude beza goulennet kuzul diganeoc'h, am eus difennet rei ar groaz evit an dud a zo maro hep beza va galvet. Deac'h, epad n'edon ket er gear, fabrik an Anaoun a zo deuet da c'houlenn digant va flac'h alc'hwesiou ar zakrateri evit kaout ar c'hroaziou da eun enterramant. Ar plac'h n'o roas ket, ha e oue gwelet ar mear o tont ive betek ar presbital da c'houlenn an alc'hwesiou. « N'ho pezo ket an alc'hwesiou », a lavarjen dezan.

— « Mat, eme ar mear, me a gaso ar c'hroasiou ha traou an iliz el leac'h ma karin, ha ne lezin ganeoc'h nemet ar pezh a zo red. »

« Ma c'hoanta ive kas gantan ar c'hroasiou eus ar zakreteri, kredit mat e vo gwelet ar goad o ruill.

» Da c'houel sant Korantin, eun nebeut amzer araok an oferen-bred e oue divisket an Aoter vras ha ne oue lezet ganen nemet daou hennadig goulou koar, klevet e oue lavaret e vije kerc'het ar c'hroasiou eus ar zakreteri goude ar gousperou. Mes oll vignouned ar Revolution a deuas d'ar gousperou, hag ar fabrisianed a vije bet mac'hagnet m'o dije touchet ouz ar c'hroasiou.

» Gwelit pegen fallakr eo ar fabrisianed ne glas-kont nemet rei oll enoriou an Iliz d'an dud vras ha pinvidik. »

Er Vourc'h-Wenn

Abaoue m'oa bet ar zoudarded eus a Vrest e Plouzane, e miz ebrel 1792, ar parrezioù a yoa var evez, ha pa deue unan bennak eus tu Brest, e veze ato c'hoant da gemeret anezan evit eur spier.

Eur c'higer-moc'h eus Brest, kemeret evelse evit eur spier, a yoa bet gwall-gaset er Vourc'h-Wenn.

Ar re a ziskweze beza a du gant ar Revolution n'oa ket brao dezo bale er barrez-ze.

Ar veleien didou, daoust d'an difenn douget d'ar c'henta a viz gwere, a yoa chomet en o c'harg. Ar mear, pa veze goulennet digantan diskuill enebourien ar Revolution, ar re a lakea freuz er barrez, a jome kloc'h e c'hinou.

Evit an oll draou-ze ar mear a oue torret eus e garg, hag e oue hanvet tud eus Brest da c'houarn ar gommun. Kant soudard a oue digaset d'ar bourk ha bevet divar goust tud ar barrez.

Setu aman petra skrive prokurer Brest da Gemper, d'an 19 a viz eost 1792. « An dud divar ar meaz a c'hoanta en em zevel oll, ha tud ar c'heriou a ranko chom kuzet en o ziez, rak ne c'hellont ket en em ziskwez hep ma ve kriet varno, taolet mein outo. Disul diveza, tud eus Brest a yoa o vont sioul da Lannilis evit o aferiou. O tremen dre ar Vourc'h-Wenn, hep m'o dije lavaret ger, e veljont an dud o redet var o lerc'h. Unan anezo zoken en deus bet kalz droug. Ar zongalv a zo bet sonet varno.

E Plourin-Gwitalmeze

D'an 18 a viz gwengolo 1791, persoun touer Plourin, oc'h ober eur brosession e chapel Lochrist, a oue taolet mein outan.

Kommisserien Brest a deuas da Blourin hag e oue digaset dirazo eur paotr a zaouzek vloaz, klasker bara. « Gwir eo, a lavaras ar paotr, ez eus taolet mein ouz ar persoun p'edo o vont en iliz ; me, avad, n'am eus ket taolet, daoust m'edo Herve Coroller o lavaret d'in taoler ; hennez en deus taolet ha lavararet da re all c'hoaz taoler ; pa deuas ar brosession eus an iliz, am eus gwelet Herve Coroller o vont varlerc'h betek Pen-ar-Prad, hag o taoler mein gant e zaou zourn var an dud a heulie ar brosession. »

Ar gommisserien a yeas ive d'an oferen-bred kanet gant ar persoun touer.

En deiz-ze ez oa eun tri-ugent bennag en oferen, mes lavaret e oue dezo ne veze ket kement-se peur-

liesa, rak ar veleien didou o doa roet da gredi d'an dud ne dalveze netra an oferen lavaret gant ar veleien o doa touet. En deiz-ze, d'an oferen-vintin lavaret gant an Aotrou Lainé, an iliz a yoa leun a dud.

Setu aman petra verk ar barner a beoc'h en e skrid, d'an 28 a vae 1792 :

E Breles

« Moyot, barner a beoc'h, a ro da anaout petra en deus gwelet e Breles. Eat da heul prosession Lanildut da pardoun Breles, e klevas lavaret oa bet eur vanden verc'hed o skei a daoliou boutou hag a daoliou mein var dor an iliz ; avechou e tigorent anezi hag e lezent kriadennoù skiltrus evit golo mouez ar beleg a yoa o prezeg. Goulennet hon deus sikour ar mear, Kerouanton, evit lakat urz en traou. E vreur-kaer, Yan Kerilloc, en deus lavaret deomp oa eat ar mear da Blabennec. Evit doare, o kwitat ar gear, en doa difennet kemeret armou evit lakat urz en traou. »

En eul lizer all, ar barner a beoc'h a skrive ez oa eur beleg, an Aotrou Quéré, kuzet e ti ar mear ; eun all, an Aotrou Laot, persoun Taole, e ti Fanch Kerboul ; ouspen-ze, ar C'herboul en doa eur breur beleg.

« Evel e c'hellit kredi, a lavare ar barner, an dud a zo e penn ar gommun-ze a zo enebourien ar Revolution, ha troet gant ar veleien goz. »

Goude lizer ar Moyot, iliz Breles a oue sarret.

I. U.

GALLEK-SAOUT ROSKO

Skolaër oan e Kastell-Paol pa dremeniz eur yaouvez var ribl ar mor e kichen santez Barba e Rosko ; hag e kleviz eur vam o komz evel-hen d'he mabig n'oa ket bragezet c'hoas :

« Va, va mabig, va à la grevik, jouer sur le sablik à ramasser des krogennik ! »

Setu a-ze eur galleg dudioù, hag eur brezoneg yac'h, n'é kwir, Barbaik ?

LAN D'ERNE.

KUZULIOU

Divarbenn ar butun

Lavaret am eus deoc'h, er pennad diveza, e feue vertus ar butun euz an nikotin a zo ennani ; an nikotin-ze a zo eun ampoezon. An Indianed evit ampoezoni o armou a zoube anezo en nikotin.

Mez n'eo ket ker krenv an eil butun hag eñgle ha darn tud a zo sujetoc'h da veza klanv gant ar butun eget darn all. Dont a reer d'en em voaza diouz ar butun evel diouz an hini krenv. Muta ma labour an nikotin eo var galon ha var goazied ar fumer. Lakât a ra an den da denna e halan aliesoc'h ; an huanadennoù a vez hirroc'h. Peb hini a oar effeet ar butun var zac'h ar boued ha var ar bouzellou. Nebeut a zo ha n'o divije ket bet a boan-benn, a boan gof, a c'hoant rejeti, pe eur boan bennak all o chacha var ar c'horniad pe var ar zigareten genta.

Ar butun ivez a laka da grena hag a vir ouz darn all da gousket. Ar vutunerien a ya divemor buhannoc'h ha stankoc'h eget ar re all. Nerz an den a vez krenfoc'h gant ar butun, eur pennadik ; mes ne bad ket ; koueza a ra dillo.

Ar butun a ra droug d'an holl, kalz pe nebeut ; lod a c'hell fumi, priza, pe chikat heb ehan ; lod all eur wech en amzer.

N'eo ket eta evit ober aoun d'ar vutunerien eo e skrivan ar pennad-man ; c'hoant am euz hebken da ziskouez d'ezo e c'hell ar butun ober gaon d'an den, ha da bep hini eo gwelet petra dle da ober.

Lennet am eus penaoz e departamant ar Manche, e miz kerzu 1863, eur pôtr 14 vloaz, o klask kas kuit e boan-zent, a fumas tri gwennegad vutun ; koueza a eure klanv ha mervel a reas en noz varlerc'h.

Eur pôtr 17 vloaz a varvas en eur gambr, el lec'h ma oa lakêt da gousket, abalamour ma oa bet enni tri fumer hag o doa fumet eleiz. Eur martolod a lonkas e jikaden e kreiz e gousk ; ampoezonet oa bet. Eur skrivaniar brudet, Santeul, a ioa bet galvet da goania, da Chantilly, gant ar prins de Condé ; an Duk du Maine, var zigarez c'hoariellat a lakas e dabatieren en e werennad champagn ; Santeul a evas ; demgoude n'en em gave ket eaz ha daou zervez varlerc'h e varve.

Red eo esperout ho pezo holl hiviziken o fumi, o priza, pe o chikat goude beza lennet ar pennad-man ; evidon-me, breman p'eo echu ganen va dervez, va brasa mall eo ober eur c'horniad ha va brasa plijadur eo gwelet ar voged o sevel dioutan, o troidella er vann, hag o kas va spered d'e heul da vro an hunvreou kaër.

Dr DUJARDIN.

La Brediah er Brehoneg en 1913⁽¹⁾

RAPPORT DU SECRÉTAIRE

Un an s'est écoulé depuis que la Brediah er Brehoneg a été reconstituée dans le Morbihan sur des bases nouvelles et elle peut aujourd'hui être fière du travail accompli pendant un aussi court laps de temps. Nos lecteurs se rappellent que son but était le suivant : apprendre aux enfants bretonnants à aimer et à connaître leur langue nationale. Ce résultat est aujourd'hui atteint pour plusieurs centaines d'enfants, qui sont appelés, par la force des choses, à donner le bon exemple autour d'eux.

A l'heure actuelle 14 écoles sont inscrites à la Brediah. La liste se décompose ainsi :

Sept écoles libres de filles (Plouay, Lanvaudan, Quistinic).

Trois écoles de garçons (Brandérion, Bubry, Ploërdut).

Quatre écoles du dimanche (Languidic, Le Hézo, Inzinac, Vannes).

Il y avait autrefois plusieurs difficultés pour l'enseignement du breton. Tout d'abord, le professeur devait l'étudier lui-même, puisque personne ne le lui avait enseigné. Ensuite, il ne savait comment se procurer les livres nécessaires ; l'aurait-il su, son modeste budget ne lui en aurait pas permis l'acquisition. Enfin dans certaines paroisses les parents s'étaient imaginé que le meilleur moyen d'apprendre le français était d'ignorer systématiquement le breton à l'école.

Nous avons fait de notre mieux pour surmonter ces difficultés. En ce qui concerne la dernière, en particulier, notre président, Loeiz Herrieu, s'attache toujours dans ses conférences à la campagne à faire ressortir l'utilité, la nécessité et la valeur de l'enseignement bilingue, non seulement au point de vue du breton lui-même, mais aussi au point de vue du français et du développement intellectuel en général.

Nous ne saurions mieux terminer ce court rapport qu'en donnant quelques extraits de lettres de professeurs de breton :

« Pour ce qui concerne la Brediah nous verrons plus tard. Mais, dès maintenant, je tiens à vous dire que tout

(1) Evel m'hen diskonez ar pennad skrid-man, Breuriez ar Brezoneg, daoust peger yaouank eo c'hoaz e bro Wened, a ya eno brao bras en dro : meulendi eta d'ar re a ro dourrn d'ezhi da ober he c'hammejou kenta a vez atô ar re denna : e Bro-Dreger e vod eur millierad bugale a vō eun dudi o gwelot e gwelietou Gwengamp e miz Gwengolo a zeu : Leoniz ha Kerneviz hebken a jom da vantri choaz : red eo esperout o welet petra rear a hep tu, ne zaleint ket da ziblas ive d'o zro : Breuriez ar Brezoneg a rank en em skigna, hag ar c'henta eo ar gweilla, dre holl barrezioù Breiz-Izel.

J. M. P.

ce que vous demandez pour faire partie de cette Brediah, je le pratique déjà, à peu de chose près, dans mon école, depuis que je suis instituteur : enseignement bilingue, lecture bretonne tous les jours, versions toutes les semaines... Les enfants restent peu de temps à l'école, nous devons, nous, instituteurs, nous efforcer de leur inculquer le plus rapidement possible, et c'est en se servant du breton qu'on y arrive, quelques notions de français. »

« La classe commence un quart d'heure après les vêpres... Jusqu'à présent, j'ai commencé ma classe par la prière en breton et fini de même. Premièrement, exercice de lecture ; tout le monde doit lire plus ou moins, selon le nombre et la capacité des élèves ; deuxièmement, dictée en breton plus ou moins longue suivant le temps, puis épeler, tout le monde une ligne ou une demi-ligne ; puis vient une lecture par le maître ou la maîtresse d'école, quelque histoire intéressante et agréable et à la fin de la classe une narration, un trait d'histoire, un conte ou une fable par le maître. On termine par un chant national et par la prière en breton (M. Boulieu, directeur de l'Ecole du dimanche du Hézo).

« Tous les vendredis, une heure est consacrée aux exercices suivants : lecture du breton, explication de l'exercice et traduction par une trentaine d'élèves. Environ cinquante prennent part à un exercice oral de breton, environ un quart d'heure par jour. Je trouve que c'est le meilleur système pour faire apprendre en même temps le breton et le français. Les élèves y prennent goût. »

« Jusqu'à présent, j'ai mis en honneur la langue bretonne. Dans notre école, nous avons actuellement 174 élèves. Le travail ne nous manque pas. Dans tout mon enseignement, j'emploie la méthode bilingue. Je m'aperçois de plus en plus que cette méthode est très pratique pour développer toutes les facultés de nos petits bretonnants. J'ai dans ma classe 73 élèves, qui tous lisent le breton ; 30 traduisent le breton en français et 20 le font avec une certaine facilité.

Sous peu nous commencerons l'étude de l'histoire et de la géographie de la Bretagne. Dans cet enseignement, je tâcherai de communiquer à mon petit auditoire l'amour de son pays natal. »

Ces extraits de lettres de gens dévoués et compétents sont suffisamment éloquents et nous confirment dans l'idée que nous sommes dans la bonne voie à la Brediah er Brehoneg. En route, donc pour une deuxième année de travail pour la cause de la patrie bretonne. Nous avons un devoir sacré à remplir. Nous n'y faillirons pas.

P. MOCAER,

Secrétaire de la « Brediah er Brehoneg ».

Sôn ar Pilhaouaer

EUR ZON GOZ

Allegretto.

Ma - ri - vo - nik zo di - me - zet gant eur
 c'hoz tam pilh-aou-aer gant eur c'hoz tam pilh-aou-aer. E Lo -
 ke - fret e zeo ga-net e kom-ma-nant Toul al Laër. Foei foei
 foei va za - mik ao - trou gant e stoub hag e bilhou.

DISKAN

Foei, foei, foei
 Va zamik aotrou
 Gant e stoub
 Hag e bilhou ! (bis)

1
 Marivonik 'zo dimezet
 Gant eur c'hoz tam pilhaouer (bis)
 E Locqueffret e zeo ganet
 E Komanant Toul al Laer.

2
 Antronoz dervez an eured
 E oa foar e Landerne (bis)
 Ha va lapouz prim dihunet
 Dao er meaz euz e vele.

3
 Drailha ra eun anter-pater
 Tâna ra e gorn butun (bis)
 Hag en hent gant e grog-poezer
 Da bourmen hed ar zizun.

4
 Hed ar bloaz kenkouls lavaret
 'Vez atao o redet bro (bis)
 Hag e lez e c'hreg glac'haret
 Er gear da skuilha daero.

5
 Pa vez echuet e droioù
 'Teu d'ar gear atao mez' dall (bis)
 Darb' oa dezan koll he vragou
 E Landerne en deiz all.

6
 Pa deuio lezen er vro-ma
 Da derri an eureujou (bis)
 Monik a zai en eur gana,
 Pell diouz pôtred ar pilhou.

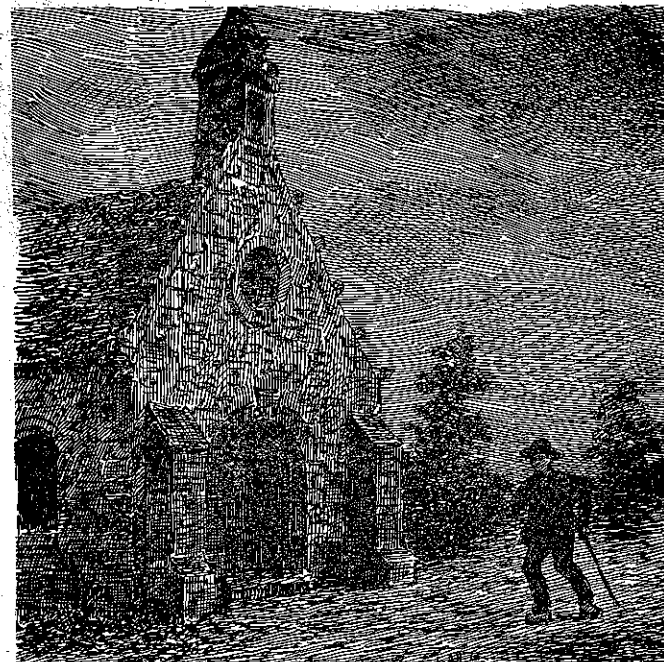
7
 Pa deuio karrik an Ankou
 D'ober trouz dre ar vro man (bis)
 Monik a zai var e roudou
 Hag er pedo d'e zamma.

8
 Pa vo maro e zam aotrou
 Ha lipet ganta e loa (bis)
 Monik e leac'h lezer klemmou
 A gano : « d'an toul e za ».

Marvailhou ar Vretoned e-tal an tan

PETRA EN EM GAVAS GANT SAKRIST KERCASTEL

Gwenole an Du, sakrist e Kergastel, a yoa o vont d'ar gêr, laouen ha seder evel eur pintig ; meur à weren en doa lipet en deiz gouel an Anaon-ze ive, red eo lavaret. Karet oa gant an holl, hag e pep ti ez oa bet grêt digemer vat d'ezan p'oa eat da ober e gest.

Divezat oa, an *Angelus* a yoa bet abaoue eur pennad brao, ha breman Gwenole leun e zac'h a win-ardant a yea kempenna ma c'helle war-zu traonien an Dour-Glas. Tenva'l zac'h oa an amzer, hag ar paour kez sakrist a ruilhas d'an douar meur a wech goude teuler e dreid er rolac'hou doun, hag, evel just, e dammou dilhad a yoa leun bri.

Digouezet e-tal dor chapel Santez-Barba e teuas c'hoant d'ezan da ober eun abaden diskuiza. Azeza reas war an treuzou, n'eus fors penôs, hag hepdale ar zakrist a roc'he en eur ober eur c'houk eus ar c'hoeka.

Chapel Santez-Barba a yoa dilezet abaoue eur maread bloaveziou. Eun doan a yoa c'hoaz warni, an nor avat a goueze a dammou.

An avel a c'houeze, a yude, a hirvoude, hag eur glô yen a en em lakas da c'hlepiñ ar c'housker.

Santout a reas, evit doare, ar freskadurez, ha setu hen o skrijal hag oc'h en em jacha betek an nor, hep dihuna. Mes an nor a yoa kër fall, pe marteze n'oa ket serret mat, ar pezh a zo gwir eo e ruilhas ar zakrist er chapel en eur roc'hat evel diarok.

Hanter-noz a zone d'an ampoent e Kergastel. An avel a deue er chapel dre an nor ha dre ar prenecher a zourradou krenv, hag ar zakrist a gouske atô. Setu hen o tivorfila en eun töl krenn, gant ar yenien, marvat.

Peger souezet e voe ! Ar chapel a yoa leun a sklerijen. Kredi a reas edo e Kergastel evit an oferen hanter-noz, ha darbet e voe d'ezan zoken mont da jacha war gorden ar c'hloc'h vit gervel an dud d'ar Pelgent, pa reas eur zell pisoc'h en dro d'ezan. Anaout a reas ar chapel... « Me a zo oc'h huvreal ! » emezan, endra ma frote e zaoulagad evit o dibikouza.

A-benn eur pennad, o sellet mat, e kavas eun ugent den bennak daoulinet war leuren ar chapel, o fenn kuzet ganto en o daouarn. Pa finvent an disterra, e teue eus ple-gou o dilhad evel elfennou tan skanv kenan hag a yea da netra kerkent. Ar zakrist a groge aon ennan hag a zivesvas war an töl.

Gant aon na deuje an dud iskiz-se da c'houzout edo eno, Gwenole a bedas e zant paeron hag e reas e zonz d'en em denna ac'hanon goustadik, pa welas o kerzet d'an ôter eur beleg gant dilhad oferenna e du. Ar goulou war an ôter e kanv a danas anezo o-unan.

— « *Introibo ad altare Dei* » eme ar beleg gant eur vouez da vantri. Den na respontas, hag ar beleg da lavaret adarre :

— « *Introibo ad altare Dei* ». Respont ebet ken nebeut nag en dro genta. Ar zakrist a voe darbet d'ezan lavaret ar respont ; an nerz-kalon a vankas d'ezan. Ar beleg koulskoude a grogas gant ar psalm evit an drede gwech, hag o veza ne deue respont ebet e troas krenn warzu ar zakrist da ober sin d'ezan da dostât. Kerkent ive ar re a yoa eno daoulinet a reas eun dro war o zeulioù hag o doa evel c'hoant da lavaret da Wenole mont hep aon da gaout ar beleg.

Mont a reas en eur vransellat, ar paour kez, n'eo ket gant ar vesventi, mes gant ar spont. Ar beleg neuze a c'hellas lavaret e oferen, hag ar zakrist, a nebeudou, a deuas d'ezan e hardizegez en dro. Kredi a reas zoken sellet piz ouz ar beleg, hag e kavas en doa eun tamm caridigez gant skenden eur beleg en doa gwelet e Kergastel.

An oferen a yoa o peur echui.

« *Requiescant in pace !* » eme ar beleg.

Kerkent e voe klevet er chapel goz eun trouz spoutus,

evel trouz eur bern eskern o steki an eil ouz egile. Gwenole, nec'het bras, a droas e benn da zellet. N'oa mui nemeur a sklerijen er chapel, a-walc'h evelato da c'hellout gwelet an dud a yoa en oferen chenchet pep hini anezo en eun ankou heuzus.

En dro-man ar paour kez sakrist a vennas koueza d'an douar dinerzet oll. — « Arabat eo d'eoc'h sponta, va mignon, eme ar beleg, ne vezo grêt droug ebet d'eoc'h. Emaoc'h o paouez rei eun tamm brao a skoazel d'in. Hanter kant vloaz a zo abaoe oun maro, abaoe m'emaon er Purkator o paea va leziregez ; ya, chomet oun bet hep lavaret diou oferen a yoa bet goulennet diganen evit an Anaon, evit ar re-ze ho peus gwelet aze daoulinet devot bremaik. Deuet oun aman hep bloaz da genver an deiz-man evit lavaret va oferen ; hogen, ne gaven kristen d'he respont. Gant ho skoazel em eus gelllet hirio paea an hanter eus va dle da justis Doue. Mac'h asantit dizrei war-c'hoaz d'an hevelep poent, c'houi a zigoro d'in dor an nenv, ha n'eo ket d'in-me hepken, mes ive d'an eneoù keiz-se o deus ranket dale keit-all er purkator abalamour d'in-me ! »

Gwenole an Du a yoa eur mesvier, gwir eo, hogen kalon vat en doa. Rei a eure e c'her d'ar beleg e teuje adarre antronoz da respont an oferen. Ha setu hen o stoui da zevel e voned korniek d'ar beleg ; hogen, kerkent e santas unan eus e vizied o rosta hag e lezas eur youc'haden ; diskregi a reas buhan, hag ar boned a gouezas o lezel war e hent eur renkennad tan. « Arabat eo d'eoc'h steki ouzin e doare ebet, ken nebeut nag en traoù a zo war va zro. It da walc'hi ho piz rostet en dour a zo chomet er vured e dilerc'h an oferen, ha kerkent e vezo pare... Dalc'hit sonj mat eus kement-man : « Ma ne deuit ket aman war-c'hoaz, hervez ho ker, c'houi ho pezo adarre poan en ho piz, evel breman. »

A-veac'h en doa peur echuet ar c'homzou-ze ma kouezas e zilhaf oferenna evel e poultren ; ar c'hig a deuzas, hag ar zakrist ne welas mui dirazan nemet eun Ankou noaz, eur bern eskern. Dizale zoken an douar a zigoras hag ar beleg a ziskennas er bez.

Gwenole a yeas eus ar chapel strafilhet oll gant ar pezh en doa gwelet. Mont a reas war-eün d'ar gêr, d'e wele, da esa ober eur c'housk da c'headal an deiz ; kaer en devoe avat, ne gouskas ket eur berad. Ne reas nemet huvreal (hag hen dihun) en oferen en doa servichet, en dud en doa darempredet, er beleg maro, er bernioù eskern...

Pa darzas an deiz, Gwenole a zavas hag a redas da gonta e droioù d'an Ao. Person. Heman ne voe ket darbet d'ezan kredi. « Gwenole gez, emezan, eur c'hovad gwinardant ez poa grêt deac'h, hag ec'h eus bet huvreoù spontus... Kred ac'hanon, ev dour sklêr hirio ha kerz en noz a

zeu da Zantez-Barba, me lavar d'it ne welit netra a-nevez eno. »

Ar c'hloc'her koz ne c'houlenne ket gwell eget kredi e berson. Lakât a reas en e benn n'ez aje ket d'ar chapel. « Mezo oan, emezan, ha n'em eus gwelet netra ! » Sellet a reas ouz e viz, henvel oa ouz ar re-all. « Huvreou ha netra ken ! » emezan.

An noz koulskoude a deuas, ha dre ma tremene an amzer ar zakrist n'oa ket dienkreiz. Evel broudou a yoa war e goustians oc'h ober drebon d'ezan. « Roet em eus va ger, emezan, ha mar deo gwirion ar pezh em eus gwelet, me avat a vezo lakêt brao ! » Hag evit kas dioutan ar zontjou tenval-ze Gwenole a evas meur a vanne hini krenv ; hogen, kaer en doa eva, ne deue ket a-benn d'en em vesvi : e galon a zeve en e greiz, mes e skiant vat a jome gantan.

Pell a yoa n'oa mui a c'houlou war elum e tiez an amezeien ; divezat oa, unnek heur a yoa nevez sonet e tour an iliz. Poent oa mont en hent, mar tlie mont. « Asa, emezan red eo e vefen diodet krenn evit terri va fenn gant hevelep sotoniou. Eur banne-all c'hoaz, ha d'ar gwele dioc'htu goude ! » Hag o lavaret kement-se e kasas e zourn d'ar weren. Diskregi a reas difre avat en eur leuskel eur youc'haden skiltrus. E viz a yoa rostet evel pa vije stoket ouz eun houarn rus.

Gwenole na varc'hatas mui, hag hen en hent kerkent warzu ar chapel, hag e teue sonj d'ezan dre ma 'z ea eus kement en doa gwelet en derc'hent, hag e kreske e spont dre ma tostae. Ouspenn ugent gwech e vennas distrei war e giz ; hogen ar boan en e viz a voe treac'h hag a reas d'ezan kenderc'hel da vont betek penn.

Hanter-noz a zone pa errue e-tal ar chapel. Mont a reas ebars hep an disterra diezamant. Tenval oa, rak ne deue er chapel ken sklerijen nemet eur bann loar bennek a-dreuz ar prenestrour freuzet. Ar zoner koz a deue hardizegezh d'ezan dre na wele den er chapel. « M'her gouie, emezan ; ne welin netra !... Ha koulskoude, petra eo 'ta va foan biz ? » Edo o vont kuit pa voe sklerijennet ar chapel en eun tól krenn. Edo eno adarre tud devot an derc'hent, daoulinet, o pedi a greiz kalon. Eun douar burzudus a elumas ar goulou, hag ar beleg gant e zilhad oferenna a zigouezas e-hars an ôter. Gwenole a gouezas d'an daoulin da dreid ar beleg da respount an oferan.

Edo war c'hed da welet eur burzud nevez bennak pa echufe an oferan. Mes echuet oa hep ma vije bet trouz ebet, ha setu lakêt nec'het ar zakrist. Trei a reas e benn da zellet ouz ar re a ioa o klevet an oferan ker sioulik. Ar chapel a ioa leun a sklerijen, hag eleac'h ar berniou eskern en doa gwelet en derc'hent e welas furmou gwenn, endro dezotarsadou sklerder skedus ; henveloc'h oant ouz elez eget ouz tud. Ha setu Gwenole sebezet. « Va mignon, a lavaras ar beleg d'ezan, gwelet a rit aze an eneo a zo nevez di-

hoaniet eus ar purkator. Me va-unan a zo diboaniet d'o heul, abalamour m'ho peus bet ar vadelez da respont va diou oferan. Ni a zo o vont da bedi evidoc'h, ha ma teuit a-benn da derri war ho youl direiz evit ar gwin-ardant,

dizale c'houi a deuio ganeomp d'ar baradoz. » Kerkent ha m'en devoe lavaret ar beleg ar c'homzou-ze ar zakrist her gwelas gwisget e gwenn ha leun a c'hloar. E zrem a deuas da veza skedus evel ar verelaouen hag eus e zaouarn benniget e tiruilhe bannou kaer a sklerder. War e benn ez oa eur gurunen aqur, ha war e ziskoaz eur vantel ken lugernus hag an heol. Ar beleg en em roas da gana an *Te Deum*, hag ar re-all a yoa er chapel a ganas ive gantan. Hogen, hepdale e voent gwelet holl o sevel d'an nenv en eur wabren lugernus.

Gwenole a voe darbet d'ezan koll ar gweled gant kement a sklerijen ; koueza reas d'an douar semplet. Pa zavas en e zav n'oa mui nemetan er chapel... Pell, pell bras e chomas eno da bedi.

A-c'houdevez ne evas mui netra nemet dour sklêr ar feunteuniou, ha c'hoec'h miz goude e reas eur maro santel.
KLAODA 'R PRAT.

AN ILIZ KATOLIK

II. — An Iliz Romen a zo abostolik

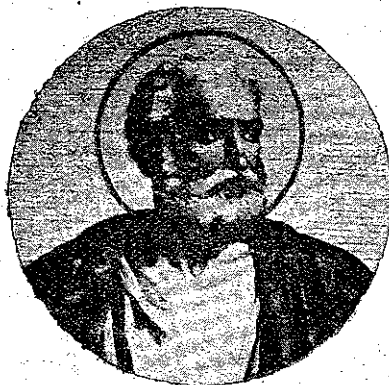
Ama am beuz da ziskouez :

1° He deuz Iliz Rom dalc'het-mat d'ar gwir feiz ha d'ar gwir vuez kristen.

2° Eo gouarnet, e gwirionez, gant ar re o deuz bet o galloud digant an Ebestel, hag a zalc'h o flas.

3° Evit ar feiz hag ar vuez kristen.

Enebourien an Iliz o unan a anzav he deuz an Iliz, en tri c'hantved kenta, dalc'het distlabes kaër kement a ioa deuet dezi digant an Ebestel pe dre brezegennou pe dre skridoù.

SANT PER, ar Pab kenta

Goudeze, an Iliz n'he deuz marse tec'het divar an hent-ze he doa heuilhet beteg eno, ha bepred he deuz miret na vije chenchet an distera tra : hag evelse eo he deuz stourmet eneb an holl herezioù. Ar Pab sant Stephan hen disklerie d'ar re a c'hoantea badezi a neves an heretiked a' zistroe d'an Iliz : « Arabad eo ober traou » neves, red eo dalc'her da gement a zo bet roët deomp. »

Netra ne c'hell lakât an Iliz da blega var gement-ze ; netra ne c'hell ober dezi dilezel an distera artiki euz ar feiz, an distera euz al lezennou he deuz a berz Doue, zoken evit kaout ar peoc'h, zoken var zigarez ober plijadur ha beza karantezus.

Ha goulskoude, pa lenner istor an Iliz, e weler e vije bet mar-teze furroc'h an Iliz — (hervez doare an dud) — o plega eun nebeut, o tiskoulma eun tam liaminou he lezennou evit seveni ioulou an dud galloudus.

Er IV kantved, e kreiz ar freuz a ra an Arianed, e teu tud da glask finesaou evit gellout plijout d'an Arianed aheurtet ha d'ar gatoliked ne fell ket dezo distruja an distera lizeren euz o feiz. An dud-ze a zo a du gant Euzeb a Zezaree, a zo ive dalc'h mat

och ober o lez d'an impalaerêd ha var o meno ne glaskont nemet peoc'h ha mad an Iliz : kinnig a reont eur ger nevez henvel bras euz ar ger a gemer ar gatolik ; n'euz nemet eul lizeren hebken, eun i-etrezo. Daoust da-ze, ar gatoliked, sturiet gant sant Athanas a joum start. An holl dreist pep tra e Konstantinopl, en em zav eneb eskob Alexandri. « An den-ze, eme-z-o, a zo enebour ar peoc'h, eun den ourgouilhous, eun den aheurtet en e zallentez ; tenna 'rei var an Iliz gwalheuriou spountus, penn-abeg e vo matilezo ar bed holl feiz Kounsil Nisee evit en em daoler etre divreac'h Arius. » Athanas ne gil ket. Peder gweach eo harluet, peder gweach e tistro da Alexandri gounezet gantan ar brezel. Ar barr-amzer-ze a dremen evelato ; hag an Iliz a bez a ro bennoz ha meuleudi d'an Eskob santel da veza difennet kerkoulz ar gwir feiz.

Er XVIe kantved, eur freuz trubuilhus a c'houez var an Iliz ; broioù a bez a zo distaget diouti. Pebez koll, n'eo ket 'ta, evit an Iliz, gwelet o tec'het diouti an Allemagn ha Bro-Zaoz ! Pebez enkreiz eviti pa zell varzu bro Frans ! Mat, eas e vije d'ez i lakât dres an traou adarre. Evit an dra-ze n'he deuz nemet rei frankiz d'an dud iliz, a garo da zimezi ; terri lezen ar govesion, hag an Allemagn a vezo e peoc'h ;

An Iliz n'e deuz nemet lezel ar Galvinisted da zonjal evel maront divar benn Sakramant an Aoter, hag ar Frans ne welo ket ar brotestanted ;

— An Iliz he deuz nebeutoc'h c'hoaz da ober evit Bro-Zaoz, n'he deuz nemet terri dimezi Herri VIIIe gant Katell a Aragon ha rei konje d'ar roue da zimezi gant Anna Boleyn, ha goudeze gant Jeann Seymour, Anna a Glev, Katell Howard, Katell Parr — ha ganto assamblez ; — hag ar roue-lubrik-ze n'en em zistago ket diouz an Iliz. Kendalc'her a rei da skriva eneb Luther ha tud an Allemagn.

Gwelit 'ta ! n'oa ket diez-bras an dra-ze. Mes petra zonje an Iliz ? Kounsil-meur Trant a respounto. An Iliz n'eo ket savet evit heuilha huvreou Melanchton, evit diazeza enor ha brud Luther ; evit skoazella sord'hennou rust Calvin ; evit plijout da Herri VIIIe h'en deuz abeg mat ebet da derri e zimezi, na da landgrav ar Hess (en Allemagn) en em glemm dre ma ne c'hell ket kaout ouspenni eur wreg. An Iliz n'ema ket var an douar evit ar XVIe kantved hebken, nag evit douja da ioulou Frans, Bro-Zaoz hag an Allemagn. Savet uhel var ar garrek, an Iliz a glev gant tristidigez an tarziou dirollet o klask he diskar : seder ha divrall e choum evelato e kreiz an denvalijenn hag an trouz spountuz-ze. Tenzor ar feiz a zo dalc'het en e bez hag ar bed holl a zeskas eur wech muioc'h eo gwelloc'h gant an Iliz koll eur rouantelez eget tenna eul lizerenn hebken euz ar Gredo.

« Biskoaz, eme Herder, Iliz Rom n'he deuz pleget dirag an here-tiked n'euz forz pegen galloudus, pegen fall e vijent bet. Impalaerêd ar Zao-Heol, an Ostrogothed, ar Vizigothed, tud ar Bour-gogn hag al Lombardi a ioa Arianed ; kaër o deuz bet gour-drouz Rom ha zoken awechou beza mistri e Rom ; Rom a jome

« katolik. An Iliz he deuz eskumunuget Iliz ar Gresianed ha
« koulskoude e ouie e tlie ar schism ze ober dezi koll an hanter
« euz ar bed kristen. »

Hag evelse eo he deuz gallet an Iliz delc'her mat d'ar feiz, d'ar
reolenn a vuez ha d'al lezennou he doa bet he unan digant an
Ebestel.

Roue Bro-Zaoz, **Jakez Ier** euz an hano, o tiviz gant ar c'hardinal
Duperron divar benn ar relijion, a lavare d'ar c'hardinal sellet
« pebez kemm a ioa etre amzer sant Aogustin hag hon hini ; ha
« pegement oa chenchet bizach an Iliz ; rak evit an diabarz n'edo
« ket en e spered komz en deiz-ze. »

Ar c'hardinal Duperron (1) a respountas dezan hag eur blijadur
eo lenn e respount : o veza ne c'hellan ket rei deoc'h da lenn
skrid ar c'hardinal-ze, abalamour eo re hir, e livirin deoc'h e berr
gomzou penaoz e tislavaras roue Bro-Zaoz. Diskouez a rea sklear
hag anat penaoz an Iliz katolik en e amzer a zalc'he mat d'ar feiz
ha d'ar vuez kristen a ioa miret e amzer sant Aogustin hag e
amzer Ebestel ; hag ar c'hardinal a lavare d'ar Roue : « Setu
« petra gavfot oa an Iliz e amzer sant Aogustin hag ar pevar
« gounsil-meur genta, pa blijo ganeoc'h kemeret amzer awalc'h
« da zonjal ervat e kement-se. Ra blijo ganeoc'h, o Roue, gwelet
« diouz tres ar vizach-ze hag ar gwir Iliz eo hini Calvin pe hon
« hini deomp-ni. »

Ama neuze e kavomp evit dislavaret ac'hanomp ar rumm-dud-
ze a damall d'an Iliz beza kresket an niver euz artiklou he feiz,
beza chenchet he feiz zoken. — Ne zalein ket da respount dezo,
rak varlene e niverenn miz kerzu, pajenn 368, am beuz diskouezet
penaoz e tlier entent an dra-ma : kemeret am boa komzou sant
Visant a Lerins ; ha me zonj int sklear awalc'h evit stanka o
genou d'ar glabouserien-ze a c'hellomp lavaret divar o fenn evel
ma vez lavaret aliez var ar meaz : « Falla ibil a zo er c'har, a
wigour da genta. »

2° Evit gouarnamant an Iliz.

Diskouez a rankan ama e tlie ar re a ro deomp hizio ar feiz
pag ar vuez kristen delc'her plas en Ebestel hag ar re a zo
deuet var o lerc'h. Ar re a c'hoularn an Iliz eo ar Pab hag an
Eskibien.

Tertullian, er penn diveza euz an eil kantved a gomz euz Lin,
Klet ha Klemant a zalc'has plas Sant Per. (Eneb Marsion.)

Sant Irene, a lavar deomp pere oue an daouzek pap kenta
goude Sant Per. (Eneb an Hereziou, levr III, 3^e pennad.)

Sant Optat, eskob Milev, a lavar ive : « Ne c'hellit ket nac'h en
deuz sant Per diazezet e Gador e Rom ; var ar Gador-ze eo bet
azezet var e lerc'h Lin, Klet, Klemant hag Anaklet. (Eneb Parme-
nion, eil levr.)

Er IV° kantved **sant Epifan** a skrive : « Setu ama urz eskibien
Rom : Per, Lin, Klet, Klemant », hag ar re all. Lavaret a ra ous-
penn : « Per en doa great eskibien e Rom, Lin ha Klet evit rei

(1) Arc'he-kob Sens, ganet e 1556, marte e 1618, den telavar ha spered
kaer meurbed.

« skoazell dezan ; araok beza merzeriet, Per en doa dibabet Kle-
« mant evit delc'her e blas ; mes Klemant ne falvezas gantan
« azeza var Gador Sant Per nemet goude ar re o doa hanteret e
« labour gant Per. » (Hereziou, I Levr p. 719.)

Daoust ha n'eo ket krenv awalc'h an testeniou-ze ? Iliz an
Afrik gant Tertullian ha sant Optat, Iliz Lyon gant sant Irene,
Iliz Sao-Heol gant sant Epifan a deu da unani o mouez evit lava-
ret en deuz ar Pab kenta dalc'het plas sant Per hag evit rei
deomp hanoioù ar re a zeuas dioc'h-tu var e lerc'h.

Ha liguez ar Pabed a zo anavezet-mat. E meur a di var ar meas
am beuz gwelet eun daolen a zouge imaj an holl pabed abaoe
sant Per betek Leon XIII ; kaout a ra d'inn eo mat rei deoc'h
o hanoioù. Setu i ama, hervez an urz a gavan e Levr ar c'hardi-
nal Billot : ar bloavezioù a roaz hervez istor an Iliz aozet gant
ar Aotrou Marion :

1. S. Per.....	42-67	53. S. Iann I.....	523-576
2. S. Lin.....	67-76	54. S. Félix IV.....	526-530
3. S. Anaklet.....	77-88	55. Bonifas II.....	530-532
4. S. Klemant.....	88-97	56. Iann II.....	533-535
5. S. Evarist.....	97-105	57. S. Agapet I.....	535-538
6. S. Alexandr.....	105-115	58. S. Silver.....	538-537
7. S. Sixt.....	115-125	59. Vujil.....	537-555
8. S. Telephor.....	125-136	60. Pelaj I.....	556-561
9. S. Hyjin.....	136-140	61. Iann III.....	561-564
10. S. Aniset.....	140-155	62. Beneat I.....	564-574
11. S. Pi.....	155-166	63. Pelaj II.....	575-579
12. S. Soter.....	166-175	64. S. Gregor I.....	579-590
13. S. Eleuther.....	175-189	65. Sabirian.....	590-604
14. S. Viktor.....	189-199	66. Bonifas III.....	604-606
15. S. Zephyrin.....	199-217	67. Bonifas IV.....	607
16. S. Kallist.....	217-222	68. S. Deusdedit.....	608-615
17. S. Urban.....	222-230	69. Bonifas V.....	615-618
18. S. Pontian.....	230-235	70. Honorius I.....	619-625
19. S. Antler.....	235-236	71. Severin.....	625-638
20. S. Fabian.....	236-250	72. Iann IV.....	640
21. S. Korneli.....	251-253	73. Theodor I.....	640-642
22. S. Lusius I.....	253-254	74. S. Martin I.....	642-649
23. S. Stephan I.....	254-257	75. S. Martin I.....	649-653
24. S. Sixt II.....	257-258	76. S. Eugen I.....	653-657
25. S. Denez.....	259-268	77. Adeodat.....	657-672
26. S. Felix I.....	268-274	78. Donus I.....	672-676
27. S. Eutychian.....	275-283	79. S. Agathon.....	676-678
28. S. Kains.....	283-284	80. S. Leon II.....	678-681
29. S. Marcellin.....	284-286	81. S. Beneat II.....	682-683
30. S. Marsel.....	286-309	82. S. Beneat II.....	684-685
31. S. Euseb.....	309-310	83. Iann V.....	685-686
32. S. Melkiad.....	310-314	84. S. Konon.....	686-687
33. S. Sylvestr I.....	314-315	85. S. Serj I.....	687-701
34. S. Mark.....	315-336	86. Iann VI.....	701-705
35. S. Jul I.....	336-352	87. Iann VII.....	705-707
36. S. Liber.....	352-366	88. Sisinius.....	708
37. S. Damas I.....	366-384	89. S. Konstantin I.....	708-715
38. S. Siris.....	384-399	90. S. Gregor II.....	715-731
39. S. Anastas I.....	399-401	91. S. Gregor III.....	731-741
40. S. Innocent I.....	401-417	92. S. Zakari.....	741-752
41. S. Zozim.....	417-418	93. Stephan II.....	752
42. S. Bonifas I.....	418-423	94. Stephan III.....	752-757
43. S. Selestin I.....	423-432	95. S. Pol I.....	757-767
44. S. Sixt III.....	432-440	96. Stephan IV.....	767-773
45. S. Leon I.....	440-461	97. Adrian I.....	773-795
46. S. Hilair.....	461-468	98. S. Leon III.....	795-816
47. S. Simplic.....	468-483	99. Stephan V.....	816-817
48. S. Felix III.....	483-492	100. S. Paskal I.....	817-821
49. S. Jelas I.....	492-496	101. Eugen II.....	821-827
50. S. Anastas II.....	496-498	102. Valantin.....	827
51. S. Symmak.....	498-514	103. Gregor IV.....	827-844
52. S. Hormisdas.....	514-523	104. Serj II.....	844-847
		105. S. Leon IV.....	847-855

105. Beneat III.....	855-858	180. Selestin IV.....	1241
106. S. Nikolas I.....	858-867	181. Innosant IV.....	1243-1254
107. Adrian II.....	867-872	182. Alexandr IX.....	1254-1261
108. Iann VIII.....	872-882	183. Urban IV.....	1261-1264
109. Marin I.....	882-884	184. Klemant IV.....	1265-1268
110. Adrian III.....	884-885	185. S. Gregor.....	1271-1276
111. Stephan VI.....	885-891	186. Innosant V.....	1276
112. Formoz.....	891-896	187. Adrian V.....	1276
113. Bonifas VI.....	896	188. Iann XXI.....	1276-1277
114. Stephan VII.....	896-897	189. Nikolas III.....	1277-1280
115. Roman.....	897	190. Martin IV.....	1281-1285
116. Theodor II.....	897	191. Honorius IV.....	1285-1287
117. Iann IX.....	898-900	192. Nikolas IV.....	1288-1292
118. Beneat IV.....	900-903	193. S. Selestin V.....	1294
119. Leon V.....	903	194. Bonifas VIII.....	1294-1303
120. Kristof.....	903-904	195. Beneat XI.....	1303-1304
121. Serj III.....	904-911	196. Klemant V.....	1305-1314
122. Anastas III.....	911-911	197. Iann XXII.....	1316-1334
123. Lando.....	913-914	198. Beneat XII.....	1334-1342
124. Iann X.....	914-928	199. Klemant VI.....	1343-1352
125. Leon VI.....	928-929	200. Innosant VI.....	1352-1352
126. Stephan VIII.....	929-931	201. Urban V.....	1352-1370
127. Iann XI.....	931-936	202. Gregor XI.....	1370-1378
128. Leon VII.....	936-939	203. Urban VI.....	1378-1389
129. Stephan IX.....	939-943	204. Bonifas IX.....	1389-1405
130. Martin II.....	942-946	205. Innosant VII.....	1404-1406
131. Agabet II.....	946-955	206. Gregor XII.....	1406-1415
132. Iann XII.....	955-964	207. Martin V.....	1417-1431
133. Leon VIII.....		208. Eugen IV.....	1431-1447
134. Beneat V.....		209. Nikolas V.....	1447-1455
135. Iann XIII.....	965-972	210. Kallist III.....	1455-1458
136. Beneat VI.....	972-974	211. Pi II.....	1458-1464
137. Donus II.....		212. Paul II.....	1464-1471
138. Beneat VII.....	974-983	213. Sixt IV.....	1471-1484
139. Iann XIV.....	983-984	214. Innosant VIII.....	1484-1492
140. Bonifas VII.....	984-985	215. Alexandr VI.....	1492-1503
141. Iann XV.....	985-996	216. Pi III.....	1503
142. Gregor V.....	996-999	217. Jul II.....	1503-1513
143. Sylvestr II.....	999-1003	218. Leon X.....	1513-1521
144. Iann XVII.....	1003	219. Adrian VI.....	1522-1523
145. Iann XVIII.....	1003-1009	220. Klemant VII.....	1523-1534
146. Serj IV.....	1009-1012	221. Paul III.....	1534-1549
147. Beneat VIII.....	1012-1024	222. Jul III.....	1550-1555
148. Iann XIX.....	1024-1033	223. Marsel II.....	1555
149. Beneat IX.....	1033-1045	224. Paul IV.....	1555-1559
150. Gregor VI.....	1045-1046	225. Pi IV.....	1559-1565
151. Klemant II.....	1046-1047	226. S. Pi V.....	1566-1572
152. Damas II.....	1047-1048	227. Gregor XIII.....	1572-1585
153. S. Leon IX.....	1048-1054	228. Sixt V.....	1585-1590
154. Viktor II.....	1054-1057	229. Urban VII.....	1590
155. Stephan X.....	1057-1058	230. Gregor XIV.....	1590-1591
156. Nikolas II.....	1058-1061	231. Innosant IX.....	1591
157. Alexandre II.....	1061-1073	232. Klemant VIII.....	1592-1605
158. S. Gregor VII.....	1073-1085	233. Leon XI.....	1605
159. Viktor III.....	1085-1087	234. Paul V.....	1605-1621
160. Urban II.....	1088-1090	235. Gregor XV.....	1621-1623
161. Paskal II.....	1090-1118	236. Urban VIII.....	1623-1644
162. Jelaz II.....	1118-1119	237. Innosant X.....	1644-1655
163. Kallist II.....	1119-1124	238. Alexandr VII.....	1655-1667
164. Honorius II.....	1124-1130	239. Klemant IX.....	1667-1669
165. Innosant II.....	1130-1143	240. Klemant X.....	1670-1676
166. Selestin II.....	1143-1144	241. Innosant XI.....	1676-1689
167. Lusus II.....	1144-1145	242. Alexandr VIII.....	1689-1691
168. Eugen III.....	1145-1153	243. Innosant XII.....	1691-1700
169. Anastas IV.....	1153-1154	244. Klemant XI.....	1700-1721
170. Adrian IV.....	1154-1159	245. Innosant XIII.....	1721-1724
171. Alexandr III.....	1159-1161	246. Beneat XIII.....	1724-1730
172. Lusus III.....	1161-1165	247. Klemant XII.....	1730-1740
173. Urban III S.....	1165-1187	248. Beneat XIV.....	1740-1748
174. Gregor VIII.....	1187	249. Klemant XIII.....	1748-1769
175. Klemant III.....	1188-1191	250. Klemant XIV.....	1769-1774
176. Selestin III.....	1191-1198	251. Pi VI.....	1775-1799
177. Innosant III.....	1198-1206	252. Pi VII.....	1800-1823
178. Honorius III.....	1206-1227	253. Leon XII.....	1823-1829
179. Gregor IX.....	1227-1241	254. Pi VIII.....	1829-1830

255. Gregor XVI.....	1831-1846	257. Leon XIII.....	1888-1903
256. Pi IX.....	1846-1878	258. Pi X.....	hanvets 1903

Hag ar c'hordinal Billot a achu en eur lavaret : « Pi X a » c'houarn hizio an Iliz evel m'her grea sant Anastas, e amzer » sant Aogustin ; sant Siris e amzer sant Optat, ha sant Eleu- » ther, e amzer sant Irene. »

Hel livirit d'inn : daoust hag hen 'zo eul lignez rouaned e nep bro ebed easoc'h da anaout eget lignez ar Pabed : ha pe seurt lignez a zo kaeroc'h ha skedusoc'h eget hou-ma ? E peleac'h ema ai lignez rouaned a c'helje en em fougeal da veza roët 77 sant d'ar bed ?

Rouantelez ar Pab a zo bet bresset, meur a veach ha laëret ; ar Pabed a zo bet awechou stlapet euz o c'hêr gant o sujidi pennfollet ; taolet int bet er prizoun, brevet int bet gant an taoljou, lakeat int bet d'ar maro ; ha goulskoude, hervez komz ar c'hordinal Wiseman, « eun nerz dianavezet gant an dud a zebtant rei buez d'ar ouenn brinsed santel-ze ». Ar rouanteleziou all a zo bet diskaret pep hini d'he zro : ar Zao-Heol hag an Afrik o deuz kollet o c'haera Eskoptiou : Kador Sant Per a joum atao brao-dres. Bepred eur Pab a zeu varlerc'h egile, daoust da gemec'h a vez great evit her mired.

Ar c'honklav (da lavaret eo, ar c'hardinaled en em vodet evit dibab ar Pab) a vez great ayechou en eul teac'h distro en Itali, ayechou all e Frans pe en Allemagn ; ha bepred eur Pab a zo roët d'an Iliz ha digemeret gant an holl evel gwir benn an Iliz ; hag en aner eo e klasker terri ar jadenn-ze a zo ken start he mellou. »

En eur achui ar skrid-ma, e tigassan da zonz deoc'h euz ar pez a lavaren er miz diveza (p. 181) divar benn an Eskoptiou, e c'heller sevel enno euz an eil eskob d'egile beteg an hini kenta a zalc'h plas eun abostol pe a zo bet lakeat eno gant ar re a zo en o daouarn galloud an Ebistel.

Lennit ive niveren miz kerzu 1913, p. 369 hag e kavfot eno ar respount d'eun digarez a ro ar Brotestanted eneb d'an Iliz, divar benn schism-bras ar Zao-Heol.

Galloud ha karg ar Pabed a zo bet dalc'h mat eat euz an eil d'egile, hag a gendalc'ho da veza beteg ma vo achu pep tra er bed-ma : komz hor Zalver eo, hag ar gomz-ze ne fazi ket : «Setu emaoen ganeoc'h bemdez ha beteg ar penn diveza euz ar bed. » An Iliz Romen eia a zo abostolik.

F. M. MAZEAS.

Y a-t-il encore un Pape ?

Mre Fallize, vicaire apostolique de la Norvège, raconte le trait suivant qui vaut tout un argument :

C'était dans les commencements de notre fondation à Tromsø, un brave protestant de cette ville vint me trouver et, à brûle-pourpoint me posa cette question :

— Prêtre, y a-t-il encore un Pape ?

— Mais oui, mon ami, il y a toujours eu un Pape à Rome. L'Eglise Catholique n'a jamais été sans chef.

— Alors, inscrivez-moi comme membre de votre Eglise.

— Je le veux bien ; mais pourquoi une résolution aussi subite de votre part ?

— Rien de plus facile à comprendre. Luther, le fondateur de notre religion, a dit : *Je serai la mort du Pape*. Or, si aujourd'hui encore, après trois siècles et demi, le Pape vit, Luther a menti, et Dieu n'a pas choisi un menteur pour fonder ou réformer son Eglise. Donc, l'œuvre de Luther ne vaut rien et ne saurait sauver mon âme. En conséquence, je reviens à l'Eglise que Luther n'aurait pas dû trahir et quitter, à l'Eglise qui a un Pape.

C'était clair et logique. Le brave protestant se fit donc catholique. Avec lui toute sa famille revint à la vraie foi et forme aujourd'hui l'élite de la paroisse de Tromsø.

KELEIER

MONTROULEZ. — Hor mignon ha kenlabourer mat Louis 'r Guennec, en deus bet eur vetalen arc'hant en deizioù tremenet, digant Breuniez an dud gouiziek var draou koz ha kaër ar Vro. Kinnig a reomp d'ezan, a wir galon, hor gwella gourc'hemennou.

D'AR VUGALE. — C'houi hag a labouro da dreñ e galleg « *Ar Wenanen hag ar geillenen* », moulllet er Feiz ha Breiz diveza, e leac'o *Ar Breizis*, gwir breudeur kalonek lennit : *Breizis*, gwir breudeur kalonek.

D'AR RE VRAS. — Red eo esperout e vezo niverus ar re anezo a gemero perz er c'honkour var an doare da gempenn ervat eun tiege ; d'ezo holl an Dr Cujardin a lavar : a) skriva var eun tu hebken euz ar paper ; b) lakat urz er pezh a skrivint ; c) mes arabad skriva e galleg evel m'en deus grêt C. P. : ne 'z aio ket ar maout gant ar C'hallaoued.

Petra eo eur beleg !

Piou a lavaro d'eomp pegement a dud a bep stad hag a bep oad, tuchentil, beleien, menec'h, leanezed, labourerien douar, gragez, bugale zoken, a zo bet merzeriet epad an Dispac'h vras, ar Reveulzi rus a ziwardas Bro-C'hall epad eun dek vloaz bennak, tremen c'houec'h ugent vloaz a zo ?

Avel ar follentez a c'houeze dre-oll, hag e oe gwelet d'ar poent-se bourrevien o tiouana e pep leac'h. Lod dre gasoni, eun darn dre aon da goll o buez, re-all kriz dre natur, a gemeras abeg eus an dizurz evit en em vastara er gwad hag e pep seurt torfejou heuzus.

Eus unan eus al loened gouez-se eo em eus da goms d'eoc'h lennerien ger.

Great en doa e lod epad an Dispac'h, ha ma vije bet kement-se en e c'halloud, beleg ebet ne vije chomet en e zav warlerc'h ar gorventen... Hen eo a gouezas d'e dro... a gouezas klanv, ha klanv bras. Touet en doa ne lakaje biken beleg ebet e dreid en e di, pe ma kredje unan bennak hen ober n'ez aje ket ez veoe er meaz.

Ar c'hlenved koulskoude a c'houeze war an dispac'her. Eur beleg a glev ar c'helou ; klevet a ra ive petra zo o c'hedal ar zae zu a vezo hardiz a-walc'h evit mont dreist an treuzou en ti-ze. N'eus fors ! gouzout a ra e tle ar pastor mat rei e vuez evit e zenved. Mont a ra eta hep marc'hata. Ar c'hlanvour a ya e kounnar rus oc'h e welet. Destum a ra an holl nerz a jome c'hoaz en e izili, hag e lavar gant eur vouez skrijus :

— Petra !... Eur beleg em zi !... Buhan va armou d'in !

— Ha petra hoc'h eus c'hoant da ober ganto, va mignon ? a c'houlenn outan ar beleg gant madelez ;

va armou-me eo ar basianted hag ar garantez kristen, armou eun tamm mat nerzusoc'h eget ho-re.

— Eur beleg em c'hichen ?... O ! roit d'in va armou !...

Ne voent ket roet d'ezan, na petra 'ta. Tenna reas neuze eur vrac'h dreut a zindan an dilhad wele hag e tiskouezas e zourn serret d'ar beleg en eur lavaret :

— Daouzek-beleg evelhout, klev, em eus kaset da rouantelez ar gozed o sanka va c'hontel en o gouzoug !...

— Fazia rit, va mignon, a lavaras ar beleg goustadik, unan nebeutoc'h eo ar gont just. An daouzekvet n'eo ket maro... Me eo an daouzekvet !... Anzavit, emezan o tiskouez e vruched noaz, eo ar re-ze kleizennou ar goulou hoc'h eus great d'in. Doue, marvat, en deus miret ac'hanon evit ma teujen d'ho savetei !

Hag e lammas da vriata ar c'hlanvour.

Doujans, karantez ha skoazel d'ar beleg, eil Jezuz-Krist, *Sacerdos alter Christus*.

Ar mab hena. — Mam, daoust ha brasoc'h e vezin atô eget va breur ?

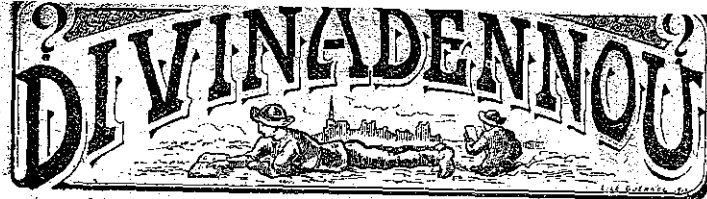
Ar vamm. — Ya ! sur.

Ar mab hena. — Gwell a ze neuze, en hent-ze, pa 'z almp d'en em ganna e vezin atô ar c'hrenia.

Ar merour. — Aotrou, dont a ran da zisteuler deoc'h an archant ho peuz prestet d'in variene.

An Aotrou. — Sell, ya, gwir eo ; e leac'h n'am boa sonj e-bed ken.

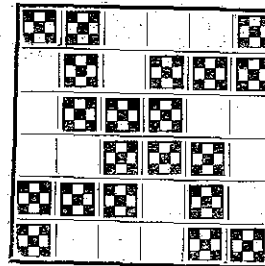
Ar merour. — Saprati, aotrou, perag n'ho peuz ket lavaret an dra-ze d'in kentoc'h.

Respontchou divinadennou Miz Even

- I. — An nadoz hag ar voutounen.
- II. — E skeud.
- III. — Ar maro.
- IV. — E c'hell beza, rag ec'houn eo ar vro ha meur a Nedelek a zo.

V. —

11 o deus bet 50 poent :

J. Acquitier.	Sant Noug.
Yv. Doeul.	Triagat.
Louis Floch.	Plomeur.
Ad. Glemarec.	Triagat.
Yv. Kerveilhant.	Combrit.
M. A. M.	Rosnoen.
Jos. Pinvidic.	Gwikar.
Quéau.	Landerne.
Guill. Le Reun.	Plabennec.
Hervé Rolland.	Dirinon.
Francine Seité.	Plouescat.

24 o deus bet 40 :

Yv. Balcon.	Gwitévédé.
Jean-François Bécam.	Guiclan.
M. Yv. Cardinal.	Sant Noug.
Jean-Louis Cadiou.	Sibiril.
J. Clec'h.	Lanmeur.
Philo Combot.	Gwiniventer.
M. Cuff.	Pemboul.
Yv. Dantec.	Sant Noug.
Job Grall.	Guipavas.
Michel Laurent.	Kastel Pôl.
Eugène Le Lay.	Bodilis.
Jeanne Lez.	Logonna.
Pôtr L. N.	Lokournan.
Hervé Le Moign.	Lanhouarne.
Jean-Louis Pennec.	Sant Segal.
Marie-Jeanne Pirion.	Plougonvelen.
Yv. Prigent.	Sant Noug.

8 o deuz bet 30 :

M.-L. B.	Gouesnou.
M.-Y. Begoc.	Sant Pabu.
Jeanne Boulc'h.	Sant Noug.
M.-A. C.	Brélès.
Y. Cong.	Landunvez.
M. Lavanant.	Loc-Eguiner.
J.-L. Mescoll.	Plouzané.
J.-M. Quéau.	Bodilis

Divinadennou miz C'hovevrer

- I. — Petra zo chomet a zilerc'h au Aotrou Doue da ober ?
10 p. ar r. — Digaset gant J. Lez, Bodilis.
- II. — Eun dra hag a rafe tro eun dervez arat ha nen deus na gar na lagad.
10 p. ar r. — Digaset gant eur pōtr yaouank euz a Lokournan.
- III. — Petra ra ar re varo koulz hag ar re veo.
10 p. ar r. — Digaset gant eul lagad glaz, euz Taule.
- IV. — Eun dra zo n'am euz ket ha ne garfen ket kaout ha m'am bije anezi ne c'hellfen ket he dioueret.
10 p. ar r. Digaset gant eur Bis-Nobis euz a Bloare.
- V. — Daou c'hoarier araok en em lakât da c'hoari, a lavar an eil d'egile, e ranko an hini anezo a gollo, doubla arc'hant an hini a c'hounezo. Daou daol a reont, ha peb hini anezo a c'hounid e daol. D'ar fin o deus peb a 20 lur.
Livirit pegement a ioa e godel peb c'hoarier p'edont o staga da c'hoari.
20 p. ar r. Digaset gant J.-L. Cadiou euz a Zibiril.

Kemennadurez. — Ar respontehou da zivinadennou miz gouere a ranko beza en em gavet gant *Renet Feiz ha Breiz e Sant-Thegonnec* abenn an 20 a viz gouere da zivezata.

Honoioù nevez da lakât etouez ar re o deuz gounezet prizioù pevar miz kenta ar bloaz :

Marie Segalen, Gouesnou.....	200 poent
J.-M. Quéau, Bodilis.....	165 —
M.-A. M., Rosnoen.....	160 —
Jean-François Bécarn, Guiclan.....	145 —

H. Rolland, Dirinon, o konta ar poenchou en deus bet e genver, c'hovevrer hag ebrel, bet douget d'ezan, hag ar re gounezet gantan e meurz ha n'int ket bet douget, dre fazi, en deuz bet edoug pevar miz kenta ar bloaz 150 poent.

J. Aquitter, Sant-Noug, e léc'h 200 poent hebken douget d'ez, he deus bet e guirionez 230.

Jean-François Kerrien, Plouenan, chomet e hano heb beza bet douget etouez ar re o deus respontet da zivinadennou miz maë, en deus bet, er miz-ze ive 40 poent.

Pedi reomp hor mignoned, pa welont e oar bet faziet var o c'hont, da gemenn deomp an dra-ze kenta ma c'hellont.

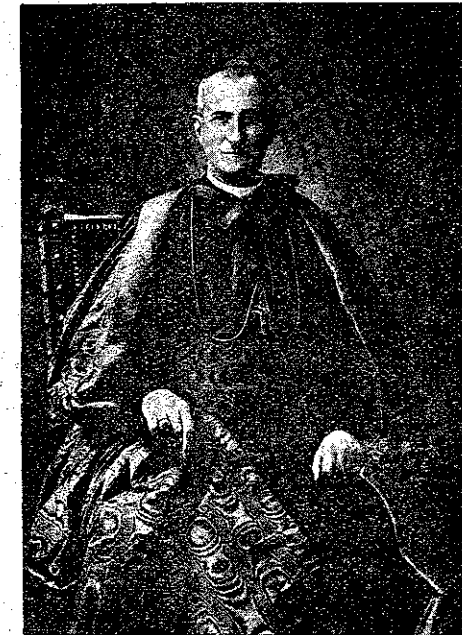
Feiz ha Breiz

Kappad Miziek ar Vretoned

Gouelioù ar Zakramant e Lourd

22-26 GOUERE 1914

E Lourd, kêr ar miraklou, ez eus bet en deizioù tremenet eur « C'hongrès » euz ar re gaëra evit henori Hor Zalver Jezuz-Krist en e zakramant burzudus, meulet ra

AR C'HARDINAL DI BELMONTE

vezo. Vardro kant mil den, diredet a gement bro hag o komz kement yez a zo er bed, o deus epad an deizioù-ze

diskleriet dirag ar bed-holl, o feiz hag o c'harantez evit Sakramant an Aoter.

Evit dere'hel e blas er C'hongrès Hon Tad Santel Pi X en devoa kaset da Lourd unan euz prinsed brudeta e lez, ar c'hardinal Granito Pignatelli di Belmonte, ha ne c'hell den lavaret nemed ar re o deus gwelet an digemer kaër grêt d'ar c'hannad pegement a garantez o deus kristenien ar bed holl evit ar Pab. Dre ma tremene, hed-a-hed ruiou kêr, an holl her salude o youc'h al bouez penn : « Buez hir da Bi X ! Henor d'e gannad ! »

Eul lizer digaset gant Pi X, d'ar C'hardinal di Belmonte a lavar pegement laquen eo ar Pab, dre m'eo bet dibabet kerig Lourd er bloaz-man, evit henori Sakramant an Aoter : « An devosion d'ar Werc'hez, emezan, eo he deus » lakêt da greski en douar benniget-ze karantez ar gristenien evit Hor Zalver Jezuz-Krist, hag ar miraklou » kaer a zigouezeda genta e harz skeuden an Intron Varia, » alies a ma c'hoarvezont breman eo epad prosesion ar » Zakramant ! »

En e brezegen genta, kannad ar Pab, a lavaras pegement a levénez a rea d'ezan beza dibabet da veza e penn eur c'hongrès ken kaër ; e Lille, emezan, eo e teuas ar c'hiz da ober bep bloaz dervezioù studi var Zakramant an Aoter ; ar C'hongrès-man eo ar pempet var nugen ; grêt eo e Frans, ha deread oa ; grêt eo e Lourd, ha mat eo ; Lourd eo bro ar miraklou. Komz a ra goudeze euz Sakramant an Aoter, evit diskouez ema ennan eienen ar peoc'h : « O tud hag a zo ho labour e kreiz brezelioù ar » bed, tud a boan, tud yaouank, deuit holl da gaout » Jezuz en e zakramant benniget.

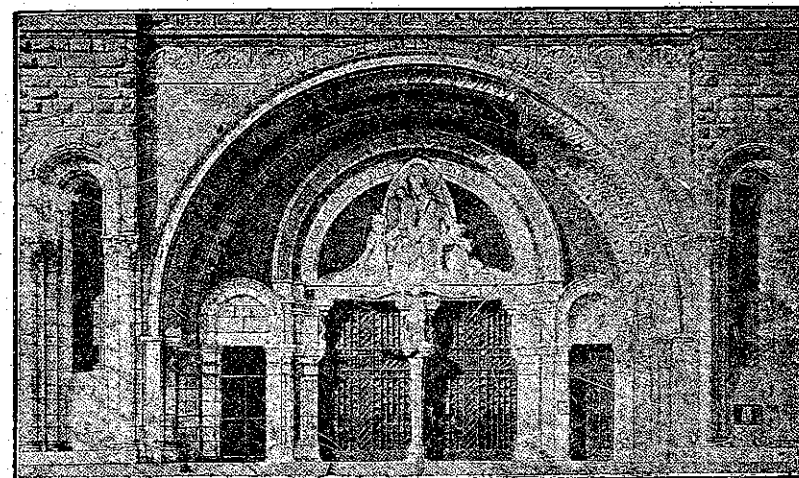
» Poblou hag a zo en em roët d'an dizurz hag o deuz » kaset ar peoc'h er mêz euz ar c'halonou o kas Jezuz- » Krist er mêz euz ho pro, tostaît ouz ar Zakramant » meulet ra vezo. Eno ebken eo e kavoc'h ar gwir nerz- » kaloun e kreiz ho trubuilhou. Dre he c'harantez evit » Sakramant an Aoter, ar Frans, dreist holl, ker reu- » zeudik breman, a zavo adarre var he zreid, kêr gallou- » dus ha ker kristen ha biskoaz ! »

Epad pevar dervez, kaëra prezegerien he deus an Iliz

a gomzas evit displega tra pe dra divarbenn Sakramant an Aoter.

D'ar zadorn 25, evit kloza an dervezioù-studi, kannad ar Pab a gomzas adarre dirag iliz ar Rozer a evit pedi hag aspedi ar gristenien da lakât an devosion da Jezuz-Krist o chom var an Aoter da greski muioc'h-mui en o c'halon ha da voaza o bugale da dostât abred hag alies ouz an Daol-Fask.

D'ar zul 26, eur prosesion hag e oa enni 10 kardinal,

ILIZ AR ROZERA E LOURD

200 eskop, 10.000 beleg ha 100.000 kristen, a heuilhas Hor Zalver dre ruiou Lourd ; an heol e lein an nenv a skede tra awalc'h, evit lakât muioc'h a wenn var ar gwenn, muioc'h a rus var ar rus, muioc'h a c'hlaz var ar glaz, muioc'h a aour var an aour hag eun dudi oa evit an daoulagad hag evit an diskouarn gwelet pebez henor a reat e traon menezioù kaër ar Pyrene da Roue an nenv hag an douar, Hor Zalver benniget Jezuz Krist.

J.-L. J.

Sent Gwengamp

Gwengamp eo kêr ar Werc'hez ; eno emañ kaëra tron he deus e Breiz ; di-varnan e wel he Bretoned o tont d'en em erbedi outi, euz ar pevar avel, niveru-soc'h niverusa bep bloaz :

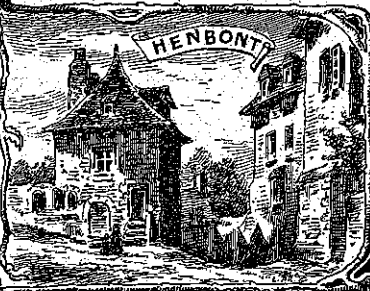
Intron Varia wir zikour
Ni ho ped, c'hoantek, d'hon rekour
C'houi, ar genta, alvokadez.
Evit pec'hêr ha pec'herez.

Kêr ar Werc'hez, Gwengamp eo iyez kêr ar Zent ; eno e veyas ar plac'h eurus Franseza Amboaz hag eno e oue sebeliet an den eurus Charlez Bleiz. Er miz a zeu e livrimp hano euz Franseza Amboaz, ez an da rei hizio eun diverra euz buez Charlez Bleiz.

CHARLEZ BLEIZ

DUK BREIZ HA KOMT GWENGAMP
1320-1364

Charlez Bleiz n'eo ket eun diaveziad evidomp, rag

en hor bro eo en deus tremenet an darn vrasa eus e amzer ; enni eo en deus brezellekeat ; enni eo ez eo marvet, hag enni eo emañ e vez.

Mab oa da C'hien Chatilhon ha da Vac'harit Valois, ha genel a eure e Blois er bloaz 1320. Adalek e vloaveziou kenta e welet ennan merkou anet eus e zantelezh da zont.

D'e zeitek vloaz, Philip VI, roue Franz hag e contr diouz kostez e vamm, a reas d'ezan dimezi d'eur brinsez eus e oad, Janned Breiz, merc'h Gien Penteür, breur Yan III duk Breiz.

Bez e oue eur skouer eus an holl vertuziou a c'hell diouan e kalon eur pried kristen. Pevar bloaz a ioa m'oa dimezet pa varvas Yan III heb lezel eur bugel da zougen e gurunen var e lerc'h. An daou gar tosta d'ezan oa Yan Montfort, e anter-breur, pried Janned Flandr, ha Janned Breiz, e nizez, pried Charlez Bleiz.

Gwirioù Charlez Bleiz ha re Yan Montfort, hervez barnerien an amzer-ze, a ioa keit ha keit, hag en aoun da ober gaou ouz unan pe unan anezo, Yan III n'oa ket bet falvezet gantan anaout re ar c'henta kentoc'h eget re an eil, ha pa gomzet d'ezan eus ar guden-ze e lavare var e dremenvan : « En han' Doue, lezit ac'hannoun e peoc'h ; ne c'houleunnan ket samma va ene. »

Goude e varo ar Vretoned a en em rannas e diou gostezen : hini Bleiz, harpet gant Bretoned Breiz-Uhel ha gant ar C'hallaoued, hag hini Montfort, harpet gant Bretoned Breiz-Izel ha gant ar Zaozon. Ar brezel a zirollas hag ar goad a ruilhas e pevar c'horn ar vro.

Yan Montfort a varvas e Henbont, d'ar 26 a viz gwengolo 1345 ; mes ar peoc'h ne deuas ket e Breiz evit an dra-ze, rag eur bugel c'houeac'h vloaz, Yan Montfort evel dan, a jome var e lerc'h, perc'henn d'e wirioù koulz ha d'e hano, hag ar brezel, goude beza bet padet pevar bloaz etre an eontr hag an niz, a badas naontek vloaz etre an daou genderv.

Charlez Bleiz ha ne garie nemet ar peoc'h a dremenas e vuez e kreiz trouz ar brezelioù ; kemeret a reas perz e 1500 stourmad hag e 800 seziz mes ne dec'has ket eur gammed evit an dra-ze divar hent ar zantelezh.

Kinnig a reas e zukach, hag en em rei a eure e unan korf hag ene d'an hini a zo roue ar rouaned hag aotrou an aotrouned. Bemdez e lavare e vrevier gant unan eus ar veleien a veze atô ouz e heul ; pedi rea

evit Breiz, evit ar zoudarded maro o tifenn e wiriou hag evit e enebourien ; bemdez e kleve diou offeren, ha gwell oa gantan koll eur c'hastel pe eur gear eget koll eun offeren, rag eur gear, emezan, a c'hounezer anezi adarre gant sikour Doue, e leac'h eun offeren eur wech lavaret n'her c'haver ket ken ; bep noz ez ea da goves araok mont da gousket, ha lavaret a rea n'oa ket dleet d'eur c'hristen en em deuler morse var e wele e stad a bec'hed. Tostât a rea alies, an daëlou en e zaoulagad, ouz taol ar Zakramant, meulet ra vezo.

Troet oa da ober vad d'an ilizou, da welet ar glanvourien, da wiska ar beorien, da zifenn an intañved, da zevel an emzivad, da zispartia ar gwir diouz ar gaou. En aoun da vont a eneb al lealded, e testume en dro d'ezan an dud anaoudeka var giziou ha lezennou ar vro. Karet a rea e bobl, doaniet oa o welet ar reuziou a jache ar brezel varnezan, mes aliou e bried a vire outan da lezel e wir da vont gant e genderv.

Kalonek oa er stourmad ; en deiz ma oue prizoniet gant ar Zaozon er Roc'h Derrien, d'an 20 a viz even 1347, daoust d'ar seitek gouli en devoa bet, e stourmas evel eul leon epad div heur dioc'htu, var dosen ar me-zou, harpet ouz eur voger goz ; ha pa gouezas ouz tor-gen, anter varo, ne falvezas ket gantan rei e gleze da eur Zaoz, mes da eur Breizad eus kostezen Montfort.

Ar c'hollou a goueze varnezan n'hel lakeant ket d'en em glemm eus an Aotrou Doue. Lavaret a rea alies : « Ra vezo benniget Doue e peb tra : *Benedictus Deus in omnibus.* »

Pa deuas d'ar gear eus a Vro-Zaoz, goude beza bet dalc'het eno seiz vloaz, ez eas var e droad, e kreiz ar goanv, dre an erc'h hag ar skourn, eus ar Roc'h Derrien da bardona da vez sant Erwan da Landreger. An dud ouz her gwelet o tremen, dre druez outan, a lede palennou var an hent, mes hen a valee ebou d'ezo evit en em gastiza muioc'h-mui.

Da C'houel-Mikeal 1364 goude beza bet diou wech o koves, klevet diou offeren ha bet o kommunia, ez eas da stourm ouz e enebourien e lanneier Alre ; eno eur Saoz a skoaz gantan taol ar maro ; koueza reas var e benn d'an douar : « Ah ! Aotrou Doue » emezan, ha kerkent e tremenas. Bertrand ar Gwesklen, pa welas petra ioa c'hoarvezet, a lavaras : « Allas, maro eo kaloneka den a ioa er bed. »

Dal mac'h ehanas ar stourmad, Yan Montfort a reas klask korf Charlez Bleiz etouez ar re varo. Pa oue kavet ez eas d'her gwelet hag ec'h en em lakeas da ouela : « Doue a oar, emezan, aotrou Charlez, nag a » geuz am eus ouz ho kwelet evelse, pa c'helljemp beza » en em welet en eun doare all. »

Ober a reas sevel ar c'horf ha dougen anezan da Wengamp el leac'h ma oue sebeliet e chapel menec'h sant Fransez. An dud a yeas niverus da bardona var e vez, ha miraklou kaer a embannas e zantelez.

D'an 8 a viz gwengolo 1910, pa oue grêt gouliou bras kenta Charlez Bleiz e Gwengamp, an Aotrou Dubourg, arc'heskob Roazon en eur brezegenn vrezoniek helavar meurbed, a lavare ar c'homzou-man a fell d'in lakât da heurgloza buez hon den eürus : « Charlez

Bleiz en deus poaniet epad e vuez hag e kreiz peb seurt trubuilhou evit difenn e wir. Mervel a reas dindan ar beac'h. Stourmomp garo eveltan, holl a unan, evit difenn hor gwirioù a Vretoned hag a gristenien.

Dalc'hit d'ho feiz, Bretoned an Argoad !

Dalc'hit d'ho feiz, Bretoned an Arvor !

Bezit *Bleizi*, e kreiz an emgann, ha mirit dinam hac'h hénor, hervez ger koz hon tadou : « Kentoc'h mervel eget en em zaotri », *Potius mori quam fœdari* !
J.-M. P...

Perig. — Mail am euz da vont da zoudard, avat !

Yannig. — Perag ?

Perig. — Abalamour neuze am bô batun evit netra.

Pebez amzer. Gwerchez Vari, eme Vona goz, ha c'hoaz a drugarez. Doue eo deuet va faraplui ganen.

(KENDALC'H)

Digemer fall grêt
d'ar veleien o deus touet

E Ploumoger

Persoun touer Ploumoger a yoa Morel e hano ; dont a rea eus Plourin ; eno oa chaloni eus iliz Sant-Charl. N'oa ket gwel mat, eaz eo kompren, gant tud Ploumoger, evel ma tiskwes al lizer a skrive da vrigadier an archerien d'ar 16 a viz even 1791 : « Me ho ped da gaout ar vadelez da zont da bardoun Ploumoger, d'an 29 eus ar miz-man, gant hoc'h archerien. Ar gwel ac'hanoc'h a raio d'an dud beza fur ha chom sioul. »

Marteze oant chomet sioul deiz ar pardoun, mes da c'houde e savas c'hoari adarre, rak ar Persoun a deuas e-unan da Gemper, ha d'an 29 a viz du e oue

digemeret gant ar C'honseil jeneral hag e tiskweze d'ar gonzeillerien eur skrid a verke oa bet gwallgaset d'ar zul 27 a viz du. Goulén a rea ma vije kaset soudarded d'en difen eneb ar re a rea poan dezan. Selouet e oue e c'houlén, ha Renerien Brest a skrive da Gemper d'an 11 a viz kerzu 1791 : « Ar c'henteliou roet da barrezioù Ploumoger ha Plourin o deus douget frouez. Persoun Guipavas, n'en deze ket ugent den en e ofisou gwechall, en doa ouspen daou c'hant diziou diveza. »

Digaset oa bet soudarded da Blouguin ha da Bloumoger, hag an dud o doa great re a freuz a oue kaset da Vrest. En o zouez ez oa diou vaouez. An Aotrou Mevel a c'houlennas rei he liberte da unan anezo, Renea Labat, plac'h gant Solimon, o veza ma tiskweze keuz ha ma promete dont d'an ofisou gant he mestr. Evit eben, an intañvez Le Drast, n'en doa ket a c'hoant da c'houlén kaout eviti ar memes trugarez, rak kement a rea a zisplije dezan. « He zud, emezan, a zo bet en ofisou e Ploumoger epad m'edo aman ar gommisseries ; mes abaoe int eat kwit, e reont dishenvel ; gwelet e vezont o pignat var loan e kichen an iliz parrez da vont da glask an oferen d'ar parrezioù all. Breudeur ha c'hoarezed ar mear koz ne deuont ket ive d'an iliz-parrez, daoust m'emaint o chom e kichen ar bourk. Disul ez oa c'hoaz nebeutoc'h a dud eget d'ar zulioù all. »

Evelato ar persoun, an Aotrou Morel, a zavas keuz gantan hag a c'houlennas ma ve roet o liberte da intañvez ha da blac'h an Drast, abalamour d'ar re a erbede evito. »

Daoust da ze, ar persoun touer ne c'hounezas ket tud Ploumoger. Neuze e klaskas en em ginnig d'ar parrezioù tro var dro n'o doa ket en o fenn a veleien hanvet gant ar c'houarnamant, mies koll a reas adarre e boan. Setu aman al lizer a skrivas, d'ar 24 a viz gwengolo 1792, d'ar Moyot, barner a beoc'h e Brélès :

« Aotrou, o veza m'oun bet aotreet gant eskob ar Finister da vont da labourat en oll parrezioù n'o deus ket a veleien, oun bet galvet deac'h da gaout eur vaouez eus ar C'horpont, e Plouarzel, evit rei dezi he

zakramanchou diveza ; kerc'het am eus ar gommunion eus Lambaol, hag an iliz a yoa leun a dud, deuët evit kaout ar venediksion a ves roet araok kas an Aotrou Doue d'eur c'hlanvour. Perak ne c'hellan ket lavaret ar memes tra eus Plouarzel, el leac'h m'oun eat goude beza roet he zakramanchou d'ar vaouez klanv ? Galvet oan da vadezi eur bugel da Danguy an Dref, eus Lokornan-Vihan. En iliz ez oa pemp pe c'hwec'h maouez. Unan anezo a zavas kerkent ha ma velas ac'hanon hag a reas sin d'ar re all da vont er meaz.

Ar pezh a rajont. Ne gaven ket alc'hwezioù ar zakreteri hag ez 'is da di ar c'hloc'her da c'houlén hag edo an alc'hwezioù gantan. « Ia, » emezan ; hag e teuas ganen er vered, hag eno, dirak eur vandennad goazed ha merc'hed, e tisklerias en doa difen, a berz ar mear, da rei an alc'hwezioù da eur beleg touer. Ar c'hloc'her hag eur marichal eus kichen ar bourg, Hamon e hano, a lavaras d'in pep seurt traou, ha da c'houde a zisklerias ne rafent ket forz goude ma vent kaset d'ar prizoun, rak hiviziken, emezo, ne ves mui kaset d'ar prizoun nemet an dud honest.

« Mont a rer d'an ti-kear : n'eus den ; mont a rer da di ar mear a zo pell diouz ar bourk ; e c'hreg a lavar eun dra, e blac'h eun dra all ; eat eo d'en em gusat evit n'en dije ket da rei an alc'hwezioù.

» Alc'hwezioù an tabernakl ha re ar mean-fount n'ez eont morse eus an iliz, ha va dever oa digeri, mes n'oa ket a dud awoalc'h a du ganen, hag ar bugel bihan, deuët ouspen eus eul leo diouz ar bourk, en deus ranket distrei d'ar gear hep beza badezet ; ar vaouez klanv n'he dije ket bet ar gommunion anez ma vijen eat da gerc'hat he Doue dezi da Lambaol.

» Ar c'hloc'her a zo kablus o veza n'en deus ket lavaret d'in en e di ar pezh en doa da lavaret ha m'en deus kaset ac'hanon etouez tud o dije gellet ober d'in eun taol fall. Ma ves lezet en e garg, né roio an alc'hwezioù nemet d'ar veleien didou a zo niverus, evit doare, er barrez.

» An alc'hwezioù ne vent gwelloc'h e ti all ebet eget

e ti ar Mocaer a zo o chom tost d'an iliz hag a zo troet mat gant ar c'houarnamant. »

D'ar 26 a viz gwengolo, ar Moyot, barner a beoc'h, a deuas gant ar persoun da gaout ar mear hag ar c'hloc'her hag a lavaras dezo digeri dor ar mean-fount ha lezel ober ar vadiziant. Ar pezh a oue great. Hag e skrivas d'an 28 a viz gwengolo : « Parrez Plouarzel a zo kollet oll gant ar gounnar he deus ouz al lezennou nevez. Poent eo kas eus ar presbital c'hoarezed ar persoun koz. Lavaret a rer e kestont er barrez evit ar veleien didou. »

E Ploumoger ar mear hag e gonsaillerien, daoust ma reant an neuz da zenti ouz al lezennou, a heskine ar persoun touer. Rak, d'an 23 a viz c'hwevrer 1793, Prokurer ar gommun a skriva da Brokurer Brest. « Evit senti ouz an urzh ho peus douget, mear Ploumoger en deus difennet seni ar c'hleier evit maro n'eus fors piou, nemet pa vo galvet ar Persoun hanvet gant ar c'houarnamant, ha pa vo oc'h ober an anterramant. Ar c'hloc'her, evit senti ouz an urzh-ze, var e veno, a zo chomet hep seni ar glaz an deiz araok an anterramant, zoken pa dlle beza great gant ar persoun touer. Kement-se en deus lakeat kounnar en Aotrou Persoun en deus lavaret d'ar c'hloc'her e torfe anezan eus e garg, ma kendalc'hfe. Goulenn a ran diganeoc'h ha komprenet mat eo bet hoc'h urzh gant ar mear. Daoust ha difen a rit seni ar c'hleier nemet pa vo ar Persoun oc'h ober e labour, gant aoun na c'houlente kalz tud ar glaz diouz an noz en eur lavaret e c'halvint ar Persoun nevez ha da c'houde a iaffe eneb o ger ? Ma c'heller seni ar glaz diouz an noz hep gouzout pe vo galvet ar Persoun nevez pe ne vo ket, e pedan ac'hanoc'h d'hen skriva d'in. Kalz a c'houlenn ma vo an traou evelse, rak neuze e ve great ar memez tra d'an oll. »

Ar Persoun intrus ne c'helle mui chom e Ploumoger. Neuze e sonjas mont en eur barrez all. D'an 13 a viz ere 1793 e skriva da dud Lanildut : « Sitoyaned, dont a ran da reseo ho lizer, el leac'h ma pedit ac'hanon da vont da jom en ho touez. Ar pezh a zo sur, eo e c'hellin rei sikour d'an dud kalz gwelloc'h e Lanildut eget e Lambaol hag e Porspoder. Gouzout a ran ne c'helfen ket dilezel va farrez hep faot bras ma c'helfen ober enni eur vad bennak ; mes abaoe tri bloaz n'am eus ket gellet lakat tud Ploumoger da zenti ouzin, hag al lezen a ro aotre d'in d'en em denna en eul leac'h all. Ho pedi ran da skriva da Vrest evit goulenn ma vezin hanvet da vont da Lanildut. »

MOREL,
Persoun Ploumoger. »

I. U.

KUZULIOU

Gorion - Pignizi - Eskiji

D'AN INTRON G. LESNEVEN. — *Ar pignizi, pe eskiji evel ma vez lavaret aman a zo gorion hag a zav er c'hroc'hen el lec'h ma vez eur vleven bennak. Abalamour d'an dra-ze eo e weler eur vleven var benn peb esked. An amprevaned a laka ar gorion-ze da zevel a red hed a hed ar vleven beteg he grizien. Turia reont endro d'ar c'hrizien evel ma ra ar gozed an douar. Ar goad a en em zifenn hag eur gor a zav.*

Petra zigas anezo ? An ivinou louz o skrabat ar c'hroc'hen, an dillad louz, ar c'houezen. Eskiji a zav ive e kroc'hen ar re o deus sukr en o goad, sukr hag a vez kavet en troaz. Ar re a vez klanv gant ar remm a zo techet da gaout eskiji.

Evit o c'has kuit e ranker eta lakât atô dillad nêt, var eur c'hroc'hen nêt. Pa c'houezer re eo mat kempenn ple-gou blevek ar c'horf gant odivi, pe da vihana gant dour bet berved ha savon.

Ar re a vez aliez var loan, ar re a jom pell amzer var o mirc'hier-houarn, a dle teuler evez en aoun da dapa eskiji, abalamour ma vez an dillad o frotta ar c'hroc'hen leun a c'houezen.

Pa vezont savet, gwella tra a zo da ober evit o c'has kuit, eo o gwalc'hi aliez gant dour zomm, lakât lien nêt kenan ha bet berved varnezo hag ive teinture d'iode fresk.

Mes mat e vije deoc'h goulenn ouz ar medesin ma n'eo ket an diabete pe ar remm eo en deus ho pugel. An eskiji zo dishenvel deuz an eczema ; n'eo ket eun dra fall spurj anezan, ar spurj a gempennno e c'hoad, mes ne bareo ket anezan.

Korf ho pugel n'eo ket libr awalc'h abaoe m'eo ganet. Ferag ? Klenvejou zo hag a laka fank ar vugale da gale-tât ; d'ho medesin eo eta lavaret deoc'h e zantimant. Mes marteze ive ez eo maget gant lêz saout bervei pe sterilizet, pe gant boued bleudok ; marteze c'hoaz ar vagerez a zo konstipet he unan ; euz a bell n'eo ket êz kaout louzou ouz ar c'hlenvejou pa ne ouezer ket pe seurt klenvejou a zo.

Evit ar vugaligou, al lavamanchou bihan gant dour, eol-dibri, glycerine, hōlen, ar « suppositoires » a zo mat da liprât q c'horf.

Rei a c'heller d'ezo da zibri, eun tamm aman pe eul loiad sirop chicorée, mes ma n'eo ket bloaz c'hoaz ho krouadur, an nebeuta spurjou a rooc'h d'ezan eo ar gwella.

Ho medesin a deui abenn da barea klenved ho mab all. Dizanjer eo ar pezh en deus ma 'z oc'h sur eo an herpès eo a zo savet var e valvennou hag e vuzellou.

Dr DUJARDIN.

Evit kaout kuzulioù ar medesin, skriva d'an Dr Dujardin, Saint-Renan (Finistère).

An Actrou. — Kemeret a rit eur brizen !

Ar c'houer. — Nan ! ar butun ha me n'int ket mignoned ha n'oun ket evit kompren an dud a laka o arc'hant en eun dra ken didalvez.

Soudarded epad ar brezel bihan

Paourkêz kaz, lavar deomp pe gant saoz gwenn pe gant sacz rouz eo ar gwella ganez beza aozet, rag vidomp-ni an dra-ze a zo henvel.

Eur c'hi kalz re droët da renta servich d'e vestr

Marmous an Itroun goz

Vardro anter kant vloaz 'zo e oa o chom e kichennek Montroulez eun itroun goz pinvidik bras. Evel ma veze inouet he-unan he doa prenet, evit delc'her koumpagnunez d'ezi, eur marmous bihan. An itroun her c'harie kalz abalamour ma rea an aneval a bep seurt *simijou* ha me 'zo sur he defe roet he buez evit savetei anezan. Ne veze gwelet morse o vend hebdan da bourmen. Grêt e veze e holl zentoriou outan Pa veze ouz tol e veze lakêt eun torchouer brodet en dro d'e c'houzoug; gant aon na lousfe e zillad kaër. Gwiskamanchou a bep seurt liou en devoa ive, re ruz, re vouk, re velen, re c'hlaç, ha me oar-me.

An itroun goz he doa eun nizez o chom e Kastel. a ioa o vont da zimezi. Houman ne garie ket kalz he zintin; kouls-koude evit miret ouz an dud da gaketel re divar he fenn he doa pedet anezi da zont d'ar fest. P'he devoa bet al lizer a lavare d'ezi mont d'ar friko, kenta tra a reaz an itroun a oue pignat en he c'hambr da lakat he dillad sul. Goudeze e ieaz da lavaret d'ar mevel mont da sternia ar vouetur evit mont da Vontroulez; lavaret a reaz d'ezan lakat enni teir gador, unan evitan, eun all evit ar marmouz hag eben eviti. Digouezet e Montroulez an itroun hag he marmous bihan a ieaz da di ar c'hemener da lakat ober evit an aneval eur wiskamant gouer euz ar re gaera. Prena a reaz ive d'ezan eur vantel zu da lakat var gorre hag eun tok kern huel evel ma vez gant an aotrouien, rag c'hoant he doa e vije ar marmous gwisket brao, da vont d'ar friko.

Deiz an eured a ioa deuet; an itroun a wiskas e zillad kaër d'ar marmous, hag epad ma tiskenne an aneval, e unan d'an traon, e pignas en he c'hambr da lakat dour c'houez vat ouz he bleo rostet. Perik ar Gozker a oa e kichen an or o c'hedal an itroun. E vam en doa roet dezan eur banerad avalou da gas d'ar vestrez. O welet an aneval o tiskenn an deleziou, Perik a jomas a ban, digor e c'hinou gantan, o sellet ouz an dillad kaer a oa gant ar marmous; spontet e oa ive er memez amzer. Klevet

en doa gant e amezeien he doa bet an itroun eur mab hag e oa maro; gouzout a rea ive he doa eur marmouz, mes n'en devije morse kredet e oa en e gichen. Per a grede e oa mab an itroun savet a varo da veo, ha ne ouie ket petra da lavaret pa welaz anezan oc'h astenn e grabanou var e banerad frouez hag o kemeret eun aval da zibri. Per a oa strafuillet holl, ne ouie petra da ober, chom pe mont kuit, pa velaz an itroun o tiskenn. Houman a c'houlennas digantan petra a glaske. Ar potrik a respountas en eur greñs evel eur bern deliou. « Itroun, me eo Perik, mab da Fanch ar Gosker, o merour; va mam he deuz va digaset aman evit dont da ginnik d'eoc'h eur banerad avalou melen rag gouzout a ra e kavit mat kenan ar frouez. Diou zouzen he doa dispar-tiet d'in evit digas d'eoc'h, n'euz mui nemet tri var n'urgent avad, rag ho mab en deuz kemeret unan d'in euz va faner. » — « Petra, eme an itroun, mez, ne meuz mab ebet; maro eo abaoue pell amzer. » — « Palavaran d'eoc'h, eme Ber, daoust ha n'ho peuz ket gwelet anezan bre-maik; nevez et eo er miz. — Asa, a lavaraz an itroun, droug enni, ha c'hoant ho pefe d'ober goap ouzin, tam lampoun; gant piou ho peuz-ta desket e oa ar marmous mab d'in-me? » — « Perik a respountaz en eur vouela: « Ne ouien ket e veze lakêt dillad ken kaer d'ar var-mouzien, mes, pa z'eo guir, e c'houlennan ezkus diganeoc'h, itroun! » An itroun ne lavaraz ger; mez he doa.

Mont a eure en he c'hambr hag e sarraz an or var he lerc'h; ne ieaz ket d'ar friko. Perig a ieaz d'ar ger da gounta d'he gerent petra a ioa c'hoarvezet gantan.

Adalek neuze ne voue ket gwisket ken ar marmouz.

Perik en doa roet eur gentel d'an itroun goz, hag houman he devoa gouezet tenna talvoudeguez anezi.

CATH. GUILLERM.

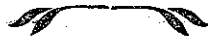
PENAOE E VEZE GREAT GWECHALL E BRO-ZAOZ
D'AR VESVERIEN.

Lakeet e vezent en eur varriken toullet diouz an daou benn. Evit an divrec'h e veze great ive daou doull var ar c'hosteziou.

Hag e tougent evelse o barriken dre ar ruiou keit ha ma veze merket gant ar varnerien. Daou archer a yoa karget da vale var o lerc'h

Perak ne ve ket great ar memes tra hirio en hor bro? Marteze e vije nebeutoc'h a dud oc'h en em vesvi.

Ar re o deus c'hoant da stourm ouz ar vesventi milliget ha da c'houzout petra eo ar Groaz-Wenn n'o deus ken tra da ober nemed goulenn e buro ar C'hourrier, 4, rue du Château, Brest, levrig bihan an A. Uguen « *Gwirioneziou var an odivi* ». Daou wenneg hebken ar pez. Eun dra vat e vije skigna al levr-ze dre bevar c'horn ar vro. Eleiz a denno talvoudegez anezan.

AN ILIZ KATOLIK

III. — An Ilizou distaget diouz Iliz Rom n'int ket abostolik

1° An ilizou protestant n'o deuz ket ar merk-ma euz ar gwir Iliz : dont digant an Ebestel ha beza gouarnet gant ar re a zalc'h o flas.

a) Nag hen a zo bras ar c'hemm a zo etre an Iliz katolik ha religion ar brotestanted ! — An Ebestel a lavare ne c'hellent ket fazia er gelennadurez a roent d'ar gristenien : « Plijet eo d'ar Spered Santel ha deomp-ni, » lavaront (1) « Hag e teufe eun Eal da bre- » zek deoc'h eun Aviel dishenvel diouz an hini am beuz embannet deoc'h, ra vezo milliget hennez ! », a lavar sant Paol (2).

Hogen, ar Brotestanted a zo a unan evit lavaret e c'hellont fazia er pez a zeskont d'ar re all ; n'o deuz ken reieunn a feiz nemet ar Skritur-Zakr ha pep hini a zispleg anezi hervez e c'hoant e unan. Ar re a zelaou anezo n'e ket red dezo kredi kement a glevont, dezo eo da denna o unan ar feiz euz ar Skritur-Zakr.

An Ebestel a anaveze sant Per evit o mestr ; hen oa evito meandiaze an Iliz ; dezan oa bet roët, her goud a reant, gant Jezuz ar gard da vesaat an oaned bihan hag ive an danvadezed ; dezan oa da startaat e vreudeur en o feiz. — Hogen, ar Brotestanted a nac'h e vije bet sant Per dreist an Ebestel all.

An Ebestel a brezek ema Jezuz e gwirionez e Sakramant an Aoter : « Ar c'halir a vennoz a vennigomp, daoust ha n'eo ket evidomp kommunia da c'hoad ar C'hrist, hag ar bara a rannomp, daoust ha n'eo ket kaout perz e korf an Aotrou ? (3) » — Hag an darn vrasa euz ar brotestanted a lavar eo eur pec'hed a idolatri kredi er Zakramant meulet ra vezo ; evito kommunia n'eo nemet delc'her sonj euz Jezuz.

An Ebestel a lavar e deuz an Iliz eul louzaouen evit para diouz ar pec'hed, hag e c'hell rei a nevez ar vuez d'an ene dre Zakramant ar binijenn « Doue, eme sant Paol, en deuz roët deomp ar » garg hag ar c'halloud da lakat ar bec'herien e peoc'h gant » Doue (4). » — Ar Brotestanted, er c'hountrol, a lavar n'en deuz roët Doue da zen ebet ar c'halloud da bardouni ar pec'hejou.

« Hag hen a zo unan benag klanv en ho ti, eme an Abostol » sant Jakez, ra c'halvo ar veleien, hag ar re-ma a bedo evitan » en eur eolia anezan gant eol sakr en hano an Aotrou ; peden » ar feiz a zalvo an hini klanv hag an Aotrou a zavo anezan ha » m'en deuz great pec'hejou e vezint pardonet dezan (4) ». Hogen ar Brotestanted, daoust da ali ha da c'houre'hemen an Abostol, ne roont morse Sakramant an Nouen d'ar re gianv.

An Aviel ne gomz euz ar Werc'hez Vari nemet gant ar brasa respet. Diskuez a ra deomp an Eal Gabriel o-saludi ar Werc'hez

(1) Oberou an Ebestel XV 23. (2) Lizer da Dud ar Galasi I, 8. (3) Kenta lizer da dud Korinth X, 16. (4) Eil lizer da dud Korinth V, 18. (5) Sant Jakez V, 14-15.

gant eur respet vras : « Me ho salud, Mari ! » emezan. Santez Elizabeth, skierijennet gant ar Spered-Santel a lavar pa zeu ar Werc'hez daveti : « Petra 'ra d'inn-me kaout an enor da welet » Mam va Doue o tont beteg ennoun ? » « Beniniget hoc'h dreist » an holl gragez ! » en doa lavaret an Arc'heal ha Mari e unan, e kreiz he levenez, a gan « e teuo an holl dud da ziskleria eo eürus abalamour an Aotrou Doue en deuz great traou bras eviti (1) ». Hor Zalver, araok mervel var ar groaz, a ziskuez dezhi c'hoas e garantez. Fiziout a ra e Vam en diskibl a garie muia « hag adalek an deiz-ze an diskibl he c'hemeras en e di (2) ».

Hogen, ar **Protestanted**, ouspenn ma ne fell ket dezo enori Mam Jezuz, n'o deuz aliez eviti nemet dismeganz, ha lod anezo zoken o deuz evit ar Werc'hez kassouni an diaoul e unan.

Ar **Protestanted**, holl koulz lavaret, o deuz c'hoant rei da gredi o deuz renevezet an Iliz ; great d'ar relijion beza ar pezh ma voa e amzer an Ebestel. Gwelet a c'hellit, diouz kement am beuz lavaret, n'int nemet gaouiadet ha n'o deuz ken c'hoant nemet ober goap ouz an dud. Ar relijion gristen en he c'havel hag er c'hant-vloaziou kenta, eo relijion an Ebestel : hag etre ar relijion-ze hag hini ar **Protestanted** e zeuz kemm ha kemm bras zoken en traou red, en traou brasa.

E ilizou Bâl, Lauzann (3) ha Wesminter (4) hag a zo brema d'ar **Protestanted**, e weler c'hoaz astennet var ho beziou imach an Eskibien kenta euz an ilizou-ze : eno e seblantout lavaret bemdez d'an heretiked : « Petra 'peuz c'hui great euz an Aviel hon doa fiziet ennoc'h ? Ama 'zeuz aoteriou ha varno e kinnigemp an oferen evit ar bobl, ha c'hui o peuz diskaret anezo ; bez e zoa mein-fount ha varno e woalc'hemp an eneou diouz o fec'hejou ; n'emañt mui ama ; kroaziou a ioa hag imachou ar Werc'hez Vari ha dirazo oa c'huek pedi ha ouela ; diskaret int ganeoc'h. En amzer-ze ne reamp nemet eur rummad denved sentus ouz ar memez mesaër ; hizio n'euz nemet freuz etrezoc'h ; neuze oamp unan evel m'int unan Jezuz hag e Dad, hizio n'en em glevit nemet evit kassaat an Iliz Roumen. Dre-ze ne livirit mui ez oc'h bugale deomp-ni, rak ni n'hon deuz ket ganet ac'hanoc'h ; ho kantikou, biskoaz n'hon deuz o c'hanet ; hag ho prezegennou ne c'hellomp ket entend anezo. »

b) Kemerit an holl ilizou protestant : ne gayfot ket unan hag a vije gouarnet gant tud hag o dije bet o c'harg digant an Ebestel. Hag an dra-ma a zo ken bras eneb dezo, ma zeuz bet kalz **protestanted** o klask en em zistroba euz ar rebech-ze. Diouz a lavaront o deuz bet digant Doue ar gefridi « da diazeza dres adarre, an Iliz koezet en he foull ha dismantret gant ar gaou. »

Goulen a ran neuze digant ar **Protestanted** : E pe seurt Aviel, e pehini euz ar brofeted o deuz-i gwelet e tlei an Iliz koeza en he foull ? Daoust hag an Iliz-ze eo an hini a zo bet savet var ar roc'h, hag holl c'halloud an Ifern ne c'hello morse he diskar ? Penaoz 'ta e c'hello an Iliz koeza ha beza touellet gant ar gaou,

hi hag a zo, hervez komz sant Paol, ar pilier a zalc'h start en he sav ar wirionez ? Hor Zalver Jezuz-Krist a lavare d'e ziskibien ha d'ar re a dlle dont var o lerc'h : « Ganeoc'h e vezin beteg ar penn-diveza eur ar bed. » (S. Vaze XXVIII. 20).

E peleac'h edo 'ta Jezuz pa zeuas ar **Protestanted** da ben-seilha an Iliz ha d'he zével a-nevez ?

Ar **Protestanted** euz « Kovesion Augsburg » (1) a zante ervat pegenn flemmus oa evito ar respount-ze ha dioc'htu e klaskjont digarezi eun dra all. Eun Iliz a zo bet, emezo, eun Iliz atao ; mes kuzet eo bet epad eur pennad amzer, hag an dud n'he gwe-lent ket. — Kompren a rit-hu, lennerien va mignoned ? En han' Doue, na dorrit ket ho penn o klask gouzout penaoz respount da zorc'hennou evelse ! Penaoz ! Ar **Protestanted** o unan a lavar eo red beza euz Iliz Jezuz-Krist evit beza salvet : hag e lavaront deomp ne c'heller ket gwelet an Iliz-ze ! E peleac'h 'ta ema an nor evit ma c'hello an dud mont ebars ? E talie ar boan, a dra-zur, da Jezuz beza lavaret e vije e Iliz savet huel var ar menez a wel d'an holl poblou ; da zant Paol beza skrivet d'ar Rouaned : « Ho feiz deoc'h-hu a zo embannet dre ar bed holl. » Ha pa lennan istor an Iliz, pa welan anezhi o kreski daoust d'an 13 millioun a verzerien en tri c'hant vloaz kenta, e teu da zonj d'inn euz ar c'homzou a lavare ar Jizevien da zant Paol : « Ar » pezh a ouzomp divar benn ho relijion deoc'h-hu, eo e kav ene- » bourien e pep leac'h d'he dislavaret (2). » An Iliz katolik a ioa anavezet brao-bras kerkent ha maro Jezuz.

Ar c'hristen ive a dlle testenia e feiz a vouez huel ; anefe-ze ne c'heller ket beza salvet ; sant Paol eo hel lavar grons d'ar Romaned (X. 10) Hor Zalver (3) en doa lavaret e unan : « An » neb a rento testeni ac'hanoun dirag an dud me ive a roio testeni anezan dirag va Zad a zo en Nenv. » Mes m'ar doa kuzet ar Iliz, penaoz 'ta e vije bet gelllet testenia ar feiz a wel d'an holl ? — Gwelit 'ta ar gristenien genta : senti a reant ouz ar re a ioa e penn Iliz Roum : hag hervez ar **Protestanted**, ar griste-nien-ze ne resevent nemet eur gelennadurez faoz, nemet sakra-manchou dinerzet, ne c'hellent ket en em zavetei en Iliz-ze ! Dies bras eo, me zonj, ober muioc'h a c'hoap euz an dud : ha n'euz diotach ebet ha ne c'helfe ar **Protestanted** lavaret ha skriva.

An ilizou protestant n'int ket eta a berz Doue, n'o deuz galloud ebet hag al labour a reont n'eo ket labour gwir Ebestel hor Zalver. An ilizou-ze a zo ganet anezo o unan. « Va unan edoun er penn kenta », a lavare Luther. « P'hon deuz staget gant al la-bour, eme Galvin, hon deuz torret al liam hon stage ouz ar bed holl » ; Herri VIII, euz e du, en em fougee da veza « savet eun urz nevez en traou. » Hag eno ema ar gouli diremet evit an holl ilizou protestant ; dismantret o deuz an urz vat en Iliz ha torret o deuz ar jaden o stage ouz kenta Ebestel Jezuz.

Kollet o deuz ouspenn ar Velegiach, evel am beuz bet an tu

(1) Kovesion Augsburg a zo eur reolen a feiz great evit ar **Protestanted** eul iastez kredet evito. (2) Ober. an Eb. XXVIII. 22. (3) S. Vaze X. 32.

(1) S. Lukas I, 28, 43, 48, 49. (2) S. Iann XIX, 27. 3) Er Swiss. (4) E Bro-Zaoz.

d'hen diskuez diaraok. Hag an Anglikaned a Vro-Zaoz, daoust d'ar c'hoant o deuz da gaout gwir eskibien, o deuz klevet ar Pab Leon XIII d'an 13 a viz Gwengolo 1896, o respount dezo n'o doa nag eskob na belek adalek ar bloaz 1559. Ar c'henta eskibien anglikan a voe great gant Parker ; ha douetus e vije bet eskob e unan ; eun dra a zo dreist pep douetans, al lidou great gant Parker evit ober an Eskibien ne dalient netra.

Hag abalamour da-ze an Iliz katolik, ha ne ro ket a nevez sakramant an Urz d'eun Eskob schismatik pa zeu d'ar gwir Iliz, an Iliz katolik a ro ar Zakramant-ze da **bastored Bro-Zaoz** pa fell dezo, goude o c'honversion, kendalc'her da labourat evit silvigez an enecou e servich an Aotrou Doue.

II) **An Ilizou schismatik ken nebeut all n'int ket abostolik.** Ne fell ket dezo kredi e teu ar Spered-Santel koulz euz ar Mab hag euz an Tad ; ne fell ket dezo anzav eo ar Pab penn an Iliz a bez hag en deuz galloud var an Iliz en he fez. A c'hiz all o feiz a zo hini an Iliz katolik, evit an darn vrasa da vihana euz ar schismatiked.

Distaget int ouspenn euz Iliz Roum abaoe an XIe kantvet. Klasket a zo bet unani an Ilizou-ze gant Iliz Roum, e eil Kounsil-meur Lyon, er bloaz 1274, hag e Kounsil-meur Florans 1438-1445 ; mes ar Gresianed o deuz kendalc'het er schism, ha ne fell ket dezo plega d'ar Pabed. Ha dre-ze ne c'hellont ket beza abostolik.

An Iliz Roumen hag hi hebken a zoug eta ar pevar merk euz ar gwir Iliz : unan eo, santel, katolik hag abostolik ; hi eo eta ar gwir Iliz ha red eo beza euz an Iliz-ze evit beza salvet.

Ar wech kenta e welimp penaoz eo deuet da wir beteg hen komzou hor Zalver evit an Iliz : « Setu emaoon ganeoc'h beteg ar penn diveza euz ar bed... Holl c'halloud an ifern na ziskaro morse an Iliz. »

F.-M. MAZEAS.

Maro eur Breizad yaouank e bro Jann d'Arc

*Mervel zo beva gwell e liorz kaer an nenvou,
Mervel zo diveunia da gaout kaeroc'h bleuniou.*

Da genver Gouel ar Republik, d'ar 14 a viz gouere diveza, da deir heur goude kreiz-deiz, pevar zoudard yaouank euz a Bont-à-Mousson (1), Yvonig an Nan, Louis Fortier, ar c'haporal Lecoq, hag eur mignon d'ezo, Defaux, a yeas da ober eur bale, da aveli o fenn, hed-a-hed ar Mozell. Digouezet eun anteleo diouz kêr, ec'h azezjont en disheol da ziskuiza ha da lakât o zreid en dour ; an amzer a ioa tomm ; Yvonig an Nan, boaz d'en em wal-c'hi er mor, a c'hoanteas mont da neunv ; ar paour-kêz pôtr ne ouie ket pegen traïtour oa ar Mozell. Treuzi a reas anezi heb re a skuizder, mes pa oue meneg d'ezan da zizrei, an dour, kement a gas a ioa gantan, a viras outan da vont gant e hent ; klask a eure stourm euz e wella ; pa welas e oa koll ha ne c'helle hini euz e vignoned, dre ma ne ouient ket

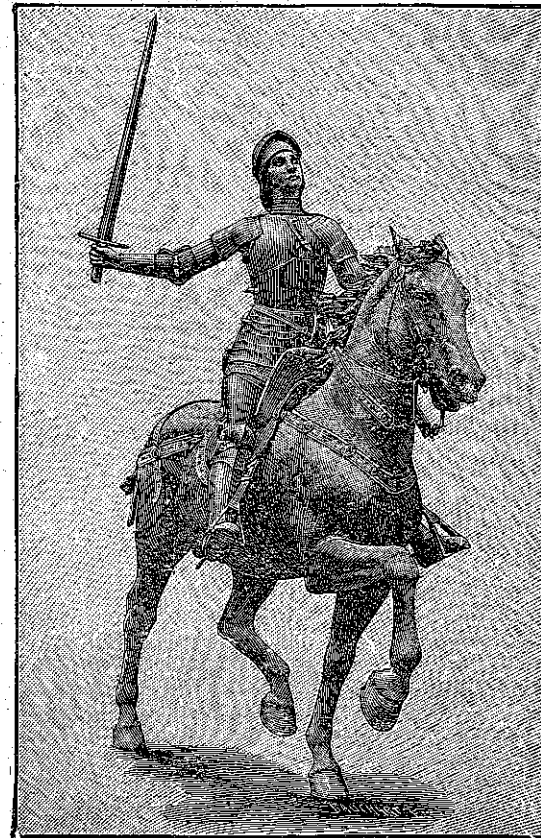
1. Pont-à-Mousson a zo eur gêrig vihan a 14 pe 15 mil den, en anter 'n hent e tre Nancy ha Metz ; eno eo em ar pont diveza he deuz ar Franz var ar Mozell.

neunv, dont var e zikour, ec'h en em erbedas ouz Jann d'Arc a weler ac'hano, he skeuden vras, var varc'h, var lein menez Mousson ; goudeze e reas sin ar groaz da c'hourc'hemenn e ene da Zoue hag e kouezas, dinerzet holl, etre daouarn skournet ar maro.

Epad tri dervez ar c'horf keaz a jomas da stleja du-man, du-hont, e goueled ar ster, heb ma c'helljet koueza varnezan. D'ar gwener vintin erfin, d'ar 17, eur pesketaer her c'havas, diou leo diouz al léc'h ma oa beuzet ha 400 metr hebken diouz douar an Allemagn. Douget e oue raktal d'an hospital. Eno eo e c'hellas e vreudeur hena hag an hini en deus savet ar pennad-skridman, e anaout eur wech c'hoaz ! Eno d'ar pevare dervez goude an darvoud e weljont e dal, ker gwenn gwechall hag eul lilien-hanv, e zaoulagad, ker sklér ma c'hellet dreizo lenn ar pezh a dremene e goueled e ene, e c'henou, hag a veze ar muzc'hoarz o tiquan a bep tu d'ez i dalc'h mat, kouezet varnezo eun denvalijen euzuz ha siellet da viken gant siell ar maro. Paour kêz Yvonig !

Ganet e Sant-Nouga er bloaz 1891, Yvonig an Nan, ar yaouanka euz a c'houezeg krouadur, a gavas e ti e dud, ez vihanik, an holl genteliou fur hag an holl skoueriou kristen-ze a lakeas kement a blegou mat da zevel en e ene. Abred e falvezas gantan en em rei da Zoue. E Lesneven hag e Kemper n'en devoa nemed mignoned. Eur pôtr seder oa, mistr ha laouen ; dizamant outan e unan ; e aoun oa ober gaou ouz unan bennak ; e ioul ober plijadur d'an holl ; eur zoudard oa euz ar re wella ; iziliet kaer ; soupl a gorf ; kempenn var e draou ; eveziant var e labour ; nevez gounezet en devoa ar priz kenta o tenna d'ar gwenn. E zeveriou a zoudard ne virent ket outan, tam ebed, da ober penn da benn e zeveriou a gristen ; e feiz a ioa yac'h ha kienv evel hini eur bugel ; Intron Varia ar Folgoat ha Santez-Anna-Wened a welas anezan meur a wech o pedi en o ilizou benniget ; alies e taoulinas e iliz ar Galon-Zakr e Paris ; d'an 21 a viz even, teir zizun araok e varo, edo o pardona e Domremy, ha prenet en devoa eno metalennou Jann d'Arc, da zigas gantan d'ar gear ! Kovez ha kommunia a rea bep sul ; d'an dervez araok e varo, diouz an noz, e oa bet en iliz,

evel ma veze bemdez, oc'h adori ar Zakramant meulet ra vezo, e kreiz etre e zaou vignon bras, J.-M. Lunven ha Louis Fortier ; dre-ze, fizianz vat hon deuz, an Aotrou-Doue, pa ne c'helle den astenn an dourn d'ezan, a zo deuet var e zikour ; teuler en devezo grêt eur zaê skedus var e ziskoaz ; lakêt en devezo eur gurunen

gaer var e benn, hag en em ziskouez en devezo grêt d'ezan, tal ouz tal, en e sked, evel m'ema. Bloaz zoudard en devoa grêt e Vincennes ; daou viz all en devoa da jom c'hoaz e Pont-à-Mousson ; abenn daou vloaz aman e tlie beza beleget. Eun all, ma fell da Zoue, a gemero e blas, hag a zalc'ho sonj bep wech ma pigno

ouz an Aoter, euz ar breizad a garie anezan a wir galon, hag en devoa hel lakët, en dre ma oa soudard, da geimeret penn an hent da vont da veleg.

Kêr Pont-à-Mousson a-bez a zougas kanv d'ar zoudard yaouank maro keit all diouz e vro ; tud al Lorren a oar ervat eo evit o difenn diouz taoliou kenta an enebourien eo ez a bep bloaz kement a Vretoned, e bleun o yaouankiz, da jom en o zouez ; her gouzout a reont hag hen diskouez o deus grêt, o tont ken niverus d'an iliz, da deuler dour benniget var ar c'horf ; Aotrou Person Sant-Martin, gant an Aotronez Waregard ha Rebel, kureed Sant-Laurans oc'h ober avieler hag abostoler, a ganas an offeren-bred ; rener Seminer bras Nancy a ganas al Libera, hag ar c'horf a dreuzas ruiou kêr, da vont da baka an hent-houarn, eur bobl tud ouz e heul, en dre m'edo ar c'hleier, tro-var-dro, o seni kaonv ; gwelet hon deuz a bep tu d'an hent, kenvroadezed Jann d'Arc o ouela evel da eur breur d'an hini ma oulemp d'ezan : « Ah ! le pauvre petit breton ! » emezo.

En em gavet er gar, ar c'habiten Becourt a reas dirag an holl, meuleudi ar zoudard kristen hag o kimiada dioutan, goude e brezegen c'hallek, e lavaras ar c'homzou berr ha c'houek-man e brezoneg : « Yvonig an Nan, soudard yaouank kalonek, kenavo » ar baradoz ! Kea breman da ziskuiza, e gwered da » barrez, gant bennoz ar Werc'hez, e skeud touriou » dantelezet da vro, e peoc'h an Aotrou Doué ! »

An dra-ze a dremene d'ar zadorn vintin ; d'al lun da noz varlerc'h edo ar c'horf e Landivisiau ; ar c'helouze a redas evel eul luc'heden dre barrez Sant-Nouga a bez, hag eur bern tud, pemzek boeturiad bennak anezo, a yeas raktal da ziambroug ar c'horf ha d'her c'has da Willien el lée'h ma tremenas e zervez diveza var an douar-ma.

Da genver gouel santez Mari-Madalen, kleier Sant-Nouga, var eun ton glac'harus meurbed a zone kaonv, da unan euz kareta bugale ar barrez. An Aotrou Godec, chaloni a enor, person Plouescat, ugent beleg hag ouspenn en dro d'ezan, a zigemeraz ar c'horf var dreujou ar vered ; an Aotrou Cloarec a ganas dirazan, an

offeren, hag an Aotrou Moënnier, Renner Skolach Lesneven, her c'hasas d'ar bez ; eno an Aotrou Albert de Mun, goude ar pedennou diveza, a reas ar brezegen-man :

Discours de M. le Comte A. de Mun

Au nom de toute la population de Saint-Vougay et des environs, j'offre l'expression très émue de la compassion la plus vive aux parents d'Yves Le Nan, à sa malheureuse mère et à ses frères désolés. Elevé dans les fortes traditions d'une famille profondément chrétienne, il était déjà, malgré sa jeunesse, par les hautes qualités de son âme et par la beauté de ses exemples, l'honneur de cette paroisse. Appelé par Dieu, dès son enfance, il voulait se donner à Lui, dans l'abnégation de la vie sacerdotale, pour se faire l'apôtre de ses compatriotes. C'était le but et l'ambition de sa vie. Mais auparavant, il fallait, pour obéir à la loi humaine, qu'il offrît à la Patrie ses premières années.

Il accepta gaiement le sacrifice qu'elle lui demandait. Là-bas, sur la frontière de l'Est, où les cœurs battent plus fort et plus vite pour l'amour de la France, il fut ce qu'il était ici, parmi vous, ce qu'il était la veille au Séminaire, le modèle du bon soldat, comme il avait été le modèle du bon citoyen, le modèle du pieux lévite. Il allait revenir, retrouver son foyer familial, et cet autre non moins cher, où l'attendait la consécration prochaine...

Les desseins de Dieu sont impénétrables. Sans doute, il était prêt pour le Ciel, comme le fruit qui tombe aux mains du maître attentif à sa maturité.

Il y a huit jours, profitant d'une heure de liberté, pour chercher le repos dans la fraîcheur des eaux, et croyant se délasser, il se jeta dans la mort. En un moment, sous les yeux épouvantés de ses compagnons impuissants, il périt dans le fleuve où l'avait entraîné son agile audace. On le vit faire un grand signe de croix, geste d'adieu suprême et de suprême espoir, et il disparut, roulé par le flot, qui ne consentit à le rendre à la terre, que pour ne pas l'arracher aux rives françaises. Dans son bataillon, dans la garnison, ce fut un deuil universel. Son chef

direct, avant de le laisser partir, lui adressa devant ses camarades l'adieu du soldat et du chrétien.

Et, maintenant, le voilà revenu. Il est là, il va descendre sous cette terre où dorment vos aïeux, pour y attendre, avec eux, le jour glorieux de la résurrection, promis à notre foi, dont son âme — nous pouvons, après une telle vie, en avoir la confiance — connaît déjà la mystérieuse lumière. Mais ici même, où il paraît dans la mort, il demeure vivant, et il continue à vous parler. On peut lui appliquer, comme au grand de la terre, la parole de l'orateur sacré : *Defunctus adhuc loquitur*. Mort il vous parle encore : il vous parle par l'enseignement de sa vie. C'est l'explication qu'il est permis aux chrétiens de chercher à ces coups soudains, par où Dieu fait connaître sa puissance.

Tout à l'heure, dans l'église où nous étions pressés autour de son cercueil, il me semblait que le décor qui l'entourait exprimait sa dernière leçon. Son vêtement sacerdotal le recouvrait et les drapeaux de la France l'ombrageaient. Ainsi se montraient à nous, en une seule image, le prêtre et le soldat, tous deux unis par le lien puissant de la foi chrétienne, génératrice de tous les dévouements, inspiratrice de tous les sacrifices, gardienne de toutes les disciplines.

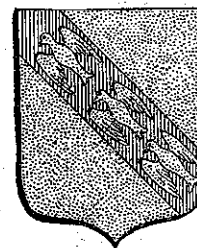
Yves Le Nan nous laisse cette forte leçon. Puissent les sentiments dont nous pénétrons sa vie et sa mort apporter quelque consolation à tous ceux qui le pleurent ici ! Je leur offre, du fond du cœur, ma profonde sympathie.

« Ya ! gwir, re wir eo, a drugarez Doue, ar pezh a lavare, e komzou ken kaër, an A. Albert de Mun ; an hini maro a vev ; beva ra dre e galon ; dour bras ar ster n'en deus ket mouget e garantez, « *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem* » ; ne ankounac'haio biken hini euz ar re a garas, nag hini euz ar re her c'harie ; beva ra dre e skoueriou ; bez ez int evel eur sklerijen, evit ar re a jom var e lerc'h. — C'houi dreist holl, Bretoned yaouank, soudarded ha mortoloded hag a gerz dre ar bed, endre ma strak a zioc'h ho penn drapo kaër ar Frans, tennit talvoudegez euz ar gentel en deus roët deoc'h Yvonig an Nan ; evel dan grit henor, e peb lerc'h, da barrez ho padiziant ; bezit

er mæz euz ar gêr, ar pezh ma oac'h dindan daoulagad ho tud, bezit soudarded kalonek ha kristenien dispart ; bevit bepred e gras Doue ; ar maro a sko pa zonjer an nebeuta ; na lezit ket ar zul da dremen heb daoulina e harz an aoter da zével ho spered hag ho kalon varzu Doue ; tostait bep an amzer da vâga hoc'h ene ouz taol ar Zakramant ; n'it ket da ziskoulma ar pezh a zo skoulmet gant Doue « *Quod Deus conjunxit, homo non separet* » ; karit var eun dro ho-Pro hag ho Toue ; an diou garantez-ze a zo grêt da jom unanet, hag evel diou stereden e sklerijennint hag e tommint ac'hanoc'h var hent strafuilhus ar vuez ; neuze n'eus forz petra c'hell digouezout ganeoc'h ho pezo an trêc'h dalc'h mat, ha var an holl, zoken var ar maro !

Pa varver evel ma 'z eo dlêet
D'ar gristenien, d'ar Vretoned
Morse ne varver re abred.

J.-M. PERROT.

Gwerz ar Mab prodig⁽¹⁾

Buhez ar Mab Prodig a zo buhez an den ;
An nep a ray 'veltan en dô poan hag anken.
Kerkent m'en deus tizet an oad da vout e vestr,
E krog ar c'hoant ennan da derri e gabestr.
— « Ma zad, roit d'in dioustu, roit d'in ma lod danvez,
Ma 'z in da redek bro ha da gaout levenez. »

Breman ar paour kez tad, gant ar c'hlae'har mouget,
A zonz gant melkoni en amzer dremenet,
En amzer ma oa c'hoaz e vab karet er gêr
Ma oa kement a joa en e galon seder.
An daerou c'hoerv a red war e zremm ankeniet
Kel lies gwech ma zonz er mab en deus kollet.

Setu ar Mab Prodig e bro ar blijadur,
O veva hep lezenn, hervez e wall-natur.
'Mét ar plijadurioù 'walc'hont ket anezan ;
Ar zonz a di e dad 'zo bepred dirazan,
Ar zonz-ze a deu c'hoaz ankeniusoc'h en dez
Ma kouez ar paour kêz pôtr er vrasa paourentez

(1) Eun nebeud koublajou euz ar werz-man, hag a zo enni an diverra euz histor ar Mab prodig, a vë kanet e Gwengamp d'an 10 a viz gwengolo a zeu' araok peb hini euz arvestou *Mouez ar Goad*.

Servijet mat eo bet tra ma padé an aour ;
Setu hen e-unan p'eman deut da vout paour ;
Ar moc'h a rank mësà o deus boued d'o bevan,
Tre ma varv gant an naon, en ezomm ar gwasan.
— « Me 'zavo ha me 'yey da di ma zad endro,
Rak o gwalc'h a vara o deus an holl eno ».

Grêt en deus, ar paour kêz, eun hent hir ha kalet,
Ha setu hen en-dro, dirak e dad karet
— « Pec'het em eus, ma zad, enep d'an nenv ha d'ec'h.
E-mesk ho mevelien me 'vevo mar plij d'ec'h. »
— « Na, refet ket, ma mab ; mevel ne vefet ket ;
Rak me 'venn e vefet gant an oll enoret ».

Setu ar mab kosan o tont eus ar parkou,
Souezet bras o klevet dason ar sonennou ;
Ar zoniou-ze dudius a glev o tasoni
A lak en e galon ar gounnar da virvi ;
Mes mouez ar gwad, krenvoc'h 'vit ar gounnar vrasan,
A daol e ti an tad al levenez kaeran.

J. ER BAYON.

Respontchou divinadennou Miz Gouere

- I. — Eur vaz heb daou benn,
Eur zav heb diskenn.
II. — Eur vuzagen.
III. — Trei da heul an douar.
IV. — Eur c'har goat.
IV. — 25 l. ha 15 l.

12 o deus bet 60 poent :

J.-F. Bécarn.....	Guélan.
Y. Cong.....	Landunvez.
Pôtr L. N.....	Logonna.
M.-A. M.....	Rosnec.
J.-P. Ollivier.....	Lanhouarne.
Philo. Perrot.....	Plouvian.
J.-L. Pennec.....	Sant Ségat.
Quéau.....	Landerne.
Guill. Le Reun.....	Plabennec.
H. Rolland.....	Dirinon.
J.-L. Roué.....	Sant Neven.
M. Ségat.....	Gouesnou.

16 o deus bet 50 :

J. Acquitier.....	Sant Noug.
Y. Balcon.....	Gwitevede.
J. Boulc'h.....	Sant Noug.

J.-L. Cadion.....	Sibiril.
M.-Y. Cardinal.....	Sant Noug.
M. Cuff.....	Pempoul.
Y. Dantec.....	Sant Noug.
Louis Floch.....	Plomeur.
A. Glemarec.....	Triagat.
Job Grall.....	Guinevez.
M. Lavanant.....	Loc-Eguiner.
Michel Laurent.....	Guipavas.
Yves Prigent.....	Sant-Noug.
M. Salaün.....	—
J.-M. Salaün.....	An Trehou.
O. Le Vaillant.....	Landunvez.

15 o deus bet 40 :

M. L. B.....	Gouesnou.
M.-Y. Bégoc.....	Sant-Pabu.
M. A. C.....	Bréles.

Philo. Combot.....	Gwiniventer.	J. Pinvidic.....	Guikar.
E. Le Lay.....	Kastel-Pôl.	Prigent.....	Taulé.
J. ha B. Lez.....	Bodilis.	J. M. Quéau.....	Bodilis.
P. Messager.....	Plouzen'el.	Fr. Séité.....	Plouescat.
Serve Moign.....	Lokournan.	Louis Vasselet.....	Lothey.
Nanik Perrot.....	Lamber.		

Divinadennoù diveza konkourioù 1913-1914

I. — Gerioù tri gorn da gaout :

♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur vro gaër
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Unan heb-si fall eb d
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur ger hag a zervich da gonta
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur gêr distrujet
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur gonsonen.

15 poent ar respont.

II. — Gerioù karre da gaout hag e c'heller da lenn euz a gleiz da zeon hag euz an nec'h d'an traon.

A ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eun dra zous
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ N'eo ket dibri eo.
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eun hanñ goaz.

15 poent ar respont.

B ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Ar pezh a ra alies al labourer-douar.
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ N'eo ket a-hont eo.
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur ger ha-ne zinifi ket : holl.
 ♦ ♦ ♦ ♦ ♦ Eur zantez koz.

15 poent ar respont.

III. — Ped a zigaso respontchou er miz diveza-man ha ped a zigaso respontchou mat penn da benn ?

15 poent ar respont

N. B. — Seiz onspenn ar re a loa douget er miz tremen o devoa gounezet 40 poent :

J. P. Ollivier ; Pêtr yaouank Plougonvelen ; J. L. Roue ; J. M. Salaün ; M. Salaün ; M. Ségalen ; L. Vasselet.

Kemennadurez. — Ar Respontchou da zivinadennoù miz eost a ranko beza en em gavet gant Rener Feiz ha Breiz e Sant Thegonnec abenn an 20 a viz eost da zivezata. Ar prizioù, gounezet epad ar bloaz euz an divinadennoù a vazo roet holl var eun dro, da c'houel ar Bleun-Brug, e Gwengamp, d'an 10 a viz gwengolo a zeu Talvoudgezh. 400 lur a vazo anezho.

Le Gérant : F. GEORGELIN.

Brest, Imp. rue du Château, 4.

Archives et bibliothèque diocésaine de Quimper et Léon

Document numérisé

Source : <http://catholique-quimper.cef.fr/diocese/bibliotheque-et-archives.html>

2011

